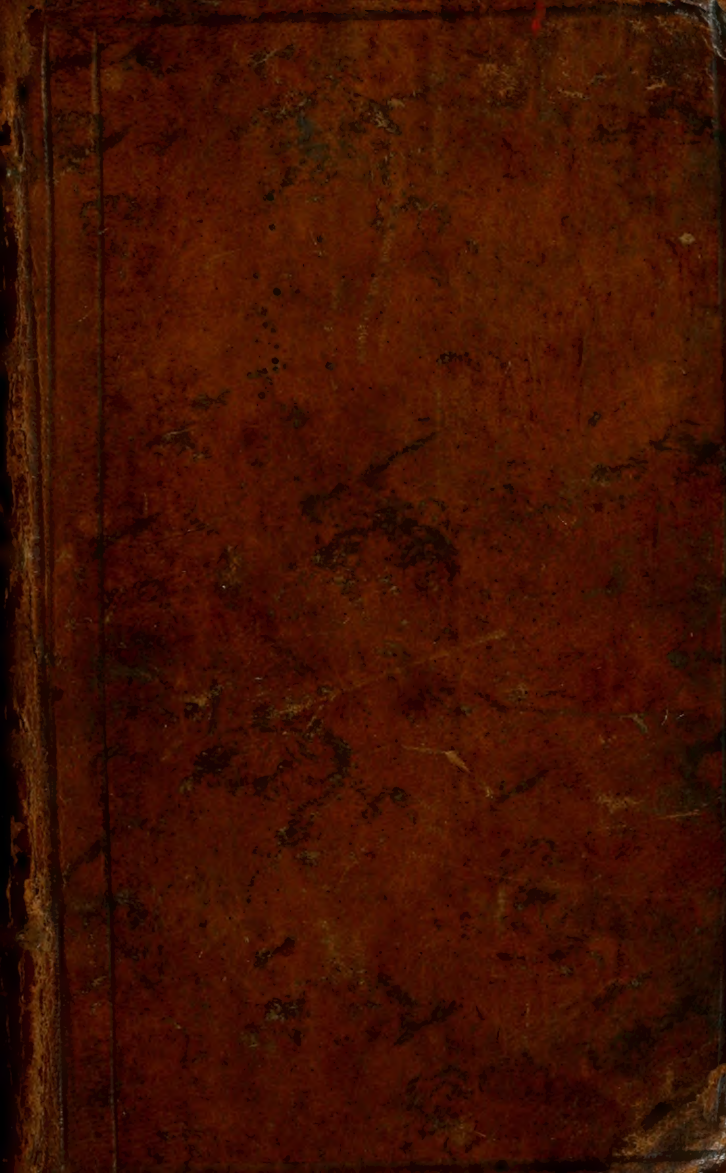

Desen boek. hoort toe [illegible] my
J: jovens 1788

II

ZEDELYKE
LUST-WARANDE

VERTOONENDE DOOR ZINNE-BEELDEN

Den Leerzaemen Handel van de onredelyke Dieren aen de verkeerde , en Beestaerdige Wereld.

Opgeregt van verscheyde zoo Grieksche als Latynsche Schryvers.

Verçiert met aerdige Printen, vermaekelyke Rymkens en Zedelyke Leeringen,

DOOR F. JACOBUS MOONS

Canonik ende Priester der vermaerde Abdye van den H. Arts-Engel Michaël binnen Antwerpen.

Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis *Psalm.* 48. ÿ. 13.

HET TWEEDE DEEL.

'T ANTWERPEN, by P. J. PARYS, Boek-drukker ende Verkooper, op den hoek van de Koë-poort-brugge ende Zwerte-zusters straet.

Met Approbatie en Privilegie van haere Keyzerl. en Kon. Majest.

VOOR-REDEN
TOT DEN
LEZER.

Et is my leet dat U-E, zoo lang, dog zonder myn foute, voor myn Zedelijk Vermaek-Tonneel *heeft gezeten: want myn* Zedelyke Luft-Warande *oft Tweede Deel is over 3. Jaeren al gereed geweeft, gelijk U-E. in de Approbatie van den Cenfeur genoegzaem kont zien; Maer den Franfchen Mars heeft U-E. de paffagie belet, en zoo lang voor myn* Zedelijk Vermaek-Tonneel *vaft-gehouden: want gelyk men zegt:*

Inter arma filent leges;regere nec valent Reges.

Als men hoort d'Oorlogs Trompetten,
Hoort men naer geen Prins, oft Wetten.

Ja dan en hebben de Menfchen geen herte, oft zin om Zedelyke, en vermakelyke Boeken te lezen, ik laet ftaen om die te koopen, en diënfvolgens de Drukkers laeten meeftendeel hunne Perffen zonder Druk ftaen terwyl het land in druk moet ftaen. Hierom met den

den aengenamen Peys heeft U-E. nu vry pasſagie gekregen om in myn Zedelyke Luſt-Warande *te gaen treden, om daer uwen bedrukten geeſt wat te verluſtigen: want ik en twyffel niet, oft gy zyt al moede, en ſtram van zoo lang voor myn* Sedelyk Vermaek-Tonneel *gezeten te hebben: maer gy en moet niet vervaert zyn daer in te wandelen: want gy en zult daer geen moorders, oft ſtruyk-roovers ont-moeten; maer monſters, en beeſten en, niet om u te verſlinden gelijk inde Warande van den Koning Minos, maer om u te leeren, en te vermaeken, Niet zonder reden heb ik U-E. naer myn* Sedelyk Vermaek-Tonneel *deês* Sedelyke Luſt-Warande *op-gemaekt: want ſy zal U dienen eenſdeels om de deugden en goede werken in 't werk te leggen, die gy op myn* Zedelyk Vermaek-Tonneel *hebt gezien, en gy leert, eenſdeels om de fouten, en zonden te vlieden, die gy op het zelve* Tonneel *met ſchroom hebt gezien, en met afgekeertheyd des herten hebt verfoeyt en vervloekt. Ik hope dat van vele Perſoonen die myn* Zedelyk Vermaek-Tonneel *hebben gezien, en die myn* Zedelyke Luſt-Warande *zullen in gaen, zal konnen gy zeyt worden* Ibunt de Virtute in Virtutem; *ſy zullen van d'een deugd in d'ander gaen. Al raek ik hier alderhande fouten, en gebreken van alderhande ſtaeten van Menſchen zoo Geeſtelyke, als Wereldlyke gy en moet daerom niet peyſen, dat ik van eenen ſtaet in't particulier, veel min, van eenen perſoon in't particulier hier wil ſpreken; maer ik ſpreke hier alleenelyk als de Philoſophen zeggen:* De Generibus Singolorum; non de Singulis generum.

Is't dat ik raek een fout, oft quael,
Ik spreek daer van in't generael,

Overzulks ik protestere, dat ik niemand *hier wil raeken; maer gelyk men zegt, ik* *worp alles in den Griel,* Qui poteft, & volet capere capiat, non carpat: *want ik en zegge hier niet dat die, en die fouten geschied zyn gefchieden oft nog zullen geschieden: maer dat die en die fouten konnen geschieden en dien en dien staet, zoo wel van Geestelyke, als Wereldyke persoonen oft schryf ik misschien van eenige fouten die geschied zyn zoo en wil ik hier niet anders schryven, en leeren, als dat een gelyk sijn zelven moet wagten in diergelyke occasien om ook het zelve niet naer te doen, het gene een ander heeft qualyk voorgedaen. Schryf ik van fouten, die men dagelyks ziet, oft hoort geschieden? zoo schryf ik daer van in't generael op dat sy mogten gebetert, geschouwt, en gebannen worden. Schryf ik van fouten, die nog in het toekomende zouden konnen geschieden, om dat de occasien nu meer gezocht, als geschouwt worden, zoo en moet hem dat niemand aentrekken, want ik en kan niemand van fouten beschuldigen, die nog niet geschied en syn maer ik mag een igelyk wel vermaenen van wel toe te zien, om niet in eenige van die fouten te vallen: kan men misschien om uw deugdelyk leven van U zeggen, het gene onzen Zaligmaeker van sijne Apostelen heeft gezeyd* Vos de hoc Mundo non eftis, *gy en zyt van des verkeerde, en Beestaerdige Wereld niet zoo bekennen ik geêrne, dat U desen Boek niet en*

raekt; want hy is alleen toe gesonden geweest aen de verkeerde, en beestaerdige Wereld: evenwel gy en moet hem niet laeten te lesen to u eygen vermaeken tot profyt van uwen evennaesten, die gy met deês Zedelyke Leeringen kont stichten, en onderrichten, om zoo geestelyke werken van bermhertigheyd te doen, te weten: de zondaers straffen, de ontwetende leeren en de twyffelagtige goeden raed geven &c. Hier mede vaert wel.

NOTA.

Benevole Lector si in prosa subinde nominum aut verborum consonantia dissonantiam auribus tuis pariat, illam facile emendabis: unum aut alterum verbum, vel nomen si mutes vel præponendo, vel postponendo.

Quod uni arridet, Hoc alteri stridet.

Dat aen den eenen nobel smaekt.
Word van den anderen gelaekt.
Hoe gy het legt, hoe gy het heft,
Niemand oyt zegt, t' is wel getreft

SONNET

OP DE

ZEDELYKE LUST-WARANDE

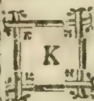
VAN DEN EERW. HEER

JACOBUS MOONS,

KOmt Reên-begaefde Dier deês Luft-Warand betreden,
Al hebt gy lang gedoolt, al zyt gy buyten raed,
Gy raekt hier weêr te recht, uw Leyds-man is de reden
Die U veêl nutter is, als Ariadnes draed.
MOONS komt U de WARAND' van Minos niet verthoonen,
Waer in men dolen kan, en Minotaurus vind,
Die niemand wie daer komt, al bid hy, wilt verschoonen;
Maer aenvalt met geweld en zoo terstont verslind
Hy toont U toe vermaek den haddel van de Dieren,
VVaer door gy word gesticht, waer door gy word gepraemt
Te toonen uwen drift en U met deugd te çieren;
Als gy hun handels ziet, dan moet gy zijn beschaemt
VVant U den Beesten Troup zal leeren doen, en laeten,
Dat gelijk 't betaemt, te doen oft laeten staet;
Hy leert U doen de Deugd, hy U de Fout leert haeten,
Hy leert U werken doen naer reden, en met maet,
Als gy de Kruyden ziet, oft ook d'onvruchtbaer boomen
Gy ziet die tot uw vreugd, zoo gy in deugden groeyt,
Door-wandelt deês Warand, ziet daer de snelle stroomen;
En leert hoe snel den tyd, en vreugd daer henen vloeyt.
Komt dan MOONS weerde kruyn met Lauwer-krans bevligten
Die U tot Ziels profijt vereert deês Luft-warand'
Die U door sijn vernuft vermaken kan, en stigten;
Zoo gy hier niet en leert, 't is tot uw schaed en schand.

Accinebat V. D. SEBASTIANUS VAN AKEN
Ejusdem Eccles. Canonicus.

SONNET
OP HET
THERIOTROPHIUM
OFT
ZEDELYKE LUST-WARANDE
Van den Eerweêrdigen Heer
J. MOONS,

Omt hier Apelles, komt die alles naer het leven
Kont eenen ſchoonen trek en ſchoone verve geven,
Gy zyt diën Konſtenaer van wie de vluggeFaem
In Schilder-konſt verheſt zoo dapper uwen naem.
Komt gy vermaerden Man met my in dezen Hof,
En gaen wy t'zaemen zoo de paeden op, en of,
En laet uw grooten geeſt, ontbonden zig verkloeken.
Om alles, wat hy noyt in konſt en vond, te zoeken.
Want ik heb goede ſtof, en acte die keer ſtreêlt,
Een Schilders goeden geeſt, en onberiſpelyk beêld,
Wiens goedheyd, en wiens deugd heeft verre overtroffen.
Het is JACOBUS MOONS, *die door ſijn grooten geeſt*
Thoont in ſijn Luſt-Waerand' hoe dat men van een beeſt,
Geleert word, en gebragt tot deugden: ſijne daeden,
Stelt nu eens in het werk', ſijn kruyn met Lauwer-bladen
Zult gy om heynigen: op dat ik door uw konſt,
Den Heer JACOBUS MOONS *verheffen mag* Uyt jonſt.

Amoris ergo offerebat.
V. D. Philip. Radulph. LEERSE.
Eiuſd. Eccleſ. Can. & Secretarius.

I. ZINNE-BEELD

Vertoonende den handel tusschen den LEEUW en de GEYT, en hier uyt leerende, dat eenen wysen Oversten, oft Bevel-hebber niet en mag grammoedig zijn, om dat hy machtig is, ende dat eenen Onderdaen zoodanigen Oversten moet myden en lyden, om luttel zwarigheyd by hem, en veêl verdiensten by God te krygen.

THESIS Indignatio Regis, nuntia mortis:
ANTITHESIS Et vir Sapiens placabit eam. *Prov.* 16. ℣. 14.

Den Vorst met gramschap doet groot quaed;
Maer is hy wys hy gramschap haet.

Ex Faërno fab. 5. Item Gabriâ fab. 4.

DEn Leeuw vergramt en heel ontstelt
Loopt over Berg, in Bosch, en Veld:
Hy brischt van spyt hy thoont zig wreed
Hy wreken wilt, zoo't schynt sijn leet:
Hy roept my is groot leet gebeurt;
Wie ik zal zien zal zyn verscheurt;
Ik zal gaen thoonen met'er daed
Hoe verr' de macht van Leeuwen gaet.
Wat Beest my eerst ontmoeten zal,
Het sy op Berg, in Bosch oft Dal,
Zal van myn klauwen zijn gevat,
Ik zal niet zien naer dit, oft dat;
Dat my myn Moeder tegen quam,
Ik zoud haer sleuren als een Lam,
't Is even veêl wie dat ik vind,
Myn raserny heeft my verblind.
Hierom ik zal zien niemand aen,
Myn klauwen niemand zal ontgaen.
Als dit de Geyt van verre hoort,
En ziet dat Leeuw is heel verstoort,
Sy loopt te rug, sy ruymt de baen,
Sy derft niet langer blyven staen;
Sy zegt met vrees den Leeuw is fel!
Hy maken zal een droevig spel.
Syn wreede magt kan doen veêl quaed;
Wie is zoo kloek, die hem weêrstaet?
Syn magt veêl dieren deêren zal!
ô Waer ik niet in dat getal,
Hy magtig is en gram daer by;
Nu kan hy spelen sijn party;
Hy om sijn macht van ider Beest.
Geuloden word, gehaet, gevreest;
Maer nu hy ook is't zamen wreed,
Zoo kan hy doen veêl quaed, en leet;

Met fijnen kop hy voort zal gaen:
Maer niemand kan hem wederstaen,
Dat hy eens zag naer den Dolphyn
Hy zoud zoo wreed, en straf niet zyn: Officina Text. l. 7. c. 41. mihi p. 763.
Die is de menschen vrind in nood,
Die helpt de Menschen uyt de dood,
Die draegt de menschen door de Zee,
Die zet de Menschen op de Ree:
Die is heel zoet, en zagt van aerd
Waer den Leeuw met hem gepaert.
Want macht en gramschap voegt niet wel,
Dat baert de Menschen grauwzaem spel.
Zoet-aerdigheyd gevoegt by macht
Maekt alle Vorsten hoog geagt.
Maekt hun van alle man bemind
Maekt dat met vlyt hun ider dient:
Maekt dat floreert hun Volk, en land
Maekt dat de deugd houd haeren stand,
Maekt dat sy hebben peys en rust,
Maekt dat hun Volk in hun heeft lust,
,Als macht en gramschap zyn by een,
,Dan helpt geen bidden oft geween.
Hierom een Vorst moet zijn bedaert,
Dan is sijn Volk en hy bewaert.

Fulmen est, ubi cum potestate habitat iracundia. *Faërno fab. 5.*

Waer gramschap is, en groote magt.
Word eenen donder-slag verwagt.

ZE-

ZEDELYKE LEERING.

Ubi ira, & poteſtas,
Ibi dira eſt tempeſtas,

Daer magt, en gramſchap zyn gepaert.
Daer is 't tempeeſt, dat niemand ſpaert,

Leert hier, Coſmophile Wereldſche ziel, niet de party van deſen hoogmoedigen, en grammoedigen Leeuw ſpelen, leert hier, als gy magtig zyt, niet grammoedig zijn: want als magt en gramſchap by een komen, daer en kan niet goeds af komen, daer moet noodzakelijk een onmenſchelijke wreedheyd af komen: men zegt gemeynelijk, waer het zaeken dat een Peerd ſijn macht kende, het en waer niet te temmen: hierom de Menſchen derven de Peerden dan te vryer ſlaen, te meerder tergen, ende te lichter gram maken, om dat ſy wel weten, dat een Peerd al word het geſlaegen, getergt ende geſtoort, even-wel ſijn magt niet en gebruykt om dat het ſijn magt niet en kent; hier uyt volgt, ergo eenen magtigen perſoon en is niet te temmen, als hy vergramt is; want hy kent ſijn macht, en hy weêt wel, dat hem niemand ſtutten oft deêren kan; hierom hy treekt de ſluys van ſijn zaegtmoedige verduldigheyd op en hy laet ſijn grammoedige wreedheyd gelijk een ſterke rivier over al loopen om alles te overloopen, ende te vernielen: Verſtaet dit wel wereldlijke en geeſtelyke Overſten; ziet wel toe dat gy de party van dezen raeſenden Leeuw niet en ſpeelt ziet wel toe dat

gy

y by uw groote magt geen ondiscrete gramschap en voegt; ik zeg ondiscrete gramschap want als den tyd, de plaets, en de reden sulks vereyst, het en is U niet alleen geoôrlooft, maer het staet U toe, en gy zyt verplicht met een discrete gramschap uw onderfaeten in den toom te houden; dit gebied U God zelfs door den mond van David; *Irascimini; & nolite peccare; zyt gram ende en wilt niet zondigen*; maer gy en moet niet grammoedig niet hoogmoedig, niet stuer zyn, om dat gy magtig zijt, om dat gy weêt dat een igelyk voor U moet swichten, want uw groote macht, en uw groote gramschap konnen groot quaed doen; gy kont door uw groote macht de zielen van uw ondersaen geheel vernielen; gy kont hunnen geest benemen, gy kont hun lichaemen door melancholie doen uyt-teêren, enz. Het waer te wenschen dat hier en daer zoodaenige Leeuwen niet gevonden wierden, die om dat sy machtig, en grammoedig zijn, hun onderzaeten niet zoeken te verbeteren, maer te verbitteren; en te verbyten: want zoo haest sy het volle commande hebben, hebben sy een af-gekeertheyd van hun onderzaeten; sy worden om een kleyn voddery verstoort, sy geraken terstond op hun peêrd, en sy hebben hun gelyk eenen Leeuw; dit geeft den Wyse-man te kennen; *Indignatio Regis, nuntia mortis; dein gramschap vanden regeerder is eenen voorbode vande dood*; als oft hy wilde zeggen; als eene Koning, oft Regeerder vergramt oft gestoort is, dat is een teeken dat hy sijn wreedheyd zal uyt-werken, dat hy een igelijk

à Lapid Prov 16. ℣ 14

lijk tot de dood toe zal vervolgen, dat h
al zal doen, wat hem luſt en belieft, wan
ſijn gramſchap is groot, en by die groot
gramſchap heeft hy een groote magt, wae
door ſijn gramſchap meer, en meer wor
geſtijft, en op-gehiſt; dit is ook het gevoe
len van den geleerden Cornelius A Lapide
ſchryvende op deſe plaets; *Regum ira gravi*
& acerba eſt, tum quia cenſent maieſtatem
regiam ſummè eſſe colendam: unde ſi quis eam
vel in minimo lædat, graviter indignantur, &
quaſi proculcatæ majeſtatis ſuæ acrem vindictam
parant: tum quia iræ juncta eſt poteſtas? habent
enim ſummam poteſtaten in vitam, & ne-
cem omnium; poteſtas ergo acuit iram: de
gramſchap van de Koningen is haet, en bitter
eenſdeels om dat ſy hun laten voorſtaen, dat
de Koninglijke Majeſteyt ten hoogſten moet
geëert worden; hierom is't dat imand die
in het minſte quetſt, oft onteert, ſy wor-
den ten hoogſten verſtoort, en vergramt, en
ſy zoeken diën perſoon te ſtraffen, als oft
hy hun Majeſteyt onder de voeten hadde
getreden: eenſdeels om dat by hun gram-
ſchap de magt is gevoegt; want ſy hebben
volle magt over het leven, en de dood van
alle hun onderzaeten; ergo de macht hiſcht
op, en ſtijft de gramſchap. Hierom den
Wijſe-man vermaent alle Overſten, en alle
Ouders met deſe woôrden: *Noli eſſe ſicut*
Leo in domo tua, evertens domeſticos, &
opprimens ſubjectos tibi; en wilt niet zijn ge-
lijk eenen Leeuw in uw huys, onſtellende uw huys-
genoten, en quellende uw onderſaeten; als
oft hy wilde zeggen. zegt A Lapide, gy Re-
geerder

:erder, gy Vader, gy Overſten, en wilt elyk eenen Leeuw alles zoo nauw niet ont-:rzoeken alles zoo hoog niet op-nemen,alle yne fouten ſoo hard niet ſtraffen, en zoo vare laſten niet verzinnen, dat gy uw on-:rzaeten hier door uytzinnig en u vervremt aekt, en dat het U al even een is, wie gy aer uw gramſchap en furie met uw volle acht kont uyt-werken;ziet wel toe dat uw rie zoo groot niet en word dat gy ook uw ygen Moeder, dat is, uw eygen ziel leet oet, met U zelven, gelyk eenen Leeuw te ebben. Als gy tot hoogen ſtaet zyt geraekt als gy dan in uw furie geraekt, gy zult w furie zoeken te wreken zoo wel op uwe rienden, op uwe vijanden, gy en zult dan iemand aenſien, jae als gy niemand en hebt n U te wreken, gy zult u zelven als raeſen-: aentaſten, en geweld of te kort doen: Soo eſende van gramſchap heeft eertijds *Caligula* :n Keyſer geweeſt, dat hy God zelfs in ıël heeft geroepen, zeggende: *Aut tolle me et ego te*: *oft vermoort my, oft ik zal U rmoorden*; deês raeſende gramſchap was ge-roten uyt een kleyn oorſaek, alleen om dat n ſlag-regen had belet, dat hy met het olk van Roomen een Commedie niet en onde zien, die in het open veld, op ee-n open Theäter moeſt geſpeelt worden: wat n verblindheyd! om dat deês Commedie et en konde geſpeelt worden, daerom heeft de party van deſen raeſenden Leeuw ge-eelt, ſijn macht ſcherpte ſijn gramſchap, en n gramſchap ſcherpte ſijn macht: Hier et gy, hoe veêl vermag, en hoe verre gaet

DioCaſ inCalig

gaet de gramschap van eenen persoon, di magtig is, oft heerschappye heeft ; dit ge tuygt ook den wreeden *Nero* ; wat en heet hy niet uyt gewerkt door sijn gramschap? hy placht te zeggen, dat hy op diën dag eers tot sijn geluk, en aen het Rijk was gekomen ; als hy sijn Moeder het leven had genomen ; desen en zag niemand aen, om dat hy zag dat hy magtig was, en van niemand en konde verwijt oft wederstand krijgen ; hier om hy heeft sijnen Broeder Britannicus vergeven, sijn Vrouw verstooten, sijnen meester Seneca dood gelaeten ; en ten lesten heeft desen raesende Leeuw het volk tegen gekregen en als hy geen magt meer en had om een ander leet te doen ; heeft hy sijn zelven voor sijnen vijand gehouden, en sijn wreede macht op sijn zelven uyt-gewerkt ? want hy heeft met een rapier sijn selven de stroot af-gesteken : wat zal ik zeggen van den Keyser *Caligula*, die steunende op sijn magt zoo grammoedig, en zoo wreed van aert is geweest, dat hy wenschte dat het volk van Roomen maer eenen hals en hadde, om dat hy met eenen slag al het volk zoude konnen, vernielen ; ja *Tiberius* den Keyser was om sijn groote magt van zoo groote gramschap, dat hy de moeders dede vermoorden, die de moort van hun Kinderen uyt medelijden maer beweent hadden ; van dese en zoodanige persoonen mag men wel zeggen met den Wyse-man : *Secundùm ligna silvæ sic ignis exardescet ; & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit*, *naer proportie van de Bos-houten zoo brand het vuer, en naer proportie van imands*

Fulgos. Lib 9. cap. 11

Ecclesi cap. 23 ℣. 12.

imands magt zoo zal ſijn gramſchap zijn; als oft hy wilde zeggen, gelijk het vuer is naer advenant daer hout is, zoo ook is imands gramſchap naer advenant ſijn magt is iſſer veêl houd zoo word het vuer groot, heeft imand groote magt, zoo is ſijn gramſchap groot; de gramſchap word gevoed door de magt, gelijk het vuer door het bos-hout; hierom die geen groote magt en hebben, en hebben ook geen groote gramſchap, oft al hebben ſy eenen korſelen kop, en al zijn ſy op-loopig van zinnen, ſy en konnen daer mede niet veel uyt-werken, oft winnen;

——Nam vana eſt ſine viribus ira:
Want gramſchap word niet veel geägt,
Als ſy niet is gevoegt met magt.

Maer daer magt, en gramſchap t' ſaemen zijn, daer moet ruſie, en confuſie zijn, daer moet geweld, en wreedheyd zijn; ik zeg dan:

Surgit tempeſtas, Iræ ſi juncta Poteſtas.
Daer word een groot tempeeſt verwacht,
Als gramſchap word gevoegt by macht.

Gramſchap en magt gelijken by malkanderen, gelijk het vuer by het ſtroo, wat is de gramſchap anders als een kole vuers? en wat is de macht anders als eenen tas ſtroo? daer moet eenen grooten brand van komen als ſy by malkanderen komen, ergo gy Overſten zoo geeſtelijke, als wereldlijke, en voegt by uw groote magt geenen korzelen kop en al zijt gy uyt uwen aerd korzel, grammoedig, en heftig; gy moet uw beſt doen om die paſſien te overwinnen, als gy tot Overſten verheven word; het waer te wenſchen

dat alle Overften zoo fpraeken gelijk eertyds den Koning Theobaldus? *Mutavimus cum dignitate propofitum, & fi anteà jufta diftriċtè defendimus, nunc clementer omnia mitigamus* ik heb mijnen aerd verandert om dat mijnen ftaet verandert is; en al heb ik te voren genegen geweeft om wreed en heftig te zijn, nu ben ik zachtmoedig, en zachtfinnig; maer het is te vreezen dat veele Overften, de partij van dezen raezenden Leeuw fpelen, ja noch arger; want door hun gramfchap en hun groote macht doen fy de onderzaeten in een gedurige vrees leven, fy en geven hun niet eenen geruften oft blyden dag; fy doen ook den onnoofelften menfch van hun vervremden, gelijk dezen Leeuw de Geyt van fich heeft vervremt: hun gramfchap is gelijk een ongetemde beeft, ende hun raezernij is gelijk een helfche furie; want fy vervolgen dikwils met zulken choleêr, en furie hun onderzaeten als oft fy niet geftelt waren om hun onderzaeten te beftieren, maer alleen om hun te bezwaren, en te haeten: hierom zegt Cornelius A Lapide zeer wel, fchryvende op deze plaets: *Sicut fremitus Leonis, ita & Regis ira*: gelijk het gebriefch van den Leeuw is zoo is ook de gramfchap van den Koning, *Leo per iram efferatur, & furit: ita & Rex per iram hominem exuit, feram, & Leonem induit, imo inftar furiæ furit: ita eft fera, furor eft furia*; den Leeuw door gramfchap word wreed, en raezende, zoo ook eenen Konink; oft Overften door fijn gramfchap word van eenen menfch een beeft. en gelijk eenen Leeuw: de gramfchap is een beeft

beeſt, de raezernij is een furie. Wat is 't dan wonder, dat zoodanige Overſten, en bevelhebbers worden gehaet, vervloekt, geſchouwt, en gevreeſt gelijk een dulle beeſt: maer laet ons nu eens zien, oft ſy niet arger en zijn als eenen razenden Leeuw: den Leeuw al is hy grammoedig, hy word zagtmoedig, als hy imand ziet ootmoedig; als imand den Leeuw wilt mijden en vieren, den Leeuw zal ſijn gramſchap ſtillen, en tegenhouden, gelijk den Poëet getuygt:

Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni,
Pugnaque tunc finem, ſi jacet hoſtis, habet.

't Is aen den Leeuw genoeg de menſchen neêr te vellen,
Die niet wilt zijn verſcheurt, mag zig niet tegen ſtellen
Als Leeuw ſijn vyand wind, en hem vernedert voelt,
Dan heeft den ſtryd ſijn eynd, ſijn bitſig bloed dan koelt.

Het waer te wenſchen, dat alle Overſten hier altyd hun oogen ſloegen op het Wapen van onſen Eerweerdigſten Prelaet *, dat zoude hun dienen tot een aerdig Zinne-beeld, om daer uyt te leeren hoe ſy hun magt met zoet-aerdigheyd moeten gebruyken over hunne Onderſaeten: Maer vele Overſten zoo Geeſtelijke, als wereldlijke en hebben de zagtmoedigheyd niet van den Leeuw, want al bekent eenen Onderzaet ſijn ſchuld, ſy en worden niet beweegt, ſy blijven verhard, en ſy willen *per forts* met eenen dullen kop een kleyn fout ten hoogſten

* *HERMANUS JOSEPHUS VAN DER PORTEN Abt der vermaerde Abdye van den H. Arts-Engel Michaël, binnen Antwerpen, in't Jaer 1677.*

hoogsten wreken zonder hem een woord tot sijn verschooning te laeten spreken, sy en willen niet hooren nog naer reden, nog naer Gebeden, ergo sy zijn arger, en onbeleefder als den Leeuw: hierom zegt Beda zeer wel met den Wyse-man:

Grandis tempestas est indignatio Regum.
Gramschap voor de Potentaten,
Is tempeest voor d'Onderzaeten.

Ja niet alleen voor d'onderzaeten, maer ook voor de Potentaten zelfs: dit geeft Salazar te kennen met dese woorden van den Wyse-man: *Indignatio Regis nuntii mortis, de gramschap van den Koning is eenen voorbode van de dood*, hier mede zegt Salazar, wilt den Wyse-man alle Koningen en Oversten waerschouwen, dat sy hun van gramschap, moeten wagten, om dat sy door hun gramschap en straffe regeringe, die uyt hun gramschap voorts-komt, hun eygen dood gelijk voorzeggen, en van verre zien aenkomen, al oft hy wilde zeggen: diën Koning, diën Gouverneur, diën Oversten, die om kleyne fouten ten hoogsten vergramt word, en sijn Onderdaenen te hard over de hekel haelt, die heeft gelijk een zeker teeken, dat hy oft door venyn, oft door oproer, oft door verraed zal omhals gebragt worden: want het is zeker, dat hy vele moet vreesen, die van vele gevreest, en gehaet word, hierom wilt gy wys zijn, en brengt geen korsel hooft mede, als gy tot eene regeringe 't sy van wereldlijke oft Geestelijke persoonen geroepen word

zijt

jt gy van te voren grammoedig, korsel, ieftig, en wreed-aerdig geweest, gy oet die passien overwinnen, gy moet bre-en uw nortsche zinnen, oft gy zult U zel-en groot leed doen; want gy zult dan varen elijk imand, die met geweld eenen stok uyt n anders hand trekt: die den stok gewillig et gaen, zal zonder letsel blijven staen; maer e den stok met gewld uyt imands hand trekt oet over rug vallen, zoo dat hy hals oft een brekt: hierom den Wijse-man gt; *& vir sapiens placabit eam*; Wilt eenen versten wys zijn, die moet sijn gramschap bre-n, die en moet niet genegen zijn om alle uten, al zijn sy klijn ten hoogsten te vre-n; andersints hy zal sijn zelven in groote varigheyd steken; heeft eenen Oversten gtmoedigheyd, en beleeftheyd, zoo is hy waert, en bemind; de zagtmoedigheyd ent hem voor een Fortresse, de beleeftheyd ent hem voor een Sauve-garde, om over al gehindert, en vry te gaen, en vast te en. Dit getuygt Plato; *Nullum vel copio-s, vel fortius satellitium principibus adesse po-t, quam humanitas, & clementia*; „de Prin-en en Oversten en hebben geen meerder, ft sterker Garnizoen, als de zagtmoedig-eyd, en beleeftheyd", als eenen Prins, Oversten, by sijn magt geen gramschap eft; maer als hy in sijnen magtigen staet is gtmoedig, en beleeft, zoo staet hy vast, word gedient, en hy word bemint; maer hy furieus, zoo is hy odieus, is hy quaed is gehaet: ik sluyt dan met Seneca;

à Re-

Lib. 1. de clement. cap. â Rege absit dira, & inexorabilis ira.

Een Koning mag niet zyn,
Oft wreed, oft heftig gram:
Maer goed als brood, en wyn,
Zagtmoedig als een Lam.

Al heeft hy de magt, en auctoriteyt van eenen *Apocal. cap. 5.* Leeuw, hy moet even-wel den zagtmoedigen aerd hebben van een Lam; hier om word onzen Zaligmaeker genoemt van Joannes, eenen Leeuw, en een Lam; wel wat is dat te zeggen? kan imand eenen Leeuw, en een Lam t'zamen zijn? den Leeuw, en het Lam zyn van malkanderen verscheyden, gelyk den dag van den nagt; Joannes wilt hier mede te kennen geven, dat onzen Zaligmaeker, al heeft hy de magt van eenen Leeuw, evenwel de zagtmoedigheyd zal houden van een Lam zoo lang als den Mensch leeft; maer naer sijn dood, als hy zal ten oordeel verscheynen, dan zal God gelyk den briesschenden Leeuw sijn volle magt, en sijn volle gramschap tegen den zondaer gebryken; gelyk den Propheêt Amos van hem voorzeyd; *Leo rugiet, quis non timebit? den Leeuw zal brischen, wie en zal* *Cap. 1 vers. 8.* *niet vreezen?* want hy en zal niemand aenzien; hy en zal niemand verschoonen, hy en zal niemand in het oordeel geven voordeel; sijn magt en sijn gramschap zal dan zoo groot zyn, dat de bergen niet groot genoeg en zullen zyn om de zondaers voor sijn magt, en voor sijn gramschap te verbergen; hierom sy zullen roepen aende Bergen, maer te vergeefs;

Cadite

adite super nos & coöperite nos gy Bergen *Apocal. cap.*
alt op ons , en bergt ons; cadite super nos &
(scondite nos à facie sedentis super thronum ,
ab ira Agni ; valt op ons , en verbergt ons
(n het gezigt van den genen , die op den
throon zit , en van de gramschap van het Lam.
od die sijn zelven heeft getoont gelyk een
im zoo lang als hy leefde , zal nu gelyk
nen wreeden Leeuw zijn ;den tyd van gratie
voorby , en den tyd van regtveêrdigheyd
gekomen , waer op de zondaers diën vreeslle-
ken donder-slag zullen hooren : *Ite maledicti*
et vermaledyde; hierom wilt gy wys zyn ,
o speltde party van deês voorzigtige en ver-
'dige Geyt ; is God op U vergramt om U
geregelt leven ,paeyt hem , en verzoent hem
t gebeden , en werken van penitentie ,
gt U van onder sijn oogen te komen met een
vuylde conscientie ; zyt gy pligtig , zoo zijt
gtig ; retireêrt U nae de Kerk in den Biegt-
el , dan en zult gy in de klauwen van sijne
mschap , en van sijn magt niet vallen ; *Hor-*
dum est incidere in manus Dei viventis; want
is schroomelyk te vallen in de handen van
levende God ; sijn Handen treffen̄ , en daer
s niet uyt te geraeken ; hy zal die schroome-
: woorden gelyk eenen donder-slag laten
en op de zondaers :

Ite â me maledicti
Semper vivite afflicti.
Gaet van my vermaledyde ,
Lyd in't vuer voor alle tyden.

m diën donder-slag , en sijn gram gezigt
te verwagten , wagt U van quaede aen-
en tegen God ; wagt U van zonden ,
Pra-

Praeoccupemus faciem ejus in confessione; valt hem nu te voet, en voldoet uw boet; oft anderzints gy zult ten laetsten in sijn harde handen vallen, en ik zal by myn besluyt blyven:

Ubi ira, & Potestas, Ibi dira est tempestas.
Waer gramschap is gevoegt by macht
Word eenen harden slag verwacht.

BY-HANGZEL.

Si Superiori cedis; Bene facis, nec te lædis.
Als gy uw Hoofden lyd, en myd,
Gy doet zeer wel, gy U bevryd.

Leert hier Cosmophile, Wereldsche ziel de partij van de ootmoedige en verduldige Geyt spelen; gy en moet van droefheyd niet quelen, van boosheyd niet murmureren, van spyt niet bersten, als gy eenen quaeden Oversten, gelijk dezen grammoedigen Leeuw hebt getreft, die het hooft uyt hooveêrdigheyd opheft, die uyt korzelheyd altijd knort, en kijft, die uyt quaed-willigheijd kleyne fouten, ten hoogsten straft, en alle privilegien af schaft, maer gy moet U altijd uyt den weg maken, om in sijn handen niet te geraken; gy moet hem lijden, en mijden, oft gy moet hem met minnelijke woôrden zien te voôrkomen; want het is een oud spreêk-woôrd, die met den duyvel gescheêpt is, die moeter mede over vaeren; gy moet ook weten. dat gy eenen korzelen kop meer met lijden, als met tegen-strijden kont verwinnen? want twee korzel koppen tegen een zijn gelijk twee open deuren tegen over malkanderen die

die door den wind van twist het licht van de keers, dat is de liefde uyt blazen; eenen onderzaet, al is sijnen Oversten indiscreet, heftig en al te quaed moet zig altijd eerst ten onder geven, volgens den raed van den H. Apostel Petrus, want daer zijn de meeste verdiensten te halen: wat verdiensten kont gy krijgen, is 't dat gy alles van uwe Oversten naer sijnen lust kont krijgen, als hy u noyt iet en weygert, als hy u meer involgt dan gy hem, gy moôgt dan rekenen, dat gy geenen Oversten en hebt, oft om beter te zeggen, dat gy Oversten zijt van den Oversten; maer dat is de verkeerde wereld in een religie brengen, als gy Religieus zoo ongemortificeêrt zijt, dat gy van uwen Oversten ook niet de minste reprimende, oft weygering wilt verdragen zonder te knorren, en te morren, en te klagen; ziet eens oft gy geenen quaeden Regeerder, oft Oversten verdient om uw quaed leven: ziet eens oft gy zelf de Oversten, die uyt hun zelven goed aerdig zyn, niet tot straffigheyd verwekt, ja dwingt om uwe boozaerdigheyd, en quaede treken, gy oordeelt uwen Oversten quaed te zyn, om dat gy zelfs quaed zijt, zoo gy zyt meynt gy een ander ook te zyn, want het is een oud spreêk-woord, gelyk den duyvel is, zoo betrouwt hy sijn gasten, en gy zijt dan gelijk eenen brille-man, die met eenen groenen bril ziet, deze meynt alle dingen groen te sijn, om dat zijnen bril groen is: zoo ook om dat gy eenen bril van een ligtveedig oordeel hebt, om dat gy suspicieus zijt, en om dat gy zelfs quaed zyt, daerom

ziet gy uwen Overſten, en al wie gy ziet, voor quaed aen: Is imand eenen dief, die zal een ander voor eenen dief aenzien, al is hy regtveerdig, ten is geen wonder, want hy ziet een ander aen met diefagtige oogen: is imand melancholiek; die zal een ander voor melancholiek aenzien, al is hy vlijtig van geeſt, om dat hy een ander met melancholieke oogen aenziet. Is imand trots, en quaed die zal een ander voor trots, en quaed aenzien, t' en is ook geen wonder: want hy ziet een ander aen met trotſche en quaede oogen. Gy Religieus, gy onderzaet peyſt dan dat uwen Overſten eenen geeſtelyken Protëus moet zijn, die ſijn zelven in alle geſtelteniſſen kan veranderen, die ſijn zelven moet voegen naer de geſtelteniſſen van ſijn onderzaeten, die met de goede moet goed, en met de quaede moet quaed zijn, die de ſchapen moet ſchêren naer dat ſy wol hebben. Zoodanigen Protëus is onzen H. Vader Norbertus geweeſt; men leeſt van hem in ſijn H. Leven: *Magnus inter magnos, exiguus inter parvos, religioſos viros ubique amplexabatur, improbos ac diſſolutos quieſcere non permittebat donec reſipiſcerent, omnibus denique omnia factus:* „Hy was groot onder de grooten, hy was „kleyn onder de kleyne; hy om-helſde over al „de goede Religieuzen; maer de boos-aerdige „en ongebonden en liet hy niet ruſten, tot dat „ſy hun beterden." Hy wiſt zig te voegen naer een igelijk, voor de goede was hy goed, voor de quaede was hy quaed; zoo ook gy hebt miſſchien eenen Overſten, die uyt ſijnen aerd goed en minzaem is, die aen de

goede

goede goed is, die met een ander wel kan accorderen; maer die aen u ſtuer, en quaed is, om dat gy hem door uw ſtuerheyd, en quaedheyd zelfs ſtuer, en quaed maekt, ergo wilt gy geenen furieuſen, oft heftigen Overſten hebben, zoo maekt eerſt dat gy zelfs niet furieus, oft heftig zijt; daer-en-boven als gy imand tot uwenOverſten kieſt let eerſt oft hy niet koppig, niet grammoedig, niet op-loopig van zinnen is; is hy zoo, zoo en kan uwe conſcientie niet getuygen,dat diën perzoon een minzaem, en zoet-aerdige regering zal maken; want men zegt voor een ſpreêk-woôrd:

Cognoſce ex ungue Leonem:
Uyt den klauw kent men den Leeuw
En den Kauw uyt het geſchreeuw.

Gy kont dan een beſluyt maken, is hy nu zoo koppig, zoo grammoedig, zoo op-loopig van zinnen; ergo hy zal nog arger zijn als hy zal Overſten zijn; want dan zal ſijnen grammoedigen aerd geſtyft worden door de magt, die hy dan zal hebben over de onderzaeten; dan en zal hy niet te paeyen, oft te ſtillen zijn, hy zal gelyk eenen dullen Hercules zijn, die ſijn eygen Kind heeft verſcheurt, oft gelyk eenen Nero, ſijn wreedheyd heeft getoont niet alleen aen vremde Menſchen, maer ook aen ſijn eygen Moeder, en Broeder: Is't dat gy zoodanigen Perſoon tot uwen Overſten kieſt, zoo en hebt gy geen reden om U te beklaegen; want gy hebt die plaeg vrywillig op uwen hals gehaelt; en daer en is voor U geenen ande-

anderen trooſt, als dat gy alle dagen s'morgens, en s'avonds wat conſerf van patientie in-neemt om U te verſterken; ik zeg dan:

Si quis corde eſt crudelis,
Hunc eligere ne velis.

Is imand grouwzaem van gemoet,
Gy hem tot Hooft niet kiezen moet.

II. ZIN-

XI. ZINNE-BEELD

Vertoonende den handel tusschen den YZEREN-POT, en den AERDEN-POT, en hier uyt leerende, dat men het quaed gezelschap moet schouwen, en dat men de alliantie van groote Potentaten moet verlaeten, en haeten, om niet naer ziel, en lichaem bedorven te worden; maer dat men met ons gelijk, en principael met God moet aenhouden.

THESIS. Quid communicabit Cacabus ad Ollam?

ANTITHESIS: Quando enim se colliserint, confringetur. *Eccli.* 13. ℣. 3.

Geen Pot mag by den Ketel zijn,
Om niet te komen in de pyn;
Zoo ook het quaed gezelschap vlied,
Eer dat U quaed daer van geschied.

MEt den sterk gevallen regen,
Is den Rhyn zoo hoog gestegen,
Dat hy met den snellen Vloed
Hier en daer veêl schade doet.
Van den dyk trekt hy twee Potten,
En hy doet hun mede vlotten;
Eenen yz'ren groot, en sterk
Eenen krank van Aerde-werk.
Maer den yz'ren Pot gaet klaegen,
Dat hy niet zoo snel kan jaegen,
Dat hy blyft in't agter-gat,
Om dat hy veêl water vat.
Hy en kan niet zien, oft lyden,
Dat hy blyven moet ter zyden;
Dat hy hapert in't Morasch,
Daer den Aerden pot loopt rasch:
Holla! roept hy blyst wat wagten,
Gy zyt teer, ik sterk van kragten;
Holla! maet en loopt niet voor;
Want gy houd niet recht het spoor
Gy by my u vast moet zetten;
Ik uw schaede kan beletten.
Vreest gy niet? heb gy geen schroom
Voor de dyken, en den stroom?
Gy zult loopen aen de dyken,
En daer zitten eenzaem kyken;
Komt dan maet, voegt u by my
Zoo zyt gy van hinder vry:
Wilt gy u by my niet geven;
Gy zult zyn haest weg gedreven:
Want den stroom is snel, en fel
Houd my vast, en houd u wel
Ik zal u van leet bewaeren;
Komt by my: gy zult wel vaeren;
Maer is't dat gy swiert alleen,
Gy zult breken hals, en been.

Maer den aerden pot met reden,
Heeft hier tegen kloek gestreden
En hy roept, ik ben verblijd,
Dat gy niet by my en zijt.
Ik en wil u niet genaken,
Gy my breken zoud, en maken:
Wy en zijn geen effen paer,
Ik ben ligt, en gy zijt zwaer,
Blijft van my, ik ben wel wyzer,
Als te klotsen aen het yser;
Gy zijt plomp, en groot, en dik;
Hierom vrees ik uwen tik:
Ik moet uw geselschap derven;
Dat my maken zoud' tot scherven:
Want ook met de minste baer
Moet ik komen in gevaer
Uw geselschap kan niet lukken.
Dat my breken kan in stukken;
'k Had genoeg met eenen stoot
Eenen stoot zoud' zyn mijn dood.
Wy by een niet wel gelyken;
Hierom ik van u wil wyken:
Groot by groot, en kleyn by kleyn,
Vuyl by vuyl, en reyn by reyn.
Groote Heeren moet men myden,
Want men veel daer van moet lijden;
En al staet men met hun wel
't Komt al uyt op katte-spel.
Ik my naer den vloed zal voegen.
Om te krijgen geen misnoegen;
Als ik waer met u gepaert,
Ik zoud' minder zyn bewaert.

Potentiorum semper est vicinitas vitanda tenuioribus.

Als gy zijt kleyn, de groote schouwt,
Wilt gy van hun niet zyn gekrouwt,

ZEDELYKE LEERING.

Cacabus si Ollam tangit,
In millenas partes frangit,
Als den ketel den pot raekt aen,
Hy zal den pot in stukken slaen.

Leert hier Cosmophile, Wereldsche Ziel, de party spelen van den aerden pot, leert hier voorzigtig, en op uw hoede zijn, als gy van eenen yzeren pot word aen-gelokt; ziet wel toe, wat gy voor geselschap kiest, een blinde keus is haest gedaen: en ondertusschen uw ziele-zaligheyd hangt daer aen, gelijk David getuygt; *Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris*; *met den Heyligen zult gy Heylig zijn*, en met eenen boosen gezel, zult gy loopen in bordel, en in de hel: gy en moet hier geen uytvlucht nemen, en zeggen; ik wil met dezen quaeden persoon handelen, en wandelen, niet uyt een quaede intentie, niet om quaed te worden, gelyk hy; maer op hope dat ik hem zal deugdelijk maken, dat ik hem zal stichten, dat ik hem zal bekeeren en den regten weg leeren; al is uw intentie goed, evenwel het is zorgelyk, het is perykeleus, het is vol achterdenken: Dit toont u den aerden-pot, hy en wilt hem by den yseren pot niet voegen op hope, dat hy den yzeren pot zal salveren; maer hy vreest, en dat met reden dat den yzeren pot hem zal doen zinken, oft hem zal breken: zoo ook gy en moet u niet laeten voorstaen, al zijt gy eenen aerden pot, al zijt gy schoon door zuyverheyd, al zijt gy kleyn door ootmoeigheyd, al zyt gy vlijtig door gehoorsaemheyd, dat gy eenen yzeren pot, eenen onkuyschen Roffiaen, een-

en

en trotschen vogel, eenen onwilligen eenen slappen Christiaen zult konnen dienst, en winst doen. Een schurft Schaep kan hondert vette en gezonde Schaepen bederven, maer hondert vette, en gezonde Schaepen en konnen een schurft Schaep de schurftheyd niet, afraepen; Eenen zieken mensch kan hondert gezonde menschen ziek maeken, maer hondert gezonde menschen en konnen eenen zieken mensch aen sijn gesondheyd niet helpen. Cornelius A Lapide zegt dat het ook zoo gaet met geestelyke ziekten; *Majus est enim contagium mali, quàm boni; facilius enim affricatur, & addiscitur vitium, quam virtus* want het quaed zet meer voort als het goed, en de zonde word ligtelijker geleert als de deugd, peyst dan dat gy eenen aerden pot zijt, en dat gy krank zijt, dat gy geen harde aenstooten kont uyt-staen, en dat gy u wilt gaen voegen by eenen yzeren pot, die swert is van onkuysheyd. die hert is van boosheijd die groot is van hooveerdigheyd, ergo het is waerschynelijk, dat gy daer van zult geraekt, en tot schande zult gemaekt worden. Hierom gy Ouders vermaent uwe kinderen, gy Meesters leert uwe discipelen, gy Oversten belast uwe onderzaeten, gy Biegt-vaders raed uwe Pœnitenten, dat sy hun wachten van d'ijsere potten van het quaed geselschap, om dat sy ligtelyk, en met eenen stoot gelijk kranke aerde potten, daer van konnen bedorven worden; sy konnen in duyzent stukken, in duyzent zonden vallen: maer dat nog het argste is van al, gelijk eenen aerden pot, die eens van eenen ijzeren pot is gemaekt tot scher-

niet meer en kan geheelt worden; zoo ook een deugdelijk Mensch, als hy eens van het quaed geselschap is verleyd, en kan niet lichtelijk omgezet worden; hy is bedorven, en hy blijft bedorven; ja hy doet meer quaed, als de gezellen zelfs, die hem het quaed geleert hebben; hy maekt datter veel ſtronkelen over de ſcherven van ſijne quade exempelen hy is blijde datter veel door de ſcherven van ſijn ontuchtige werken in de ziel gequetſt worden; hy beroemt hem, dat hy meer quaed derft doen als een ander, en dat hy ſijn meeſter kan beſchaemen in onbeſchaemtheyd. Ik en kan zoodanigen perſoon niet beter vergelijken, als by een hoogſte Beke, die als de ſluys op-getrokken word, al haer water quyt word, en zoo ſnel loopt, dat daer geen ſtutten, oft geen houden aen en is, waer door ſy alles brekt oft bederft daer ſy by, oft ontrent komt; eenen deugdelijken perſoon is een hooge Beke, daer is overvloedig water van de goddelijke gratie, daer is veel viſch van goede werken, maer zoo haeſt de ſluys van de vreeze Gods door het quaed geſelſchap word op getrokken, daer en is geen houden aen, het water van de goddelyke gratie ontloopt hem, den viſch vande goede werken word vanden duyvel op-gevangen, en hy doet groote ſchaed met ſijn quaed exempel aen andere menſchen. Hierom den H. Gregorius Nazianzenus geeft u een treffelijke vermaening:

Ne tibi, qui vitijs ſcateat, conjunge Sodalem:
Nämque etiam firmos peſtis gravis occupat artus.
Non tu virtutem tribues, ſed dedecus ipſe

Accipies,

Accipies, vitiis atque inficière profanis.

En kieſt niet los een kameraet,
Siet wat hy doet, en waer hy gaet:
Al zijt gy goed hij maekt u quaed,
De peſt ook aen de ſterkſte ſchaed,
Uw deugd zal hem doen luttel baet:
En hy ſal geven u quaed zaet,
Gy komt door hem in ſchand, en haet,
Gij houd door hem in ſtaet geen maet,
Gy breekt door hem Gods wet, en raed,
Gy komt door hem tot quade daed,
Gij God, en ziel om hem verſmaed,

Hier ziet gy, dat gy om eenen menſch tot vriend te krijgen, God tot uwen vyand krijgt, die ſchadelijke vriendſchap moet gy af-ſchaffen: oft God zal u hier ſtraffen, oft hier naer in't vier: Soodanige vrienden en zyn geen vrienden; maer vyanden, die u zoeken te verblinden; en aen den duyvel vaſt te binden, om dat gy daer naer de Haef van uw zaligheyd niet en zoud vinden. Gy Religieus als gy word op-geſtokt van eenen ijſeren pot van eenen ſlappen, en traegen Religieus om u naer hem te voegen, om te doen, gelijk hy doet, en hoort daer niet naer, vaert henen om wel te vaeren, laet hem blyven ſteken in het moraſch van ſijn luyerdy, laet u ſtieren van den ſtroom, van de goddelijke gratie, en blijft niet haperen; gaet al voorts in den weg der deugden, hy en zal u geen avancement, maer een beletſel doen, al zegt hy u veêl toe, hy en ſpeêt u maer blauw bloemen op de mouw; peyſt, dat gy eenen aerden pot zijt, dat gy ligtelijk, en met eenen klots kont van

een

een gebroken worden; hy en roept u niet, om dat gy beter zoud bewaert zijn, maer om dat gy meeder zoud besware zijn, sijn dessijn en is anders niet, als u te brengen in't verdriet: peyst dan dat gy gelyk desen aerden pot van God getrokken zijt inde zuyver Beek vande religie, en dat gy naer Gods bestier, en wil u zelven moet voegen, en niet zien wat een ander doet, oft laet, waer door God word gehaet, en versmaed; gy en moet anders niet doen, als den stroom oft vloed van den goddelijken wil in den wil van uwen Oversten volgen. Gy wereldsche dochter, en laet u niet verleyden van eenen jongman, peyst dat hy eenen ijseren, en gy eenen aerden pot zijt, peyst dat hy loos, en boos is, en dat gy krank, en broos zyt; sijn geselschap en kan u niet helpen, als om u in't verdriet te helpen; zijt gy gewoon God alle morgenden voor alle werk inde kerk te gaen besoeken, en maekt u om sijnen t' wil niet in't zoeken; gaet voorts in uw goede werken, en luystert naer die schoon-tael niet; wilt gy blijven steken in het morasch vän sijn boosheyd, gy en moet u naer hem niet voegen; houd u daer van, want met eenen stoot, met een familiariteyt, met een discours kan hy u tot schande brengen; want eenen aerden pot en heeft geen sterkte om wederstand te doen, ende eenen yzeren pot heeft kracht genoeg om eenen aerden pot een goede ziel haest te niet doen, hier om Cosmophile wie gy zijt geestelyk, oft wereldlyk, getrouwt, oft ongetrouwt jong, oft oud, en kent u niet te stout: peyst dat gy aerde potten zyt,

en

en dat gy werks genoeg hebt om op u zelven te letten, gy en moet u by eenen ijzeren pot, by eenen loſſen zot, oft loſſe ziel niet in't perijkel zetten; laet hem loopen daer hy wilt, laet hem haperen daer hy wilt, laet hem liggen daer hy wilt; peyſt dat gy hier op deze wereld gelijk op een rivier moet vlotten gelijk dezen aerden pot, om te krijgen uw laetſte eynde, om te komen tot God, al word gy onderwegen van eenen ijſeren pot; van eenen Deugeniet uyt gelacchen, en beſpot,en paſt daer niet op, uw ziele zaligheyd moet vervoordert worden, daerom moet gy lijden, daerom moet gy ſtrijden, daerom moet gy leven, daerom moet gy ſterven; ziet wel toe dat gy niet en geraekt tot ſcherven, dat gy u niet en laet bederven, ziet wel toe dat gy geheel voor God verſchijnt, dat aen u niet en gebreêkt het minſte deel, dat gy heel zijt in zuyverheyd, dat gy heel zijt in regtveerdigheyd, dat gy heel zyt, en volmaekt in alle deugden; zoo lan eenen aerden pot geheel blijft, zoo lang kan hy boven drijven, en aen het land geraeken maer zoo haeſt hy breêkt in ſtukken hy moet zinken, en verdrinken; zoo ook gy moet u heel houden, om te ſijn behouden: hoe zult gy u heel houden? is't dat gy u van het quaed geſelſchap altijd houd, en het zelve gelijk eenen ijzeren pot, oft de peſt ſchouwt; ik mag dan wel zeggen:

Si cum malis converſaris,
In periculo verſaris.

Houd gy met quaed geſelſchap aen?
Gy moet in groot perijkel ſtaen.

Want

Want den duyvel speêlt dan de partij van eenen loozen Wey-man, en hy gebruijkt het quaed gesellschap gelijk een Lok-vink om u in't net van alle boosheyd te trekken, en u daer in zoo te verwerren, dat gy daer uyt niet en kont geraeken, ten sy om u ook een Lok-vink te maken, om dat gy ook een ander zoud bedriegen. en verleyden, want men ziet dikwils, dat de beste de argste, en booste worden, als sy eens van het quaed gesellschap verleyd zijn: hierom als gy eens van het quaed gesellschap zijt bedrogen, en verleyd: gy word ook eenen bedrieger; eenen verleijder; en gy doet uw uyterste best om ook duysende menschen aen den haek, oft in het net te brengen; gy word ook al met het quaed gesellschap eenen vogel van eenen winkel, gy word al saus naer het kommeken, en gy word al met het zelve zop over-goten; zoo datmen van u wel mag zeggen: *Deceptus decipis omnes.*

Om dat gy u vind bedrogen,
En veel quaed heb in-gezogen.
Doet gy weêr, en uw vermogen,
Dat een ider word getogen,
Ook met U in duyvelsch net,
Want gy maekt hun al besmet,
Gy hun alle Deugd belet,
Gy vervremt hun van Gods Wet.

Heeft men dit niet gezien in eenen *Landelinus* die edel zijnde van bloed maer edelder van gemoed, en goed van aerd, aen sijnen Peter den *H. Autbertus* Arts-Bisschop van Cameryk van sijn godvruchtige Ouders is op-gedragen geweest om opgevoed te worden in alle zoorten van deugden, maer den duyvel den goeden

voort-

voortgang van desen Godvrugtigen Jong-man niet konnende lijden; heeft de Cosyns, van desen *Landelinus* op-gemaeckt om hem te verleyden, en van Gods vreese af-te-leyden. Dese Quanten als duyvelsche af-gesanten, komenby hem en zeggen dese, oft diergelijke woôrden: *Veni nobiscum insidiemur sanguini &c. Omnem pretiosam substantiam repetiemus, implebimus domos nostras spoliis: sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrum,* ,,Sa ,spant met ons aen, en laet ons t'zamen op ,moorden, en rooven gaen; laet ons den ,onnooselen verdrukken, en plukken, dat ,zal ons gelukken; wy zullen ons ryk en ,weldig maken, met aen het goed van een ,ander te geraeken; sa laet ons een zeel ,trekken, sa laet ons een beurs maken en wy zullen ons zelven spekken en rykmaken" esen zuyveren, en deugdelijken Jongman, et hem door dat zoet geluyt gelijk een simel duyf van deês wilde vogels vangen, hy et hem gezeggen, hy loopt met hun van nen Oom *Autbertus* in een bosschagie, maer y die den besten was geweest van hun allen, ord den meesten Deugeniet van allen, en y toont met'er daed, dat hy is den meesten truyk-roover, en wreedsten Moordenâer van len: maer den bermhertigen God heeft dit erdoold Schaep nu verandert zynde in eenen Volf op den regten weg, tot sijnen Oom, n tot beternis van leven gebrogt door een ouwzaem visioen; want hem dogt in sijnen oom dat eenen van sijn mede-maets door ods strenge regtveerdigheyd in de hel wierd esmeten, maer hy wakker geworden zijnde, n sijn zelven niet te vergeten, heeft dat

ſchadelijk geſelſchap terſtont verlaeten, en is met de ogen vol traenen van berouw, en leet-weſen by ſijnen Oom *Autbertus* gekomen die hem met blydſchap in genade heeft genomen: naer welken tyd hy tot duyvels ſpijt en tot ſpijt van ſijn kameraeden een heylig leven heeft geleyd, en Abt geworden ſijnde is vol van deugden heyliglyk in den Heer geſtorven. Hier ziet gy, in wat perijkel gy u ſtekt, als gy u in't quaed geſelſchap ſtekt, daer is ligtelyk, en eer gy 'het weet in te geraeken: maer God moet u bezonderlyk helpen, om u daer uyt te helpen: gy en kont uyt het net van het quaed geſelſchap niet geraeken, oft gy moet daer van uwe pluymen laeten; gy laet daer de pluijmen van uw reputatie, van uwen goeden naem, en eerlijke faem, men kan altijd zeggen; diën gaſt heeft met deugenieten, met Dominateurs, met wilde vogels aengehouden; ergo men mag hem voor eenen Deugeniet, voor eenen Dominateur, voor eenen wilden vogel houden: die kladde moet u altijd aen de hielen hangen, al hebt gy maer eens het quaed geſelſehap aen gehangen: men zegt gemeynelijk: eens Borgemeeſter, altyd Borgemeeſter; zoo ook eens Deugeniet houd altyd den naem van Deugeniet, en hy maekt ſijn zelven onbequaem tot wereldlyke ampten, die hy te voren had mogen bedienen, had hy ſijn zelven niet quaelijk gecomporteert: hierom word altyd onderzogt het comportement van eenen perſoon, eer hy tot een officie, oft digniteyt word verheven: hebt gy dan uw eer uw avancement, en uw ziele zaligheyd lief, ziet wel toe, en zijt gewaerſchouwt, dat gy
geen

geen quaed geselschap en kiest; want voor eerst gy en kont daer zonder Gods gratie, en uwen grooten arbeyd niet van daer geraken, *hoc opus, hic labor est:*

Wilt gy 't quaed geselschap vlieden,
Het moet door Gods werk geschieden

Maer om dat gy in zoo groot perijkel niet en zoud geraken, gy moet u in tijds van kant maken, en altijd in zorgvuldigheyd waken; hier om ik zeg:

Socijs te jungis pravis?
Capiêris instar avis.

Gy u by 't quaed geselschap zet?
Gy haest een vogel raekt in't net.

Daer-en-boven gy komt daer altijd kael af, gy komt daer af zonder de pluymen van uw eer, van uw reputatie, en uwen goeden naem te behouden: gy en word niet meer geëert, gelijk te vôren; want gy hebt daer uw eer verloren; men estimeert u niet meer gelijk te voren, want uw reputatie is al vervlogen, gy en vind uwen goeden naem, en faem niet meer by de menschen; want gy hebt die by de Deugenieten verspeêlt; hierom ik mag wel zeggen:

Malum sequeris Sodalem?
Te ostendis talem qualem.

Volgt gy een quaden Kameraet?
Gy toont dat gy ook zelfs zijt quaed.

Maer gy en moet u dat niet aen-treken, oft daer over verwondert zyn, als ik zeg dat gy ook quaed zijt, is't dat gy met quaed geselschap om-gaet: want het quaed geselschap kan by eenen yseren pek-pot vergeleken worden; maer als eenen schoonen aerden-pot van

diën yseren pot aengeraekt word , al en word hy niet gebroken, hy word ten minsten gescheurt, om dat hy krank is, en besmeurt, om dat hy schoon is; zoo ook al zijt gy eenen schoonen pot, en wel riekende naer de speceryen van vele deugden, als gy by den yzeren pek-pot, als gy by het quaed geselschap geraekt; wie en zal niet zeggen, dat gy in uwen naem, en faem ten minsten een scheur krijgt, en dat uw ziel van dat pek een vlek krijgt, voor eerst Salomon zal dat zeggen *Qui tangit picem, inquinabitur ab eà, & qui communicaverit superbo, induet superbiam; die het pek wilt raken, zal syn zelven vuyl maken*, en die met den hooveerdigen, en quaeden omgaet, zal ook hooveerdig worden, en quaed? daer-en-boven men hoort over al zeggen; daer men mede verkeert, word men mede geëert. Gy en moet dan niet verwondert zijn, dat-men van u quaed vermoeden heeft, als gy u onder quaed geselschap begeeft, dat gy tot geen geestelyke, oft werelijk ampt en word gepromoveert, als gy gelijk eenen aerden pot van den yzeren pot, van het quaed geselschap een scheur van een quaede renommè, oft reputatie krijgt; want de Apostelen zelfs waeren verwondert dat onzen Zalig-maker met de Samaritaensche vrouw alleen in discours was; hier mede wilden sy te kennen geven, dat het te verwonderen is en dat hy van God besonderijk moet bewaert worden, die met ongelijke persoonen, en quaed geselschap wilt handelen, en wandelen om niet quaed, en oneerlijk te worden: hebben de Apostelen verwondert gestaen als sy met

met de Samaritaensche vrouw onzen Zaligmaker zagen spreken om haer tot beternis van leven te brengen. Onzen Zaligmaeker zeg ik, die niet en konde quaed doen, word evenwel van d'Apostelen met verwondering aengezien, om dat sy hem by een zondig persoon zien; ergo gy en kont niet beletten, dat de menschen u met verwondering aenzien, en met vingeren naer wijzen, als gy u by het quaed geselschap wilt zetten, niet met een goed voor-nemen om hun te leeren, en te stichten; maer uyt losheyd om van hun ontsticht, en bedorven te worden, daer-en-boven gy en moet u niet aentreken, dat gy niet geavanceert en word; want als gy by het quaed geselschap zijt geraekt, gy hebt u zelven onnut, en onbequaem tot alle publieke ampten gemaekt: want dan en zyt gy anders niet als eenen gescheurden aerden pot, die niet meer kan gebruykt worden dan om blinde-pot mede te spelen; men stelt u voor een O in't cyfer, men stelt u voor eenen blinden in den keus; en men acht u infaem, en onbequaem om in de Republieke, oft in de religie een voornaemt officie te bedienen. Ziet hier eens, wat al quaed gy van het quaed geselschap haelt; ik mag dan wel zeggen:

Malo jungis te Sodali?
Multum patiëris mali.

Voegt gy u by een quaeden maet?
Gy doet u quaed, gy stut uw staet.

Gy belet, dat gy word verheven, en gy maekt dat gy tot schande geraekt; al zijt gy door onnooselheyd, en zuyverheyd zoo wit als sneeuw, gy en zult de wittigheyd van uw repu-

reputatie niet houden, is't dat gy met den yzeren pek-pot van het quaed geselschap wilt aenhouden; hier om ik zeg, en niet zonder reden:

Si es candidus, ut nix,
Noli esse, vbi pix:
Nam à pice nix turpatur,
Si à pice nix palpatur,
Si cum malis fabularis,
Mox à malis macularis.

Zijt gy als sneeuw wit zonder vlek?
En wilt niet zijn, alwaer is pek.
Want sneeuw van pek wort vuyl gemaekt
Is't dat het pek den sneeuw genaekt.
Als gy met boose gaet, en sprekt,
Gy word terstont van hun bevlekt.

En al hebt gy u door Gods gratie, en door uw voorzigtigheyd ongescheurt gehouden, evenwel de menschen zullen u daer voor niet houden, gaet gy, en staet gy met gezellen, die onbesnoeyt van leven, die los in woorden, die ongeschikt in manieren zijn, men zal u ook die fouten aen-tijgen, en gy zult al den zelven lak achter uwen rug krijgen; hierom ik waerschouw U:

Ne culpetur tua vita,
Socium culpatum vita,

Gy leven wilt in deugd, en eer?
Schouwt t' quaed geselschap en hun leer.

Want hun quaede leering en is niet anders als eenen zoeten, maer venijnigen wijn, waer van uw ziel moet bersten; dit en is niet alleen te verstaen van quaed geselschap, maer ook van quaede gebueren; waer van gy veel quaeds kont leeren, is't dat gy veel met hun

handelt

handelt, en wandelt; want aenſien doet gedenken, die quaede en loopende oogen ziet, zal quaede en loopende oogen krygen, die by den manken woont zal leeren hinken, die by eenen dronkaert in converſatie komt, zal leeren drinken; hierom ik zeg:

Malum deſere vicinum,
Sicut venenoſum vinum,
Wilt by geen quaed Gebuer man zijn;
Maer ſchouwt hem als vergalden wyn.

Hierom een ſtraet is om quaede Gebueren te arger, een huys word om quaede Gebueren te minder gewilt; een deugdelijk man en zal dat niet koopen, oft hueren, om zelfs te bewoonen; en den eygenaer zal dat onder de merkt om de quaede gebueren moeten verkoopen, oft verhueren. Dit wiſt zeer wel den deugdſaemen *Marcus Cato*; hierom hy vermaende het volk als ſy een ſtuk lands wilden koopen, oft hueren, dat ſy eerſt moeten vernemen, oft ſy ſouden hebben goede gebueren; hierom als eertyds een huys verkogt, oft verhuert wierd, zoo wierd daer by gezeyt om den prys te verhoogen, dat ſy met geen quaede Gebueren en zouden gequelt, oft geplaegt zijn. Hier uyt volgt nu, dat gy terſtont moet uw ſchuyt van kant ſteken, als gy door vieyery, oft looſe treken, van het goed, tot het quaed geſelſchap zijt geweken; zijt gy by Vagabonde Jongmans geraekt, ziet dat gy u terſtont daer van maekt eer dat gy met hun aen een haper-merkt geraekt. Heeft men niet dikwils gehoort, en geſien, dat deugdelijke jongmans verleyd zijnde van quaed geſelſchap met een dronken hooft moetwillig in hun dood zijn geloopen, die twiſt

twist, en carrel om een baggatel tegen malkanderen hebben gekregen, die de ouders zijn dood t'huys gebrogt? zulken ongelukken gebeuren nog dagelyks door het quaed geselschap ik mag dan wel zeggen:

Ne incurras malam mortem,
Malum linque mox consortem.
Wilt gy niet loopen in uw dood,
Het quaed gezelschap straks verstoot.

En God gave, dat gy niet in uw eeuwige dood en liept; want men kan wel denken, dat imand niet wel en sal sterven, die met quaed geselschap heeft quaelijk geleeft; hierom ik vermaen U hertelyk:

Seduxit te Consortium?
Ab hoc fac mox divortium.
Heeft 't quaed geselschap U verleyd?
Maekt dat gy daer terstont van scheyd.

Oft een quaede dood zal u van hun scheyden, en in het vermaledyd geselschap van de duyvels leyden: want gy en zijt niet versekert, dat u de krachtige hand van de gratie Gods daer uyt in tyds zal trekken, gy en zult misschien dat geluk niet hebben, dat den *H. Landelinus* heeft gehad, God zal u misschien sijn gratie ontrekken, en uwen lossen kop, en dat quaed geselschap laeten volgen, om dat gy de reden, en sijn Wet niet hebt willen volgen; ziet dan wel toe met wat geselschap gy verkeert, want uw eer, en uw ziele zaligheyd hangt daer aen; houd gy met dieven, met deep-makers aen, gy zult voor eenen dief, voor eenen deep-maker geacht, en gestraft worden, gy en moet my niet wijs maken, dat gy met onrechtveerdige menschen kont handelen,

handelen, en wandelen zonder bedriegery, en onregtveerdigheyd van hun te leeren; want het kan voor een ſpreek-woord dienen:

Qualem ſocium quis quærit,
Talis moribus & erit.

Zegt my, met wie gy al verkeert,
Zoo heb ik uwen aerd geleert.

Ergo wilt gy de ſchande ontgaen van geagt te worden voor eenen dief, hebt gy uw eer, en uw ziele zaligheyd lief, zoo hebt eenen haet van het quaed geſelſchap, verlaet de Roffianen, ſchouwt de deep-makers, oft anders gy zult U zelven in ſchade en ſchande breagen; hierom ik zeg plat uyt:

In furum contubernio,
Si manes, ſis Lavernio.

Hebt gy 't Geſpan van Dieven lief?
Loopt gy niet weg? gy word n'en dief,

Maer om u van het quaed geſelſchap te helpen, gy moet u met een behendige looſheyd, en met een looſe behendigheyd weten te helpen, gelyk eenen Jongman te Swol heeft gedaen: Dezen was verleyd, en in een bordeel geleyd; hy ziende hoe quaelyk hy daer gearriveert was heeft den eenen voor, en den anderen naer daer ſijn onkuysheyd laeten uyt-werken; ten leſten als het ſijnen keer geworden was om tegen de zuyverheyd te zondigen, heeft alle weêr gedaen om ſijn eer, en ziel te bewaeren; maer hy en konde die wilde vogels met den zoeten zank van reden niet tam maken; ſy over-vielen hem, ſy trokken hem den mantel van den hals, ende ſy dreygden hem te vermoorden, ten waer hy gelyk ſy, ſijn zuyverheyd wilde verliezen:

wat

wat doet hy in dit geval? geen kans van uytvlucht ziende loopt hy in de Kamer by de hoer, en hy douwt haer in de vuyst een groot stuk gelds; zeggende: „Ik bid u, en laet niet „blyken aen mijn gezellen, dat ik u niet en heb „aengeraekt; houd u als oft ik met u gezondigt „hadde; want wat kan u mijn schaede, en „schande helpen"? dees oneerlyke personagie ziende dezen eerlyken Jongman zoo besorgt om sijn ziel zuyver te houden, ziende meer naer 't geld, als naer den persoon, al was hy heel schoon, heeft hem belooft dat sy alles stil zoude houden, en haer geveynsen van hem bekent, en geschonden te zyn; met dezen loozen, en behendigen trek is hy naer huys getrokken; maer den Engel Bewaerder heeft hem op straet aen sijn kaek een soufflet gegeven, om dat hy in-dachtig zoude zyn van niet meer door quaed geselschap sijn zelven in zulken perijkel te zetten. Doet dit ook als gy quaelijk zyt verzeylt; want hy en doolt niet heel, die nog ten halven keert; hier ziet gy nu hoe lichtelijk gy in het quaed geselschap kont geraeken, en hoe moeyelijk het is zonder ziel verlies daer uyt te geraeken hier ziet gy, dat gy ook uw eer, en uw ziele-zaligheyd moet liever hebben, als het quaed geselschap, en dat gy alle weêr moet doen om hun met eenen loozen greep in tyds een streep te zetten; ik zeg voor het lest, doet altyd uw best, en houd u van het quaed geselschap, is't dat gy u zelven in reputatie, en uw ziel uyt de hel wilt houden; want van het quaed geselschap komt niet anders, als quaed; dit getuygt Tympius met deze worden;

Quid nos præcipites avido magis invehit orco?
Hortatus, Exempla, Duces, Sociique malorum,

Wat brengt ons meest tot schaed',
Tot schand',en in de hel?
Quaeden raed, quade daed,
En quaeden med'-gezel.

Al zijt gy dan goed, gy en moet op uw goedheyd niet steunen; het quaed geselschap zal al uw goedheyd haest doen af-waeyen, en uen een vaste keten van alle boosheyd draeyen: dit is het gevoelen van den H. Chrysostomus: *Rerum natura sic est, ut quoties bonus malo conjungitur, non ex bono malus melioretur, sed ex malo bonus contaminetur.* „De zaeken zijn zoo gelegen, dat als den goeden „zig by den quaden voegt, den quaden van „den goeden niet en word verbetert, maer „dat den goeden van den quaden word verargert"; het quaed geselschap is gelijk de pest, die de gezondste menschen met de pest besmet: maer de gezondheyd van vele menschen en kan eenen contagieuzen zieken de pest niet af-jaegen; hierom ik mag wel zeggen:

Graderis cum inhonestis?
Te inficiunt, ut pestis.

Maekt gy by fielen uwen nest?
Sy u besmetten als de pest.

Ja al zyt gy zoo effen, en zoo zuyver als eenen spiegel, den vuylen aessem, het quaed n-blaezen; want het quaed geselschap kan u veel smetten van fouten by-zetten; dit heeft eertijds met een grond-hertige droefheyd den H. Augustinus van sijn zelven getuygt: hy beklaegt in sijnen ouderdom, dat hy in sijn onkheyd met het quaed geselschap was ver-

verzeylt; ik was, zegt Augustinus, zoo verblind dat ik my schaemde onbeschaemt te zyn; zag ik in mijn mede-maets iet onbehoorlijks, iet quaeds, ik dede hun naer gelijk een zim, ik en wilde my van hun niet laeten overtreffen in boosheyd, en moetwilligheyd; my docht dat ik een stuk van eer hadde gedaen, als ik een Schelmstuk hadde begaen; ik en konde niet lijden, dat mijn mede-maets meerder eer, en lof uyt de boosheyd zouden krijgen als ik, met een woord: ik wilde den boosten zijn om den besten te zijn. Als ik hun hoorden beroemen over hun groote zonden, die niet anders en zijn, als groote ziel-wonden, en als ik hun zag glorieëren zoo veel te meer, hoe sy vuylder, en boozer waeren; ik dede het zelve ook, en nog grooter quaed niet alleen om dat my dat quaed behaegden, maer ook om door dat quaed by hun lof, en eer te haelen. Wat moet'er meer mispre-zen, en misacht worden, als het quaed? en nochtans om niet mispresen, en niet misacht te worden, zoo wierd ik al loozer, en boozer; jae het qnaed geselschap heeft my zoo vervoert, dat ik veynsde, en myn Cameraeden wys maekte quaed gedaen te hebben, dat ik noyt en hadde gedaen, om zoo van hun geprezen, en geächt te worden. Let wel wereldsche ziel op deze woorden van den H. Augustinus, en peyst dan, dat gy ook niet en hair zult beter vaeren, is't dat gy in tijds het quaed geselschap niet en laet varen; want het kan voor een spreek-woord dienen:

Die niet wezen wilt bestoven,
Moet hem wachten van den oven

Wil

Wilt gy niet geschend, niet swart, en niet bekrozen worden, gy moet uyt de smits winkels blyven. Wat is het quaed geselschap anders, als eenen duvvelschen Smits-winkel van alle quaed, want alle quaed getuyg, en alle schelmery word daer gesmeden, en de deugd word daer gelijk een verroest yzer onder den voet getreden, en den duyvel dient hun als eenen blaes-balk om een quaed vuer van de onblusschelijke onkuysheyd te stoken. Gy zult my zeggen: moet ik dan mijnen evennaesten niet beminnen: jae voorwaer zoo wel gelijk u zelven; maer gy en moet uwen evennaesten zoo niet beminnen, dat gy met God om sijnen 't wil vijandschap maekt, en in den haet van God geraekt; even-wel gy moet hem inwendig beminnen, maer gy en moet met hem niet in conversatie komen, gy en moet met hem niet familiaer zyn; zou hy u bederven, gy moet sijn gemeynschap derven: gy moet dan alleen met hem een inwendige vriendschap houden, en ook een uyt wendige vriendschap als daer anderzints groot schandael uyt zou volgen: by exempel, is imand van uw maegschap een schurft schaep, daer gy meer quaed, als goed van kont leeren, gy en moet met hem niet verkeeren; maer houd u daer van, en schouwt sijn schadelyke gemeynschap: maer zijt gy by geval in sijn geselschap geraekt met persoonen, die hem voor een deugdelijk, en eerlijk, man aenzien; dan moet gy ook deugdelijk, en eerlyk van hem spreken, gy moet dan aen hem uyt-wendige teekenen van vriendschap toonen, om hem niet uyt possessie

van

van sijnen goeden naem te stooten, gy moe sijn fouten verswijgen oft verklynen, en sijn deugden prijzen oft vergrooten; anderzints gy zoud hem groote injurie doen, en u zelven grootelyks infameren, met hem te blameren want die in sijnen Neus snyd, die schend sijn aenzicht, als een litmaet gequest word, de andere litmaten voelen ook die quetsuer. overzulkx wilt gy uw eer, en respect bewaeren gy en moet uwen bloed-verwant niet in den baert vaeren, als hy in een eerlijk geselschap maer sprekt met eer, en respect van hem, en bedekt sijn fouten zoo veel als gy kont Hier uyt volgt nu dat gy 't quaed geselschap van uw naeste maegschap moet af-schaffen; dit is het gebod van onzen Zaligmaker: *Si manus, tua, vel pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te: Is't dat uw hand oft uwen voet u schandael geest, en leed doet: snyd hem af, en worpt hem van u weg,* door de hand, en door den voet verstaet den H. Hieronymus uw naeste vrienden; *Si ita est quis tibi conjunctus, ut manus, pes oculus, & est utilis, atque sollicitus, & acutus ad perspiciendum, scandalum autem tibi facit, & propter dissonantiam morum te pertrahit in gehennam: melius est, ut & propinquitate ejus, & emolumentis carnalibus careas: quam, dum vis lucrifacere cognatos, & necessarios, causam habeas ruinarum*; „is't dat u imand by „manier van spreken zoo naer is als uw hand, „als uwen voet, en als uw oog; die u kan profijt „doen gelyk uw hand, die voor u kan besorgt; „en dienstig zijn gelijk uwen voet, en die u „kan vermaek doen gelijk u oog; maer even-

wel

,wel u ſchandael geeft, en quaed leert ,het is u ,beter, dat gy hem gelijk een rot litmaet af- ,ſnijd om ſijn ongeregelde manieren, en god- ,deloozen handel, als dat gy met hem vriend- ,ſchap houd niet zonder perijkel van het eeu- ,wig leven te verliezen." Ziet men niet dikwils lat de menſchen om het lichaem in't leven e houden, hun gequetſte handen, en verrot- e voeten laeten af houden; want het is wijſſe- ijk gedaen, dat men een deel verlieſt, om iet geheel te behouden; dit getuygt ook den Poëet Ovidius,

Immedicabile vulnus
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.
Een litmaet vuyl en quaed, al doet het groote pyn,
Moet tot u meerder baet, van't lyf geſneden zyn.

Dit getuygt ook den H. Apoſtel Paulus, *ſi s, qui frater nominatur inter vos, eſt fornica- or aut avarus, aut idolis ſerviens, aut male- licus, aut ebrioſus, aut rapax, cum ejuſmodi ec cibum ſumite :* hebt gy eenen broeder, lie eenen Hoer-jaeger, oft eenen gierigaert, oft eenen af-godiſt, oft eenen vloeker, oft eenen dronkaert, oft eenen dief is, en komt net hem niet aen tafel; want hy wiſt wel, lat by d' onkuysheyd de zuyverheyd in groot perijkel is, dat by de gierigheyd de liberael- heyd geenen ſtand en kan houden, dat by de nurmuratie de verduldigheyd niet en kan ge- vonden worden, dat by d'af-godery de waer- ichtige Religie niet en kan blyven, dat by de lronkaers de matigheyd moet gekrenkt wor- len, dat by de dievery de rechtveerdigheyd niet en kan geöeffent worden, met een woord lat by de boosheyd de deugd eenen krok moet

moet krijgen. Den ouden Tobias en wilde niemand als God-vreezende persoonen aen sijn tafel zetten om zoo alle oocasien van brood-dronkenschap te beletten; hierom heeft hy sijnen zoon deês lesse gegeven; *Noli manducare cum peccatoribus*; en wilt met de zondaers geen spijs eten, oft anders gy zult u zelven in overdaed, en meer andere zonden vergeten, leert dit van my *Numquam cum ludentibus miscui me, nec his, qui in levitate ambulant, me participem feci*; ik en heb my noyt gevoegt met dertele gasten, de losse zielen, de dominateurs, de wilde-vogels heb ik laeten gaen, om my zelven niet te missgaen. Stobæus verhaelt, dat Aristarchus eenen grooten vijand van het quaed geselschap, als hy van imand ter taefel geroepen wierd, altyd eerst ondersocht wat gasten daer al tegenwoordig zouden zijn; stonden sy hem aen zoo gaf hy sijn woord; zoo niet, hy bleef t'huys om deugdsaem en kuys te blyven; zoo ook als gy op een brigaede, op een bancquet oft een ballet genood word, en zijt niet los in uw woord van U te geven, maer onderzoekt eens van den Hof-meester wat geselschap gy daer al zult vinden, staet U het geselschap niet aen, zoo en moet gy daer niet gaen; maer doet een eerelijk excues, oft brengt voor den dag een presserende beletsel, dan en zult gy U zelven niet in perykel zetten van uw ziel, en lichaem door overdaed, agter-klap, ligtverdigheyd daer ongesont te maken. Hier uyt en wil ik nu niet besluyten, dat noyt een deugdelijk persoon met ontuchtige menschen en mag hanteren, en converseren; want het kan ge-

schieden

chieden, dat een deugdelijk persoon niet uyt en quaed opnemen, maer uyt eenen goeden ver de verloren Schapen gaet zoeken om op en regten weg te brengen; daer-en-boven ik n wil hier niet leeren, dat de Deugenieten noyt n mogen by het goed geselschap komen, want et kan ook geschieden, dat sy door le gratie Gods, en door het goed exempel an deugdelijke persoonen van wolven in schaen veranderd worden. Den H. Augustinus geijk hy zelfs belyd, is door de goede converatie van den H. Ambrosius, en door de Goddelijke gratie zoo veranderd geworden, lat hy gelijk den H. Paulus, die eerst was geijk eenen stinkenden, en hart-nekkigen ketel en uytverkoren vat, een vat van eer, een vat ol heyligheyd is geworden; wederom, veel eylige persoonen niet konnende lyden, dat God van de zondaers zoo getergt, en gehaet vierd, hebben wonder aenslagen gebruykt om un te bekeeren, en den weg der zaligheyd te eeren; vele hebben hun in hoere-koten begeven, en als courtisaenen de vuyle danten vele chenkagien in den schoot geschoten, niet om aer in de boosheyd te styven, maer om haerdoor giften als sterke trek-plaesters, en door stigtige vermaningen als zoete aen-loksels uyt de ordeelen tot de spelonke, tot de Eremitagien n tot de Kloosters te trekken, maer in diergelijke occasien en moet gy niet te stout, en e vermeten zijn; want het kan gebeuren, dat gy in plaets van een ander te bekeeren, U zelven aet verleyd worden: U kan overkomen, om dat
gy in plaets van een ander te bekeeren, U zelven aet verleyd worden; u kan overkomen, om
dat

dat gy maer eenen kranken aerden pot zij
dat Jacobus den Ermeijt is verkomen; hy wi
de uyt een eerlyke Dochter den duyvel uy
manen; en hy wierd zelfs met den duyv
van onkuysheyd beſeten; want hy heeft ſi
zelven leelijk met haer vergeten: maer tot kenn
komende van ſijn krankheyd heeft hy ſijne
val bitterlyk beweent, en is kloekelyk c
geſtaen zonder oyt meer te vallen: ziet da
wel toe dat gy den boog naer den pyl ni
en zend, dat gy zelfs niet en valt, als g
imand van den val wilt op-rechten want h
quaed geſelſchap kan meer gewelt doen o
u te bederven, als gy om het qnaed geſe
ſchap te verbeteren: ik mag dan wel tot ee
vaſt beſluijt zeggen: dikwils met quaed geſel
ſchap te converſeren, en niet verleyd te wo
den, dat is tegen ſtroom zwemmen: hieroi
ik zeg:

Es à ſociis ſeductus?
Multos ſuſtinebis luctus,
Nullos obtinebis fructus,
Obruent te ſtygis fluctus,

Zyt gy aen't quaed geſelſchap vaſt?
Gy zult met droefheyd zijn belaſt,
Gy zult verliezen al uw goed,
En zinken in den helſchen vloed.

Si eſt cordi laus, & ſalus,
Socius vitetur malus,
Wilt gy eer, en Ziel bewaeren?
Laet het quaed geſelſchap vaeren

BY

BY-HANGZEL.

Ad Magnates quando vadis?
Sine damno non evadis.
Te extollis instar turris;
In ruinam tuam curris.

Als gy by Potentaten gaet,
Gy komt daer van niet zonder schaed?
Gy als eenen toren u verheft?
Ziet toe, dat u den val niet treft.

Leert hier ook Cosmophile, Wereldsche ziel van den aerden pot schouw zijn van groote Potentaten, is 't dat gy van kleyn conditie zijt, en van ryke Fokkers is't dat gy arm zyt; peyst dat de Potentaten gelijk yzere potten zijn, die u, is't dat gy met hun te familiaer word, konnen doen groot leet in plaets van voordeel. Dit is de leering van d'eeuwige Waerheyd; *Pondus super se tollet, qui honestiori se communicat, & ditiori te ne socius fueris*; ,,hy zal eenen swaren ,,last op sijnen hals nemen, die gemeynschap ,,met een treffelijk persoon wilt aennemen"; hierom en wilt u by geenen persoon familiaer maken; die ryker is als gy zijt; den Wyse-man geeft hier van de reden met een goede gelykenis; *Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur*; ,,wat ,,heeft eenen yseren pot met eenen aerden pot ,,gemeynschap te hebben" want als sy malcanderen aenraeken, sy zullen scherven maken. Ergo sy moeten malkanderen vlieden; want van hun by-een-komste en kan niet goeds, maer veel quaets geschieden, den eenen zal den anderen breken: hierom het is best, dat sy blyven van malkanderen; zoo ook wie gy zijt, en principael gy persoonen van kleyn conditie, let wel op

uwen handel, en wandel; ziet wel toe, dat gy met geen yzere potten, met geen groote personagien gemeynschap maekt; want gy moet peysen, dat gy hier op dese wereld gelijk een loopende revier dryft: ergo 't is best, dat gy daer van blyft om heel te blyven, want gy kont u tegen hun te bersten stooten; daer kan eenen wind van afgunstigheyd opstaen, die zal u te grond doen gaen; daer kan een baer van jalousie komen, waer door gy weg word gedreven daer kan een hapermerkt komen, hun zinnen konnen veranderen; hun affectie kan slyten; met een woord gy kont heden zijn hunnen favoriet, en morgen kont gy hebben by hun ook niet het minste crediet; hoe haest en kan de liefde niet in vijandschap verkeeren; over zulkx gy en kont niet vast gaen, oft vast staen op jonst van groote Heeren; wilt gy u met hun paren, gy zult qualijk varen, sy en zullen u niet sparen, en gy zult daer van u hayr moeten laten Hierom den Wyseman geeft u een voorsigtige vermaening; *Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaris timorem mortis; Blyft verre van eenen mensch die macht heeft om u te dooden, en gy zult niet eens achterdenken hebben van de dood te vreesen*; hier mede wilt hy zeggen, dat gy de dood moet vreesen, is't dat gy u te familiaer maekt met eenen grooten Potentaet; want gy zult ten lesten vallen uyt sijn gratie, en komen in sijnen haet; hierom het is een gemeyn spreek-woord: 't is beter by eenen Uyl geseten, als met eenen Valk gevlogen; hoe veel en zijnder met hoog te vligen niet bedrogen, en op d'aerde gesmeten? men zegt ook gemeynelijk; 't is quaed met groo-

groote Heeren krieken te eten : want ſy eten de grootſte, en ſy ſchieten met de ſteenen ; ergo ik mag u met dit Latynſch ſpreek-woord wel waerſchouwen :

Procul à Joue, procul à fulmine,
Procul à lapſu, procul à culmine.
Van hoog te gaen, en veel te mallen,
Placht menig menſch in druk te vallen.

Wilt gy u van Jupiter wagten, gy zult u van den donder wagten, blyft gy in het dal, gy wagt u van hoogen val ; hier ziet gy hoe zorgvuldig, hoe ſtil, hoe wijſſelijk gy u by de groote moet dragen ; is't dat gy niet u leven wilt wagen, en uwen ellendigen ondergang niet en wilt beklagen : hierom den Wyze-man geeft u een goede vermaning ; *Et ſi acceſſeris ad illum, noli aliquid committere, ne forte auferat vitam tuam* ; maer is't dat gy zoo los, en zoo onvoorzigtig zijt, dat gy u met eenen grooten te familiaer maekt, en wilt met hem niet treden op den teen, en wilt hem niet leggen in den weg den minſten ſteen ; want het is om uwen hals gedaen, is't dat gy met hem zult qualijk ſtaen : maer hoe lichtelijk en kont gy hem niet offenzeren, en hoe zwaer is het niet om doen, dat gy eenen Potentaet alles zult van pas doen, is't dat gy de waerheyd niet en wilt ſparen, u conſcientie niet en wilt bezwaeren, en de gemynte niet en wild tegen vaeren ; het is qualijk gedaen met eenen Potentaet wel te ſtaen, en God niet vergrammen : vergramt gy den Potentaet niet, gy zult God vergrammen, en op uwen hals halen de helſche vlammen ; vergramt gy God niet, ſprekt gy vrypoſtig de waerheyd naer reden,

reden, en conſcientie, gy zult den Potentaet vergrammen, hy zal u uytbannen, gy zult't perykel van u leven loopen, gy zult goet, en bloed verliesen; maer dat het argſte is van al, gy en kont hier niet ſwemmen tuſſchen twee wateren zonder niet de ziel te verdrinken; ergo het is beſt gedaen, dat gy met geen groote en houd aen. Zegt my eens, wat zal u de familiariteyd van Potentaten geven? gy meynt dat het u by hun zal lukken, maer met eenen ſtoot van een miſnoegen, van een quaed rapport, van een jaloſie zullen ſy u als eenen aerden pot breken in ſtukken; als gy by hun meynt vaſt te zijn als gy meynt een Ampt te krygen, dan word gy van een ander den voet geligt, oft gy krygt een ſtrop om uwen hals, dat is den loon van uwen arbeyd, die gy tot u profyt, en tot ſchade van uw ziel hebt gedaen; dit kan beveſtigt worden met ontallijke geſchiedeniſſen. Permenio heeft ſoo grooten minjon van Alexander den grooten geweeſt, dat hy den tweeden Alexander wierd gehouden; maer die groote familiariteyt en heeft hem niet gebaet; want Alexander heeft hem met een furieusheyd het leven genomen; Theleſphorus Rodius den favoriet van den Koning Lyſimachus, is door bevel van deſen Koning in eenen Kelder gesloten, naer dat hem neus en ooren afgeſneden waren, waer in hy van ongeluk, gebrek ten laeſten jammerlyk is geſtorven; niet een hayr beter en heeft gedaen Blaudius met ſijnen vriend Narciſſus, Commodus met ſijnen vriend Rennius, Severus met ſijnen vriend Plautianus, Tiberius met ſijnen vriend Sejanus, Arcadius met ſijnen vriend Eutropius, Conſtantinus met ſijnen

jnen vriend Ablavius, defe hebben altemael en droevig eynde gehad om dat ſy met de groo- e te groote familiariteyt hebben gehad; hierom en Poëet Martialis vermaent u ſeer wel:

Nulli te facias nimis ſodalem,
Gaudebis magis, & minus dolebis,
Hout niet om eer de grooten aen,
Gy zult dan vaſter blyven ſtaen.

En peyſt niet dat gy zijt in u geluk en 't eluk in u is geſprongen, om dat gy u in de amiliaeriteyd van Potentaten hebt gedrongen naer peyſt dat gy klimt om te vallen; hier- m ik zeg recht uyt:

Dignitatum ambitio, Fuit multis exitio.
Met naer d' eer, en ſtaet te ſtaen,
Syn veel in hun ruien gegaen.

Ergo het is onvoorzichtiglik ja zotte- yk gedaen, dat gy ziende den droeven on- ergank van zoo vele mannen, die door de amiliaeriteyd met groote Potentaeten hunnen eſten kraeg hebben moeten laeten, even-wel zelven in hun familiaeriteyt in-dringen; neynt gy dat gy zult weten beter als ſy, met e groote om te ſpringen? ongetwyffelt ſy ebben al hun beſt gedaen, om de groote te be- even, en naer den mond te fluyten; want zoo aeſt daer eenen ſwerten nyd tuſſchen beyden omt, de vriendſchap word geſcheyden, en u rediet is uyt; jae al hebt gy twintig oft dertig eren met eenen Potentaet familiaer geweeſt, venwel die familiariteyd kan u ten leſten be- erven, als gy meynt te zyn den beſten, als y meynt vaſt te ſtaen, als gy meynt dat nie- nand u kan deêren, ja al hebt gy hem by ma- er van ſpreken, tot Roomen toe gedragen,

en

en als gy hem maer eens hart neder zet, gy hebt de geheele zaek verbrod, en uwen voorgaenden dienst en word niet eens in consideratie genomen, maer raekt gy hem maer eens aen met de gemeynte voor te staen, gy hebt dan grootelijkx misdaen, en uw stichtig vermaen word voor een groot affront op-genomen; ergo wilt gy in geen groote zwarigheyd komen, en zijt zoo zot niet, dat gy met groote potentaten in familiariteyt wilt komen; ik mag dan wel zeggen:

Si te jungis cum Potente,
Te ostendis captum mente.
Als gy U by de Groote stelt,
Gy toont dat u de dwaesheyd quelt.

Maer is't dat u deês oude geschienenisse niet en konnen bewegen, om de familiariteyt van groote persoonagien te schouwen, zoo zal ik u te voorschijn brengen eenen Alvarus de Luna, desen was den Minion van Joannes den II. Koning van Portugael; den Koning hiel zoo veel van hem, dat hy in alle sijn daden, en aenslagen van Alvarus eerst raed wilde vragen, met een woord; hy was de regte hand van den Koning; ja hy was den Koning van den Koning; want hy regeerde door den Koning heel Portugael, en door sijn familiariteyt regeerde hy den Koning zelfs; maer gelijk men zegt:

Non capit regnum duos.
Hooge magt en minne-spel,
Dat en wilt geen med'-gezel.

Want als hy nu in alles den Koning tot sijn devoir had gekregen, zoo heeft hy eenen trotschen moed, en eenen af-keer van de gemente gekregen; maer hy heeft hierom ook de ge-

gemeynte tegen gekregen ; al hiel hem den Koning de hand boven het hooft, en al was hy met hem, even-wel de gemeynte gelijk sy een quaede beest is, stak haer horens op, en viel tegen hem; jae om hem stak de gemeynte tegen den Koning zelfs, sy plakten hier en daer Pasquillen om den Koning te tergen, sy en konden niet lyden, dat sy al-te-mael om eenen Alvarus zoo veel hadden te lijden: sy hebben dan ten laetsten desen Alvarus by den Koning in grooten haet gebrogt, dat den Koning sijnen handel heeft onderſogt, en daer wel opgelet hebbende, heeft hy bevonden, dat desen Alvarus in *crimen læsæ Majestatis* was gevallen ; hierom is hy uyt des Konings gratie, en in handen van Justitie gevallen ; en luttel tyds daer naer is hy in't openbaer op de merkt onthalst. Soekt dan ook die gy zijt in familiariteyt van groote Potentaten te geraeken ; is't dat gy lust hebt om in het zelve spoor te geraken ; maer ik vermaen u wel, en ik zeg, met groote Heeren te converseren en is geen Kinder-spel ;

Si Potentibus adhæres,
In exitium te feres.

Wilt gy by groote zyn gezien?
Gy zult u brengen tot ruien.

Laet ons nu uyt Portugael den weg eens nemen na Spagnien, daer zullen wy vinden den Hertog van Lerma, desen Minion wist Philippus den III. Koning van Spagnien zoo te hebben, dat hy al wat hy begeerde, van den Koning konde hebben; ja niemand en konde een ampt, oft officie hebben als door hem; hierom die een courtosie van den Koning wilde hebben moest eerst den Hertog van Lerma te vriend

heb-

hebben. Maer dit groot voordeel is oorſaek geweeſt van ſijn groot naerdeel; want de Princen van Spagnien hebben uyt jaloſie de hoofden by een geſteken, en alle occaſien geſocht om hem by den Koning van verraderye te beſchuldigen ſy hebben voor eerſt aen den Koning klagten gedaen over ſijne groote inſolentie; maer den Koning en gaf aen die oore geen gehoor. Als ſy zagen dat den Koning hun regtveerdige klagten niet en wilde agten, zoo hebben ſy zoo by dagen als by nagten Paſquillen hier en daer geplakt; ja ſy hebben hun vermeten by nagten in de Stad Madrid een Statuë te ſtellen, om den Hertog van Lerma te meer te quellen; op deês Statuë ſtont het bêld van Jupiter dragende in ſijn hand den bol van de wereld; en onder het bêld van Jupiter ſtont ſpots-gewyſe 't Bêld van den Koning van Spagnien met dit diviſe: *Divium imperium cum Joue Cæſar habet.*

Philippus 't Ryk niet heeft geheel,
Want Jupiter heeft 't meeſte deel.

Noteert: op de Statuë van Jupiter ſtonden deſe woorden met groote letteren geſchreven; *Hic eſt Dux Lerma, dit is den Hertog van Lerma*; hier mede wilden ſy te kennen geven dat den Hertog van Lerma boven den Koning het Ryk beſtierde, oft om beter te zeggen het Ryk in diſorden bragt: hier en daer wierden ook ſchandaleuſe Brieven gevonden, onder andere heeft den Koning zelfs op ſijn Cabinet eenen Brief gevonden met dit op-ſchrift; *Philippo III., Regi Hiſpaniæ, nunc in ſervitio Ducis de Lerma, aen Philippus den III. Koning van Spagnien, nu in den dienſt, en onder het gebied van ſijnen favoriet den Hertog van Lerma:*

maer

maer ten lesten is die familiariteyt op kattepel uyt-gekomen, den Koning heeft hem alle sijn digniteyten, en alle sijn goed, met sijn leven af-genomen, zoo dat hy, die boven den Koning was geklommen, ten lesten in den grond van de uyterste ellende is gesonken? ik mag dan wel zeggen om u te vermaenen:

Si te confers ad Magnates,
Caue, ne ad fundum nates.
Wilt gy met Groote houden aen?
Gy zult te grond met Lerma gaen.

Maer al en gaet gy niet ten grond, gy zult ten minsten moeten uyt staen menig affront, en sy zullen u duysent ruzien, en swaerigheden aendoen; de familiariteyt zal wel eenigen tijd tot uw contentement, en profyt voortgang hebben, maer sy zal ten lesten eenen stinkenden uytgang hebben, gy zult van hun met stank, en karrel, ook om een kleyn bagatel moet scheyden; hierom ik zeg:

Vis vitare magnas lites;
Fac, Magnates ut devites.
Wilt gy van twist u houden vry;
Zoo komt de groote niet te by.

Laet ons nu uyt Spagnien naer Vrankrijk vertrekken, om u ten lesten uyt de familiariteyt van de groote Potentaten te trekken, daer is eenen Hertog de Guise te zien; die in zoo groot aenzien is als den Koning zelfs die liever den Koning wilt regeeren als Koning zijn: die van alle menschen geviert, en gezien word, om dat sy by den Koning houden gezien worden; maer als hy meynt heel gelukkig te zijn, zoo word hy in't Hof

ontboden op den Feeſt-dag van den H. Dagobertus: naer dat hy ſijn Biecht hadde geſproken, en de H. Communie hadde ontfangen; rijd hy naer het Hof zonder eenig achterdenken; maer daer komende is hy van acht gewapende Mannen aengetaſt, die hem veel doodelijke wonden hebben gegeven, zoo dat hy daer op de plaets is jammerlijk gebleven. Wie en zal niet zeggen, dat hy ſijn witte-brood had vocr geëten? maer hy en heeft dezen dans niet alleen gedanſt? den Hertog van Biron is ſijnen Compagnon geweeſt dezen was den grootſten Konings Minjon, maer ſijn verraed tegen den Koning ontdekt zijnde, is hy in het Jaer ons Heere 1601. op den leſten dag ven Julius te Parijs voor het Paleys in't gezicht van al de wereld onthalſt? hy hadde aen de om-ſtaenders deze les wel mogen geven voor ſijn dood:

Si Magnatibus vis jungi,
â Magnatibus vis pungi.
Maekt gy u van Grooten den Minon;
Gy vaeren kont gelyk Biron.

Maer laet ons ten leſten uyt Vrankrijk de zee eens over-zetten naer Engeland: daer heeft Thomas Volſæus eenen Beenhouwers Zoon by den Koning Henericus den achtſten zoo veel faveur, en crediet gehadt dat hy naer yn beliſte de beſte Mannen, gelyk de vetſte Schaepen konde op de vleeſch-bank, en om den hals brengen; maer ten leſten is hy in diſgratie geraekt, hy is eenen bedelaer geworden, en hy heeft ſijnen grooten ſtaet maer te laet verzaekt met deze worden: *Ego non Dei, ſed Regis favorem quæſivi, hinc & Dei gratiam*

gratiam perdidi, & Regis non servavi: Ik en heb de jonste van God niet, maer van den Koning gezogt; hierom heb ik Gods jonste verloren, en de jonste van den Koning heb ik niet konnen behouden; maer die heeft my in al dit bezwaeren gebragt; hy hadde nog beter, en bondiger mogen zeggen:

Si cum magnis parvi tractant,
Se in magnas clades jactant.
Als kleyn met groote zyn gemeyn
Sy krygen hier, en daer een bleyn.

Jae sy zyn gelijk de Muggen, die zoo lang om de keers vliegen, tot dat sy daer in vliegen, en hun vleugels verbranden: Van zoodanige gasten kan gezeyt worden: *Quoniam Deus dissipavit ossa eorum, qui hominibus placent, confusi sunt quoniam Deus sprevit eos* God heeft hun beenderen verstroeyt, die meer hebben op de menschen, als op God gepast sy zyn, beschaemt, en infaem geworden; want. God en heeft hun niet geacht, om dat sy meer de menschen als God hebben geacht. Ik mag dan wel zeggen om u te waerschouwen:

Non vis esse clade pressus?
Fuge Principum congressus.
Wilt gy niet brengen u in pyn?
Gy moet van groote vluchtig zyn.

Want goote Heeren moeten geviert zyn, oft sy zullen u groot leet doen; ja gy en moet by hun geen groote fouten doen, zoo gy maer eens misdoet, sy vergeten al het goed dat gy hun hebt gedaen, en sy vatten u aen. Let op de woorden van den Poëet:

An nescis longas Regibus esse manus?

Weet

Weet gy niet, dat Konings handen
Volgen u in alle Landen?

Al zyt gy uyt hun oogen. gy en zyt even-wel uyt hun gebied, en uyt hun handen niet Want hun handen volgen u, waer gy gaet, oft ſtaet, ſy konnen u naer ſchryven, en door eenen brief laſt geven, dat gy moet verliezen het leven, dat gy moet gevangen, en gehangen zyn, maer konnen u nog niet deês droeve geſchiedeniſſen wijs maken, dat gy u de familiariteyt van groote Potentaten moet quyt macken, om ook aen geen hapermert te geraeken; zoo haelt die wyſheyd van eenen Boer die zal u leeren, hoe zorgelyk, en hoe perykeleus het is met groote Heeren te verkeeren. Eenen Koning ter Jacht zijnde met ſijne Hovelingen is by geval van hun en t' zamen van den weg af gedwaelt; hy niemand van ſijnen treyn vernemende heeft tegen den avond in een boeren huys ſijn vertrek genomen; den boer ziende dat hy wat meer was, als een gemeyn man, heeft hem met beleeftheyd ontfangen, en alles voor-geſtelt, wat hy in huys ten beſten had: den Koning daer vernacht hebbende, heeft den beleefden boer beleefdelyk gevraegt, oft hy wel wiſt, wie hy gelogeert, en getracteert hadde; den boer heeft daer op geantwoord, dat hy den gaſt niet en kende, maer dat hy even-wel hem zeer aengenaem was geweeſt. Den Konink ziende de goedhertigheyd van dezen armen man, heeft zijn zelven aen hem kenbaer gemaekt, en gezeyd, dat hy van ſijnen Koning voor ſijn hertelyk tractement zoude eyſſchen een koſtelyk preſent, oft een ander courtoiſie;

vraegt

aegt van my, zegt den Koning, al wat
begeert, ik en zal 't u niet weygeren; ik
begeer van uw Majesteyt niet anders, zegt
n boer heel verbaest zijnde, als dat gy noyt
eer by my komt, gy en kont my geen
eerder kourtosie doen, als dat gy verre van
y blyft; had ik geweten, dat ik den Koning
mijn huys hadde gelogeert, ik en had
nder vrees niet konnen eten, ik en had met
st niet konnen slaepen; overzulks ik bid
blyft voortaen van my; gy hebt my genoeg
geven, als gy my de vrees af-neemt, en
yn rust laet houden, met u van my te houden.
en Konink merkende, dat dezen boer gee-
n loer was, is van daer vertrokken met be-
te van noyt in sijn huys wederom te kee-
n. Zulken af-keer moest gy ook hebben
n groote Heeren, en Potentaeten, dan en
ud gy zulken vrees niet hebben, en uw slae-
n om hun niet laeten; dezen boer hiel voor
n groote kourtosie met geen groote Poten-
ten te converzeren, en dat niet zonder
ote reden; en gy acht het voor u een groot
luk met groote Potentaeten te mogen han-
en, en familiaer te zijn, maer dat is tegen
reden, en gy zijt tegen u zelven; want gy
kt u zelven in vrijwilige slaverny, gy ver-
st uw liberteyt, gy haelt een gedurige vrees
uwen hals, en gy word de rust van uw
naem, en het voordeelig profyt van uw ziel
yt; ik mag dan wel besluyten met de woor-
n van dezen voorzichtigen Boer, en zeg-
n:

Si ne metu vis te lætum?
Desere Magnatum cœtum.

Wilt

Wilt gy zyn bly, en uyt 't gevaer?
En komt de Groote niet te naer,

Want als gy by hun komt, gy komt ir gevaer, als hy den Minjon word van hun, en word niet anders als hunnen dienaer, hun slaef; dit geeft te kennen den geleerde Cornelius à Lapide, *Ubi enim sunt impare superior vult dominari inferiori, illique mu. impe at, quæ inferior præ metu, & pudo recusare non audet; quare potius servus e quam amicus;* alwaer ongelyke persoon by een zijn, dan wilt den meesten over d minsten bevel, en ontzach hebben, en l legt hem vele zaeken als zware pakken o den hals, die hy uyt vrees, en schaemte ni en derft van sijnen hals schudden; hierom m moet dien persoon meer eenen dienaer, a eenen Minjon oft vriend van diën Overste achten: en ondertusschen gy weêt wel, ho quaelyk van pas groote Heeren konnen ge dient worden; oft en weet gy dat niet, d is, om dat gy het noch niet geproeft en heb hierom den Poëet Horatius zegt zeer wel:

Dulcis inexpertis cultura potentis amici,
Expertus metuet.

Gy zegt het is my zoet met groote om te spring
Maer als gy't proeven moet gy zult haest anders zinge
De vriendschap smakt u wel, eer gy die hebt geproe
Maer ziet eens aen het spel; gy word daer in bedroe

Ik zal daer noch by zeggen, om dat gy di onsmakelijke vriendschap zoud vesmaeden;

Si Magnates nimis colis,
Jugum trahis magnæ molis.

Als gy by Groote sleypt den blok,
Gy trekt op u het swaerste jok.

Wil

Wilt gy my niet gelooven, gelooft ten minsten den Wijsen-man; *Pondus super se tol-*
, qui honestiori se communicat; hy zal trek-
n een swaer gewicht op sijnen hals, die
g aen eenen machtigen, en prachtigen per-
on vervoegt. Gy persoonen van kleyn con-
tie ziet uyt uwe oogen, gy en weet niet in wat
aerigheyd gy u stekt, als gy met groote
rsonagien in conversatie zyt, en een zeel
ekt; gy persoonen van arme conditie let wel
) uwe zaken, eer gy met rijke, en prachtige
esoonen gaet gemeynschap maeken: want
y en kont tegen hun niet op-zylen, maer
y zult u zelven inden grond zylen; gy meynt
at de Groote u zullen groot maken, maer
y zijt in uw meyning bedrogen; sy en zijn maer
ide weêr om u kleijnder te maken, gy arme
nenschen gy meijnt dat gy met inde conver-
atie van ryke, en prachtige Koopmans te ge-
aken, aen grooten rykdom zult geraeken,
naer gy zult u armer, en armer maken; gy
ult maken dat gy van het een brood aen
et ander niet en zult geraeken. Men ziet dage-
ijks, dat vele familien, die eerlijk zouden
onnen door de wereld geraeken, tot decadentie
omen, om dat sy in al te groote en rijke con-
versatie komen; als borgers kinderen met kin-
eren van Koopmans converseren, sy willen
iebben gelijk Koopmans kinderen hebben, sy
villen doen gelijk Koopmans kinderen doen
y willen gekleed gaen gelyk Koopmans kin-
leren gekleed gaen, sy willen teêren, en
meêren, gelyk Koop-mans kinderen teêren,
n smeêren, jae sy en zullen hun van Koop-
mans kinderen niet laten braveren, al zouden
sy

sy het geld van hun ouders gaen stelen, willen voet by stek houden, sy willen z voere springen als Koopmans kinderen, al hebben sy de macht niet, en al is hunnen st zoo laug niet; ziet men ook niet dat de Koo mans kinderen, als sy in conversatie v Edel-mans kinderen geraeken, het rapier ae de zijde hangen, en het Comptoir laeten va heel dagen, en nachten gaen swieren, e groote dominateus spelen met het geld d sy uyt hun ouders kassen stelen; Ergo de or gelijke konversatie strekt tot groot naerdeel niet alleen van de familien, maer ook van d zielen. Hier uyt volgt nu, dat gy de con versatie van machtige, en prachtige persona gien niet en moet volgen, oft goed verlies en zie verlies zal u volgen; gy zult voor eerst van die ga sten zware lasten krijgen, gelijk den Wyzen-ma zegt; *Dives injuste egit, & fremet, pauper autem lasus tacebit*; zijt gy inde conversati van eenen ijzeren pot van eenen prachtigen en machtigen persoon hy zal u onrecht doen en gy zult bly toe zijn dat gy swygt, als hy sprekt gy moet swijgen, om met spreken geen rebouf, geen affront, oft geen meerder schaede te krijgen; hy heeft hondert guldens tegen een om tegen u te procederen, is 't dat gy u tegen hem om de gerechtigheyd wilt stellen, ergo gy en moet met hun niet konverseren, want sy en achten u niet meer als eenen hond, en men heeft haest eenen stok gevonden, alsmen eenen hond wilt slaen, al hebt gy het meeste gelijk van de wereld, hunt geld dat stom is, maekt recht dat krom is, peyst ook dat gy gelijk maeger Muggen

ijt, en dat sy gelijk brandende Fakkels zijn; ' is waer sy hebben groote estiem, en autoriteyt; hun rijkdommen zijn gelijk een root licht, waer door sy van alle menschen ;ezien, geacht, en geviert worden; maer de Muggen om dat sy het licht te naer komen, omen in hun dood; houd u dan daer van, en y zult u goed, en u ziel behouden: anderzints y zult gelyk de muggen in u dood loopen, goed, en u ziel zal in de keers vliegen, sy ullen u beliegen, en bedrigen sy zullen geoost worden, gy zult uyt-gestreken, en gelaegt worden; gelijk den Poëet zegt:

Dat veniam Corvis, vexat censura Columbas,
De ryke laet men gaen,
De arme slaet men aen.

De machtige Potentaeten zijn onder de echte menschen gelyk Leeuwen onder de Dieren, die de Leeuwen moeten vieren, zoo ok, wie zal zig tegen machtige Potentaten erven stellen, zonder zig in groot perijkel te ellen, want als sy u eens in d'ooge, en op eenen pik hebben, gy en zult niet lang et leven hebben, sy zullen u een vyg koken, ft een ander tot u dood opstoken: ergo om met un niet qualijk te staen oft u lief, oft leet is, y moet Gods water over Gods akker laten aen, alle schamperijen voor zuyker op eten, lle affronten met een kussende mont ontfanen, alle onrechtveerdige lasten op uwen reeden rug leggen, en niet een woord daer :gen zeggen om niet uwen besten hals te oeten laeten. De rijke Fokkers sijn ook oner d'arme menschen gelyk wolven onder de chaepen, die altyd gaepen naer de schaepen

die de ſchaepen ſtreelen om te ſtelen, zoo ook de rijke menſchen luymen altyd naer het goed van de arme, gy meynt dat gy wel gearriveert zijt, als gy in converſatie van rijke menſchen zijt, gy meynt, dat gy van hun zult geholpen, en gelaeft worden, maer gy zult van hun bedorven, en geſtraft worden; hierom ik zeg:

Tibi dives eſt gravamen,
Non tutamen, non levamen.
Gy van ryke word beſwaert,
Niet geholpen, niet bewaert.

Zy zullen u zoo lang ſcheiren, als gy wol hebt, ſy zullen u zoo lang plukken als gy pluymen hebt, ſy zullen u zoo lang byten, als gy vleeſch hebt, ſy zullen u zoo lang knaegen, als gy beenderen hebt, ſy zullen u zoo lang af-branden, als gy houd hebt, ſy zullen u zoo lang ſtraven, als gy goed hebt, ſy zullen u zoo lang zuygen, als gy bloed hebt; gy en moet hier over niet eens verwondert zijn het is van outs dat de ryke menſchen d'arme brengen in leet, en pyn, want men zegt gemeynelijk, daer den dyk het leegſte is, daer loopt het water over, wat zijn d'arme menſchen anders als leege dijken, die voor de rijke menſchen gelyk voor overloopende wateren moeten wyken, en beſwijken, hierom Diogenes placht te zeggen, dat de rykdommen niet anders en zyn hooge waeteren, die aen de dyken, en leege landen groote ſchaede doen, oft niet anders als ſchoone deck-mantels van alle boosheyd, want de ryke menſchen al en zijn ſy voor God niet een hair beter, oft meerder als

d'arme

arme menschen, laten hun even-wel voorstaen, dat sy om hunne rykdommen boven recht, en Gods Wet gewasschen zyn, en dat hun alles geoorloft is, wat hun lust, en believt. Seneca wist dit ook wel; hierom zegt hy: *Potentiorum injuria hilari vultu, non patienter tantum ferendæ sunt*, gy en moet niet alleen de moetwilligheyd, en injurien van groote Potentaten verduldiglyk verdragen zonder klagen, maer ook met een bly gezicht, en u wel-behagen; om dit te bevestigen brengt hy te voorschyn de wreede daet van Cajus den Keyser; Pastor eenen Ridder van Roomen viel dezen Keyzer sijnen vriend te voet, op hope dat hy sijnen gevangen Zône zoude los laeten, en perdon geven; maer den Keyser heeft terstont den Zône in't gezicht van den Vader doen dooden, en den Vader daer naer tot sijn avontmael doen nooden, ik laet u eens peysen, hoe wel dese tydinge aen den Vader heeft aengestaen, en hoe gezint hy was om daer te gaen, even-wel hy compareert, maer hy en laet zyn droefheyd niet blyken, en hy drinkt lustig wyn, om dat hy niet zoude schynen droef te zyn over de dood van sijnen Zône, hy hiel sijn natuer tegen, en hy moest tegen sijn hert, en met groote smert vrolyk zijn uyt vreese, dat hem den Keyzer sijnen tweeden Zoôn zoude ontrokken hebben: waer het zaeken dat hy maer eens sijnen mond scheef, oft zuer hadde getrokken, over de dood van sijnen eersten Zoon; hy moest dan een gevynsde blyschap toonen, om de daet van den Keyser te verschoonen, hy moest sijn zelven niet spy-
tig

tig, maer vlytig houden, om sijnen tweeden Zoon te behouden. Seneca verhaelt ook, dat Prexaspes den grooten Minjon vanden Koning Chambyses hem vermaent heeft over sijn onmatigheyd in't drinken; den Koning hier over in coleer geraekt zynde heeft hem gezeyd, ik zal u terstond toonen, dat gy my geaffronteert hebt, ik zal u toonen, dat my den drank niet een hair en let, ik zal u toonen, dat ik nog wel by mijn zinnen ben, al meynt gy dat ik by drank ben; dit gezeyt hebbende heeft hy den Sone van Prexspes in't Hof ontboden, en hem doen stellen plat voor het Doel-wit; den Zoon daer geblind staende, heeft den Koning met eenen pijl hem het hert doorschoten, en hy heeft den Vader gevraegt, oft'er iet door den drank aen sijn hand, en verstant manqueerde; Prexaspes de huyk naer den wind hangende heeft gezeyd: Heer Koning, Apollo zelfs den God vande Jacht en had het hert van mijnen Zoon niet beter konnen treffen. Harpagus gelijk den zelven Seneca schryft, was den Minjon van den Koning van Perzien maer om dat hy hem een zaek geraden had, die hem niet wel en beviel zoo heeft hy dezen Raeds-man tot sijn eygen kinderen te gast genood; en hy vraegde hem dikwils over tafel oft de spys hem smakelijk, en vermakelijk was; Harpagus wel merkende watter geslagen was, en vreezende voor sijnen eygen hals, heeft beleefdelijk geantwoort, by eenen Koning is de spys altijd smakelijk, en vermakelijk: ziet dezen vader moest hier tegen dank van dees droeve uyt-vaert een blyde feest maken, om niet in meerder swarigheyd

te

geraken. Hier ziet gy wel, dat de fami-
riteyd van machtige, en prachtige persoo-
n u meer leet, als profijt, zal doen. Want
n tweeden sy zullen u op den swier bren-,
n, al en hebt gy niet veel by te brengen
sy zullen oorzaek zijn, dat gy al uw goed
korten tijd zult ombrengen; dit getuygt
ederom den Wijzen-man: *Et confundet te
cibis suis, donec te exinaniat bis, & ter,
in novissimo deridebit te*; is 't dat gy fa-
iliaer zijt met rijker persoonen als gy zijt;
zullen u ondertusschen eens magnifiek re-
aleren; maer wat is dat anders gedaen, als
in groote obligatie brengen van hun we-
erom magnifiek te regaleren tegen uwen
aet, want gelyk-men zegt, veel gegaens,
aekt veel gekoms, en die dikwils gast wilt
ijn, moet ook dikwils weerd zijn gy meynt
at u groote eer geschied, als gy de tafel van
enen rijken persoon geniet, maer u geschied
an groot verdriet, want gy word daer door
rots, en gy wilt hem ook op het zelve fat-
oen boven u macht, en staet onthaelen, al
n zout gy die brigade in vele jaren niet kon-
ien betalen: geen spijs en is u dan te kostelijk
l is den Patrijs eens zoo dier van prys, hy
noet daer zijn; want gy en wilt u van diën
yken vriend niet laten braveren, en affron-
eren, maer gy geraekt zoo ten lesten tot ar-
moede, en hongers-nood en gy word kael,
n bloot; dan en wilt diën rijken gast u niet
meer aen-trekken, maer hy zal met u gekken,
gelyk den Wyzen-man zegt: *Et postea videns,
derelinquet te, & caput suum movebit ad te*;
als hy zal zien, dat hy u geen goet, geen geld,
geen

geen vreugt meer en is te zien, hy zal weerzien hy zal u verlaeten, en, hy zal 't hooft tegen ú schudden, hy en zal met geen medelyden hebben, want hy heeft goet mede op geholpen, maer hy zal met lacchen, hy zal u uyt-strijken, hy zal u lat kyken, hy zal zeggen, ziet diën slechten ha hy wilde tegen my in magnificentie, in prag in macht, in staet monsteren, maer hy hee te kort geschoten, hy is tot decadentie ge komen; maer diën swaren val moet hy sij zelven wijten, want hy wilde vliegen, ee hy vleugels had, hy en heeft sijn rekening niet wel gemaekt, hy heeft met my, end andere rijke persoonen willen correspondentie houden, maer hy en konde met ons sijnen staet niet staende houden, hy had hem moeten voegen naer sijnen staet, en handelen met persoonen van sijn conditie, laet hem nu te voet gaen, die sijn voeten zoo lang heeft gespaert met in de Carossen te rijden, laet hem nu gebrek lijden, die te vroeg sijn capitael heeft aengesproken, hy en is niet weerd, dat voor hem aen sijn Crediteurs een woord ten besten word gesproken, want hy heeft moetwillig sijn fortuen gebroken, en met de voeten gestooten; zoo zal diën vrient met u te werk gaen, die gy meynde dat u zou by-staen. Peyst dat eenen machtigen, en prachtigen persoon niet ongelijk is aen de hof-kersse, gelyk Aristophanes zegt, die de naeste kruyden zoo uyt-zuygt, en de vettigheyd zoo ontrekt, dat sy moeten verdorren, en sterven; zoo ook de rijke persoonen, is't dat gy met hun handelt en wandelt, sy zuilen

U

in den gront bederven; want hoe sy meer ...bben. hoe sy meer zoeken te hebben, sy ...ben hondert listen, om u goed tot hun te ...ken, en hun daer mede te spekken, want ...n zegt, veel aerde stopt den put; maer ...oot goet en stopt geen gierigheyd; den Poëet ...gt ook:

Quò plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Alwaert gy ook den rykſten mensch,
Nog meer te hebben waer u wensch.

Want de rijkdommen van dese wereld en ...n niet ongelyk aen het zee-water, hoe meer ...y van zee-water drinkt, hoe min gy uwen ...orst verslaet; zoo ook de rijke Fokkers en ...ouden met u niet aen als om u goet aen te ...aen; Ergo gy en moet hun niet aen-houden ...o hope van geavanceert, en rijk te worden ...ant gy zult door hun kael worden. Ergo zyt ...tijds wijs, en houd u met den aerden pot ...an den ijzeren pot, van den rijken potter, ...oo en zal op u niet passen, dat den Propheet ...zeas zegt: *Factus est Ephraim quasi colum...a seducta, non habens cor*, den armen hals ... verlijd gelyk een Duyf geen hert hebbende; ...ierom men zegt gemynlijk, die hem al wer...ens, en willens laet bedriegen, is gelijk een ...echte Duyf; de Duyven zijn zoo versot op ...et duyven-kot, en op de familiaeriteyd van ...e menschen, dat sy daer van niet en zijn te ...ouden, al worden hun jonkxkens uyt den ...est gehaelt, en al worden hun eyeren van ...e ratten, en katten uyt gesopen: zoo doet ...y ook als gy zijnde van arme conditie, ...net rijke menschen wilt familiaer zijn, sy ...ooven u eyeren van goede propoosten, sy ha-
ken

len weg u jonkxkens van goede werken, ten leften gy word zelfs gerooft, u goet, ziele-zaligheyd word u door hun af genome ergo wilt gy wel doen, gy en moet by hu niet komen. Hier mede en wil ik niet zeggen, dat den armen menfch aen eenen ryke perfoon fijn gebreek niet en mag te kennen geven, hy mag dat doen, om fijn zelven deugt te doen, en om den rijken perfoon een occafie te geven van een werk van bermhertigheyd te doen; maer ik wilt hier alleen zeggen, dat de rijke menfchen van d'arme menfchen zoo niet en moeten geviert, gedient, en ingekropen worden, als oft de rijke menfchen hunne af-goden waeren, maer dat fy met God moeten zien wel te ftaen, die eerder, en meerder zal by-ftaen, als de rijke menfchen; ik wil hier zeggen, dat fy zoo de vriendfchap van de rijke menfchen niet en moeten zoeken waer door fy God, en hun zelven vergeten want als fy hun zelven te familiaer met rijke menfchen maken om aen rijkdom te geraken, fy en bidden God niet, fy en pijzen op God niet, fy en zoeken God niet, daerenboven fy en vergeten niet alleen God, maer ook hun zelven: want fy leeren de trotfche, en fchotfche manieren van de rijke menfchen, en fy volgen hun naer gelyk de aepen; al wat deze zien, willen fy ook doen; en zoo geraeken fy op't left tot d'uyterfte armoede, Hier uyt volgt nu dat gy moet trachten, om den Minjon van God te zyn; want hy is den grootften, en rijkften Potentaet, *gloria & divitiæ in domo ejus*, als gy u by den rijken God familaer maekt, gy en zijt dan niet in't perijkel van
ver-

verstooten te worden, oft qualyk te varen, zijt gy heden des Konings favoriet, morgen verlieft gy by hem al uw crediet, en gy komt in groot verdriet, zijt gy heden vanden Koning als zijnen grootsten Minjon, morgen acht hy u voor sijnen grootsten bouffon, op de menschen en kont gy niet vast gaen, ergo houd dan alleen met God aen, want op God kont gy vast staen, gelijk David getuygt, *Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in pinclpibus*; gy en moet u niet op de Potentaeten, maer op God verlaeten, dat zal u baeten, gelyk David wederom zegt; *beati omnes, qui confidunt in eo*; ergo wilt gy naer ziel en lichaem wel vaeren, laet de familiariteyd van machtige, en prachtige persoonen vaeren; moet gy uyt nood met hun spreken, en handelen gy moet dat kort, en goed maken, zoo en zult gy u in geen swarigheyd steken, oft aen geen apermerkt geraken, die u zelden deugtzaem, en meestendeel boosaerdig maken, want de Hoven van groote Monarchen, en de huyzen van rijke Fokkers zijn meestendeel scholen vanden duyvel, daer alle quaed word voor-gedaen, en naer geleert; hierom vermaent u David zeer wel, *nolite confidere in Principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus*, en wilt u niet betrouwen op de Princen, op de kinderen der menschen, waer in uw zaligheyd niet en is te vinden, maer wilt u aen God vast binden, dan zult gy wel bewaert, en noyt vervaert zyn, sijn familiariteyd kan u niet hinderen, maer groot en rijk maken naer ziel, en lichaem; en wilt dan niet doen gelyk den kemel, die sijn ni-

 ven

ven verneerdert om groote laſten op ſijn rug te krijgen ;gy gaet ſtuypen, en nijg voor groote perſoonen, om dat gy r anders als ſwarigheyd naer ziel, en lichae zout krijgen ; ik zeg dan tot beſluyt:

Jugum feras ne amarum,
Redde Numini te charum.

Wilt gy niet draegen ſwaeren laſt;
Zoo hond u aen Gods vriendſchap vaſt.

III. ZIN.

LI. ZINNE-BEELD.

rtoonende den handel tusschen den Leeuw; Wolf, en Vos, en hier uyt leerende dat men tot de Pluymstrykers, d'oorblaesery, en quaden raed niet en mag genegen zyn, en datmen zoodanige liegers, en bedriegers, niet en mag aenhouden, om schade, en schande te schouwen

Thesis: Melius est à sapiente, corripi, quàm stultorum adultionis decipi. *Eccle.* 7. ℣. 6.

Anti-thesis. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis. 1. *Ad Thess. cap.* 2. ℣. 5.

Verdraegt hem, die u corrigeert,
Verjaegt den Sot, die u flatteert.
Als gy een ander streelt, en vleyt,
Gy u, en hem Gods straf bereyd.

Als

ALs Koning Leeuw lag ziek zijn strakx uyt alle hoeken
De Dieren op gestaen, om hem te gaen besoeken,
Sy thoonen grooten rouw, sy wenschen al gelijk,
Dat hy lang leven mag, tot voordeel van het rijk.
Maer 't is maer om welstaen, dat sy hem nu besoeken;
Waer hy niet machteloos, sy souden hem vervloeken?
Nu staen sy voor den Leeuw, als dienaers voor den Heer
Sijn siekte soo het schijnt, hun siek maekt en doet seer.
Sy souden soo het schijnt, voor hem hun bloed vergieten.
Ook zou voor hunnen Heer, geen arbeijd kun verdrieten
Sy zouden om sijn hulp, ook loopen door een vier,
En halen Medicyn, al kost die nog zoo dier.
Ziet eens, hoe sy den Leeuw beweenen en flatteren;
Het is om dat hy haest dit leven moet passeren;
Sy houden, soo het schijnt, hun droef en seer gestoort
En peysen met'er daed: ô waer den schelm maer voort.
Dan souden wy aen't Rijk, en uyt sijn magt geraken
Wy zouden onder ons een beter Koning maken.
ô Waer den Schelm al voort: wy waren buijten druk
Sijn ongeluk en moort zal wezen ons geluk
Den Wolf schynt meest van al den zieken Leeuw te minnen
Om zoo als hy komt op, sijn goede jonst te winnen.
Wel segt hy: waer blijft Vos? den onbeleefden quant
Terwyl den Koning sterft, bonkeurt, en swiert op't lant.
Wy sijn hier al-te-mael: en gaet hy zig versteken?
Wy moeten naer verdienst dees groote wreedheyd wreken
Wy moeten ook voor d'eer van onsen Koning staen,
Want als Vos hem verlaet, Vos doet hem schande aen
Heer Koning gy moest Vos voor een recept in-slikken:
Voldoet eens uwen lust, gy sult daer door verquikken.
Vos heeft goet zieken vleesch, Vos moet sijn op geschaft
Door Vos word gij gesont, door u wort Vos gestraft.
Terwijl den Wolf nog spreeckt komt Vos daer by gevlogen
En roept, ik achter rug ten onrecht wort belogen:
Ik staen voor Koninkx eer, ik heb sijn leven lief:
Gy hem maer woorden geeft, ik breng hem groot gerief,
Den Koning krygt van U veel ydel Comtlimenten,
Die maken hem maer ziek, die stijven sijn tormenten,
Heer Koning 'k sien u siek, en g'heel op my gestoort
Uw siekte maekt my siek, uw gramschap my vermoort

Vergrooт

rgroot uw ziekte niet met u soo seer te stoeren ,
bid , wilt maer een woord tot mijn verschooning hooren
Het schynt dat ider dier vreugd uyt uw siek e schept ;
Want niemant voor uw quael wilt halen een recepe.
laer ik den heelen dag voor u heb uyt geloopen ,
heb tot uwen troost het best recept gaen koopen ;
Ik heb de Medecyns u groote quael vertelt -
Sy spraken van gevaer , sy waeren heel onstelt.
'k heb hun evenwel een lang consult doen houden
ls ik hun in de vuyst veel roode Vosschen douwden ;
Sy hebben al gelijk het leven u ontseyd ,
Ten sy gy word in't Vel van eenen Wolf geleyd.
Dit is het lest gerecht van hun u toe-gesonden ;
Dat gy heel kout , en stram in't vel word warm gebonden ;
Gy krijgt de dood op't lijf , krijgt gy geen Wolven Vel ;
Krijgt gy den warmen pels ? soo sal het gaen al wel.
Den Leeuw sprekt bly gemoed ; sa gasten valt aen't villen
Hout maer de huyt voor my , gy vry den Wolf moogt pillen
T'is goed dat ik soo haest , en licht gedient kan sijn,
Ik kan genesen zijn ook sonder wee , oft pijn.
De dieren op dit woord gaen Wolf sijn huyt af stroopen;
Den Vos lacht in sijn vuijst, en komt by't werk geloopen
Hy roept , siet Wolf getroost , g'hebt my met bitzig bloed
Een suer Pastey gemaekt , die gy op eten moet.
Zoo sult gy , wie gy sijt ten lesten ook al varen,
Als gy een ander soekt te brengen in beswaren:
Als gy een ander wilt oft schade doen , oft quaed
God ook u meten zal al met de zelve maet.

Sic luat, herili quisquis olim gratiâ
Abuti ad innocentium pestem volet,
Faër. 99. fab.

Die de Heeren wilt behaegen,
Om d'onnoosele te plaegen;
Door Gods wraek in't net geraekt,
Dat hy voor een ander maekt,

ZE-

ZEDELYKE LEERING.

Regi malo ſi applaudis,
Plenus doli es, & fraudis.
Als gy een quaden Koning vleyt,
Gy hem bedriegt, en laegen levt.

Leert hier Coſmophile, Wereldſche ziel, niet de party van den vleyenden Wolf ſpelen, leert hier niet den Pluymſtrijker by Koningen, by Princen, en by Potentaten ſpelen, gelyk alle dees beeſten om een ander ſijn goed, en bloed te ſtelen: leert hier niet u zelven het ſchoon manneken maken, al zyt gy zoo vuyl als een viſch-mand om een ander te laken, en vuyl te maken, die nochtans onnoozel is gelijk dezen Vos, Maer hoe veel en zijnder niet, God beter; die de party van dezen Wolf, en van dees vlyende beeſten ſpelen? de Pluym-ſtrijkers zijn de peſt in de Princelyke hoven; is 't dat in het Hof van eenen Monarch de peſt van Pluym-ſtrijkery word gevonden, alles zal in bordel loopen; want ſy weten de huyk zoo naer den wint te hangen, ſy weten de Vorſten zoo naer den mont te fluyten, dat de Princen de deugt van rechtveerdigheyd, en van ſachtmoedigheyd verlaeten, en haeten, tot naerdeel van hun Onderzaeten; maer de Pluym-ſtrijkers en doen dat om geen ander reden, als om hun zelven by hun gezien, en bemint te maken, en zoo te geraken tot hooge Staeten; ſy en zoeken niet anders als hun eygen baet, en het al gemeyn quaet; ſy en achten niet, dat den Koning aen ſijn onderzaeten, en Soldaeten quaelyk doet als hy hun maer wel doet. Laet ons nu die gaſten van het hooft tot de voeten toe

ens gaen, beschrijven, op dat de Potentaten
iende aen hun pluymen wat vogels sy in hun
oven hebben, hun daer niet en zouden la-
n blyven., maer terstont verdrijven; voor
erst wat zijn de Pluymstrijkers, anders, al
naerten vanden duyvel; want gelyk de maer-
n gehaelt worden om de kinderen te koe-
eren, te streelen, en in slaep te wiegen; zoo
ok den duvvel is besorgt, dat de Koningen
ande Pluymstrijkers niet gekoestert, maer ge-
geert, gestreelt, en in den slaep van een
appe, en quaede regering door den zang van
un pluym-strijkery gewiegt worden zonder
aker te worden, zonder tot kennis vande
aerheyd, zonder tot beternis van leven, oft
an regering te komen. Als het kind strun-
elt, oft inden modder valt, dan zeggen de
naerten, gy zyt wel gevallen, gy en hebt
een letsel, gy en hebt u niet vuyl gemaekt;
oo ook als den Koning in een fout valt, en
jn kroon met den modder van onkuysheyd
uyl maekt, sy zeggen hem, diën val en kan
niet letten, en sy wassen hem zoo schoon
net de zeep van hun pluym-strijkery, als oft
y niet en had misdaen, jae sy prijzen hem
ls hy sijn houwelyksche plicht heeft te buy-
n gegaen; oft sy laeten dat ongemerkt he-
en gaen, al wat sy behoorden te berispen,
aen sy in een goede ploeye, en al wat den
Koning doet, al is het quaed, en tegen sijnen
aet, even-wel sy keuren dat al goed; ik
nag dan wel zeggen:

Quando turpiter Rex cadit,
Laudans dicit: recte vadit,
Als valt de Vorst in overspel:
Den vleyer zegt hy doet heel wel.

Maer gelyk de kinderen oud geworden zijnde, het melk vande Mem, oft Maert niet meer en willen zuygen, zoo ook de Potentaten moeten het melk vande vleyery te lesten haeten, en de vleyers verstooten; en moeten niet toonen dat sy kinderen, maer mannen der mannen zijn, die van het melk dat is vande vleyery moeten gespent zijn, om sterk te worden, en dienstig voor hun gemeynte, door het goed voetzel vande rechtzinnige waerheyd; want zonder de rechtzinnige waerheyd te hooren, en kan den koning niet wel leven oft regeeren. Hierom zegt den Wijzen-man; *Fili si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis*; Zoon is't dat u de zondaers melk van vleijery hebben gegeven, en zyt daer mede niet gedient, laet hun loopen, het is goet, dat sy uijt uw conversatie worden gedreven, is't dat gy van hun niet en wilt leeren qualyk leven, en uw Rijk niet en wilt ten ondergank brengen; ik zeg dan:

Adulantes Rex expellat,
Regnum suum ne evellat.
Rex non ferat adulantes,
Faciat sed exulantes;
Vanas laudes fabulantes,
Fiant tandem ululantes.

De vleyers moeten zyn verjaegt,
Op dat het geen lasten draegt
Dat voyt den Koning vleyers lyd,
Maer hun uit 't Rijk als schelmen smyt.
T' is recht dat vleyers lof- en zank,
Verandert word in droef gejank.

Zoo moeten sy varen, die met vleijery de Potentaten zoo weten te betooveren, en in

slaeg

aep te wiegen, dat hier door de onderzaeen in onrust en swarigheyd geraken, en dat e gerechtigheyd moet inde keers vliegen. De Pluymstrijkers zijn ook gelijk aen de Meeuwen, die de menschen zoo lang naer liegen, als sy iet te geven heebben. Dit ift den Koning Alphonsus zeer wel, gelyk anormitanus verhaelt, deen t' zeyl gaende yt Sicilien, zijn rontzom sijn koninglijke acht veel Meeuwen komen vlie en, om eelachtig te worden vande Scheeps-proviane; Den Koning hier op sijn gemerk nemene, heeft sijnen treyn aengesproken met dee woorden: die Meeuwen en komen hier niet m ons met hun geselschap te vereeren, aer om my te leeren, dat ik veel hofsche Meeuwen heb, die my alleen convoyëren, streelen om wat te krijgen; dees Meeuwen olgen ons op den reuk van de spijs, en sy yven hier wachten, tot dat voor hun eenie brokelingen in't water gesmeten worden n die op te snappen; zoo ook ik heb oner mynen suite veel Meeuwen, die zoo lang achten, en die zoo lang schreeuwen toe dat een brok van eer, een brok van officie, een ok van weldaed mogen op-snappen, jae sy isten onder een, wie de grootste brok, ie de grootste eer, wie het vetste officie, en ie het bested weldaet zal krygen; maer als sy t hun pretentie zijn gekomen, sy vliegen nen en sy worden niet meer vernomen. Den Koning heeft sijn Pluymstrijkers heel hoon uytgestreken; maer ik zeghier by:

Malum regem vult fovere,
Ut se queat prmomovere,

Den vleyer styft den Vorst in't quaet
Om zoo te brengen zig tot staet.

Het is qualyk gedaen den Koning te streelen, te flateren, te prijsen, te lief-lassen, tot u eygen baet; maer het is nog arger gedaen als gy ziet dat hy heeft misdaen, en even-wel hem prijst in het quaet, wat is dat anders doen, als het quaed voor goet houden, en hem in het quaed styven, en op-hitssen om het zelve nog meer, oft nog arger te bedryven; gy moest hun uyt liefde van de waerheyd, en van het gemeyn best met een mannelijke vrymoedigheyd hun fouten door den neus vryven, sy en zouden daer zoo lang tot hun schaede, en schande niet in blyven; de Koningen al zyn sy hoog verheven, en moeten daerom niet qualijk leven, maer hun tot loffelijke werken begeven; de Koningen moeten ook al de bloote waerheyd hooren, en hun zelven niet stooren: Maer ik mag nu met den Propheet Isaïas wel zeggen: *Canes muti non valentes latrare*; daer zijn stomme honden, die niet en konnen bassen, daer zyn vleyers die de Koningen niet een 'woord en derven tegen spreken, oft een wambas passen: maer sy moesten contrarie doen, al zou het hun den besten hals kosten; had den H. Joannes Baptista geswegen, oft den vleyer gespeelt als Herodes met de Vrouw van sijnen Broeder Phillippus in overspel leefde, hy en zou zijn hooft niet verloren hebben; had dat groot licht van Engeland Thomas Morus den onrechtveerdigen, en goddeloozen Koning Henricus den achtsten niet tegen gesproken, en al laeten in sijn boosheyd voorts-gaen zouden

hem

em te geven een hard vermaen: hy en zou
ijn hooft onder het byl niet geleyd hebben,
ad hy den Koning willen vleyen, en het
ooft inden schoot leggen zonder den Koning
en woord te mis-zeggen; maer hy had liever
ijn hooft te verliezen, als God sijn opper-
hooft te vergrammen met de party van den
goddeloosen Koning te kiesen, die sijn zelven
het hooft van de H. Kerke wilde maken; ik
en wil hier mede niet zeggen, dat het een
igelijk toe staet de groote personagien over
hun fouten te berispen; maer alleen dat die
mannen, die uyt kracht van hun officie de
Koningen, en andere Potentaeten moeten raed
en daet geven de waerheyd niet en mogen
verswijgen uyt vrees van de Koningen tegen
te krijgen, is 't dat sy hun tegen spreken in
de onrechtveerdigheyd, en niet en prysen in
hun fouten, en gebreken, wilt gy dan gee-
nen logenaer zyn, gy moet de Koningen, de
Potentaten, de Magistraeten, de Oversten, en
wie het ook is, met goed fatsoen, en op be-
quaemen tyd de waerheyd zeggen, om veel
quaed te beletten, gy moet u tegen hun met
handen, en voeten zetten; maer is 't dat gy
imand pryst, oft eer bewyst, om dat hy quaed
doet, gy toont dat gy eenen logenaer, en
van sijn quaed deelachtig zyt; hierom ik zeg:

Regi malo assentiris;
Non est verax, sed mentiris.

Als gy den Koning pryst in't quaed
Gy liegt, en gy de waerheyd haet.

Jae gy zijt dan gelyk aen de huys-honden,
die hun Meesters niet alleen streelen, maer
sy lekken ook hun wonden; sy en konnen
niet

niet lyden, dat vremde menschen, oft ander honden in het huys komen, hierom sy keffen, en sy bassen uyt vrees, dat hun de spys zal worden af genomen, zoo ook, gy en streelt de Koningen, oft u Oversten niet alleen, als gy hun gesond, als gy hun rechtveerdig, en goed ziet: maer ook als gy hun gewont, als gy hun goddeloos, en boos ziet; gy en kont ook niet lyden, dat een ander in hun gratie staet, maer gy toont uwen haet met een ander te blameren, en den Koning oft Oversten wys te maken dat wit swert is: met een woord, gy weet met uw oorblaelery, met uw gekef, en met uw pluymstrijkery een ander zoo vuyl te schilderen, dat hy van den Koning, oft Oversten gehaet word, om dat gy alleen zijnen vriend, en van hem zoud bemint zyn gelyk ik daer naer nog breeder zal toonen; ik mag dan wel zeggen:

Adulator non attingit,
Regis vitium, sed lingit.
Is aen een wond den Vorst geraekt:
Den vleyer die maer lekt, niet laekt.

Hy weet hem zoo te streelen, dat hy met zyn streelende tong die wonde kan heelen, jae hy weet die zoo schoon af te lekken, dat den Koning niet en kan zien, dat hy en wonde heeft gehad, dat hy een zonde heeft gedaen; al ziet de heele wereld nog die zonde als een vuyl plak in sijn Koninglijk gewaet staen; hierom ik zeg:

Licet Rex sit auctor stragis,
Laudans dicit: bene agis.
Al doet den Vorst meer quaed als goed;
Den vleyer zegt: zeer wel gy doet.

Jae al ziet men voor sijn oogen, en al kan nen het blindelings tasten, dat de Koningen at de Magistraten, en dat de Oversten gelyk ezen Leeuw hun onderzaten verlaten, en tegen echt, en reden overlasten, dat hun regeling iet en deugt evenwel den Pluymstrijker zal un verheffen tot den hemel om hun treffe-k regering, en de wonden van sijn fouten n zonden met sijn vleyende tong te bedekken; erom ik zeg:

Si Rex plenus noxis regit,
Adulator noxas tegit.
Is't dat den Vorst vol fouten steckt,
Den vleyer die geheel bedekt.

Is den Koning een slap man, hy zal hem oor een waekende man achten, is hy gierig, zal hem voor voorzigtig houden; is hy er, en straf, hy zal hem voor eenen lief-bber van de rechtveerdigheyd prijsen; is hy negen tot onkuysheyd, hy zal hem voor n vriendelyk, en beleeft man aenzien, is hy nen quister in onnuttigheyd, hy zal hem voor ien milden helt uyttrompetten; met een woord: ay quaed, hy zal zeggen, dat hy goed is; mag dan wel zeggen:

Malum Regem bonum clamat,
Quiá suum lucrum amat.
Hy prijst den Vorst, al is hy quaed,
Want hy bemind sijn eygen baet.

Ja de eygen baet is het quaed zaet van de ymstrijkery: als de eygen baet-zoekery is g genomen, de pluymstrijkery en zal U niet voorschyn komen, heeft den Pluymstrijker u niet te verwagten, hy en zal niet, ach-, maer verachten, en over u en over uw ing groote klachten doen.

Si nil lucri exspectaret,
Nec honores affectaret
Ipsum Rex non delectaret.
Regimen sed detrectaret.
Is't dat geen winst den vleyer wacht,
Oft naer geen eer oft ampt en tracht;
Den Koning hy niet veel en acht,
Maer hy met sijn regering lacht.

Den vleyer is alleen u vriend, om dat u fortuen, en gy hem door u fortuen dient, u de fortuen zal tegen vallen, hy zal u vallen; hierom heeft wysselyk den Keyz Galba gesegd sprekende sijnen zoon aen: *e* *a: te simplicissime inter nos hodie loquimur cat. libentius cum fortunâ nostrâ, quam nobiscu* ik, en gy spreken van daeg vrymoedig, met een oprecht gemoed, de andere sprek liever met den brood, als met ons; als oft wilde zeggen: wy spreken met malkander vry uyt, en zonder geveynstheyd, maer Hovelingen spreken met ons niet, om ons, ma om ons goed, en dikwils pryzen sy ons t gen hun gemoed; het waer te wenschen, alle Potentaten, alle Magistraeten, alle R geerders, alle Oversten zoo geestelyk, wereldlyke, zoo wel den aert van de Pluyr strykers, als dezen Keyzer kenden, daer en zouden zoo veel quaede regeringen ni zyn, en zoo vele abuezen niet komen; m moet de Pluymstrijkers de wyt geven, dat arme menschen niet en konnen leven, dat d koop-handel stil staet, dat de floratie te ni gaet, dat de vyanden versterkt worden, dat den vrydom verandert word in slaev ny, den oorlog zoo lang duert, dat de R

ge-

erders geregeert worden, met een woord, t de menschen verdrukt, en geplukt wor-n: want wat zyn de Pluym-strijkers anders, s groote, en heymelyke dieven, die de otentaten soo weten te believen, dat sy hun elven met schaede vande gemeynte groot oordeel doen: maer als de Potentaten zulken asten aenhouwen, en hun zelven daer op etrouwen, zoo en varen sy niet een hair eter als Actæon, die gelyk de Poëten ver-eren, van sijn eygen honden is verscheurt, n verslonden: want sy voeden de Pluymstry-ers om van hun onder den voet gebrocht te vorden; ergo de Pluymstrykers en zyn niet an-ers als geveynsde vrienden, om by u hun oordel tot u schaede, tot u nederlaeg, tot u laeg te vinden. Ik mag dan wel zeggen:

Laudant Regis malos mores;
Ut accipiant honores,
Men pryst den Koning in sijn quaed;
Om zoo te krygen eer, en staet.

Maer als gy u Pluymstrykers wel doet, dat doet gy u zelven qualyk; want sy en zyn niet anders als geveynsde vrienden, en geveynsde vrienden en zyn niet anders als heymelyke vyanden; maer heymelyke vyanden zyn arger en meer te vreezen, als openbaere vyanden: hierom heeft den Keyzer Sigismundus zeer wel geseyd aen eenen Pluymstryker: *Cur me mordes; adulator?* Waerom byt gy my vleyer? vleyen was by hem zoo veel als byten, oft smyten, want hy was van het zelve gevoelen met den H. Hugo à sancto Victore; van de vleyers zeyde dezen H. Man: *Adulator amicus est in officio, hostis in animo. comptus inve[illegible]*

bo, turpis in facto. Den vleyer is eenen vrien in dienst, eenen vyand in't hert; schoon i woorden, vuyl in werken; hierom heeft oo zeer wel gesteyd Michaël Verinus,

Blandus Adulator, uirus commune Potentum
Sæpius infesto sæuior hoste nocet.

Den vleyer is't venyn van alle Potentaten
t'Zyn vrienden naer den schyn, die hun van binnen baten
Sy doen hun meerder quaed, als eenen vyand doet
Sy zoeken eygen baet, en dorsten naer hun bloed,

Ik zal hier noch een woord by zeggen, op dat gy de vleyers zoud schouwen, wie gy zyt:

Laudat Adulator, sed non est verus amator,
Laus patet exterius, fraus latet interius.
Qui mel in ore gerit, te retro pungere quærit;
Huius amicitiam sperne tibi sociam,

Den vleyer u uytwendig pryst,
Maer hy geen liefde u bewyst:
Al zyt gy quaed, hy geeft u lof,
Hy acht u fyn, al zyt gy grof,
Al zyt gy vuyl, hy acht u schoon,
Dit doet hy maer op hoôp van loon
Hy geeft den honig in den mont,
De gal is in fijn hert gegront.
Hy, die u streelt, u krauwen zal;
Hy lokt met lof u inde val,
Wilt gy van onheyl zyn bevryt.
Soo maekt u straks fijn vrindschap quyt.

Want zyn vriendschap is een geveynsde, en baetzoekende vriendschap, hy en zoekt niet anders als met het spek van lof u gelyk een muys inde val, en fijnen voet onder uw tafel, en zyn hand in uw schat-kist te krijgen. Ik mag dan wel zeggen:

Si quis laude te inungit,
Plenus fraude te emungit.
Als iemand, fluyt u naer den mond,
Hy put u uyt tot op den grond.

Jae den vleyer is gelyk eenen Wey-man, die met zyn zoet geluyt den onnoozelen vogel in't net krijgt. Wat doet gy anders, gy schoon taelen? gy weet met uw gefluyt van pluymstrijkerye de Potentaten, en Oversten, zoo aen te halen, dat sy in net van een quade regering geraken, waer mede gy u het soekt te maecken. Want gelyk men zegt, het is goed visschen in troubel water; gy weet uw profyt te vinden door een ander sijn schaede haelt; gy hitst de Potentaeten op met het gefluyt van uw pluymstrijkery om de gemeynte te pluken, en te verdrucken. Dit doet gy, om dat gy dan beter uw party kont spelen, om dat gy dan kont stelen, en meer klink-hand kont krijgen. Ik zeg dan;

Regibus si adularis,
Velut auceps modularis.
Als gy de Potentaeten vleyt,
Gy, als een Wey-man, netten spreyt.

En gy weet zoo schoon te zingen, dat gy van hun krijgt alles wat gy begeert; maer gy en weet niet wat quaed gy u zelven doet na de ziel, is't dat gy hun met uwen quaden raed tot quaet op-stookt en aen-lokt, al wat sy door uwen quaeden raed uyt-werken, werkt gy ook uyt. Zyn sy wreed door uwen raed? gy zyt by God ook wreed; zyn sy onkuys door uwen raed? gy zijt ook onkuys voor God, en zoo voorts. Ik zeg dan recht uyt, dat gy zoo wel dan sondigt als de Potentaten;

Consulendo adularis?
Malus es, & macularis.
Geest gy, ô vleijer, quaeden raed?
Gy maekt u vuyl, en gy zijt quaed.

Uw pluymstrykery kan meer quaed aen het Ryk, oft aen de Gemeynte doen, als een machtig Leger; want als eenen Potentaet uw plymstrijzery aen-neemt, hy zal in boosheyd meer en meer aen-nemen. Dit getuygt den H. Augustinus. *Adulantum linguæ hominem in peccatis ligant; delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor; sed etiam laudatur operator.* De tongen van de Pluymstrijkers styven de menschen inde zonden, en houden hun daer aen vast gebonden; want het is genuchelijk die dingen te doen, waer in niet alleen geenen berispen en word gevreest, maer ook den uyt-werker word gepresen: zoo doet gy ook: in plaets van iemand zijn fouten te beletten, oft aen te wyzen, gy zult die prijsen, en met te prijsen al meer, en meer voort-zetten. Ik mag dan wel zeggen:

Si errantem regem vides,
Et applaudis, & arrides,
Numquam fremens dente strides.
Als eenen Konink zig misdraegt,
Gy zijt dan blyu dat behaegt,
Gy noyt daer over kreunt, oft klaegt.

Het is u genoeg, dat gy aen den Konink behaegt, jae al en behaegen u zijn werken niet, gy en vraegt daer niet naer, gy vischt dan alleen op uw getyde, en de rest en trekt gy u niet aen; en gy laet alles gaen, zoo het gaet, al oordeelt gy, dat alles is quaed? ik mag dan wel zeggen:

Si

Sit Rex perturbator pacis,
Semper dicis: Bene facis,
Regimen sit tale, quale,
Numquam dicis: vadit malè.
Al breekt den Koning ruſt, en peys.
Gy zegt altyd: gy doet naer eyſch.
Al deugd 't gouverne niet een zier,
Gy noyt en zegt. t' is quaed beſtier.

Jae ter contrarie, gy zult den Regeerder dinken over ſijn regeering, gy zult hem zeu, en alle eer bewyzen, gy zult zeggen, hy wel doet, al doet hy niet anders als ed; want gy weet wel dat hy alles doet gens uwen quaeden raed, hierom gy en ſt hem niet miſpryzen, om u zelven niet miſpryzen, ik zeg dan:

Nil in Rege umquam ſpernis.
Coram ipſo te proſternis,
Nec non probas, quidquid cernis.
Wat den Vorſt doet, houd gy voor goed,
Gy valt knielende te voet,
Gy pryſt hem tegen u gemoed.

En dat meer is, gy weet van zyn quaed erk goed garen te ſpinnen, om zoo zyn gra tot uw pofyt te winnen; gy acht ſijn fouten oor deugdelyke werken, en gy zegt datmen hem niet een fout en kan merken, die chtans zoo vol gebreken, en quade treken ekt, gelyk een ey vol zuyvel. Ik mag dan el zeggen:

Vitia virtutes pingis, Illis laudes & affingis,
De zonden gy als deugden toont,
En gy met lof die qualijk loont.

Gy zult hier tegen zeggen: ik en pryze geen aed-doenders, ik en ben geenen Pluym-
ſtry-

ftrykers. ik prijze lofweerdige persoonen: moet ik dan tonnen dat ik bot, onbeleeft, en ondankbaer ben? als ik iemand prijze, dat er is maer geschien om dat hy in zyn prijtelyk werken niet en zou verslappen maer daer in voort gaen, daer-en-boven onzen Zaligmaker heeft zijnen voorlooper den H. Joannes Baptista geprezen: Aengaende het eerste, het en is niet ongeoorloost om iemand te prijzen, en eer te bewyzen, als het wel op sijnen tyd, en om pryzelyke werken word gedaen; maer gy en maekt geen verschil tusschen pryzen, en vleyen; gy laet u voorstaen, dat gy iemand pryst, als gy hem vleyt; maer gy moet daer wel op letten, oft in plaets van hem te prijzen, gy zult hem vleyen, en meenen u vleyen hem verheven. Hierom ik rade u, dat gy imand zelden prijst, ten ware dat gy wel gesondeert zijt van zijn prijsbaer leven, en dat gy geen opzicht en hebt van eygen baet, want prijzen, en vleyen zijn malkanderen heel naer by, gelyk blijkt uyt dit woord;

Laudator, *anagramma*, Adulator.

Van pryzen komt vleyen; daer en-boven onzen Zaligmaker en heeft den H. Joannes niet voor zijn aenzicht, maer in zyn afwezen geëert, en geprezen: zoo moet gy ook prijzen, dan en zult gy geenen vleyer, maer eenen lief-hebber van de deugd, van de waerheyd, en van de broederlyke liefde zijn; zoo en zult gy het quaed niet voort zetten; maer beletten. Ik blyf dan op mijn besluyt

Regi malo si applaudis,
Regem decipis, & fraudas.
Als gy den quaeden Koning vleyt,
Gy hem bedriegt, en lagen leyd.

BYHANGZEL.

...efs: *Non appelleris susurro. Eccli.* 5. ℣. 16. *Maledictus*: Susurro, & bilinguis maledictus ... *Cap.* 18. ℣. 15.

Ziet dat gy geen oorblaeser zyt,
d'Oorblaeser is vermaledyt.

Leert hier ook, Cosmophile, wereldsche ...iel, niet gelyk dezen Wolf den oorblaeser ...elen; want hy heeft uyt haet, en eygen ...aet den onnooselen Vos als plichtig, en on...leeft by den Konink Leeuw over-gedragen, ...n over hem gaen klagen, dat hy tegen den Konink stak, die den Konink verrinkte, en ...aer des Koninks dood wenschte: dit is den ...erd van de oorblaezers sy en zoeken niet anders als uyt haet en eygen baet by de Potentaten, oft by de Overheden hun zelven schoon te maken, om een ander vuyl te maken. sy zoeken een ander uyt de gratie van de Oversten te stooten, om hun zelven daer in te dringen; Gy moet voor eerst weten, hoe groote zonde d'oorblaeserey is: de Theologanten zijn van gevoelen, dat d'oorblaezery een dood-zonde is. Dit probeert Raynerus de Pisis met vier redenen: voor eerst d'oorblaezery is tegen Gods gebod in een zaek van groot gewicht; ten tweeden d'oorblaezery doet groote schaede; ten derden sy word van God vervloekt en grootelyks gestraft; ten vierden sy is arger als den achterklap. Ergo d'oorblaesery is ongetwyfelt een groote dood-zonde. Dat de oorblasery tegen Gods gebod is, blijkt uyt de H. Schriftuer. *Non eris criminator, nec susurro in populo*; gy en zult geenen beschuldiger zijn, zegt

zegt God, en geenen oorblaser onder het volk: dat de oorblasery groote schade doet, en kan niet geloochent worden; want sy schent de vriendschap, en sy maekt groote vijandschap tusschen twee, oft meer persoonen Dit getuygt Siracides; *Vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam:* den oorblaeser zal de vriendschap stooren, de vrienden verstooren, en tegen malkanderen groote vyanden maken, zoo dat sy malkanderen vervolgen, en verdrukken. Dat de oorblaesery van God vervloekt, en gestraft word, geeft den zelven Siracides te kennen: *Susurro, & bilinguis maledictus, multos enim turbabit pacem habentes*, en den oorblaeser, en den dobbelhertingen, die anders sprekt, en anders meijnt, die twee aenzichten heeft, en die het vier in d'een: en t'water in d'ander hand draegt, is van God vervloekt, en vermaledyd. Zegt my eens en is het niet een groote straf van God, vervloekt en vermaledijd te zijn? dat de oorblasery ook arger en grooter zonde is dat als den achterclap, getuygt den H. Thomas van Aquinen met deze woorden: *Tam etsi maxima sit inter obtrectationem, & susurrationem conjunctio nam per utramque bona proximi fama clanculum arroditur, atque minuitur; differunt tamen: primum fine, quod obtrectationi imminutio famæ proximi: susurrationi vero discordiarum inter amicos disseminatio sit proposita; deinde nocumenti & peccati gravitate: magis enim nocet graviusque peccat, qui proximum amico, quàm qui eumdem fama, vel honore privare conatur.* Al-hoe-wel tusschen den achter

ter-klap, en d'oorblaefery groote gemeynschap is; want zoo wel door den achter-klap als door d'oorblasery word heymelyk den naem, en faem van den even-naesten gestolen, en vermindert; nochtans daer is verschil onder dees twee fouten; voor eerst door het op-zicht, en het eynde dat sy hebben, want den achter-clap zoekt den naem, en faem van den even-naesten te verminderen; maer de oorblaesery zoekt door de verminderinge van den naem, en faem twist, karrel, en tweedracht te zaeyen, tusschen twee oft meer vrinden; daer-en-boven sy hebben ook onderscheyd tusschen malkanderen, dat d'een zonde grooter is, en grooter schaede doet als d'ander, want den oorblaser doet grooter schade en diensvolgens is het grooter zonde, als den achter-clap; en is het niet arger, en meer boosheyd imand zynen besten vriend, en t'zamen zynen naem, en faem te ontreken, als zijnen naem, en faem alleen; dat doet gy, oorblaser; gy ontrekt met de trek-tang van u tong imand zijnen besten vriend die hem meer, en beter is. als geld inde beurs dit bevestigt den H. Thomas van Aquinen, met dees bondige, en treffelijke woorden: *Nam quantò amicitia honori præstat, tantò susurratio, per quam amicitia tollitur, detractione, per quam honor læditur, gravius est peccatum*; want gelijk de vriendschap is beter, en meer, als naem, en faem, als lof, en eer, zoo ook de oorblaersery, waer door de vrindschap word weg genomen, is een grooter zonde, als den achterklap, waer door de eer word gequetst; het kan dikwils geschieden dat

gy by ongeluk, en zonder uw schult door bag. keroeten, oft anderzins uw eer, uwen naem, en faem verlieft: even-wel gy en verlieft daerom uwen besten vriend niet, maer als gy uwen besten vriend verlieft, dan verlieft gy ook meestendeel u eer, uwen naem, en faem; dit bevestient ook Siracides: *Amico fidei nulla est comparatio & non est digna ponderatio auri, & argenti contra bonitatem fidei illius*: daer en kan by eenen getrouwen vriend niet vergeleken worden, en het gout, en zilver en kan tegen de goedheyd van zijn getrouwigheyd niet op-gewegen worden: van het zelve gevoelen is den Philosooph Aristoteles; *melius est armari, quam honorai*; het is beter bemint, als ge-eert te worden: hierom de oorblasery waer door de vriendschap word geschonden, is een grooter, en grover zonde, als den achter-klap, waer door de eer, naem, faem, en het respekt van een ander word genomen. Daer-en-boven gy moet weten, dat in de oorblaesery altijd den achter-clap word gevonden; want daer en geschiet noyt oorblaesery oft den achter clap is daer altijd by: de zonde van oorblaesery heeft den Poëet Virgilius met luttel woorden heel wel beschreven;

Monstrum horrendum, informe ingens, cui lumen ademptum;

D'oorblaeser is een grouwsaem beest,
Nochtans hy word niet veel gevreest;
Men mint hem voor een slaetig man,
Hoe-wel hy 't goet quaet maken kan.

Daer-en-boven hy is eenen ongerusten geest hy en is noyt met zijnen staet te vreden, hy wilt

ilt al hooger, en hooger treden, hy wilt
n ander bas houden, en beneden; hy mur-
mureert altijd, het doet hem spijt, en hy be-
ijt, dat de zon in't water schijnt; hy maekt,
t hy word vergroot, en hy tracht dat een
nder word verkleynt; den oorblaeser is met
n igelijk gemoeijt, hy draegt alles over,
 maekt de Princen ongerust, hy geeft qua-
n raed aen de Koningen, hy vleyt de Po-
ntaeten, hy hitst de Oversten op, hy maekt
vist onder de vrienden, hy en kan niet lij-
en dat een ander wel vaert, een anders wel-
hert maekt hem altijd beswaert; die beswaer-
s zoekt hy van hem quijt te maken met
nder by sijn Oversten vuyl, gehaet, en on-
emind te maken: hy en weet anders niet te
oen, als hier, en daer te luysteren, als ee-
ge fnaalen te gaen haelen; en als hy iet van een
nder heeft gehoort, dat niet en behoort, hy
gt dat voort, en hy gaet dat over-dragen.
Hoort eens hoe hy dat in't werk weet te leg-
en? Mijn Heer het is my leet, dat ik u de
aerheijd moet zeggen, ik wenschte wel,
at gy die van een ander mocht hooren, en
at ik mocht swijgen; maer even-wel, om
at gy my zoo grooten vriend zijt, ik en kan
iet swijgen: gy meijnt dat gy aen diën Per-
oon eenen getrouwen vriend hebt, maer uw
neyning bedriegt u, hy en is maer een vlug
y beliegt u achter-rug, hy is eenen man, die
 ten uytersten haet, en zeijd van u niet anders
ls quaed; hy maekt een igelijk wijs, dat gy
le regering niet en verstaet, dat gy maer en
oekt u eygen baet, hy derft wel zeggen aen
een volle tafel dat gy u rijk maekt met ge-
 schraeel

schafel, dat gy eenen uijt-nemer zijt va
persoonen, en dat hy kan betoonen, dat g
niet recht in uw schoenen gaet; wat dunkt
van diën vriend; en dat is den man, die g
gelijk den appel van uw oog bemint, het schij
dat hy u met sijn Pluymstrijkery heeft betoo
vert, oft verblind; nu kont gy een lesten oor
deelen, oft gy wel doet, als gy hem zoo w
doet, en zoo hertelijk bemind. Ik zeg rec
uijt naer mijn goed oordeel, en tot uw groo
voordeel, dat hy u vriendschap, en minscha
niet en verdient. Zoo weten de oorblase
met geveijnstheijd te spreken, om den onnoo
zelen in groote swaerigheijd te steken. Mae
de oorblaesery en komt niet anders, als ui
eenen quaeden grond; hunnen afgunstigen mon
geeft genoeg te kennen, dat hun oorblaeser
is gegrond op eygen baet, en diensvolgens o
murmuratie; want om dat sy niet alles nae
hunnen zin en hebben, en om dat sy een ar
der zien meer hebben, als sy, zoo murmu
reren sy daer tegen, en hun murmuratie g
ven sy te kennen door hun oorblaesery. Hi
om sy zoeken alle oude koeijen uijt de grach
en sy verzinnen zoo lank, tot dat sy den o
noosel en aen den back brengen, om hun zelve
het goed van een ander aen te brengen, sy e
mogen niet lijden, maer sy benijden, dat ee
deugdelijk man met sijnen Koning, met sijne
Prins met sijnen Oversten wel staet, maer s
trachten, dat hy met hun qualijk staet, en d
alleen uijt eijgen baet. Hierom sy murmur
ren, sy lacken, en vermaeken hun. Ik m
dan wel zeggen:

M

Nil ficta susurratio,
Quam vera murmuratio.
Een versierde oorblaesery,
Is't murmureren heel naer by.

Hy toont, dat hy murmureert, die een an-
r door oorblaeserij blameert, en affronteert
/ sijnen Oversten: want hy toont dat hy min
eest, als hy moet hebben, en hy klaegt,
t een ander meer heeft, als een ander ver-
ent te hebben, hierom hy versiert, en hy
engt al by wat hy kan, om den onnooselen
swaerigheijd te brengen: In dit geval, ik
n kan den oorblaeser niet beter vergelijken,
s by eenen Pastey-bakker, die de oorblaesery
s een venesoen heeft gebakken, die oorblae-
ry laddeert hy met duijsent leugens en hy
maekt daer op een soete saus van hoofsche com-
limenten, om de zelve aengenaem en smake-
jk te maken. Maer genomen hy en draegt
iet over, als de waerheyd, even-wel die
aerheyd, en is niet anders, als een vuyl Pa-
tey, want hy en zoekt niet anders, als daer
nede een verschil tusschen twee, oft meer
rienden te maken: ergo de waerheijd en mag
iet altijd te voorschijn komen, als daer uit
geen baet, maer groot quaet, grooten haet,
grooten twist, en groote vijandschap kan ko-
men, wat is dat anders doen, als den eenen
egen den anderen op-hitsen, om zoo op sijn
gety te visschen? al wat gy dan hoort en moet
gy niet voort zeggen, als gy weet dat daer
door de vriendschap tusschen twee, oft meer
word gestoort. Gy oorblaesers zijt de pest inde
hoven, inde familien, inde kloosters, en alle
conversatien; want gy gaet gemeyselijk met
leu-

leugens om, en gy maeckt, dat heel recht is heel krom word. Hierom ik mag wel zeggen:

Amicorum es delator?
Veritatis es celator,
Vitiorum revelator,
Dignitatum anhelator,
Amicorum æmulator,
Jurgiorum & conflator.

Als gy van vrienden zegt veel quaet,
Gy spaert de waerheyd tot uw baet.
Gy brengt de fouten uyt tot smaet,
Gy naer de eer, en ampten staet,
Gy om uw baet uw vrienden haet.
Gy van karellen zijt het zaet.

Ik ben dan ten hooghsten verwondert, dat gy nog by groote Persoonagien, by Potentaten by Magistraeten, en by Oversten zoo geestelijke, als wereldlijke zoo hoog geacht word en daer ons Salomon vermaent een igelijk, dat zulken gasten moeten geschouwt worden, want door hun kan veel quaet gebrouwt worden *Cum defecerint ligna, extinguetur ignis, & susurrone subtracto, jurgia conquiescunt*; als het hout zal weg genomen sijn, zal het vier uijt gebluscht worden, en als den oorblaser, dat is, dat helsch hout, zal weg genomen zijn, zullen de kyvagien, en twist gesluit zijn. Maer met goeden oorlof van, den wijsen Salomon ik zal de oorblasers by des duijvels blaes-ballen vergelijken, en de fouten van een ander by kooijne, en drooge houten; want den oorblaser weet het vier van sijnen afgunstigen haet in de houten van imands fouten met den blaes-balk van sijn oorblasery zoo aen te steken dat daer van komt eenen schadelijken brand

di-

de liefde, en vriendschap tusschen twee meer persoonen kan verslinden; dat veer van vijandschap acht den Oorblaeser voor een viering, en hy is veblijd, als hy ziet, dat voor dees viering veel ongelukken, veel twisten, veel dood-slagen komen, gelijk men ondertusschen in een viering ziet: maer even-wel de oorblasers willen zoo fijn schijnen, dat sy niet doen, als om beters wil, dat sy niet hun eygen baet, maer het wel-vaeren van hun Overften zoeken, en dat sy de fouten van een ander maer aen te brengen, om dat de fouten zouden gecorrigeert en de quaet doenders zouden verbetert maer niet verbeten worden: sy en zullen noyt lijden, dat sy iemand beschaden, maer dat sy alleen de waerheyt zeggen om eenen steen uit den wegte leggen, waer aen zig een ander kan stooten. Maer ik zeg daer tegen:

Delatores mala serunt,
Turbant pacem, lites serunt,
Ore mel, fel corde gerunt,
Fabulando tempus terunt,
Proprium & lucrum quærunt,
d'Oorblaesers brengen aen veel quaed,
Zy breken pays, sy maken baet:
Hun tonge streelt, hun herte slaet,
Met hun geklap den tijd vergaet,
Sy zoeken maer hun eygen baet.

Zy zoeken maer een ander, die onnoosel, en wel gezien is by Princen, en Overften om sijn deugden te lasteren te blameren, te affronteren om hun zelven te avanceren, en om een ander den voet te lichten: Zoo heeft den Wolf het ook gedaen; want hy gong den onnoselen Vos by den Leeuw valschelijk betichten om

zo-

zoo in sijn gratie te geraken, en om den Vos daer uyt te lichten: Eer David nog Koning was, heeft hy eens d'occasie gekregen, van Saül sijnen dood vijant in sijn handen te krijgen; dan sijn by hem eenige Hovelinge gekomen die op Saul gepikt waren, en sy hebben hem in de oor gevetelt, *Ecce dies, de qua locutus est Dominus, ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei, sicut placuerit in oculis tuis* Ziet den dag is nu gekomen, waer van den Heer heeft gesproken; ik zal uwen vijand u leveren om met hem al te doen wat u belieft; dees gasten luymden maer op hun avancement, want sy wisten wel, dat David in de plaets van Saül zoude succederen; hier om komen sy hun zelven inde voorbaet maken, met hem dien quaden raed in te geven, sy peysden, Saül en zal niet lang meer leven, ergo hy en kan ons niet veel deugt meer doen, ergo wy moeten zien, dat wy nu de jonste van David winnen, om hem tot onzen vriend te hebben, zoo haest hy de regering zal beginnen; wy moeten hem inkruypen, om ons zelven te verheffen, en vette druppen. Desen draey ziet men nog dagelijkx geschieden; zoo haest imand tot Borgemeester, tot Gouverneur, oft Overssten word gemaekt, dan komen terstont de jonge lakkers, om de op-gaende Zon, om den niewen Overssten naer hun-hand te setten, op hope, dat sy van hem zullen geavanceert worden, maer hoe letten sy dit in het werk? sy spelen voor eerst den Pluymstrijker, sy wenschen hem met den mond veel geluks, maer met het hert veel druks; daer naer beginnen sy van d'ouderlingen uyt naet veel lasteringen, en smaed te spreken;

leften weten fy met hondert flimme, en
lachtige treken den Overften het hooft zoo
oreken met quaeden raed in te fteken, dat fy
vriendfchap tuffchen hun, en d'ouderlingen
heel breken, en fy maken dat d'Overften
n over d' Ouderlingen wreken, al hoe wel
zonder fchult zijn, en zonder gebreken, waer
er fy van dees jonge oorblafers by de Over-
n uyt afgunftigheijd aen gedragen, en valfche-
k befchuldigt worden; daer zal ivers eenen
igen melk-muyl komen, die fijnen Overften
ll op-hitfen, en zeggen: by aldien dat ik in uw
aetfe waer, ik zou toonen wat auctoriteyt
nen Overften heeft; ik zou de affronten hun
wel te pas brengen, die fy te voren u gedaen
bben; gy zijt veel te goed, uw goedheijd zal
in bederven; ik zou hun ftraffen, zoo haeft fy
t verkerven; al zijn fy oud, fy moeten u
nnen, fy en moeten u niet mifachten, fy en
oeten u niet haeten: maer dien oorblafer en
ekt uw welvaren niet, als hy u diën quaden
ed geeft, hy zoekt u te vriend te hebben, om
t gy in plaets veel vijanden zoud hebben; hy,
oekt maer zijn eygen baet, hy en zoekt niet,
t gy van uw onderfaten bemint, maer gevreeft,
n gehaet word; hy geeft u gefuykerde woor-
en, maer hy haet u meer, als gy meynt;
ant hy en kan niet lijden, dat gy veel vrien-
en hebt; hy is bly, als gy gehaet word van
ele, om dat hy alleen van u bemind, en ge-
vanceert zoude worden; want gelijk men zegt:

Om de minne van het fmeêr,
Lekt de kat de kandeleêr.

Sy komen u lecken, u vleyen, en ftreelen
m het fmeêr van een officie anders en hebben
fy

is niet in't zin; sy en sijn niet bezorgt voor U, maer voor hun eygen gewin; en dat nog het argste is van al, sy voeden eenen boozen haet tegen hunnen even-naesten, ende die laten sy blijken, als sy hem by U in quaet vermoeden brengen, en met eenen leugenagtigen mond lasteren, en blameren. Hierom ik zeg:

Odium, quod corde gerit,
Susurro ore egerit.

d'Oorblaezers uytbrengt met den mond,
Den haet, die hy draegt in den grond.

Hy werpt uyt dat U die, en die Persoonen niet en mogen lugten, oft zien, dat die, en die tegen U altijd hebben gesteken, en nog tegen U steken, dat die, en agter rug van U groot quaed spreken; hierom sy raden U dat gy een ander Zeel zoud trekken, sy raeden U, dat gy eenen nieuwen weg moet inslaen, en dat alles zoude wel gaen, maer sy leyden U in eenen quaden, en verkeerden weg, zoo dat gy daer naer verstelt moet staen; sy raeden U, dat gy uwe stekers moest steken, U veragters moet veragten, U gevevnsde vrienden moet geveynst zijn, met een woord, het quaed met quaed moet loonen, om U auctoriteyt te toonen, en U zelven in alles tegen hun te verschoonen; maer als gy U van hun zoo laet leyden, gy laet U verlyden, sy brengen U in meerder zwaerigheyd in plaets van U daer uyt te helpen: zoo is het eertyds met den Koning Roboam af-geloopen; want als hy eerst Koning was gekroont, heeft hy veragtende den wyzen raed van d'Ouderlingen door den onvoorzigtigen
rae

ied van eenige jonge vleyers sijn wreedheyd
etoont ; onder de vleyers verstaen ik
ok alle agterklappers : en alle oorblaezers ;
vant dat is al een Volk , en sy sijn al met
et zelve zop over-goten : eenen vleyer is
gemeynelijk eenen agter-klapper , en eenen
gter-klapper is meesten-deel eenen oorblae-
er ; want men kan zelden vleyen zonder van
mand quaed te spreken , zonder de vrindschap
oor oorblaesery te breken : maer desen Ro-
boam is qualyk gevaeren met den wysen raed
van d'ouderlingen te laeten vaeren ; want de
heele Gemynte heeft gemuytineert , en is hem
tegen gevallen , om dat hy hun zoo hart , en
straf is gevallen ; jae sy zijn hem altemael af-
gevallen , en sy hebben met Jeroboam aen ge-
spannen om den wreeden Roboam te bannen.
Den geleerden Cornelius A Lapide schryvende
op dese plaets , zegt plat uyt dat de Oversten,
en Potentaten qualijk doen , die hun op den
raed van jonge vleyers verlaeten , en den raed
van d' ouderlingen haeten : want hier door komt
de bederffenis in alle staten ; hier door word de
gemeynte oproerig gemaekt ; hier door word
de rust gemist , hier door word den eenen te-
gen den anderen op-hitst ; hier door word in
troubel water gevist , en hier door word de
goede regeringe geslist ; om dit te bevestigen
brengt hy by dit Latijnsch gedigt , dat te Roo-
men met goude letteren geschreven stont in de
Galdery van het Guarnisoen huys , al waer de
oude Soldaeten om hun na diensten, en verdienste
gekoestert wierden,

Roma vetus, veteres dum te rexêre Quirite:
Nec bonus immunis, nec malus ullus era
Defunctis Patribus fucceffit prava juventus
Cujus confillo præcipitata ruis.

't Oude Romfche Stad, als gy had' oude Manne
Gy had' een groote fchat, den ontugt wird gebann
Den goeden wierd geloont, den quaden wird geftr
Het goed-doen wird verfchoont, het quaed aeen a
gefchaft :
Maer als de dood naer 't Graf deês Mannen ha
genomen.
Is daer voor koren Kaf, de Jonkheyd aen-genome
Sy geeft U quaden raed, gy hoort haer vleyer
Maer zoo vervalt uw ftaet, gy komt in flaevern

Hier uyt kan men giffen, dat de oorblaeze oorzaek zijn van quade regering, en vijande van het gemeyn beft; ergo wie gy zijt, geeft lijk oft wereldlijk, gy en moet U van hun ni laten raeden, want fy komen om U te verr den, en een ander te verfmaden; wilt gy dat' geen fchaedelijke oorblaezers zijn, gy en mo hunnen favoriet niet zijn; wilt gy hun niet ae haelen, oft hooren, fy en zullen U niet ae brengen, en gy zult hun verftooten: want g lijk men zegt, vond men geen aen-houwer men vond geen aen-brengers; vond-men ge aen-hoorders, men vond geen oorblaezers ergo gy doet foo wel, en zoo veel quaed als fy, is't dat gy de oorblaezers tot U vry toe-gank geeft, en alles aen U klappen, e fnappen laet, niet met een ftuer en zuer gefigt maer met een bly gelaet; ergo gy en moet d fchult alleen op de oorblaezers niet leggen als gy door hunnen quaden raed van een goe een quade regering maekt, als gy door te groo

laft

aften uw volk op U verbittert maekt, als gy niet als onruft, en murmuratien te gemoet siet; het is waer, dat men de oorblaezers de peft van de Landen, van de Fimilien, en van de Kloofters mag noemen; maer als gy wilt, gy kont de peft daer uyt houden, is't dat gy met de oorblaezers niet en wilt aenhouden, hierom ik zeg:

Sufurrones ne aufculta,
Ut evites damna multa.
Met geen Oorblaezers oyt aen-houd,
Op dat gy vele quaden fchoud.

En dan zult gy een goede, een gerufte, en een gewenfte regering hebben, gy zult minder vijanden, en meerder vrienden hebben; want als gy eenen oorblaezer te vriend hebt, krijgt gy wel thien vijanden, die eerft uw befte vrienden waeren. Ik mag dan wel zeggen:

Procul pelle fufurrones,
Amicitiæ prædones,
Et imperij latrones,
d'Oorblaezers wyft altyd van kant,
Sy breken vrindfchaps goeden band,
Sy brengen fchaede aen het Land.

Hierom ziet wel tot, wie gy zijt, dat gy geen gehoor ligtveerdiglijk en geeft aan de oorblaezers; dit is de vermaening van Pilato; want defen wijzen Man wift zeer wel, dat door de Poort van oorblaezery alle quaed in de Huyzen komt ingedrongen, dat den onnoozelen verdrukt, en geplukt word, en dat ten leften alles over hoop gaet. Apollonius gevraegt zijnde van den Koning van Babylonien op wat manier hy fijn Rijk zouden houden in goet beftier, hoe hy geruft, en lang in't leven

zoude blijven:zoo heeft hy kort,maer wel gaent woord;*Si paucis fidem adhibueris*;is't dat gy aē luttel Menschen gehoor,en geloof geeft; want daer on is geen schaedelijker pest voor het gemeyn best als dat eenen Oversten een igelijk hoort, en gelooft ; hier uyt en volgt niet , dat eenen Oversten alle beschuldingen moet weg worpen , en datmen niemand en mag gelooven maer dit is alleen te verstaen van de duyvelsche *korf-draegers* , die alles over dragen om een ander te plagen , om den Oversten in groote zwaerigheyt te jagen , waer uyt sy hem daer naer niet en zullen helpen ; dit is alleen te verstaen van zoodanige gasten , die U raden dat gy tot uw meerder last uwe onderzaten zoud overlasten , en al te hart zoud aen tasten,om dat sy van U een Officie , oft beneficie zou verkrijgen ; ik en kan hun niet beter verge lijken als by de kinderen van Israël , die nie anders in hun korven en droegen , als leem, e steen ; zoo ook wat brengen U die gasten aen als leem , en steen ? sy brengen U leem va hun verçierde leugenen,en steen van baggatelle van vodderijen , van schamperijen : e wat pretenderen sy daer voor ? uw tafel , u goetgunstigheyd uw beurs, en zoo voorts , s en willen niet gierig zijn . maer sy hadde geerne wat veel van u ; sy zeggen met de Duyvel ; *Dic ut lapides isti panes fiant* ; W brengen u die steenen die gebreken van uw vij ander aen , om dat gy ons zoud wat toe-ste aken ;wy verhalen u hun fouten, om dat gy di met een officie zoud heel wel zouten. Maek dat die steenen Brooden worden ; wy zoeke door ons getrouwigheyd van u bemind, e

ons

thaelt te zijn : Die gasten en moet gy
gen gehoor , veel min geloof geven ; maer
oude Mannen moet gy hooren , en gelooven:
want hun grijze hairen geven te kennen dat sy
met het verloop van vele jaren in vele zaeken
veel ervaren zijn , en dat hun veel is weder-
varen ; daer-en-boven sy spreken met minder
passie , met minder afgunstigheyd , en met
eygen baet , als de jonge oorblaezers ;
want sy laten hun veel voor-staen , en sy heb-
ben meer te verwagten , als de oude Mannen;
want die en hebben daer naer geen Officien ,
oft Beneficien om hunnen ouderdom , en on-
bequamigheyd te tragten ; daer-en-boven in
de grijsheyd steekt meestendeel ook de wijs-
heyd naer het gevoelen van Cicero ; *Mens ,
ratio , consilium in senibus est* : in de oude
Mannen is goethertigheyd, is reden , is raed ,
en daet ; ergo die Mannen moet gy gehoor ,
en geloof geven , is't dat gy Oversten wilt
zijn verheven , is't dat gy wilt aen u zelven
rust ,en aen uw Volk wilt contentement ge-
ven , en is't dat gy wild onbevreest , en lank
leven : ergo gelijk het quælijk is gedaen , een
iegelijk gehoor , en geloof te geven , zoo is
het ook quaelijk gedaen , alleen op U zelven
te staen , en niemant gehoor , oft geloof te ge-
ven. Dit is het gevoelen van Seneca ; *Utrum-
que in vitio est, & omnibus credere , & nulli:*
Het is een fout een iegelijk te gelooven , en
het is een fout niemand te gelooven ; een iege-
lijk te gelooven is een teeken van onvoorzig-
heyd , en nimand te gelooven is een teeken
van hertnekkigheyd ; maer als U imand goe-
den raed geeft , dan moet gy hem gehoor ge-
ven

ven met beyde uwe ooren : maer om dat d
Menschen vol bedrog steken , en dikwils uy
eygen baet van een ander quaed spreken ; so
moet gy de zaek eerst wel rykelijk over-leg
gen , eer dat gy U terstont laet gezeggen;al ko
men sy aen met gezuykerde woorden , g
en moet terstond daer aen niet verlakke
worden ; want hun hert is dikwils vol van be
drog , en af-gunstigheyd ; die gy meynt de
besten te zijn naer den uytwendigen schijn
is , dikwils den quaedsten ; dit getuygt Cor
nelius Tacitus van Sejanus ; desen oorblaes
was by den Keyser Tiberius soo wel gesien,da
hy altijd gehoort , en geloof wierd , al gaf h
quaden raed tot ondergang van den gemeyne
staet ; hierom gy moet wel toe-zien , dat g
van d'oorblasers niet bedrogen , en uyt-ge
zogen word ; gy moet altijd peysen op d
latijnsch spreek-woord :

Pelle sub agnina latitat mens sæpè lupina.
Veel als een Schaep sijn goed in schijn;
Die boos van Aerd als Wolven zijn.

Want die oorblaesers komen U dikwils i
van een ander aenbrengen , om dat sy op het
eenen pik hebben , en om dat sy hôpen , d
hun oorblaeserij een groote winst voor hu
zal aenbrengen ; in de oorblaesery. is hu
trafiek gelegen , want sy weten van ouds
dat'er vêle door de trafiek van oorblaese
groot voordeel tot groot naerdeel van ee
ander hebben gekregen ; ergo sy en zoeke
niet anders als uyt de schade van een and
hun profijt te haelen , ergo wilt gy eene
regtveerdigen Oversten zijn , gy en moet
van die gasten niet laten regeren ; gy en mo
ni

niet toe-leaten dat sy een iegelijk in U tegenwoordigheyt het gat af-snyden, en de eer, en den naem, en het wel-varen van een ander benyden: Den H. Augustinus heeft eertyds eenen grooten vijand van d'oorblaesers geweest, want hy wilde hun in sijn geselschap, en aen zijn Taefel niet lijden, hierom Bisschop zijnde heeft hy in eetzael deze vermaeninge doen schryven met groote letteren:

Quisquis amat dictis absentum rodere vitam,
Hanc mensam vetitam noverit esse sibi.

Ale wie niet wilt, oft kan een anders fonten zwygẽ.
Ik van dees tafel ban, hy daer geen plaets zal krygẽ
Men komt hier maer om spys, niet om den Mensch te eten;
Hy is te hoog van prys, hy mag niet zijn gebeten.

Maer wat is'er nu gemeynder in de conversatien, in de balletten, en in de banquetten, als de Menschen op te eten; daer en scheynt men niet aengenaem te zijn, oft men moet wat mede brengen: want het is een oud spreek-woord, die wat mede brengt, is heel willekom: maer sy en brengen niet anders mede, als vuyligheyt, en stank; sy brengen mede gebreken van een ander, om daer mede te gekken, die gaen sy lang, en breed vertrekken, om de vriendschap die sy met mankanderen tot nog toe hebben gehad, geheel te breken; hier toe gebruyken sy hondert duyvelsche treken. Wat zijn die oorblaesers anders, als Kinderen van den Duyvel? dezen naem geeft hun den H. Gregorius; *Si jure filii Dei vocantur qui pacem faciunt, procul dubio Satanæ sunt filii, qui pacem turbant*, is't dat sy met recht Kinderen Gods zijn, die den peys maken, ongetwyf-

getwijffelt ly moeten Kinderen van den Duy vel zijn, die den peys breken: hier uyt kon gy ten leften weten, gy Overften, foo geeste lijke, als wereldlijke, hoe qualijke gy doet als gy de oorblaefers aen-houd; gy geestelijk Overften, en moet U dat niet aentrekken want men zegt voor een fpreek-woord:

Is'er Koren in de Huyzen,
Zelden zijn fy zonder Muyzen.

In de Kloofters is Koren van Officien, va beneficien, van faveur, en foo voorts, erg daer moeten ook al Muyzen loopen, ergo da zijn ook al oorblaefers te vinden, die U m hun ftreelende woordē zoo weten te verblinden en met oorblaefery zoo weten te hebben dat fy aen het koren van een Officie zond verdienften, oft bequaemheyd weten te k men; maer oft hun, en U dat wel fal bekome moet den tijd leeren; gy en moet dan niet wie gy zijt, de oorblaefers zoo ligtelijk g hoor, oft geloof geven? doet uw Officie fo wel, als gy kont, geeft dan de reft aen G op, maer is't dat gy alles wilt gelooven, w aen word gebrogt, gy zult miferabel fijn, veel onderfaeten leet doen, die onnoozel fijn en die geen quaed doen: word U dan een fo aen gebrocht, de zaek moet eerft wel zijn o dersocht, en gy moet uw rechte oor ftoppe die moet gy bewaeren om den miffdadigen o gehoor te geven, als hy hem komt by u verfcho nen, en geheel contrarie kan toonen, als he op geleyd word. Hier op komt zeer wel pas het gene Amianus fchrijft van Cephidus defen gaft had by Julianus den Keyfer uyt e nen pik Numerius over gedragen, hy befch

dig

ſchuldigde deſen Man van dievery, denKey-
r merkende uyt ſijn heftige woorden, dat
n beſchuldinge niet anders en was als oor-
aſery, heeft hem niet een woord geantwoord,
aer hy ſtelde eenige Advocaten, die deſen
umerius zouden beſchermen, en onnooſel
rklaren; Cepaidus ziende, dat hy te kort
nde ſchieten, heeft deſe woorden uyt gram-
hap uyt geſchoten: *Et quis nocens poterit*
e unquam, ſi negare ſufficiet? Wie zalder
t plichtig konnen zijn, is't dat het genoeg
alles te loochenen? Julianus heeft hem met
n woorden gevat, en daer op geſevd: *Et*
is innocens eſſe poterit, ſi accuſare ſufficiet?
wie zalder onnooſel zijn, is't dat het ge-
eg is imand te beſchuldigen: zoo ook gy
eſtelijke, en wereldlijke Overſten, gy moet
rty hooren, als u iet word aengebracht; gy
moet op de woorden van eenen oorblaſer
et voorts gaen, maer gy moet met God, en
w conſcientie te raden gaen, wat hier in dient
ſt gedaen; oft anders als gy de oorblaſers al
haeſt geloof, gy zult dikwils blinde ſlagen doen,
y zult ſtraffen, die geen ſtraf verdient heb-
en, den onnooſelen zal het moeten bekoo-
en, en den plichtigen oorblaeſer zult gy la-
n loopen: ik bid u dan dat gy de oorblaeſers
een gehoor geeft en gy zult hunnen af gunſti-
en mond ſtoppen: Hierom ik zeg met goed
ndament;

Non Suſurro loqui audet,
Si quis aures ei claudet.
Als gy d'Oorblaeſers niet en hoort,
d'Oorblaeſery ſal zijn geſtoort.

Ten lesten ik vermaen U gy Oorblaesers dat gy die fout wilt haeten , en laeten want God en zal U oorblaeserij niet ongestraf laeten, God sal toe laten , dat gy ook va eenen anderen oorblaeser zult betigt , en de Voet geligt worden , gy zult varen gelij dezen Wolf : sijn schade moet U leeren. Hie mede en wil ik niet zeggen , dat alle jonge lingen moeten verstooten worden ; want d wysheyd komt in vele voor de grysheyd men moet de wysheyd met de Jaren nie meten : want dikwils word de wijsheyd doo suffen , en met de Jaren versleten : Integen deel , men ziet ook dikwils, dat vêle jong persoonen tot hun groote eer van God zo vêle , en zoo groote Talenten , oft capaci teyt hebben verkregen , dat sy de Ouderlin gen in verstand overtreffen , en hun bequae mer tot publieke Ampten toonen , als d oude : maer ik heb het hier tegen de jong gasten , die uyt hooveerdigheyd , en eyge baet hun teveel laeten voorstaen , om zoo d Ouderlingen beter . oft zoo wel bequaen zijnde tot eenige Officien , als sy , geheel t verdrukken , en hun zelven tot alles bequan te achten : Ik sal dan tot besluyten zeggen

Delectaris si susurris,
Crimen pessimum incurris,
Et vitandus es cum scurris.

A's U d'Oorblaesery behaegt ,
D' booste fout in U gy draegt ,
Gy moet met schuymers zijn verjaegt.

BY

BY-HANZEL.

Thesis. Cor boni consilii statue tecum. *Eccli.* 37. ℣. 17.

Antithesis: Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur *Eccli.* 27. ℣. 30.

Geeft goeden raet, schout eygen baet,
Want quaaen raed zijn meester slaet.

Leert hier ook Cosmophile Wereldsche ziel, uyt de straffe van dezen Wolf, dat quaden raed zijn meester loont, leert hier niet met dezen onvoorzigtigen Wolf de potentaten, en Oversten op-stoken, om een ander leet te doen, want gy en zult dan niemand meer leet doen, als U zelven. Gods voorzigtigheyt zal het zoo schikken, dat gy zult gevangen worden in uw eygen strikken, die gy voor een ander hebt gemaekt, dat gy in den haek zult geraeken, als gy een ander in den haek wilt brengen: met een woord leert hier de Pluymstrijkery, de oorblaesery, en den quaden raed achter laeten; is't dat gy gelijk den Wolf met uw pluymstrijkerij, met uw oorblaesery, en met uwen quaden raed u niet in't paket wilt brengen, dezen Wolf is met de zelve straf betaelt geweest, die hy met sijnen quaden raed aen den onnoozelen Vos had bereyd gemaekt; sijnen quaden raed is hem mislukt, en hy is van sijnen quaden raed uyt het leven gerukt: hy gaf raed, dat Vos voor den zieken Leeuw moest gevilt, en van hem op gepilt worden; maer hy is in plaets van Vos gevilt, en opgepielt geweest, die regtveerdige straf komt de vleyers, de Oorblaesers, en de op-stokers toe, dit getuijg de H. Schriftuer op vele passagien

fagien : *Qui in altum mittit lapidem, super ca-put ejus cadet ; die den steen om hoog worpt zal hem op sijn hooft krygen. Et qui foveam f-dit, incidet in eam ; & qui statuit lapidem proximo, offendet in illo, & qui laqueum pon- alii, peribit in illo ; en die een gragt grae voor een ander, zal daer zelfs in vallen ; e die een ander eenen steen in den weg legt, z daer aen sijn zelven stooten ; en die eenen str stelt aen een ander, zal daer in zelfs verwe- ren ; Facienti nequissimum consilium super ipsu devolvetur, & non agnoscet, unde adveni- illi ; die aen imand quaden raed geeft tot schaa en verdrukkinge van sijnen even-naesten, z- zelfs de schade, en verdrukkinge op sijn hals krijgen*, en hy en zal niet weten v- waer hem diën onverwagten slag komt ; w willen deze gelijkenissen anders te kenn geven, als dat den af-gunstigen Mensch die nen even-nasten by de Potentaten, en Ov- sten door sijn Pluymstrykery, door f oorblaesery, en door sijnen quaden raed zoe te plukken, en te verdrukken, ten lest zelfs verdrukt, en geplukt word. Dit k- betoont worden uyt de natuerelijke reden zegt den geleerden à Lapide, schryvende deze plaets: want iemant die voor een and een gragt, oft diepen put maekt, kan ligt lijk met strunkelen daer zelfs in vallen ; sijn voet kan uyt schuyven, en de kanten da hy al gravende op staet ; konnen af-reyzen en hem mede slypen ; Ik mag dan w zeggen :

Alteri si fossam struis,
In hanc primus ipse ruis.

Als gy een ander maekt een gragt,
Gy word daer zelfs eerst in versmagt.

Cornelius à Lapide betoont dit ook uyt de
ering van de Theologanten: want sy leeren,
t God die Menschen, die niet anders,
de schade, en schande van hunnen even-
esten wenschen ten uytersten haet, en ver-
oekt als vijanden van sijn milthevt, van sijn
oetjonstigheyt, en van sijn bermhertigheyt:
ant sy en konnen niet lyden, dat God aen
en ander goetjonstig is, aen een ander
ermhertigh is, sy en konnen niet zien, dat
e Zon in't water schynd, sy en begeeren niet
at God sijn dienaers getrouw is, en hunnen
erdienden loon geeft, sy en begeeren niet,
at God een Man van sijn woord is, sy en
egeren niet dat hy hun bemind, die hem
eminnen, gelijk hy heeft belooft; *Ego
iligentes me diligo*; die wel zullen doen
al ik ook wel doen, die my zullen bemin-
en zal ik ook beminnen; sy en begeren niet
at God deze beloften zal quyten, sy hadden
iever dat God eenen lieger, en bedrieger
waer, en dat hy niet tegenstaende sijn gelofte
de goede, en regtveerdige menschen zonder
loon miserabel liet gaen, en van armoede
liet vergaen, op dat sy alleen mogten wel-
vaeren. Die quaetwillige af-gunstigheyt en die
groote injurie en kan God niet verdragen;
hierom laet toe, dat sy gestarft worden met
de zelve plagen, die sy aen een ander wen-
schen; Ik mag dan wel zeggen volgens de
leeringe van de Thelologanten;

Plagam alteri minaris?
Plagam tibi machinaris.

Als

Als gy een ander drygt met straf,
Gy sult daer zijn deelagtig af.

Cornelius betoont dit wederom uyt h wereldlijk regt : want daer is een wet gestel *Dolum fecit ? dolum patiotur ; Die bedr heeft gedaen, moet bedrog onderstaen.* Wed rom daer is een wet, *frangenti fidem fid frangatur idem ; die niet sijn woord en houd en zal noyt zijn betrouwt*: Hierom het wereld lijk regt heeft geordonneert dat de dieve zouden gehangen, en de moorders zoude onthalst worden ; de moordenaers worden me het zweert gestraft, om dat sy met het zweer gezondigt hebben ; de dieven moeten d Leer op klimmen, en sy krijgen de koord om den hals, om dat sy gemeynelijk als s stelen de Huyzen beklimmen, en koorde gebruyken om het gestolen goed in zakken en pakken by een te binden, en daer in t winden. Hier mede en wil ik niet zeggen dat de bedriegers altijd bedrogen worden ; dat de Pluymstrykers altijd uyt gestreken worden, dat de Oorblaesers altijd gegeblameert worden, dat de op-stokers, oft quade Raeds-Heeren altijd gestraft, en afgeschaft worden: maer ik wil hier alleen zeggen, dat sy meestendeel gelijk de Muggen in de Keers vliegen, die een ander met raed, en daet beliegen, oft bedriegen, en dat sy zelden vry gaen, die met slimme treken om gaen : want men ziet ook dikwils, gelijk het oud spreêk-woôrd luyd : *Hoe meeder fiel, hoe minder druk, hoe losser ziel, hoe vaster geluk*, dat de quaetste Menschen alles hebben wat sy wenschen ; sy zijn rijker, sy zijn ge-

onder, ſy zijn treffelijker, ſy zijn meer echt, als de beſte Menſchen; maer hun ik zal zijn van kleyden duer, en zal inde ure hun op-opkomen heel bitter, en r; al en worden ſy hier niet geſtraft, ſy zullen even-wel de ſtraf oft in't vagevier, in de hel niet ontgaen, al hebben ſy hier leven vry gegaen:

Non aufertur, quod differtur:
God ſcheld de ſchult niet quyt:
Al toeſt hy langen tyd.

Daer zullen ſy zoo veel te ongelukkiger zijn, ſy hier te gelukiger zullen geweeſt hebben dat hun geluk voor geluk mag geacht wor-, waer door ſy in zoo groot ongeluk len komen, Ik mag dan wel zeggen:

Alteri ſi damnum paras,
Pœnas referes amaras.
Als gy aen imand ſchaede doet,
Gy die met pynen boeten moet.

Maer ik heb het hier principael op de oor-ſers, en Pluymſtrykers gelaten, die de erſten, de Officieren, en Potentaten veel ied raeden, om den onnooſelen te verrae-, oft te verſmaeden, ſy meynen dat ſy nnen zyn van kloeke daeden, als ſy door nnen quaden raed imand konnen den voet nten, oft doen ſwichten: maer ſy zullen n bedrogen vinden: want God zal toelaten, ſy hun zelven met hunnen quaden raed, liik met hun eygen net zullen vangen: Dit eft hy toe-gelaten in den trotſen, en afgun-gen Aman. *Aman quippe interius atrium mus Regiæ intraverat, ut ſuggereret Regi juberet Mardochæum affigi patibulo*; Aman

was

was in de binnenste pleyn van het koningl Paleys gegaen om den Koning in te blaese dat hy Mardochæus soude doen ophange maer de galg, die hy voor een ander b besorgt, is voor hem wel te pas gekome *Suspensus est itaque Aman in patibulo, qu paraverat Mardochæo.* Hier kont gy sien, dit oud latyns spreek-woord niet als te wa is: *Noxa caput sequitur;* het quaed loont s meester; ik mag wel daer by zeggen:

Alteri si malum cudis,
Te in idem malum trudis.
Als gy een vyg voor imand kokt,
Die hebt gy selfs voor u gebrokt.

Rosimunda had haren Man Alboinus K ning der Longobarden komende uyt het ba eenen verkoelenden drank, zoo sy voorga, tot syn gesontheyd bereyd gemaekt; maer z hy diën proefde, heeft hy het venyn gevoe; hy houd op van drinken, en hy heeft haer rest doen uyt-drinken; ziende dees wantro wige Vrouw geen kans om diën dans te or springen, hadde sy liever van haer venyn als van syn handen te sterven; maer om ni te wyt buyten ons propoost te loopen, laet o wederom keeren tot die gasten die aen hu zelven door hunnen quaeden raed meer qua doen als een ander: gy Oorblaeser wat do gy anders als eenen steen om hoog werper als gy aen Princen, Koningen, en Pote taeten, ende Oversten quaeden raed geeft, o een ander te plagen: en vreest gy niet d uwen quaden raed als eenen steen op u eyg hooft zal vallen? gy en zoekt met uw oorblase niet anders, als van de beste vrienden quae

uaetste vyanden te maken; het is u even
eel wiëns huys daer brand, als gy aen de
olen u handen maer kont warmen; gy en
cht niet, dat iemand door uw oorblaesery ten
nder, en tot decadentie geraekt, als gy door
esen duyvelschen middel en Machiavelsche
eken maer daer boven op, en tot u pretentie
eraekt; maer siet wel toe, dat gy geen re-
ening sonder uwen weerd en maekt; ziet
el toe dat gy in u meyninge niet bedrogen
n word; ziet wel toe, dat gy niet al en verliest
vat gy hebt; als gy door oorblaesery, en
uaeden raed meynt al te krygen, wat een
nder heeft. Gy meynt door de verkleyning
an een ander u selven groot te maeken,
y meynt door de armoede van een ander
ot grooten rykdom te geraeken, gy meynt
en ander uyt de gratie van sijnen Oversten
an sijnen Prins, van sijnen Capiteyn, van
ynen Heer te zetten, om u selven daer
n te zetten: maer God zal dat beletten.
God zal als eenen weerd uw rekening al an-
ers maken, en uw meyninge al anders uyt-
rengen; God zal uw draeyery tegen u draeyen;
God zal toelaeten, dat uw bedriegery u selfs
al bedriegen, dat uw leugen u zelfs sal be-
iegen, en dat uwen quaden raed zal uyt-
evoert worden tot uw eygen quaed. Zoo
hebben eertyds gevaeren de oorblaesers die
den onnoosselen Daniël by den Koning Darius
n grooten aensien wesende hebben valsche-
yk beschuldigt, en hem hebben geraeden,
at hy Daniël in den kuyl der Leeuwen
oude worpen: maer Daniël is uyt den kuyl
ongehindert geraekt, syn beschuldigers zyn

daer in gesmakt, en sy zyn daer in gebleven. De twee oude boeven hebben de suyvere Susanna van overspel aen de Rechters overgedragen, om gesteenigt te worden; maer hunnen quaeden raed, en aenslag is qualyk uyt gevallen, en den slag-regen van steenen en is niet op Susanna, maer op hunnen eygen sak gevallen. Den wreeden Perillus heeft eenen coperen Os geinventeert, en den Koning Phalaris geraeden dat hy de quaet-doenders daer in sou steken, en daer onder een groot vier ontsteken, om dat sy daer in zouden braeden, en bruleen als Ossen; maer den ingenieur heeft de eer gehad, en het faveur van daer eerst ingesteken te worden om een proef te doen, hoe de menschen souden brullen, als sy het vuer souden gevoelen; den Poëet Ovidius heeft hem dit Graf dicht gemaekt:

Rex Phalaris tauro violenti membra Perilli
Torruit; infelix imbuit auctor opus.

Perillus in den Os is eerst van al geraekt:
Die hy als eenen Vos voor ander had gemaekt.

Soo moeten de Oorblaesers vaeren, die een ander uyt trotsigheyd, en afgunstigheyd met hunnen quaeden raed soeken te plukken, en te verdrukken; het is wel besteed, dat hun aenslaegen geheel mislukken: Dit getuygt den Wyzeman; *Illusio, & improperium superborum, & vindicta sicut Leo insidiabitur illi*; de spotterij, en den laster sal tot last van de spotters, en lasteraers uytkomen; de wraek zal gelijk eenen Leeuw de hooveerdige lasteraers, en Oorblaesers vervolgen. Gy Oorblaeser ziet wel toe wat gy segt, en wa

g

y doet; gy meynt den Koning, den Overten, den Prins tot uwen vriend, tot uwen ninjon, tot uwen favoriet te hebben, als gy y hem den Oorblaeser speelt, gelyk desen Wolf om den onnooselen te verdrukken; naer God zal toelaeten, dat gy hem tegen als eenen Leeuw zult hebben; als gy dat et minst zult peysen, oft verwachten; ziet vel toe dat u niet en overkomt het quaed, n de plaeg, die gy aen een ander wenscht; elijk aen eenen nydigen Hoveling is overkomen in het Hof van Dionisius Koning van Portugael; desen om den Koning te vleyen, om Elisabeth de Koninginne by haeren Man suspect, en weersien te maken, en ook om eenen Pagie uyt de gratie van de Koninginne e stooten, heeft hy den Koning in d'oor geblaesen, dat syn Vrouw hem niet en was getrouw, dat eenen van hare Pagien meer in haer hert, als den Koning stont, dat sy dikwils met desen Pagie alleen te doen hadde, dat sy hem vele schenkagien gaf: maer dêes H. Koninginne en had niet een hair op haer hooft, dat aen haer sulken verwyt en laster soude geschieden: want sy beminde desen Pagie niet uyt amoureusheyd, maer om syne getrouwigheyd, en heusheyd, en sy gebruykte synen dienst in stille aelmoessen te laten doen: want al wat sy hem gaf, droeg hy in stilte aen d'arme menschen uyt den naem van de milde, en goedhertige Koninginne: niet te min den Koning dat vals rapport gehoort hebbende, heeft den valschen rapporteur geloof gegeven, en terstont aen den Meester van den kalk-hoven geschre-

schreven, en last gegeven dat hy den anderen dag eenen van syn hof-gesin soude senden, die in den kalk-hoven sonder eenig verdrag, oft uytstel om syn quaet feyt moest gesmeten worden: den dag gekomen zynde, en den Koning niet langer konnende syn gramschap op-kroppen, heeft den onnoosele Pagie om een blauw boodschap tot den kalk-hoven gezonden; hy is zonder arg, en quaet achterdenken daer henen getrokken, onderwegen zynde hoort hy tot syn geluk in een Kerck het geluy van klokken; den dag maer eerst begost zynde, is hy uyt devotie ter zyden af van synen weg gegaen om een Misse te hooren: Maer in de Kerk zynde heeft hy daer eenige Missen de eene naer d'ander gehoort: ondertusschen heeft den Koning diën Oorblaeset hem naer gesonden om te vernemen, oft het gebod van den Koning al volbragt was: hy komt dan vlytig aen geloopen, syn hert springt op van blydschap, hem dunkt dat hy naer een bruyloft gaet, hy en blyft op den weg niet haperen, maer hy is haestig, en keurig, oft synen vyand al in den hoven was gesmeten; hy komt dan by de kalk-branders en hy vraegt hun oft sy het gebod van den Koning al volbragt hadden, sy hebben gezeyt, nog niet, maer wy zyn van zin dat terstont te volbrengen; hier mede hebben sy hem opgepakt, en in den kalk-hoven gesmakt; al protesteerden hy, dat hy den misdadigen gast niet en was, eventwel daer en wierd niet opgepast, hy lag al in den kalkhoven, en hy moest daer blyven liggen.
Ik

: mag hier op wel zeggen :

Alteri ſi damnum dolas ;
Proprium in damnum volas.

Als gy legt toe op iemands leet,
Gy maekt u eygen leet bereet.

Zoo heeft den opperſten Rechter de ſaeke
n den onnoozelen Pagie beſchermt en den
aeden Oorblaeſer ſyn booshevd terſtont,
met de zelve munt betaelt. Leert in paſ-
nt dagelvks Miſſe hooren, als het u gele-
n komt : want hier ziet gv dat de Miſſe
niet en zal zyn tot achterdeel maer tot
oordeel ; hadde dezen Pagie diën dag geen
liſſe gehoort, hy had diën dag ſonder ver-
ag al vermoort geweeſt. Wat zal ik nu
ggen van den vromen Belizarius Generael
n het machtig Leger van den Keyſer
ſtinianus, die hem voor ſijnen Meeſter
o wel heeft gequeten, dat hv de Gotthen
t Italien, en in route hadde geſmeten ;
Wandalen, en Perſianen hadde gedempt.
den Koning Gelimer te Conſtantinopelen
dde gevangen genomen, en met hem te
oomen in triumph was binnen gekomen ;
et-te-min hy is ten leſten van den Keyſer,
e hem te voren zoo zeer bemind, en zoo
oog geacht hadde, door den quaeden raed
n nydige oorblaezers niet alleen van alle
n goed, maer ook van ſyn oogen berooft
weeſt ; zoo dat hv in een hutteken arme-
k heeft moeten leven, die te voren ry-
nde op eenen triumph-wagen heele Legers
de beven, en hy heeft ſyne handen moe-
n uyt-ſteken om een aelmoeſſe te ontfan-
n, waer mede hy den Koning Gelimer
had

had gevangen, en veel aelmoessen had uyt gereykt: want hy plagt te zeggen aen d passanten:

Da stipem Belizario,
Duci quondam Primario,
Quem Virtus magnificavit,
Invidia excæcavit.

Geeft Bellizarius een meyt,
Eertijds den Chef in't Keyzers stryd,
Door deugt is hy om hoog geraekt.
Nijd heeft hem arm, en blind gemaekt.

Maer die hem uyt de gratie van den Keyzer door nyt hebben gestooten, heeft Go daer na door sijn regtveerdige wraek daer uy laeten vallen: zoo moeten de Oorblaeter voor hun oorblaeserij, en quaden raed geloon en zoo moeten de onnoozele door de reg veerdige straf van hun beschuldigers te lesten verschoont worden. Ik mag dan we zeggen.

Alteri qui malum suadet,
Idem malum non evadet.

Al die een ander stokt tot straf,
Zal zelfs die straf niet weiren af.

Heeft dat niet gebleken in Agrippiná d Moeder van Nero; dese zotte Moeder niet tegenstaende dat haren Zôon uyt den ae heel wreet was, heeft hem even-wel m oorblaeserij in de wreedheyt gestijft, en s heeft hem op-gestokt om sijn onderzaeten t dempen; maer sy heeft haer oorblaeser met de dood moeten bekoopen; Nero hee sijn eygen Moeder door-steken, en Go heeft soo haer boosheyd willen wreken, o dat sy zoo veel quaeden raed haren Zoôn ha ii

gesteken ; die verbonden was met goeden
ed sijn wreede actien , en quaede perten af
breken. Ik zeg dan tot besluyt :
ui malus est consultor, erit sibi propius ultor,
Hic sibi damna feret , qui tibi damna feret.
Als imand geeft een quaden raed ,
Hy zig zal doen het meeste quaed ;
Als imand U komt schaede doen ,
Hy stekt sijn voet in uwen schoon.
En komt dan aen een ander geenen steen
den weg leggen , oft gy zult zelfs daer
ver vallen : Maer onthoud dit wel voor
t, lest :

Si ad hostem petram volvis,
Justam Deo pœnam solvis.
Leegt gy uw vijand eenen steen ?
Gods straf U volgt , gy stoot U been.

Dit getuygt ook de H. Schriftuer ; *Qui olvit lapidem , revertetur ad eum* , die den een wentelt , zal hem op sijn hooft krijgen. k zeg dan nog met korte , maer bondige oorden :

Est pessimus consultor,
Sui ipsius ultor.
Den quaeden raed ,
Sijn Meester schaed.

Om dit te bevestigen , zal ik hier nog by oegen de welverdiende straf van de wreede, n onregtveerdige Keyzerinne Justina , deze eeft haren Man soo lang op-gestokt , en het hooft gebroken, tot dat hy door haren quaeden raed , en oorblaeserij het wreet , en onegtveerdig vonnis heeft uyt-gesproken , dat lle de Priesters uyt sijn Rijk in ballingschap aer woeste Eylanden moesten gaen , om daer

van honger, en ongemak te vergaen : mae naer eenigen tijd (Ziet hier Gods regtveerdi ge wraek over dees onregtveerdige Keyzerin is het zelve lot op haer, en haeren Zoo gevallen ; want ſy is, geleden hebbende vee leet, en zwarigheyt van haren Man, me haren Zoon uyt het Rijk gebannen ; me zoude haer met regt hebben konnen nae roepen :

Juſtina es injuſta,
Regtveerdig met den naem,
Maer door onregt infaem.
Sed Juſtina injuſta,
Damnaris poenâ Juſtâ.
Maer gy, die onregt hebt gedaen,
Met regt deês ſtraf moet onderſtaen,

Gy verdient gebannen te zijn ; want gy hebt verjaegt zoo veel regtveerdige Mannen ergo gy lijd een regtveerdige ſtraf : wan gy hebt getoont, dat gy niet alleen met uwe naem maer ook met'er daet onregtveerdig zij geweeſt : Ik zeg dan nog eens :

Juſtina, *anagramma*. Injuſta :
Quæ malum das conſilium,
Tibi paras exilium.
Gy die door raed Gods volk verjaegt,
Word zelfs met ballingſchap geplaegt.

V. ZIN

IV. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen JUPITER, *en* PALLAS, *en hier uyt leerende, dat-men zig niet en moet beroemen op goede werken, veêl min op quade werken, en dat-men heymelyke aelmoessen behoord te doen.*

Thesis : Non efficiamur inanis gloriæ cupidi. *ad Gall. Cap.* 5. ℣. 26.
Antithesis : Soli Deo honor, & gloria. *ad Timoth. Cap.* 1. ℣. 17.

Beroemt U niet, in't goed; oft quaed,
Want God de ydel glori, haet,
Doet gy iet quaeds, vreest dan den Heer;
Doet gy iet goeds, geeft hem de eer.

DE Goden in de Mey gaen door de velden swieren;
Sy zien tot hun vermaek daer spelen al de dieren
 Sy komen aen een Bosch, gelegen in een dal,
 Elk kiest daer eenen Boom, die hy beschermen zal.
God Jupiter heeft eerst den Eyken-boom genomen.
Den lieven Myrtus boom aen Venus is gekomen:
 Neptunus God der zee den Pyn boom meest bemind,
 God Bacchus kiest het Veil en is daer op gezint.
Pan kiest het sprokkig Riet, Pan is daer med' te vreden,
Pan maekt daer fluyten af, Pan vrolyk maekt zyn leden,
 Den Helyconschen God wilt houden den Lauw'rier,
 En Hercules vat aen den hoogen Populier.
Hier op valt Pallas uyt: waerom neemt gy behaegen,
In Boomen sonder winst, en die geen vruchten dragen?
 Ey doet een beter keus, want menig vruchtbaer boom,
 Staet hier gelyk gy ziet, by dezen water-stroom.
Als Jupiter dit hoort, heeft haer propost gebroken;
En haer op deze vraeg met reden aen-gesproken;
 Elk kiest hier eenen Boom, waer op geen vruchte staen
 Tot teeken, dat hem word voor niet dees eer gedaen.
Wy zoeken niet ons baet, dees Boomen wy bewaren
Al konnen sy voor ons, ook niet een Vrucht vergaren:
 Sy zyn van ons beschermt, al doen sy ons geen dienst,
 Sy zyn van ons vereert, al doen sy ons geen winst.
Doet dat gy wilt, roept sy: want ik ben niet bevrozen:
Maer ik heb om haer vrucht d'Olyf boom uyt verkozen:
 Uw eer en is geen eer, wat eer krygt gy uyt riet
 Om dat ik kryg de vrucht, hierom ik eer geniet.
Wat eer kan u dat zyn, dat gy neemt uw genuchten,
In Boomen zonder eer, in Boomen zonder vruchten
 Uw hulp is noodeloos, die gy aen Boomen doet,
 Waer van den mensch oft gy niet krygt het minste goet.
'T is zoo, roept Jupiter, gelyk gy zegt, gelegen:
Wy hebben heel kleyn eer van onse keus gekregen;
 Gy zult nu voor Godinn der wysheyd zyn geacht;
 En ook, om dat gy zyt uyt myn breyn voort gebracht
Gy doet den best' keus; wy mogen nu wel zwygen,
Want gy weet, en wy niet, met eer profyt te krygen;

Da

Dat gy d'Olyf-boom kiest, beschermt, en jonstig zyt,
Hier door krygt gy veel eer en t'saemen groot profyt.

Profectò quidquid facimus, id nisi utile est,
Stulta omnis, atque inanis inde est gloria.

Als uyt uw werk geen voordeel ryst,
T'is slecht dat gy daer in u pryst.

ZEDELYKE LEERING,

Opera si tubâ canis,
Te annumero insanis.

Als gy uw werken uyt-trompet,
Ik u dan by de Sotten set.

Leert hier Cosmophile wereldsche Ziel, niet de party van deze Goden spelen, niet u zelven beroemen over uwe werken, principael uyt die werken waer uyt gy geen eer maer schande, geen baet, maer quaed hebt gehaelt, en waer in gy hebt gefaelt; gy speelt de party van deze Goden, als gy uwen roem draegt, dat gy u quaelijk hebt gedraegen; gy speelt de party van Jupiter, als gy uyt eersucht den Eyken-boom van een hoog officie kiest, om een ander te verdrukken, en te plukken, en daer over u beroemt; gy speelt de party van Venus, als gy uyt dertelheyd den Myrtus-boom van onkuyssche lusten kiest, en als gy u nog beroemt, dat gy die onnoozel Dochter tot den val hebt gebracht, dat gy die Vrouw met een stuk gelds hebt om gekocht; gy speelt de party van Neptunus, is't dat gy uyt gierigheyd den Pyn-boom kiest, is't dat gy u met onrechtveerdigen handel, en wandel,

del, zoo te water als te land heel ryk mael als gy met valsche eeden, met gemengelc goederen, met looze contracten een andı bedriegt, en als gy daer over u beroem Gy speelt de party van Bacchus, als gy u gulsigheyd aen de potten, gelijk het veil ae de Boomen blyft hangen, en als gy u be roemt, dat gy zoo veel drinkt en flinkt dat gy aen niemand moet wijken, dat g een ander van de bank kont drinken. G speelt de party van Pan, als gy uyt lichtvee digheyd uw genugt neemt in het sprokkig Ri in de korte vreugt van singen, en springen en onbehoorelijke dingen, die meestende op Dans-feesten geschieden; en als gy u dae over beroemt. Gy speelt de party van Apollc als gy ontstichtige Poëteryen maekt. oft leef en, als gy u daer over beroemt; als gy or geschikte liekens singt, als gy amoureu Boekken leest, en evenwel u beroemt, d gy eenen Lauw'rier kiest, dat gy kont suy ver blyven. Gy speelt de party van Hercı les, als gy uyt gramschap den Populier kies als gy een ander slaet en stoot, en als g nog daer over uwen roem draegt, dat g een ander dreygt en plaegt, dat gy den du len Hercules speelt: van hoe veel mensche en sou men niet konnen zeggen, gelijk Isai van de Sodomiten geseyt en geschreyt heeft *Peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt nec absconderunt*; Sy hebben hun sonden ge lijk Sodoma verkondigt, en niet verborge gehouden: is dat niet een groote sottigheyc dat gy wilt eer hebben uyt onnutte, en on eerlijke werken? soud gy dien persoon ni

voc

or eenen grooten sot achten, die op syn
laetsheyd glorieerde, die syn etterachtige
onden aen de menschen vertoonde om van
menschen gezien en geëert te worden;
en doet niet een hair beter, maer veel
ger: want als gy u zonden verthoont, en
bliek maekt, dan thoont gy d'etterachtige
onden van uw zieke ziel, om van de men-
en geëert te worden: is dat niet een
hoon eer? gy komt met uwe zonden schroe-
n in plaets van u in de zonden te bedroe-
n; gelijk den Wyzen-man zegt: *Lætantur
m male fecerint, & exultant in rebus pes-
is* sy verheugen hun als sy qualijk gedaen
bben, en sy springen op van blydschap
de booste werken; Hierom ik mag van
gasten wel zeggen:

Annumero insanis, quos gloria vexat inanis,
Quique sibi ob fraudes, cupiunt adscri-
bere laudes.

Gy by de Sotten word gestelt,
Is't dat u d'ydel glori' quelt.
Ik acht u boos, ik acht u mal,
Is't dat gy roemt op uwen val:
En u bedrog, al is het grof,
Toe-schryven wilt veel eer en lof.

Maer dan zyt gy weerdig, dat gy van
yze persoonen, gelijk dese Goden van
allas niet in uw boosheyd gepresen, maer
yt-gelacchen word; niet-te-min men vind
edendaegs luttel persoonen die de party
an Pallas spelen, die zulken gasten derven
yt-lacchen, berispen en aentasten, maer al
't dat sy van de mond-fluyters en van de
luym-strykers in hun boosheydge styft, en
om

om hun boosheyd geprefen worden ; de op-
perfte Wysheyd dien ftrengen God zal hu
uytlacchen , als fy in hun boosheyd fulle
fterven ; gelijk hy zelfs getuygt door de
mond van den Wyfen-man : *Ego quoqu
in interitu veftro ridebo* , ik zal ook in uwe
ondergank lacchen : gy zult al lachende e
al roemende om uwe zonden van my gedae
en geplaegt worden : hierom ik waerfchou
en vermaen u :

Si in noxis gloriaris ,
Fac ne nocens moriaris.
Beroemt gy u , als gy 't verkerft ,
Siet toe dat gy niet plichtig fterft.

Siet toe dat gy niet en vaert gelijk veel
menfchen die in Apulien gebeten zynde va
de hegdiffen terftond beginnen te danffen , e
te fpringen , en al danffende , en fpringend
moeten fterven : als u de fenynige hegdiffe
als u de zonde heeft gebeten , gy en wi
van geen fwarigheden weten , gy danft ; g
fpringt , gy zyt vrolijk , gy fet daer eene
frifchen teug op , gy beroemt u over uw
zonde ; maer God vcegt dat zoo , dat g
al lacchende , al zingende , en al fpringend
fterft , en in fyn harde handen valt. Den H
Ambrofius vergelijkt ook die vuyle roem
draegers by de krekels , die al zingende hun-
nen azem , en het leven verliezen ; *Qui fu
ardore ferventium cupiditatum fe mulcent cantu
fibi noxio , ftatimque occidunt* ; die gafte
zingen als krekels in de hitte van hun quad
begeerlijkheden ; maer het is hun eenen fcha-
delijken zank : want God laet toe , dat fy
terftond fterven ; zoo is het ook afgeloopen
me

t den goddeloozen Konink Balthazar, de-
was vrolijk gelijk eenen krekel, hy be-
mde zig, dat hy het geluk had van te
gen drinken uyt de goude Vaten, en
roeven, die zynen Vader Nabuchodono-
als eenen kerk-dief uyt den Tempel van
usalem had gestolen, maer als hy nu
s in de meeste vreugt, heeft hem God
de meeste droefheyd geroepen: God en
nde niet langer verdragen, dat hy over
Kerk-dievery van zynen Vader dien vuy-
roem soude draegen; maer God laet ook
twils toe, dat de roem-draegers van de
nschen, oft gestraft, oft uyt-gelacchen
rden: want veele menschen en konnen
grootsigheyd niet lyden, dat iemand syn
ven verheft oft in vodderijen, oft in syn
ten, oft in syn konst, oft in syn geleert-
yd, oft in synen rykdom, oft in syn
hoonheyd, oft in syn geslacht, oft in syn
acht, en soo voorts; dat sult gy altemael
een ander laeten, is't dat gy geenen
ymstryker en wilt zyn; hierom de poef-
rs, en stoeffers worden van wyze mannen
eestendeel vuyl uyt gemaeckt, als sy mey-
n hun zelven zoo groot als Goden te
aken; tot desen propost word verhaelt,
t eenen Soldaet syn zelven beroemde, dat
ses jaeren in alle belegeringen had geweest,
nen anderen schoot daer op, ik ben daer
oo wel geweest als gy: den stoeffer antwoor-
: wederom ik geloof dat ook; maer gy en
t by my niet eens te vergelijken; want ik
b daer een qualiteyt gehad, ik heb daer
yd last gedraegen: den anderen heeft dat
wel

wel opgevat, en gezeyd : ergo gy doet qua lyk, dat gy u zelven by de Muyl-Ezels en bagagie-peerden niet en vergelijkt : wan die hebben ook altijd last gedragen in de Leger, en in alle belegeringen geweest. Da was heel wel gevonden, om dien stoeffe uyt te stryken, die te goet was syn zelve by een ander te vergelyken. Men vind ool gasten, die hun beroemen van een groot memorie; maer dikwils tot hun groote schan de : want sy brengen dikwils hun eygen lee in de memorie; gelijk het is gebeurt aen eenen gast; dezen was in een geselschap daer ieder een stoefte op syne groote memo rie; hy willende den hoogsten prys haele riep, my gedenkt nog wel dat ik myn Va der met myn Moeder sag trouwen; eene geslepen vogel dit hoorende, riep daer op het kan waer zijn, is't dat gy eenen bastaer zyt : hadde dezen stoeffer geswegen, hy en had diën lak niet gekregen : men vind ool gasten, die al stoeffende zoo liegen dat men de leugen's kan tasten : daer is eenen geweest die sig beroemde zoo verre gereyst te heb ben, dat hy een Landschap had gevonden daer vele Rariteyten en Wonderheden te zien waeren : onder andere zeyde hy heb ik een koole daer gezien, die zoo groot en hoog was, dat sy wel hondert mannen van de Son met haer schaduwe konde bevrijden, en onder haer blaederen laeten schuylen eenen vernuften perzoon van dat geselschap niet willende zeggen, dat hy lustig over den doel had geschoten, heeft sijn leugen met dezen aerdigen greep aen een ieder kenbaer

ge

emaekt; ik heb ook zeyde hy, in dat vremd and geweest, en ik heb daer eenen ketel esien, die soo ongelooffelyk groot was, dat aer meer als hondert meesters met alle hunne nechten aen werkten, en dat men de ha-ier-slaegen, die men aen het een eynde van en ketel sloeg, aen het ander eynde niet en onde hooren, om dat de Werk-lieden zoo erre van malkanderen stonden: Hier over egonst het heel geselschap te lacchen; den ersten logenaer meynende, dat sy dezen ketel iender uytloegen heeft vrypostig gezeyd; wy n konnen u niet controleuren; want gy kont ns zeggen: wilt gy het niet gelooven, zoo noet gy het gaen bezien: evenwel segt my ens, waer toe zoude zoo grooten ketel dien-ig geweest hebben; zonder twyffel antwoor-e den tweeden logenaer, dien ketel is ge-naekt geweest om uw groote koole daer in e koken: hier zag hy eerst dat syn leugen net een leugen betaelt was. Men vind ook asten die hun beroemen groote konstenaers e zyn, alhoewel het onmogelijk is om doen, et gene sy voor geven te konnen doen; enen van die gasten had aen den Paus Leo en Thienden eenen Boek toe-geeygent waer n hy zig beroemde zoo grooten Alchymist e zyn, dat hy bynaer van alle vodderyen onde goud maeken: dezen stoeffer, gelyk Corozetus verhaelt, had hier voor verwagt en groot recompens: maer den Paus en heeft iem niet anders als een ydele beurse gegeven, net deze aerdige woorden: *Auro te donarem: ed quia, ut ais artem id conficiendi ipse nosti, sola indigêre crumenâ, quâ id recon-*

das, vidêris. Ik zoude u wel goud geven, maer om dat gy gelyk gy ſegt, de konſt weet van het goud ſelfs te maken, my dunkt dat gy alleen een beurſe van doen hebt om het goud daer in te bewaeren: Soo verdienen alle de poeffers en ſtoeffers ook gegroet en onthaelt te worden; wilt gy dan van God niet geſtraft, en van de menſchen niet beſpot worden, en wilt u zelven gelijk deze Goden, over uwe fouten en andere vernufte werken niet pryzen: maer ſpeelt liever de party van Pallas, glorieert met den H. Apoſtel Paulus in den Olyf-boom, in het Kruys van onzen Saligmaker, daer van gy uw groot voordeel kont krygen: gy moet alleen God pryzen, en niet u zelven als gy een goet werk doet, want zonder God en kont gy dat niet beginnen, niet vervoorderen en niet voleynden: Ergo gy moet God daer van de eer, en God zal uw daer van het profyt geven; want het en is niet alleen qualijk gedaen, dat gy u beroemt over uwe boosheden, maer ook over uwe deugden, wilt gy van deugden niet alleen lof en eer, maer ook profyt en voordeel krygen, gy moet die ſtil ſwygen; als de Hinnen beginnen te kaekelen, zoo worden haer eyers gerooft; zoo ook als gy uwe deugden en daeden uytbrengt, dan verlieſt gy daer van de verdienſten; hierom ik ſeg:

Si virtutes jactans prodis,
Merita virtutum perdis.

Als gy uw' deugden brengt ten thoon,
Gy dan daer van verlieſt den loon.

Gy moet peyzen dat gy zoo lank als gy leeft,

:eeft, eenen passant zyt, en dat over al
,eestelyke roovers zyn, hierom is't dat gy
iet en wilt berooft worden; gy en moet
ie schatten van uwe goede werken niet bloot
ver weg dragen; maer gy moet die verbor-
en houden, gelijk eenen passant die syn
oud in de solen van sijne schoenen laet
aeyen, oft elders in sijn kleed, daer het
iet wel gevonden kan worden: Hierom
en H. Gregorius zegt zeer wel: *Qui in*
inere deprædari formidat, abscondat necesse
st bona, quæ portat; die op de reyze vreest
berooft te worden, moet sijne goederen wel
bedekken, die hy over hem draegt, men
iet ook gemeynelijk, dat de beste en de
ostelijkste dingen het aldermeest op-gesloten
vorden, eensdeels om dat sy van de dieven
iet en souden gestolen worden, eensdeels
om dat sy van de locht niet en souden be-
orven worden; de beste stoffen, de fynste
aekens, de kostelijkste linten en worden niet
buyten den winkel aen de straet gehangen,
naer die zyn in de geslote kassen te vinden;
oo ook, als gy uwe deugden en daeden op
e straet brengt, het is een teeken dat sy niet
veel besonders en zyn; dat sy veel te agten
vaeren, gy soud die al beter bewaeren:
Maer is't dat eenen Winkelier zoo slecht is
lat hy ook sijne beste goederen voor de deur
n de locht hangt, die moet ook lyden dat
yne goederen slechter oft bedorven worden;
want sy worden bleek door de Son, kael
loor den wind, vuyl door het stof, en rot
loor den regen: wat eer en wat profyt kan
hy daer van krygen; niet anders als schaede
en

en schande: zoo ook als gy u over een treffelijk en deugdelijk werk beroemt, gy hangt dat gelijk aen de deur in de locht maer de Son van ydel glorie komt dat op eten, den wind van ydel glorie maekt dat kael van syne verdiensten, het stof van ydel glorie maekt dat vuyl voor d'oogen Gods den regen van ydel glorie doet dat rotten zoo dat daer van geen eere en profyt, maer schaede en schande komt tot uw leet en spyt ik mag dan wel zeggen:

Opus bonum qui ostentat,
Opus perdit, Deum tentat.

Die sijn goed werk verthoont om eer,
Verliest sijn werk, en tergt den Heer.

Dit kan ik bevestigen met de vermaening van den H. Basilius: *Fugiamus inquit dulcem spiritualium operum expoliatricem, jucundum animarum nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum operum deprædatricem, eandemque mellis illitu, veneni coloratricem*: Laet ons schouwen zegt den H. Basilius, de ydele glorie, laet ons schouwen de zoete roofster van de geestelijke werken de genuchelijke vyandin van onze zielen, de motte van de deugden, de vriendelijke en geslepe sluyp-ziele van de goede werken, en een schenkster van fenyn voor zoeten wyn. Wat dunkt u van deês eer-tittels? laet ons die nog eens herhaelen: *Dulcis spiritualium operum expoliatrix*; voor eerst d'ydele glorie heeft den tittel dat sy is de roofster van de geestelijke werken: want sy bedriegt, en lokt ons altyd gelijk eertyds een Dalila, die Sampson door haere soet-aerdigheyd van syne

kragt,

kragt, en door de Philistinsche wreetheyd van sijn gezigt heeft berooft. *Jucundus animarum nostrarum hostis*, de ydele glorie heeft ook den tittel, dat sy is eene genuggelijke vyandin van onze zielen: want hoe sy ons meer behaegt, hoe sy ons meer plaegt, hoe sy ons een grooter vriendin is, hoe sy ons een grooter vyandin is; hierom den H. Cyprianus zegt ook zeer wel van d'ydele glorie:

Dum extollit, te emollit,
Et te pungit, dum te ungit.
Als sij u heft, sij u dan treft,
Als sij u streelt, sij u dan keelt.

Virtutum tinea; wederom d'ydele glorie heeft den tittel, dat sy de motte is van de deugden; want gelijk uyt het beste en schoone kleed eene quaede en vuyl motte komt, soo ook uyt het kleed van de beste, en schoonste deugd, kan eenen quaeden, en vuylen worm van ydele glorie komen, waer van de kostelijkheyd ende schoonheyd word weg genomen: en gelijk het schoon kleed eene schoone moeder is, die een vuyl kind een vuyl motte kan voorts-brengen, waer van sy word op-geëten en om-gebrogt, soo ook de deugd al is sy een schoon moeder, even wel sy kan d'ydel glorie als een wanschaepen en vuyl dogter voorts-brengen, die soo onbeleeft en soo vreed is, dat sy haer moeder vervuylt oft ombrengt. *Blandissima bonorum operum deprædatrix*, daer-en-boven heeft d'ydel glorie den tittel dat sy is eene vriendelijke en geslepen sluyp-ziele van de goede werken: want sy weet met sulken behendigheyd u de goede werken afhandig
te

te maeken, dat gy kael en bloot voor Go zyt, ook als gy u laet voorstaen, dat g voor de menschen heel warm en ryk va deugden zyt. *Veneni coloratrix*, ten leste d'ydel glorie heeft den tittel, dat sy is ee schenkster van venyn in plaets van soeten wy want sy maekt van een goed werk een broo werk, ergo gy en verlieft dan niet alleen u goed werk, maer ook gy tergt God, als g iet werkt oft doet uyt ydel glorie: want i plaets van God eenen soeten en suyveren wy te schenken, gy brouwt diën wyn met ve nyn; dat is, gy bederft den soeten en suy veren wyn van uw goed werk met het veny van uwe ydele glorie. Is dat God niet ter gen? het is dan te beklaegen, dat God nie alleen van de quaede, maer ook van de best menschen door d'ydel glorie getergt word want gelijk de quaede menschen hun beroe men in de boosheyd, zoo ook de best menschen beroemen hun in de regtveerdig heyd; en al konnen sy alle fouten overwin nen, eventwel sy en sijn zoo kloek niet dat sy eene ydele glorie konnen verwinnen maer sij worden daer van overwonnen: het niet miserabel, dat gy uyt de medica menten uw siekten in plaets van uw gezonthey haelt? is het niet slecht en schandeleus, da gy uyt uwe victorie uwe nederlaege krygt vasten, bidden, aelmoessen geven, en all goede werken zyn medicamenten voor uw ziele, maer gy haelt uyt die goede medica menten de ziekte van uwe ziele, als gy di qualijk gebruykt, als gy die niet en gebruyk tot eene goede intentie met den H. Ignatiu

A

ad majorem Dei gloriam, tot meerdere eere Gods, maer tot uw eygen eer, en ydel glorie; Ik mag dan wel seggen:

De virtutibus te jactas?
Animam veneno lactas.
Als gy u van uw deugden pryst,
Gy met venyn uw ziele spyst.

Syne passien overwinnen, sijne gulsigheyd maetigen, sijne vyanden beminnen, sijne gierigheyd arresteren, sijne hooveerdigheyd demmen, sijne onkuyssche lusten betoomen, en soo voorts, wat is dat anders als een schoon victorie krygen; maer uyt die schoon victorie krygt gy een vuyl en schandaleuse nederlaeg tot uwe groote plaeg; als gy uyt die schoone victorie krygt eene ydele glorie; als gy eene nieuwe sonde doet, om dat gy uwe oude fouten hebt te niet gedaen, als gy u verhooveerdigt, om dat gy u hebt vernedert, als gy u selven geeft lof en eer, om dat gy den lof en eer hebt verstooten. Dit zal ik u betoonen uyt de H. Schriftuer: Eleazarus den puyk der Hebreeuwsche Helden, willende in den stryd tegen den Koning Antiochus den geheelen Leger verslaen, heeft eenen uytstekenden Oliphant aengevat; want om het groot ciemet hem docht dat den Koning daer op was, *et visum est ei, quod in eâ esset Rex: & dedit se, ut liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum*: Hy valt dan dees groote beest aen 't lyf, en hy scheurt daer den buyk open; den Oliphant gequetst zynde, is hem op het lyf gevallen; hy heeft den Oliphant met het sweerd, en den Oliphant

phant heeft hem met den val gedood; *Re manſitque, ut Ambroſius loquitur, ſuo trium pho ſepultus*; en met ſijnen triomph heeft h de nederlaeg gekregen : het is te vreeſen datter ook aen vele kloeke, en godvrugtig Helden zoodaenige nederlaeg nog daegelijk overkomt ; het is hier eenen geduerigen ſtryc alle de ſonden zyn ons vyanden, daer tege moeten wy wel gewaepent zyn, niet-te-mi wy moeten meeſt ons beſte doen, om de vleeſſchelijken luſt te dooden: want het vleeſc is onzen vyand gelijk eenen Oliphant; he gebeurt ondertuſſchen dat iemand met ee couragie die groote beeſt overwint ; maer da te beklaegen is, hy word ook van die groot beeſt overwonnen : want ſy is eene occaſie dat hy in eene vermetentheyd oft ydele glori valt : Het gebeurt ondertuſſchen dat wy m geeſtelijke waepenen, met bidden, met va ſten, met mediteren, en met andere oeff ningen ons vleeſſchelijke begeerte die groo en dertele beeſt doen vallen, maer wy va len daer ook by : ô miſerabelen val! wa den vleeſſchelijken luſt en konde u niet do vallen; maer gy hebt den luſt ſelfs do vallen; en nu gy behoorde vaſt, en geru te ſtaen, zoo doet u d'ydele glorie ond die victorie de dood naer de ziele aen. Hi uyt kont gy leeren, dat d'ydele glorie uwe meeſten vyand is, die gy zoo ligtelijk ni en kont overwinnen, als andere vyander als andere ſonden : want gy kont den vlee ſchelijken luſt diën grooten en ſterken vyan wel overmeeſteren, maer gij beſwijkt terſtc naer die victorie, door het groot gewe

V

van d'ydel glorie ; ergo t'is u meer eer d'ydel glorie, als d'oakuysheyd t'overwinnen; hierom ik mag wel ſeggen :

Qui vincit vanam gloriam,
Habet veram victoriam.
Die d'ydel glorie winnen kan,
Acht ick den alderkloekſten man.

Want d'ydel glorie blyft altyd tot het leſt toe in't veld: en als gy hebt alle fouten overwonnen, dan komt u nog d'ydel glorie eenen harden ſtryd leveren; ſiet dan wel toe, dat gy u daer kloekelijk tegen ſtelt, is't dat gy victorieus wilt houden het veld: en laet d'ydel glorie u d'eeuwige glorie niet ontrekken; dan en ſult gy geen ſlegt hooft zyn, en niet gelijk zyn aen den Struys-vogel, die een af-beeldſel is van eenen glorieuſen ſtoeffer, en poeffer: hy heeft een lyf gelijk eenen Kemel, en een ſlegt hoofd gelijk eenen End-vogel, hy heeft breede voeten gelijk eenen Havik, hy heeft ſchoone pluymen gelijk een Swaen, maer hy en vliegt niet om ſijn ſwaerte gelijk een viervoetige beeſt; het wyfken van den Struys-vogel is vrugtbaer, maer bot: want ſy legt haer eyeren niet in neſten, oft hollen, maer aen den weg, daer ſy van de paſſanten konnen geſtolen, oft onder de voeten getreden worden: ondertuſſchen broeyt ſy de eyeren uyt, en ſy heeft haer jongskens in't eerſt ſeer lief: maer daer naer trekt ſy die niet meer aen: ſoo ook gy zijt gelijk eenen Struys-vogel, is't dat gy eenen ſtoeffer zijt, is't dat gy in uw goede, oft quaede werken een ydel glorie hebt: want gy hebt het lijf gelijk eenen Kemel, gy ſchynt ootmoedig te zijn,

maer gy zijt trots : gy hebt het hoofd van eenen End-vogel, gy zijt een flegt hoofd, al schynt gy een wijs man te zijn : want gy zijt soo flegt, dat gy voor een ydel glorie wilt verkoopen uw eeuwige glorie; gy hebt breede veêren gelijk eenen Havik, gy hebt het heel breed, als gy gelijk eenen Havik kont rooven, en stelen: gy hebt witte pluymen gelijk een Swaen, uwe gebeden, uw vasten, uwe meditatien, uw waeken, en braeken zijn schoone pluymen, maer gy en vliegt daer niet mede om hoogh, gy en doet die niet om God alleen te behagen, maer gy blijft daer mede vast op d'aerde, gy en doet die niet met een goede intentie, en niet tot Gods eer, maer om van de menschen op d'aerde gesien, en geprêsen te worden; het is u genoeg, dat gy met die schoon pluymen maer kond gesien worden, al en kond gy daer mede niet vliegen, en al legt gy eyeren van goede proposten, gy en houd die niet stil en gy en houd die niet by u, gy en broet die niet uijt, maer gy legt die aen den weg, gy brengt die op straet, gy verhaelt die aen losse quanten, die uwe eyeren, uwe goede proposten, oft rooven, oft breken die u ontraden de beternis van uw leven, die u den geestelijken staet uijt uw hooft stooten, die u den dienst Gods tegen maken : dat ongeluk mogt gy uw ydel glorie wel dank weten; had gy uyt oodmoedigheyd, en voorsichtigheyd stil geswegen, gy had uyt d'eyeren van goede proposten Kiekens van goede werken gekregen: Men kan weten oft een ey goed, oft vuyl is; is't dat niet en sinkt, het is een teeken dat het stinkt : soo ook uw propost is goed, is't dat

gy

gij het niet en laet boven drijven, is't dat gy het onder het water van uw oodmoedigheyd kond bedekt houden, is't dat gij het niet aen een ieder gaet zeggen, en uijt-leggen: maer gy moet het soo maeken, dat uw goede propo-sten tot een goed eynde geraken: soo niet, men zal al spottende van u konnen seggen:

Habes multum in ore,
Habes parum in more.
Gy hebt veel in de kaeken,
En luttel in de zaeken.

Dan zal men u konnen rekenen onder het groot getal van de blaeskaeken, van de stoeffers, en poeffers, dan zal men van u zeggen, dat gij genen grooten keffer zijt: want men zegt ge-meynelijk, honden die het meest keffen, en baffen, zullen het minst bijten; Ik seg daer by:

Qui, ut canis, multum latrat,
Parum Rei sæpe patrat.
Die als een hond veel stoeft en keft,
Hy dikwils niet een saek betreft.

Het geschiet ook ondertusschen, dat gy d'ey-eren van uwe goede propoosten uyt broed: want gy brengt ondertusschen goede werken voorts met grooten yver, en liefde, maer dien yver, en liefde en houden geenen stand, gy en trekt u de jongskens van uwe goede wer-ken niet meer aen, gy laet die vliegen, gy en blijft daer niet by, gy en vervolgt die niet, gij trekt u alleen d'ydel glorie aen, die blijft u by, die en wilt gy niet laeten vliegen, al vliegt sy nogtans weg gelijk eenen vuylen rook, maer gij vervolgt die altijd; en sooiword gy uwe jongskens uwe goede werken altemael quyt: want den helschen kieken-dief snapt, en knapt die

die altemael dan op; maer het en moet u niet genoeg zijn goede werken voorts- gebrogt te hebben om daer in ijdel glorie te hebben, en door de ydel glorie altemael uwe goede werken te verliesen; maer gy moet die in den vasten nest van uw oodmoedigheyd bewaren, om daer naer niet qualijk te varen: wilt gy dan wijs, en geen slegt hooft sijn, soo speelt de partij van Pallas, die de goddin der wijsheyd is, en glorieert alleen in het Cruijs van uwen Saligmaker, dat is den opperſten Olijfboom, waer uijt gy niet alleen uw profyt, maer ook uw eer kond haelen, gy kond daer uijt olye van bermhertigheyd, olye van verdiensten, olye van zaligheyd haelen: en wilt dan niet glorieren in uwe goede, veel min in uwe quaede werken; niet in uwe goede werken: want al wat gy goeds doet, en kond gy zonder Gods hulpe niet doen; daer-en-boven al wat gy naer ziel, en lichaem hebt gekregen, hebt gij gekregen door Gods gratie, en zegen, veel min in uwe quaede werken: want wat is dat anders als God tergen, als uwen even-naesten, en u zelven inde boosheyd sterken: Hier mede blijf ik by mijn besluyt.

Opus pravum tubâ canis?
Te annumero insanis.
Als gy uw boosheyd uyt trompet,
Gy by de sotten word geset.

BY-HANGSEL.

Si egenis opem feras,
Nil per hanc, quam Deum quæras.
Als gy aen de arme hulpe biedt,
Soekt God hier door, en anders niet.

Leert

eert hier ook Cosmophile, wereldsche ziel
in dese Goden de sl.chte, en onvrugtbare
oomen: dat is de arme, en kaele menschen
uw bescherming nemen, die u voor uwe
eldaeden, en uwe aelmoessen niet en konnen
onen; want dan zult gy toonen, dat gy een
ilt, en vroom hert hebt, en dat gy uw eijgen
et niet en zoekt: gy en moet niet gelijk
en zegt, het water naer de zee dragen, gy
moet de rijke menschen uw goed niet op-
agen, en arme menschen die uyt een eerlij-
schaemte niet en derven klagen, oft spre-
n, al en hebben sij geen brood te breken,
hunnen nood niet laten steken: wat is dat
ders doen, als den Olijf-boom in uw bescher-
ing nemen, die olije genoeg heeft om sijn
ven te druppen? en wat is dat anders doen
uw eygen baet zoeken: want gy verwagt
n diën Olijf-boom, van diën rijken vriend,
n diën rijken Oom olije van recompens, olije
n grooten loon, olije van vriendschap, en
o voorts. Maer dese Goden hebben contra-
gedaen, die hebben aen onvrugtbare boo-
en hun jonst getoont, om dat sij daer van
et en konden geloont worden met eenige
ugten, niet-te-min sij en zijn niet te prijsen,
n dat sij, al en waren sij geen baet-zoekende
oden, even-wel sij waeren eer-zoekende
oden: want sij poesten, en stoeften uyt een
el glorie, dat sij voor niet, zonder loon,
nder vrugten, sonder profijt, sonder eygen
et dese boomen hadden in hun bescherming
nomen, al en konde daer van aen hun het
inste recompens niet komen. Dit was hun
ut, dit was hun ydel glorie, ergo sij waren
daer

daer in te misprijsen; maer wilt gy van God gepresen worden, gy moet de armste, en miserabelste menschen in uw bescherming nemen zonder daer in ydel glorie te nemen; hierom gy moet uwe aelmoessen, uwe weldaeden, en uwe giften aen d'arme met zoo een stilte, en behendigheyd doen, dat van niemant, als van u, en van God dat goed werk kan zyn geweten, jae den armen selfs en moet niet weten, van wie, en wanneer hem een aelmoes is gegeven, dat zal aen God, en dat zal aen den armen zeer aengenaem zyn; aen God want hy vermaent ons dat wy de aelmoessen in stilte zouden geven, als het gevoegelijk kan geschieden; *Sit eleëmosijna in abscondito*; d'aelmoes moet heymelijk, en in stilte gedaen zyn jae hy en begeert niet, dat de slinke hand zal weten, wat de rechte hand doet, als gy een aelmoes doet; *Te autem faciente eleëmosijnam nesciat sinistra tua, quid faciat dextra tua*; Ik zal daer by zeggen:

Dum egenis das canistra,
Tua nesciat sinistra.

Als gy den armen helpt met spys,
Maekt dat uw slinke hand niet wys.

Dan en zult gy u zelven ook niet in't perykel setten, dat gy door uw ydel glorie de verdiensten van uw aelmoessen zult beletten. Hiemede en wil ik niet zeggen, dat gy noyt een aelmoes moet doen, als gy van iemand gesien word: want onzen Saligmaker segt ook: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*: dat uw licht soo schyn voor de menschen op dat sy uwe goede werken sien, men mag wel sien dat gy commu-
niceert

iceert, men mag wel ſien dat gy een ander
ert, en eert, men mag wel ſien, dat gy
ermhertig zijt, men mag wel ſien, dat gy
ede werken doet; maer gy en moet niet
n goed werk doen om geſien te worden,
lijk onzen Saligmaker u ook vermaent,
*ttendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram
minibus, ut videamini ab eis.* Siet wel toe,
t gy uw regtveerdigheyd niet en doet voor
menſchen, om van hun geſien te worden.
et en is niet quaed, dat u iemant een goed
erk ſiet doen, maer het is quaed, dat gy
n een ander wilt geſien worden, als gy een
ed werk doet. Tuſſchen geſien te worden,
tuſſchen te willen geſien worden, is een
oot verſchil, het eerſte kan goed zijn, het
veede en kan niet anders, als een ydel glo-
e zijn; maer al mogen alle goede werken
el geſien worden, evenwel d'aelmoeſſen, en
eldaeden worden liever in't heymelijk ge-
en, om van d'ydel glorie niet verraſt te
orden: want d'ydel glorie vervolgt alle
ede werken, maer principael de aelmoeſ-
n, en weldaeden; d'aelmoeſſen en weldae-
n zijn zelden vry van deſen vijand, als ſy
't openbaer komen. Hier mede en wil ik
k niet zeggen dat gy uwe aelmoeſſen, en
eldaeden in ſtilte moet doen: want het is
k wel gedaen, dat gy op de ſtraet, in de
erk, aen uw deur den armen by-ſtaet:
ant dan en hebt gy die occaſie niet van u
lmoeſſen, en weldaeden in ſtilte te doen;
s dan beter dat gy met een goede intentie
n God te eeren, en den behoeftigen te
lpen in't openbaer uwe aelmoeſſen en wel-
daden

daden doet, als geen te doen om dat gy die niet in ſtilte dan kont doen. Maer ik wil hier zeggen, dat God een heymelijke aelmoes meer prijſt, en liever heeft, aen den armen blijder, en aengenaemer is, en aen u profytiger, en eerlijker is: want God gebied dat d'aelmoes in ſtilte geſchied; ongetwyffelt ook vele ſchaemel huys-armen zynder te vinden, die geen openbaere aelmoeſſen en zouden ontfangen, maer die naer heymelijke aelmoeſſen, gelijk viſſchen naer het water verlangen. Ik mag van ſoodaenige eerlijke herten wel zeggen:

Malunt ſuſtinere famem,
Quam non retinere famam.
Al zynder veel in hongers pyn,
Sy ſwygen om in eer te zyn.

Ergo aen die eerlijke herten moeten heymelijke aelmoeſſen, en weldaeden, bly, en aengenaem t'huys komen: want daer door en word aen andere menſchen hunnen ſlegten ſtaet niet bekent gemaekt: daer-en-boven als gy in ſtilte uwe aelmoeſſen, en weldaeden doet, gy doet u ſelven dan meer eer, en meer profyt: want het is u meer eer, dat gy iet ongevraegt, en van zelfs geeft, als dat gy iet geeft, als gy lang gebeden, en gequelt zyt geweeſt; het is u meer eer dat gy met yver, en vlytigheyd aen een eerlyk hert tot verlichting van ſijn ſmert een aelmoes draegt, als dät diën armen menſch tot ſyn ſchande, en met ſchaemte van u die aelmoes moet komen halen. Sy zal u ook profytiger zyn: want ſy zal u verdienſtiger zyn, om dat gy den arbeyd niet en ſpaert va

van d'aelmoeſſen te gaen draegen, en den armen te gaen vinden: daer-en-boven gy zyt zeker dat u de vrugt van die aelmoes niet en zal ontnomen worden door den gauw-dief van d'ydele glorie: want dan en kont gy uw aelmoeſſen niet doen om gezien te worden van de menſchen, en dan zult gy een werk doen behaegelijk aen God, aengenaem aen den armen, eerelijk en profytelijk aen u ſelven. Ergo de heymelijkſte aelmoeſſen zyn de beſte aelmoeſſen: want ſy zyn het beſte beſteed, om dat de heymelijke armoede meeſtendeel grooter is, als de openbaere armoede. Heymelijke armoede is, gelijk heymelijke oft inwendige droefheyd; uytwendige droefheyd is minder als inwendige droefheyd; men moet niet oordeelen dat iemand heel droef is om dat hy uytwendig droef is, om dat hy huylt, om dat hy grijſt, om dat hy ſijn handen vringt, om dat hy ſijn hair uijt het hooft trekt: want dat kan een gemaekte, oft geveynſde droefheyd ſijn; maer dien perſoon is ten uyterſten droef, die in ſtilte droef is, die weent als het niemand en ziet, die huylt, als het niemand en hoort, die klaegt, als het niemand en weet, die ſijn handen wringt; als hy alleen, en niemand by hem is, die ſijn droefheijd niet en toont, als hy by een ander komt; dien perſoon heeft een waerachtige droefheijd, om dat hy heeft een inwendige droefheijd: want het herte kan niet liegen, maer den uijt-wendigen ſchijn kan wel bedriegen; Hierom den Poëet zegt zeer wel:

Ille dolet vere, qui ſine teſte dolet,
Droefheyd die men ziet Is de grootſte niet

Maer die syn droefheyd hout in't hert ,
Die voelt voorwaer de grootste smert.

Zoo mag ik ook wel zeggen:

Ille caret verè, qui sine teste caret

Armoede die men ziet ,
Is ook de grootste niet :
Maer dien armen 't meest ontbreekt.
Die syn gebrek niet sprekt , maer dekt.

De groote armoede en is op de straeten in de steden en op de velden, inde dorpen niet te zien, de grootste armoede schuylt niet alleen in kleyne hutten, maer ook in groote en gesloten huyzen ; daer zult gy vinden. dat het scherp sweert vanden honger veel menschen om hals brengt, die hun armoede uijt schaemte niet en willen uijt-brengen ; maer dat is eenen quaeden wil, want men moet niet beschaemt sijn zijnen nood te kennen te geven om te konnen leven ; Hier om ik zeg:

Præstat mendicatum ire,
Quam præ fame interire.

T' is beter datmen klaegt zyn nood ,
Als valt door schaemt van honger dood.

Maer als gy eenen oprechten aelmoessenier eenen grooten weldoender wilt zijn, gy en moet de almoessen niet alleen doen op de straeten in de steden, op de wegen in de dorpen, of in de Kerken onder de goddelijke diensten maer ook in stilte by de schamel huys-armen die dagen, en nagten van gebrek weenen, en kermen. Dan zult gy een vroom, en treffelijk werk doen : want daer zult gy toonen, dat gy d'ydel glorie kont overwinnen, en dat gy meer de deugt van liberaelheijd als de fout van d'ij-

di

l glorie acht: ergo gy zult een vroom, en ffelijk werk doen, als gy uwe aelmoeffen in lte doet; Hierom ik mag ook wel zeggen;

Ille juvat verè, qui ſine teſte juvat.

Liberhaelheyd die men ziet,
Is by my de grootſte niet,
Maer die den armen helpt in ſtilt,
Acht ik voorwaer heel vroom, en milt.

T'en zijn de miltſte pollen niet, die noijt op de ſtraet, en in't gezigt vande menſchen nant helpen uyt het verdriet; maer die aen nten, en in hoeken de armen zelfs gaen zoe-n, en beſoeken die onbekent door de han-n van d'Aelmoeſſeniers hun aelmoſſeen aen bekende huys armen laeten uyt-rijken, die or de derde, oft vierde hand aen den armen n goed op-draegen, die geld ſpys en drank n arme weduwen, en weezen met zoo een hendigheyd beſorgen, dat die aelmoes aen eman blijft verborgen, en dat de weduwen, weezen zelfs niet en weten, hoe, wanneer, van wie hun een milde aelmoes word toe ſmeten: Ik zeg dan recht uyt, dat de hey-elijkſte aelmoeſſen de beſte, de liberaelſte, de hertelijkſte aelmoeſſen ſijn: want de open-ere aelmoeſſen worden meeſtendeel niet uijt n liberael, en opregt, maer uijt een groots, trots hert gedaen. Om dan geen aelmoeſſen t een groots, en trots, maer uijt een liberael, oprecht hert te doen, gy moet die in ſtilte en, oft door een ander hand laeten doen. erom het is in veel ſteden, en principael in vermaerde ſtad van Antwerpen een loffelijke nier, datter eenige treffelijke mannen tot lmoeſſeniers worden geſtelt, die uijt den naem van

van alle schaemel huys-armen aelmoessen gae
op-haelen tot troost van hun qualen; geeft ae
die u milde aelmoessen, die zullen uw geld w
weten te besteden, die zullen voor u van d'arn
verzoeken, en krygen met duyzende gebede,
die weten waer d'aelmoessen meest van doe
zijn, maer is't dat gy vreest, dat gy hier do
een ydel glorie zout krijgen, om dat d'Ae
moesseniers uw loffelyke mildheijd misschien ni
en zullen swijgen; gaet dan zelfs, daer sy gae
om d'arme in stilte by te staen, en doet d
gelijk den H. Nicolaus heeft gedaen; deze
heeft by nacht door een venster veel geld te
dry reyzen toe in een huys gesmeten, om d
dry arme dochters haer niet en zouden verg
ten; met dese bedekte aelmoes heeft hy ee
publiek schandael belet, hy heeft de armoe
uyt dat huys, en de zuyverheijd daer in g
zet. Den H. Bonaventura verheft dit werk v
den H. Nicolaus met korte, maer treffelyk
woorden: *Humilitas manna fuit ad nuptias fi i
rum clam aurum projecit*; zyn oodmoedi
aelmoes is gelyk Manna geweest, als hy hey
melyk het gout in huys heeft geworpen, o
dat de Dochters haer niet en zouden verwo
pen: Maer als wy dit werk wel willen in-zie
wy zullen in dit een werk vele deugdelijk
werken zien. Dit is het gevoelen van Dion
zius Carthuzianus, *Nicolaum ornavit Deus pr
cipua liberalitate, & maximâ pietate & fervid
charitate, quæ omnia patent in facto illo clari
simo*, God heeft sijnen H. Nicolaus veree
met de meeste liberhaelheyd, en met de groo
ste godvrugtigheyd, en met een brandende lie
de; alle die werken zijn te bemerken, en st
k

zen tijt in dit een, en treffelijk werk. Wilt gy u zelven ook treffelijk maken, volgt dit treffelyk werk naer, geeft heymelyke aelmoessen aen heymelyke armen, hier om ik mag wel zeggen:

Bene facis, si abscondis,
Quæ in pauperes effundis.
Als gy den armen iet besorgt,
Gy doet zeer wel, als gy't verborgt.

Zoo heeft eertijds ook gedaen Arcesilaus Koning van Lacedemonien; dezen milden Koning verstaen hebbende, dat Apelles Chius siek, en arm was, heeft hem de visite gegeven, en wel wetende, dat hy eerlijk van herte was, heeft hem inden mond gegeven dat hy hem in zijnen nood in stilte zoude helpen: hoort de Koninklijke woorden: Ik en kan niet zien, dat gy zoo ongemakelijk zijt gelegen; laet my uw hooft-kussen wat schudden; maer terwylen den zieken hem laet-leggen, heeft den Konink zonder iet te zeggen, een beurse met geld onder zijn hooft-kussen gestelt, om dat den zieken liever het gelt zou vinden, als ontfangen. Den Konink hem getroost, en geholpen hebbende, is van daer vertroken; maer een oud wijf zijn bedde maekende, heeft dat geld gevonden, en den Apelles getoont, Apelles al lacchende heeft geseyd: dat heeft Arcesilaus daer dieflijk geleyd; ik ken sijn behendige loosheijd. Seneca verheft dit treffelijk werk van dezen milden, en ootmoedigen Koning tot den hemel toe, hy leert, hoe gy in't heymelijk de schamel huys-armen moet troosten, en helpen. *Præcipiunt, inquit, omnes auctores sapientiæ, quædam beneficia palam danda, quædam secreto: palam,*

lam, quæ consequi gloriosum est, ut militaria, dona & honores, & quidquid aliud notitiâ pulchrius sit: rursus quæ non producunt, nec honestiorem faciunt sed occurrunt infirmitati egestati, ignominiæ, tacite danda sunt, ut nota sint solis quibus prosunt. Interdum & ipse, qui juvatur, fallendus est, ut habeat, nec à quo accepit, sciat. Wijze mannen, zegt Seneca oordeelen, dat men zommige weldaeden in het openbaer, en zommige in het heymelijk moet uyt deylen; eerelijke weldaeden, gelijke steedsche, en oorlogsche officien moet men in't openbaer aen gequalificeerde, en wel-verdiende persoonen geven; men mag iemand met een Kolonelschap, met het gulde vlies, met een Borgemeesterschap, met een Capiteynschap, en met een ander treffelyk officie in't openbaer wel vereeren: want die weldaden zyn getuygenissen van sijn kloeke daeden; maer weldaeden, die imand helpen zonder hem te vereeren moet men alleen in't heymelijk doen; dat imand arm is, en is tot sijn eer niet; ergo het en is geen eer, dat gy hem door u aelmoes voor arm bekent maekt: want dat geeft terstont achterdenken dat hy sijn affairen niet en heeft gade geslagen, dat hy eenen slemper, eenen speelder, eenen dominateur oft eenen quister heeft geweest; dat imand ziek is dat is tot sijn eer niet; ergo gy en moet hem niet in openbaer bystaen: want dan doet gy aen een ider den mond open van te schimpen, dat hy misschien door dronkenschap, oft overdaet die ziekte op zijnen hals heeft gehaelt; ergo gy moet hem tusschen vier oogen troosten, en heymelijk helpen, om sijn quael, en principael de quaede oorsaek van syn quael

in

ſtilte te houden. Dat iemand gearreſteert, ;daegt, en geplaegt word om ſyn ſchulden ;t gevangen word om ſijn misdaeden, dat en hem niet eerlyk, maer ſchandaleus, wilt ; hem in't openbaer helpen uyt ſijn gevaer ; zult aen een ieder den mond open doen, en zal infaem van hem ſpreken, en men zal : ſaek grooter, arger en ſchandaleuſer mae-n, als ſy is: ergo als gy dien gaſt wilt trek-n uyt ſijn gevaer, gy moet dat heymelijk doen, n hem geen meer affront te doen; wilt gy em uyt de druppen helpen, gy moet hem aer uyt in ſtilte, en met een behendigheyd hel-en; het moet u genoeg zijn, dat zoodanige erſoonen uw weldaeden weten, en genieten onder iemants wetenſchap, jae het moet u ge-oeg zijn dat gy, en God alleen van uw wel-aeden, kennis, en memorie hebt. Niemand emts en heeft daer mede te doen: wat, wan-eer, hoe veel en aen wie gy geeft; gy moet ndertuſſchen ook gelyk Arceſilaus, den armen e eerlyk van heren is, zien te bedriegen om at hy uw aelmoes mag hebben zonder te we-n van wie, wanneer, en hoe hy uw aelmoes eeft gekregen dan zult gy een aelmoes doen, e oprecht zal zijn: want ſy zal zonder ydel orie zijn, die u profijtelijk zal zijn: want ſy al van God, en niet van de menſchen ge-ont worden, die aen den armen zal aenge-em zijn: want ſy en zal aen den armen niet handeleus zijn, om dat hy in ſtilte kan ge-ooſt, en geholpen zijn, en om dat hy by n vrienden, en by vremde menſchen in ee-en goeden naem, en faem kan blyven. Dat en eens huys-zoekinge moeſte doen, hoe ve-

le

le groote huyzen en zou men niet vinden daer men niet als groote armoede zou vinden: der grootste poorten hebben dikwils de minste toebehoorten, maer grooten nood van geld en brood; daer is den man ziek, daer werkt de vrouw vol druk om dat de schouw zou rooken, daer weenen acht oft negen kinderen van honger, en kou, met een woord het is daer slecht gestelt: want daer en is noch gelt; maer om dat sy eerlijk zijn van herten, bedekken sy hun smerten, en schaemen hunnen nood te klagen, om dat niemand hun eer zou uijt-dragen. Is't dat gy zoodanige menschen kont achterhaelen, die moet gy in stilte troosten, die moet gy helpen uyt hun quaelen, voor die moet gy die schulden betaelen, en de quitantien in stilte t' huys beschikken, dan zullen sy bequikken, en God zal u al meer, en meer goed naer ziel, en lichaem toeschiken: Want gelijk Tobias getuygt: *Eleëmosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras;* de aelmoes verlost u van alle zonden, en van de dood, en sy en zal niet toelaeten, dat de ziel in de duysternis gaet. Vele menschen zouden door ongelukken, door tempeesten, door struyk-roovers vroeg gestorven sijn, ten waer de aelmoes hun hadde beschermt: veele menschen souden nu in't helsche vier branden t'en waer sy gehad hadden milde handen; ergo gy en verliest niet, maer gy vind, en wind veel als gy veel aen den armen weg geeft Hierom ik zeg recht uyt:

Thesaurum nemo destruit,
Quem pauperi distribuit.

Den schat die imand d'armen geeft,

En

En mist hy niet, maer altyd heeft.

Dit heeft metter daet Francisca Romana on-
ervonden; dese heylige, en bermhertige vrouw
eeft aen d'arme menschen grooten bystant ge-
aen, als in't Jaer ons Heeren 1220. binnen
Roomen groote armoede, en groote dierte
vas: want sy en liet niet eenen armen onge-
rooft van haer huys gaen; jae sy ging zelfs
by de rijkste voor de bedelaers bedelen. Het
s gebeurt dat haeren Mans Vader een koste-
yk, en delicaet vat wijns had in den kelder
gebrocht en geboden had, dat niemand daer
en en zou komen: maer sy niet konnende ly-
den, dat zoo vele zieken by gebrek van wijn
n nood van sterven zouden zijn; heeft dat vat
eheel af getapt, en hier en daer met potten,
n stoopen by zieke menschen gedraegen. Naer
enigen tijd is haeren Schoon vader met haeren
Man Laurentius in den kelder gegaen, om dat
Vat eerst te ontsteken; maer het Vat was ydel
y hebben terstond vermoeden gekregen, dat
Francisca al den wijn voor d'arme menschen
ad afgetapt: sy worden byde verstoort, en
y overgaen de milde vrouw met harde woor-
en; sy dede haer best om hun met zachte woor-
en te stillen; maer als sy niet en waeren te
reden, is sy alleen in den kelder gegaen, en
aer gestort hebbende haer gebeden heeft de
raen omgedraeyt, en ziet terstond volgt den
wijn zoo overvloedelyk, als oft daer niet een
ruppel had uyt getapt geweest: strakx is hun
erstoortheyd verandert in verbaestheyd, sy heb-
en Gods wonderheyd gelooft, en haer berm-
ertigheyd gepresen. Laet ons nu wereldsche
el uyt den kelder op haeren zolder klimmen,

 en

en wy zullen bevinden, dat God sijn wonderheijd niet alleen inde kelders maer ook op de zolders aen de bermhertige menschen toont, en hun aelmoes grootelijkx loont. Het is gebeurt, dat Laurentius haeren Man, gelijk Julius Urzinus verhaelt alle het graen van den zolder had verkocht: hy en had daer niet op gelaeten als eenig slecht graen, wel wetende dat sijn Vrouw alles zoude weg gegeven hebben, hadde hy niet gauw in de weir geweest; maer Francisca daer van niet wetende is naer gewoonte op den zolder gekomen om het graen aen de arme uyt te deylen, en daer niet anders, als dat slecht graen vindende, heeft dat by een gekeirt, heeft aen den armen gegeven, dat sy konde geven; maer voor die half Mudde slecht graen heeft sy op den Zolder daer naer bevonden ontrent 40. Mudden goed, en zuyver graen Hier uyt kont gy weten, dat God de bermhertige menschen noyt en zal vergeten en dat hy hun voor een Mudde graen wel vier dobbel zal wederom meten, waer van sy met gesonheyd langen tijd zullen eten: en hier ziet gy, dat den Wyzen-man wel heeft gezeyd tot Gods lof, en tot uwen troost: *Honora Dominum de tua substantiâ, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt*; vereert God in sijn arme menschen van u eygen goed, en u schueren zullen vervult worden met overvloedigheyd, en u Perssen zullen met wijn overloopen; Ik mag hier wel by zeggen:

Si quid donas in occulto,
Donas cum fœnore multo.
Als gy een stille aelmoes doet,

Gy

Gy doet die tot u meerder goed.

Maer dat te beklaegen is, de meeste aelmoessen geschieden in't openbaer; waerom dat? om van de menschen gezien, geacht, en bekent te worden. Wel meynt gy dat heymelyke aelmoessen zoo goet niet en zijn, als openbaere aelmoessen? wel meynt gy, dat goud geen goud en blyft, om dat het niet gezien oft gekent wort? het gout inde hand van eenen blinden man, al en ziet, oft en kent hy dat niet, is zoo goet van coleur, als het gout in de hand van eenen zienden man. Is het u niet genoeg, dat God u aelmoessen ziet, en u daer voor zal loonen, en kroonen? gelyk onzen Zaligmaker zelfs getuygt: *Et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.* Den hemelschen Vader is getuygen van u aelmoes, die gy in stilte doet, en hy zal u daer voor loonen. Het waer te wenschen, dat de rijke menschen dit wel bepeysden, sy en zouden zoo kostelijk niet bouwen, maer eerst hun arme vrinden, en ander schamel huys-armen heymemelijk onderhouden. Maer dese fout is al out, zegt den H. Chrysostomus; het en is van heden, oft van gisteren niet, datmen geen heymelyke, maer openbaere aelmoessen doet, om van de menschen gezien, geacht, gepresen, en gekent te worden: *Dicebant enim apud se: si bene fecerimus pauperibus quis illud videt? & si viderint, non emulti vident & si multi viderint, pro tempore vident.* Zy zeijden by hun zelven, is't dat wy d'arme menschen wel doen en helpen, wie ziet dat? en al is't dat wy gezien worden, wy en worden van veel niet gezien; en al is't dat wy van veel gezien worden wy en worden maer voor eenen tyd gezien: *Tran-*

si

fit enim tempus, & transit cum tempore benefacti memoria: want den tijd gaet voor-by, en met den tyd gaet de gedachtenis van het weldaed ook voor by *Nonne ergo melius ædificia facimus, quæ omnes aspiciunt, non solum hoc tempore sed etiam in posterum? nam quandiu ædificium permanet, tamdiu ædificantis memoria nominatur.* En maken wy dan niet beter eenige Gebouwsels, die alle menschen konnen aenzien; niet alleen op dezen tyd, maer ook lang daer naer: want zoo lang het gebouwzel blyft, blyft ook de gedachtenis van den bouwer. Den H. Chrysostomus en kan dees eergierige gasten niet langer laten stoeffen, maer hy stopt hunnen mond met dees bondige woorden: *O insipiens homo, tibi prodest post mortem ista memoria, si ubi es, torqueris, & ubi non es, laudaris?* ô dwaesen mensch, wat helpt u naer de dood die gedagtenis, is't dat gy word gepynigt daer gy zijt, en gepresen, daer gy niet en zijt: wilt gy u zelven eerlijk, treffelyk, loffelyk, jae goddelyk maeken; maekt u zelven heymelyk eenen God van den katvvigen mensch Dit is het vermaen van Gregorius Nazianzenus *Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando: nihil enim tam divinum homo habet, quam de aliis bene mereri; tibi derelictus est pauper, velut Deo*; Maekt dat gy eenen God zijt aen den armen mensch met Gods bermhertigheyd naer te volgen: want den mensch en heeft niet waer mede hy God kan beter gelyken, als met sijn bermhertigheyd aen een ander te laeten blyken; den armen mensch is in u beschermінge gestelt, als oft gy eenen God waert: een weldaet, oft een aelmoes is in haer zelven een goddelyke

zaek;

aek; ergo al doet gy een weldaet in stilte, al n word u aelmoes van niemant gezien, al en vord u bermhertigheyd niet in het ligt gebrogt; ven-wel u weldaet, u aelmoes, u bermhertigheyd en laet daerom geen treffelyke en godlelijke zaek te zijn. Hoe dikwils en heeft God en u, en aen u familie geen weldaeden en aelnoessen gedaen zonder u weet, in het heymeijk, als gy slaept, als gy nergens op en peyst Gy hebt God voor een we'doender, al en iet gy hem niet, God is u bermhertig, al en iet gy hem niet; wilt gy ook God naer volgen wilt gy een treffelyk, wilt gy een goddeyk werk doen, doet dat ook gelyk God, in tilte, doet dat ook zonder te willen gezien vorden; dan zult gy een treffelijk, jae een godelyk werk doen. Dit is het gevoelen van den H. Augustinus, *Magnum opus est eleëmosyna, 't faciat homo, quod facit Deus*, d'aelmoes is en groot werk: want dan kan den mensch doen, et gene God doet; het is het ampt van God, n het is God eygen, *misereri, & parcere* te eschermen, en t'ontfermen, te spaeren, en te ewaeren: God zet u sijn ampt over, als hy u le macht geeft om een stille aelmoes te doen, bedient dan Gods ampt, geeft stille aelmoessen, *Imitare Deum tuum, qui solem oriri facit, &c.* Volgt uwen God naer, zegt Augustinus, lie sijn zon laet op-gaen; u aelmoes moet zijn, gelyk de zon, die door vensters, en spleten inde huysen indringt om die te verlichten, en de huys-genooten te verblyden U aelmoes moet zijn gelijk den regen die God op d'aerde tot vruchtbaerheyd laet vallen ook by nacht, als gy hem niet en ziet, oft verwagt; God segt

Augustinus

Augustinus, toont u sijn weldaeden, maer h
en vertoont sy selven niet; *Ecce veniet tibi plu via, antequam roges: descende ubertas nocte dum stertis ad huc in lecto, ex praecepto vigila dies, excubant elementa, fructus te nesciente effunduntur; jactat cœlum, parturit terra tot cellaria messium, dum nescimus: sic accipimus, & tantas opes comedimus, antequam rogemus.* Go geeft u den regen tot lants segen, eer dat g hem vraegt; de aerde word by nacht vrucht baer, terwijl gy in u bedde ligt; het word dag de elementen waken, al en weet gy dat niet met een woord God helpt u, God spijst u God laeft u, God onderhout u, al en ziet gy hem niet, al en vraegt gy hem niet, al en klaegt gy hem niet. God spijst de vogels in de locht, de dieren in de bosschen, de visschen in het water: hier uyt besluyt den H. Augustinus, *Magnum, opus est eleëmosina ut faci homo, quod facit Deus,* ergo den mensch moe aelmoessen doen: want dan doet hy, het gen God doet; gy moet in stilte de hongerige spy sen de dorstige laeven, de gevangenen verlos sen, de naekte decken; zoo sult gy doen, he gene God doet. Het is gebeurt dat in Duyts land een ryk man tot armoede was gekomen die sijn kinderen niet meer en konde den kos geven; wat doet hy in dit geval? hy veyns sijn zelven zot, en gehoort hebbende dat d Oyevaers eertyds eenige kinderen gelyk hun jongsken hadden op gevoed, soo heeft hy die in eenen Oyevaers nest gesteken, die by naer van honger waeren beswecken, om van de Oeye vaers gespijst te worden; dit wonder spectake heeft niet alleen d'oogen, maer ook de herten
van

an de menschen tot bermhertigheyd, en me-
elyden beweegt. Het word aengedient aen de
Magistraet, en de Magistraet heeft die kin-
eren onderhouden, op-gebrogt tot staet. Men
oude hedendaegs al vele ouders konnen vin-
en, die uyt armoede hun kinderen souden op
raet tot last van de Magistraet leggen, het
n waer sy uyt schaemte wederhouden wierden:
ilt gy een treffelyk, jae een goddelyk werk
oen, zoekt soodanige ouders, en geeft aen
e arme nesten u goed te besten: want het zal
ten besten komen. Hierom ik zeg

Capit quid à te egenus?
Plura capies in fœnus.
Geeft gy den armen dat hy leeft?
Gy zult meer krygen, als gy geeft.

Maer gy moet dat in stilte geven, gy en
oet niet willen gesien zijn; dan sult gy ge-
en gelyk God ons geeft: want hy en word
an ons niet gesien, als hy ons iet geeft. Hier-
n het is een loffelyke manier in de Nonne-
oosters, dat men aen d'arme menschen spys
n drank geeft door de schuyf, soo dat noch
e het heeft noch die het ontfangt, niet en
an gesien worden. Hierom ik vermaen u:

Si egenis das abunde,
Sic da, ut non sciat unde.
Word d'armen mensch u gift gewaer,
Geeft zoo, dat hy niet weet van waer.

Zoo heeft God sijn selven aen ons gegeven,
y heeft dat in stilte gedaen. Dit kan ik met
en schoon figuer bevestigen uyt de H. Schrif-
ter: den Veld-oversten Gedeon heeft tot een
enteeken, dat sijn volk soude verlost, en ge-
veert worden. God versocht, dat den regen
niet

niet op d' aerde, maer in het wolle vlies zou de vallen; het is ook zoo geschied, het woll vlies is nat geweest, en d' aerde niet. Dit mi raekel heeft een voor-beelt geweest van de toe komste van onzen Zaligmaeker, gelyk de H Kerke getuygt, hierom sprekt sy hem aen me deze woorden: *Sicut pluvia in vellus descen disti, ut salvum faceret genus humanum*, G zijt neder-gedaelt gelyk den regen in het woll vlies, om dat gy zoud zalig maken het men schelyk geslagt, dat zoo lang naer u komst had gewacht. Maer waerom valt den regen i het wolle-vlies, en niet op d'aerde? Labat geeft hier van de reden tot ons propost, or dat den regen als hy op de bloote aerde val eenig gerugt maekt, maer vallende op het woll vlies, valt heel zacht maekt geen gerugt, e hy is daer op, eer dat gy het weet; God hee hier mede willen te kennen geven, dat h tot ons zoude komen in stilte, zonder ge rugt en in den middernagt, in geen aensien lijk Palleys, maer in eenen verworpen stal zoo dat zeer wel van onzen Zaligmaek heeft gezeyd den Propheet Isaïas: *Verè t Deus absconditus es*; gy zyt voorwaer e nen verborgen God: want hoe zoude h meer sijnen rykdom konnen verbergen als eene arme kribbe? hoe zoude hy meer si groote Majesteyt konnen versteken als in c gedaente van eenen zondaer? hoe zoude h sijne Godheyd meer konnen bedekken, a in het wolle-vlies van de menschelijke n tuer? hoe zoude hy meer sijn Almogenthey konnen in-binden, als in de gescheur doekxkens, waer in hy gelijk een magtelo

kin

kind sijn selven laet winden. Waerom geeft onsen Salighmaker sijn selven aen ons met sulken stilte, en sonder eenig gerugt? *Idque ut nos, abscondere nos, & nostra doceret*; om dat hy ons soude leeren ons selven, en ons goede werken versteken, en om dat wy van den verborgen God souden leeren den armen mensch helpen in stilte sonder te willen gesien worden. Onsen genadigen Arts-Hertog Albertus, heeft eertijds uyt-gesteken in sijne goede werken en aelmoessen te versteken: In sijnen tijd waster eenen Edelman tot decadentie gekomen door den oorlog, de Soldaeten en hadden hem niet gelaeten, sy hadden al sijn land geruineert, en al sijn hoeven afgebrand: soo dat hy tot Brussel in eenen soberen staet heeft moeten teir caer neir setten. Albertus sijn ongeluk, en kommer verstaen hebbende, en wel wetende, dat hy liever soude de moort steken als zijn handen om een aelmoes uyt-steken, heeft hem daegelijkx door eenen onbekenden knecht twee, oft dry schotels met de beste spijs van sijn taefel gesonden; maer hy heeft den knecht verboden, dat hy niet en soude te kennen geven van waer, oft van wie die schotels hem gesonden wierden. Den Edelman stont verstelt, als hem den eersten keer die spijs sonder geld wierd voor-gestelt; maer als hy den tweeden dag de selve mildheyd had gekregen, en als hy verstont, dat den weldoender moest geswegen zijn, heeft hy dagelykx sijn maeltheyd met bleeftheyd ontfangen, en voor den onbekenden weldoender soo lang gebeden, tot dat hy is gestorven. Al heeft Albertus veel loffelijke werken gedaen, ik houde dit werk voor het

minste niet: want dit is een werk van verstant dit is verstant hebben over den armen. Hierom den Propheet David verkondigt dien mensch saelig te sijn, die verstaet over den behoeftigen, en armen mensch, *Beatus qui intelligi super egenum & pauperem.* Wat wilt Davi hier mede seggen? den H. Paus Leo sal u den sin daer van uyt-leggen: *Ad intelligendum super egenum, & pauperem, sollicitâ benignitate vigilandum est, ut quem modestia tegit, & verecundia præpedit, invenire possimus; sunt enim qui palam poscere ea, quibus indigent, erubescunt;* om te verstaen over den armen, moet men met een sorgvuldige goedjonstigheyd waken, datmen kan vinden diën armen mensc die sijn selven uijt eerbaerheyd bedekt, e uijt schaemte sijnen nood niet en sprekt: war daer sijn behoeftige menschen, die in het openbaer hun schaemen te vragen, het gene sy nood s kelijk van doen hebben; *Et malunt miseri tacitæ egestatis affligi, quam publica petition confundi; intelligendi ergo illi sunt, & ab occul tâ necessitate relevandi, ut hoc ipso amplius gaudeant cum & paupertati eorum consultum fuerit, & pudori:* En vele arme mensche hebben liever door hun bedekte armoede t vergaen, als met openbaere aelmoessen te vra gen eenige schaemte uijt te staen: over soodan ge arme menschen moet men verstaen, en hu uyt hunnen heymelyken nood heijmelijk he pen, op dat sy hun te meer konnen verblijd als sy sonder hun eer quyt te worden hun a moede quijt worden. Dit is eygentlijk ov den behoeftigen, en armen mensch verstaen wiëns armoede, en behoeftigheyd gy niet sie

iet: gy weet dat het verstand op inwendige, en dat het gesicht op uijtwendige, saken speelt; het gene van buyten is, dat en verstaet gy niet, maer gy siet dat, ergo wilt gy naer de belofte van David saelig zyn, gy moet u verstand laeten spelen op arme menschen, die hun niet en laten sien, gy en moet niet alleen u gesicht laeten spelen op arme menschen, die op straet gesien worden, maer gy moet principael ook u verstand, en u gedachten laeten spelen op schaemel huys-armen. Dit is ook de leeringe van Petrus Damianus: *Super pauperes quippe pannosos & bulgiosos; peras que gestantes intellectu non indigemus, quos utique manifesta visione conspicimus; super ipsos autem pauperes debemus intrinsecus intelligere, quorum in superficio non possimus miseriam prævidere:* over arme menschen die men gescheurt, gelapt, en met bedel-saken siet over straet gaen, en hebben wy geen verstand van doen: want men ziet genoeg van buyten, wat sy hebben van doen maer over schaemel huys-armen moeten wy van binnen ons verstant te werk stellen, welker miserabelheijd wy van buyten niet en konnen sien. Gy moet dan u verstant te werk stellen, hoe gy in stilte en met een behendigheyd die verlaten weduwen die verstooten weesen, die arme gevangenen naer ziel, en lichaem sult helpen. Hier toe vermaent u met soete woorden den H. Ambrosius *Videndus est tibi pauper, qui te non videt requirendus ille, qui videri erubescit: clausus in carcere occurrat tibi, ægrotus mentem tuam personet, qui aures non potest personare.* Gy moet den armen sien, die u niet en siet, gy moet den armen soeken,

ken, die beschaemt is gesien te worden: die gesloten sit in den kerker moet in u gedachten komen, die siek te bedde licht, en daer roept om secours, moet u gemoet bewegen, al en kan hy u ooren niet bewegen: als oft hy wilde seggen, gy en moet niet alleen u ooren aen de arme menschen geven, die tot u roepen, maer ook u oogen die u niet en sien; dat is, gy moet gaen soeken, die uyt schaemte u hulpe niet en derven versoeken: gy moet by hun gaen, die by u niet en derven, om troost, oft een aelmoes gaen; gy moet principael aerme, en oude menschen bystaen; die van hun selven konnen seggen; *Fodere non valeo, mendicare erubesco*; ik en kan niet werken uijt ouderdom, uyt ziekte uijt swakheyd, en ik schame my te bedelen uyt eerbaerheijd. Diogenes wiert eens gevraegt wie hem dogt den miserabelsten in't leven te zijn, en hy heeft geantwoord: *Senex egenus*, een oud, en arm man, die den kost niet winnen kan: want een oud, en arm man heeft een dobbel quael, hy heeft de siekte van ouderdom; gelijk men segt, *senectus ipsa morbus est*, den ouderdom is een siekte, en hy heeft de siekte van armoede: want d'armoede is gelijk een uytteirende siekte, die bloed, en moed verteirt. Ik mag dan wel seggen:

Bis miser senex egenus,
Debili nam deest penus,
Een oud arm man heeft dobbel quael
Want hy is slap; syn kas is kael.

Als gy soodanige oude, en arme menschen kent, gy en moet niet wachten tot dat sy hun klagten u komen doen, maer laet u gedagten altijd op hun spelen, en helpt hun by dagen,

en

nagten. Dit is ook het gevoelen van Cassido- uyt-leggende dese woorden : *Beatus, qui elligit super egenum, & pauperem,* salig is die verstaet over den behoeftigen, en den n menśch ; *Qui petenti tribuit, bonum opus it ; qui vero tacentem intelligit, beatitudi- n sine ulla dubitatione conquirit :* hy doet een ed werk die een aelmoes doet, die van hem raegt word ; maer die eenen swygenden ver- et, en te baet komt, krijgt sonder eenige jfeling sijne saligheyd. Ergo het zijn de beste moessen die gy in stilte doet, die niemand et, als God, en uw gemoed : want dan en gy niet verliesen, maer vermeerderen het elijk, en verkrijgen het eeuwig goed. Hier- ik seg

Pauperi si opes mittis,
Opes auges, non amittis.
Als gy den armen seynd u goed,
Gy niet verliest, maer voordeel doet.

k seg : *als gy seynd*, waer-door ik wil te nen geven, dat gy uw aelmoessen, als gy t, in stilte moet geven, dat gy niemand den neus moet hangen, dat den armen u een aelmoes heeft ontfangen : want daer veel armen, die liever souden gehad heb- , dat gy met uw aelmoes waert achter ge- ven, als dat gy uw miltheijd, en hun ar- ede aen een ider gaet te kennen geven, jae en weten u geenen dank dat gy hun spys, drank aen brengt, en dat gy dan hunnen hten staet uyt-brengt op de straet. Hierom vermaen u :

Pauperi, si das quid cibi,
Retine hoc tantum tibi.

Als

Als gy den armen geeft wat spys,
Maekt dat aen ider een niet wys.

Ergo gy doet door uw ydel glorie met uw aelmoes aen eenen eerbaeren armen meer quaet als goed want gy bedroeft sijn gemoed, gy doet hem spyt, als gy maekt, dat hy op een iders tong rijd; als gy uyt-belt, hoe qualijk en hoe slecht het met hem is; hierom als gy eenen armen sieken gaet besoeken, gy en moet daer in uw ijdel glorie niet soeken; gy en moet aen een ider niet laten weten, dat gy hem hebt geholpen, dat hy had moeten vergaen, had gy hem niet by gestaen. Hierom ik seg ook.

Si juvare vis ægrotum,
Sit hoc omnibus ignotum
Als gy helpt den armen sieken,
Laet een ider dat niet rieken.

Maer houd den goeden geur van uw weldaeden, en aelmoessen by u, en laet die door den wind van d'ydel glorie niet vervliegen; want dan sult gy niet alleen uw weldaden, of aelmoessen, maer ook uw verdiensten quyt zijn. Hierom ik hou staen, en ik seg:

Beneficium si prodis,
Omne meritum corrodis.
Als gy ten thoon u weldaet set,
Al u verdiensten gy belet.

Dit sal u betoonen met een schoon figuer uyt de H. Schriftuer: Den Velt-oversten *Jos.* had spien uyt-gesonden in *Hiericho*; dese kmen by *Rahab* om gelogeert, en geberg worden sy ontfangt hun, sy spijst hun, en verstekt hun: maer dese spiën willende beleefd en dankbaer zijn aen haer beleefde, en go-

jonste

aftige weerdin, hebben haer, en haer huys looft te ſpaeren, als den leger de ſtad ſou vaeren, met die conditie nochtans, *ſi tamen n prodideris nos*, dat ſy hun niet en mocht rraeden, oft in't licht brengen: *quod ſi nos odere volueris, & ſermonem iſtum proferre mediam, erimus mundi ab hoc juramento, o adjuraſti nos.* Maer is't dat gy die condi- niet en wilt houden, wy en ſullen ons be- ten ook niet houden, en wy en ſullen u, uw huys niet verſekert houden; gy ſult o wel als de reſt aen-houden, gy ſult ge- od, en uw huys ſal vernielt worden. Soo et het ook met u wereldſche ziel, gy ſend lijk *Joſue* uw aelmoeſſen, en andere goede erken uyt als geeſtelyke ſpiën, waer door niet *Hiericho*, maer het hemelſch *Hieru- ſem* kont veroveren. Die ſpiën, die goede erken, die milde aelmoeſſen beloven aen *hab*, dat is aen u ſondige ziel veele, en oote recompenſen, jae meer als een hert n denken, oft wenſchen gelyk den H. Apo- l *Paulus* getuygt, *Nec in cor hominis aſcen- , quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:* beloven aen u ziel de eeuwige ruſt, en de uwige genugten, als den opperſten *Joſue*, God *Hiericho*, dat is, deſe wereld door t vier ſal komen verwoeſten; maer ſy en rſoeken van u ziel niet anders, als dat gy n wilt ſtil houden, en niet aen de Magi- ſaet, oft borgers wilt verraeden, dat ſy hun groote en kleyne perſoonen niet en gaet tonen. Maer is't dat u ziel eergierig is, en e conditie niet en houd, die geeſtelijke ſpiën, e goede werken, die milde aelmoeſſen en ſul-

len

len u niet te baet komen, als God ten oordeel sal komen; hy sal seggen *receperunt mercedem suam*, sy hebben hunnen loon al weg sy hebben d'ydel glorie gesogt, die hebben sy gevonden, ergo de hemelsche verdiensten en komen hun niet toe. Gy moet dan soo voorsigtig zyn, gelijk *Rabab* is geweest, gy moet u aelmoessen, en goede werken stil houden voor klijnen tijd, dan sal God die in't licht brengen, en u daer voor loonen voor alle eeuwigheyd. Dese voorsigtigheyd heeft gehad *Maria* de Weduwe van den Keyser *Maximilianus* den tweeden: want sy gaf groote aelmoessen aen schaemel huys-armen door de derde, en vierde hand, om dat sy niet en soude bekent zijn; en sy gaf last, dat men d'aelmoessen soo stil, en soo bedekt sou geven op dat de schaemel menschen niet en soude achterhalen, van waer, en van wie sy getroost en geholpen wirden in hun qualen. Hier in heeft den Paus *Gregorius* wonderlijk uyt-gesteken, die d'almoessen aen de schamel mensche in het heymelijk heeft toe-gesteken; hy riep hun by hem in sijn Cabinet, als oft hy met hun eenige saeken van importantie had moeten handelen, en dan gaf hy in stilte milde aelmoessen, om dat hy en sy van niemand en souden gesien worden: want hy en wilde sijn selven niet glorieus, en hun niet beschaemt maken. Hoe dikwils en gebeurt het niet, dat een eerlijk man, die oft de quade fortuen oft den pracht tot armoede heeft gebrogt met den duysteren avond sijn hand over de deur komt steken, die hy te voren in een volle beurs heeft gesteken; wat doet gy dan: g

ga

iet licht ontsteken om hem te kennen, en
y laet hem ongetroost gaen, als hy langen
d voor uw deur met verstijfde leden om
n kleyn aelmoes heeft gebeden; gy laet uw
yssen bederven, en gy laet hem van honger
erven; gy siet dat sijn kleederen verscheurt
jn, en gy laet u kleederen in de kassen rot-
n, en gy geeft die liever aen de motten,
y geeft liever uw brood aen gulsige honden;
s aen hongerige monden, gy laet liever u
eesch en kaes eten van de maeyen, als van
n armen om hem te voeden: toont dan dat
y verstand hebt, en wilt hem niet besien,
aer geeft hem in stilte een milde aelmoes,
eest bly, dat gy een aelmoes sonder ydel
orie tusschen vier oogen kont geven, en laet
e goede occasie niet voor by gaen, en laet
m niet ongetrooft weg gaen: maer helpt
m in't duyster tot uwen meerderen luyster.
t is de vermaninge van Syracides: *Conclude
emosinam in sinu pauperis*, sluyt d'aelmoes
den schoot vanden armen; als oft hy wilde
ggen, segt *Optatus Milevitanus*, houd stil,
verbergt u aelmoes gelijk het zaed in den
ker, om dat het van de vogelen niet en
ude weg gehaelt worden: soo ook wilt gy
ugten van uw aelmoessen hebben, wilt gy
niet van den lof, en ydel glorie weg
haelt hebben, gy moet die in d'arme ge-
k het zaet in d'akkers verbergen. Dit leert
ook de H. Schriftuer, *Cherubini utrumque
us propitiatorii tegant expandantes alas, &
rientes oraculum*; God begeert dat de
erubinen het Tabernakel met hun vleugelen
lekken *Oleaster* schryvende op dese plaets,

segt seer wel: *Considera, quaeso quid te hic admoneat Deus: summus Benefactor est, & nihilhominus tectus: ut te doceat, benefacere, & nolle videri*: ik bidde u, peyst wat God u hier leert: hy is den grootsten weldoender, en nogtans hy is verborgen, en bedekt, om u te leeren, dat gy soud almoessen doen, en nie en soud willen gesien worden. Dit leert u ook den Wijsen man: *Vade ad apem & vide, quo modo operaria est*; gaet tot de Bië, en siet hoe sy werkt. Den *H. Antiochus* legt di woorden wel uyt: *Vir intelligens ingeniosam & solertem imitatur apiculam, quos externi selegerit flosculos, defert in alvearium, intern melificium, favumque operosus conficit, n labores illi gloriola exponat*: Een verstandi man volgt het verstandig, en neerstig Bieke naer; de bloemen die sy heeft gehaelt breng sy in den Bie-korf, en sy maekt daer binne den honing, en den wasch van, om dat allen haeren arbeyd aen geen ydel glorie soude weg geven. Gy en zijt niet gelijk e bië, maer gelijk een spin, die haer ingewa verteirt om een mager vlieg te vangen o hier ydel, en slecht werk ten thoon te hange is't dat gy uw aelmoessen, en u goede we ken doet om een mager vlieg van een yd glorie op te doen. Ergo gy moet in uw a moessen, en goede werken gelijk het Biek uw verstand gebruyken; hierom heeft d Poëet *Ovidius* seer wel geseyd:

Crede mihi, res est ingeniosa, dare.
Als gy aen imand thoont u jonst,
Toont u verstant daer in, en konst.

Het is verstand, het is konst soo iet geve

geven, dat gy uyt uw gift geen ydel glorie, en dat den ontfanger daer uyt geen schaemte, en doetheyd krijgt: als gy iet kont in stilte geven, gy en moet dat niet in't openbaer geven. Dit heeft eertijds seer wel gedaen den eerdigen, en ieverigen Pater *Theodorus van Munster* Minder-broeder, desen naer dat hy te Brussel in de pest dertig duysent menschen geassisteert, en gedient hadde, is van eenen treffelijken Man te gast geroepen; hy wierd daer van heel treffelijk getracteert maer hy niet konnende lijden diën grooten pracht, heeft met d'arme menschen van Brussel medelyden gekregen; hierom hy heeft gevraegt van den Heerd, oft hy wel een schotel twee, oft dry van de overgeschoten spys mogt doen dragen voor een treffelijk, maer een arm huys-gesin; dien vraeg word hem toegestaen, en hy geeft het aen den kneecht dat hy met een groote schotel door de stad soude gaen tot dat hy voor een huys soude komen daer de servet van die schotel sou af-waeyen: dit soude een teecken zijn, dat de spys in dat huys moest zijn. Den knecht gaet henen, en ten lesten hy siet dat het decksel van de schotel afwaeyt voor een groote poort; hy beschaemt zijnde de spys daer in te dragen is met de spys wederom gekomen, en verhaelt hebbende wat hem was over gekomen, heeft den Pater hem wederom gesonden, en geseyt dat hy daer het arm huys-gesin had gevonden, daer die spys moest gegeven zijn. Den knecht neemt den selven weg door de stad, en siet voor dat selven huys word den doeck van de schotel door den wind nog eens af-gevat; hy treckt

de

de bel, men doet open, hy gaet in, en hy siet daer een treffelijk, maer een arm huysgesin: doen sag hy eerst, dat hy hum geen injurie, maer een groot weldaed met deês spys konde doen: want hy sag de kinderen met sijde kleederen om het lijf, en met draf in de handen, hy weemoedig wordende heeft de spijs daer henen gestelt: en wederom gekomen zijnde, heeft dat jammer aen hun sonder het huys openbaer te maken vertelt. Ik geloof dat'er, hier, en daer nog al gevonden worden die door den pracht tot armoede worden gebragt; de prachtige ouders en willen hunnen staet niet verminderen, al weten sy dat sy door den pracht hun macht verminderen, en sullen achterlaten arme kinderen: het waer te wenschen, dat alle prachtige ouders het achterdenken hadden, het welk eenen rijken persoon t'Antwerpen heeft gehad desen gevraeg zijnde waerom hy die rijker was, als andere menschen soo wel geen Karosse en had, als andere, die van mindere middelen waren als hy; soo heeft hy hier op seer wel geantwoord andere sparen nu hun voeten, om in den ouderdom te voet te konnen gaen, ik spaer nu de karosse, om dat ik in mijnen ouderdom soude konnen gevoert worden, is't dat myn voeten my dan niet meer en willen dragen, al oft hy wilde seggen: vele menschen ryden nu in een karrosse, die daer naer door schulden oft armoede te voet uyt de stad sullen moeten gaen maer ik vrees dat ik door quade fortuen door verlies, door banqueroet wel kan te voet uyt de stad geraken, al en geraek ik daer niet uyt door pracht. Dese vrees en is niet ydel

war

want men siet menschen genoeg te voet uyt
ad gaen, al en ryden sy daer niet uyt. Maer
m dit byhangsel te sluyten, en niet buyten
ropooft te loopen: gy rijken koop-man, gy
advocaet, gy Medecyn-meester helpt de
chaemel-menschen in stilte, spreekt de wedu-
ven voor, besoekt de verlaten sieken, maer
n wilt dat aen niemant melden, en God sal
daer voor hier en hier naemaels ten uyter-
en vergelden. Ik blyf dan by mijn besluyt:

Opem feras clandestinam,
Sic præstabis rem divinam.
Doet heymelyk den armen goet,
Soo sult gy doen, gelyk God doet.

V. ZINNE-

V. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den Vos, *en den* Braem-bos, *en hier uyt leerende, datmen eerst voor al by God moet troost soeken, en dat men niet en-mag onse lusten volgen op hope van daer naer penitentie daer voor te doen.*

Thesis: Confidunt in sepibus in die frigoris *Nahum. cap* 3. 13.

Antithesis. Bonum est confidere in Domino *Psal.* 17. 8.

Veel hun waegen maer op haegen,
Die hun plaegen, en niet draegen.
Maer op God men vast kan staen,
Klampt die aen, t'is best gedaen.

De

DEn loos-geslepen Vos uyt hongers nood gedreven,
Liep hier en daer in't velt, om spys syn maeg te geven
Maer hoe hy langer loopt, hoe meer hy word geplaegt:
Want hoe hy langer loopt, hoe hy meer honger jaegt.
lierom hy staekt de jacht, hy kiest de boeren hoven,
, loert op't hoender-kot, want d'honden zyn verschoven:
hy voegt sig by een haeg, daer houd hy goede wacht,
Om d'hoenders met een greep te krygen in syn macht,
iaer siet, terwyl hy luymt, en 'oert naer alle gaten;
, krygt hier in den neus den geur van honig raten:
Den honing staet hem aen, maer niet het oog geklim,
hy wenscht in dit geval te sijn een stoute Sim.
en honger maekt hem stout den honger doet hem springen
p't hoogste van dees haeg, hy raest naer lakkerdingen:
hy proeft maer, en hy valt, want d'haeg was swak en brak
hy klamt den Braem bos aen, maer tot syn ongemak;
ant hy en heeft daer hy geen hulp, oft rust gevonden:
en Braem bos steekt hem toe, en geeft hem diepe wonden
hier op geeft Vos een schreeuw, en doet syn droeve klagt
Wel Baem-bos is dat hulp? dat had ik noyt verwacht:
nam myn vlucht tot u, ik had op u betrouwen;
ær gy zyt ongetrouw, myn toevlugt doet my rouwen.
Ik myn den val t'ontgaen, en ik val in u hand,
Tot myn groot ongeluk, tot leet, tot spyt, tot schand
n Braembos hoort de klagt, maer kan die niet verdragen
erom hy sprekt Vos aen, gy lyd verdiende plagen:
Gy klaegt dat gy van my soo qualijk zyt onthaelt,
Legt vry de schult op u, gy zyt, die hebt gefaelt.
kent myn wreeden aert, genegen om te steken,
ærom syt gy tot my als vriend om hulp geweken?
Gy hebt van my begeert, dat ik niet geven kan,
Geen hulp kost ik u doen, gy zijt bedrogen man:
ær ik en heb u niet, gy selfs hebt u bedrogen:
ant gy komt los tot my als vriend om hulp gevlogen,
Gy weet, die my raekt aen, die raek ik wederom,
Maer Vos van pyn gaet krom, en staet van schaem-
lom.

Stulti

Stulti adeò sunt sæpè homines, ut rebus in arcti
Confugiant ad eos, quibus ultro ædere mos est
Veel zijn soo sot, en los, dat sy in quade saken
By gasten gaen als Vos, die't werk veel arger maken

ZEDELYKE LEERING.

Ne cadas, & pereas,
Fac Deo adhæreas.
Wilt gy vast gaen, en val schouwen,
Hebt op God u vast betrouwen.

Leert hier Cosmophile wereltsche Ziel in alle ongelukkige voorvallen eerst, en meest o God betrouwen. Het is een oud spreek woor nood soekt troost, maer den troost en wor dikwils niet gevonden, om dat gy den troo soekt met den Vos, daer hy niet en is te vinden: dat is onvoorsichtelijk gedaen, maer dee voorsichtigheyd sullen u leeren de twee sorgvuldige zusters van den sieken Lazarus: *Mi serunt ergo sorores ejus ad eum*; wat doen s inde siekte van Lazarus, die nu moest in sij dood vallen? sy maeken dat hy valt in d goede, sterke, en sachte handen van onse Saligmaker, sy en soeken geenen Braem-bo van menschelijke hulpe, sy toonen hier, d sy in de geestelijke schole van onsen Saligmaker, wel, en veel geleert hebben: want s roepen voor alle werk den oppersten Medecy meester, die den mensch soo wel naer ziel als naer lichaem kan genesen. In die Scho onder andere goede practijken wort geleert dat-men in alle tribulatien, in alle nood in al ziekten, en in alle voorvallen eerst by Go om hulp, en troost moet gaen: want hy kan

n hy wilt u helpen, en troosten: dat is veel, naer veel menschen hebben den wil wel, naer sy en hebben de magt niet, oft hebben y de magt, sy en hebben dikwils den wil iet. Dees profijtelijke leering heeft u God oor-gestelt, door den mont van den Propheet)avid: *Audi popule meus, & loquar Israel, & testificabor tibi: Deus, Deus tuus ego sum*; oort myn volk, en luystert naer my als uwen Meester, ik ben van zin u een leering te ge- en, die u sal dienen tot een fondament om ny te houden voor uwen God. Wel Heer vat moet ik doen, om u voor mijnen God e erkennen, en protest te doen, dat ik on- er u gebied, onder u protectie, en onder u ubjectie ben? *invoca me* segt God, *in die tribulationis*, wilt gy kennen, en erkennen my oor uwen God? soo roept my eerst voor le werken, in alle u tribulatien. God en gaet iet u niet te werk gelijk de Koningen, en otentaten van dese wereld, die willen gekent, n erkent syn met giften, met tollen, met npostên, met tributen, en andere sware la- en; God en begeert niet, dat gy hem op eês manier voor uwen God kent, en erkent: aer om die erkentenis, en bekentenis te doen y en begeert uw gelt niet, hy en overlast u et met impost, hy en stelt geen hooge tol- n op; hy begeert voor deês bekentenis, en kentenis niet anders, als dat gy tot hem rst komt om hulp, en troost in den dag van v tribulatie zijt gy siek? komt eerst by hem n gesondheyd zijt gy arm? komt eerst by hem n rijkdom. zijt gy beswaert, en bedauwt? mt eerst tot hem om troost en blijdschap.

Doet gy dit niet: gy doet God grooote injurie, kleynigheyd, en groot spijt, als gy in alle uw tribulatien tot God niet eerst u retrette neemt, maer dan alleen; al gy niet beters en kont, als de saek te seer verwerret en al verbrot is, en als gy van alle menschelyke hulpe verlaten zyt. Alle Gods-geleerde nogtans seggen, dat God eenen afgrond, oft een grondeloose zee is van alle goed, jae God is rijker van goet als de zee van water, dit segt God sels aen Moyses: *Ostendam tibi omne bonum* ik sal u alle goed in my toonen. Maer ik seg, dat God eenen algemynen winkel, oft Pak-huys is met alle goed gestoffeert, en voor alle menschen, men kan daer uyt gerieft worder gelijk gy wilt, en van doen hebt, oft met den kleynen', oft met den grossen. Wel isser in desen Winkel alle goed te krijgen, soo isser ook remedie tegen alle quaed, en quaelen te haelen Is het met u dan qualyk gesteld? zyt gy siek? zijt gy arm? zijt gy verdrukt; soo hebt gy daer tegen remedie van doen. Nu het is seker dat de remedie goed is, en al dat goed is, wort in God gevonden, ergo

Eerst by God in all' uw quaelen,
U recepten gy moet haelen.

Want het is den principaelsten Winkel, en al dat gy by een ander kont vinden, is al uit dien winkel gehaelt. Waerom wilt gy dan niet eerst naer den principaelsten winkel gaen? dat sal u beter zijn: want het is beter de goederen uit de eerste hand te krijgen, om dat sy daer overvloediger, onvervalst, beter, en beter koop zijn. God wilt dan voor eenen wel gestoffeerden, en ryken remedie winkel van

geken

gekent, en erkent zijn, waer uyt gy alle remedien kont bekomen voor alle qualen, die u overkomen soo naer ziel, als naer lichaem. *Invoca me in die tribulationis;* komt, roept God tot mijnen winkel, zijt mijnen kallant. Ik sal u wel, terstond en voor niet gerieven; ik sal alles stelsen op den kerf van uw dankbaerheyd, maer is't dat gy mynen winkel voorby gaet, is't dat gy loopt by stekende braem-bosschen, by kleyne, en slechte kraemen van menschelijke reme dien, sonder my eens aen te sien, dat en kan ik niet lijden, daer klaeg ik over, en gy doet my groote injurie, en u selven groot leed aen: want het schijnt, dat gy my niet suffisant genoeg en 'oordeelt, oft dat gy kleyn betrouwen op my hebt, oft dat gy my niet getrouw en zijt, gelijk gy moet zijn, volgens het compromis, en contract, dat gy met my gemaekt hebt in het H. Doopsel. Jae soo sal God met regt van u klagen. Om dit waer te maeken, soo laet ik eens peysen, hoe qualijk eenen magtigen Monarch soude te vreden zijn, die een Dogter getrouwt had van slechte conditie, en kleyn middelen, die hy even wel gelijk een Goddin adoreerde, die hy altijd, en over al in sijn gesigt, in sijn gedachten, en in sijn hert droeg, en die hy besorgde kostelijke kleederen, en uyt-muntende juweelen meer als sy van doen had, als hy sou weten, dat sy om kleederen, en juweelen by dien, oft dien calis sou loopen, niet tegenstaende haren man altijd bereed is geweest haer van alles te besorgen, en noyt en heeft geweygert. Segt my eens en sou dien magtigen Monarch geen quaed achterdenken krijgen van

sijn

ſijn Vrouw, en ſou hy niet miſtrouwen hebben van haere getrouwigheyd? ongetwijfelt jae: om dat ſy meer op een ander betrouwt, als op hem, om dat ſy by een ander om ſecours, om hulp, en ſolaes gaet, en hem voorby gaet, om dat ſy een ander meer acht als hem, dat ſou hem ſpijten, dat ſou hy voor een groot affront op nemen, en niet ſonder goed fondament. Soo handelt gy ook met God, die met u ziel getrouwt is in het H. Doopſel, daer hebt gy God getrouwigheyd gelooft en den duyvel verſaekt; hy is uwen machtigen, en rijken man, hy heeft ook den wil, en de magt om u te helpen; daer-en-boven hy bemint u ten uyterſten: want men kent de liefde uyt de werken, wat hy voor u geleden, en gedaen heeft, is u genoeg bekent, ergo ſijn groote liefde is u genoeg bekent. Peyſt dan eens, hoe qualijk God neemt en hoe qualijk gy doet, als gy in u ſiekte, in u armoede; en duyſent andere qualen eerſt loopt naer de ſlechte kramen van de menſchelijke remedien, maer als gy daer u gerief niet kont vinden, als de ſpillen in d'aſſchen liggen, dan komt gy ten leſten tot God geſtreken om ſecours. Maer wat is dat anders gedaen, als God het ſtopgat maeken, en meer op de menſchen betrouwen, als op God? jae ſoo handelt gy met God, als gy van de menſchen verlaten zijt als den medecijn ſijn hand van u trekt, al gy geen hulp van vrienden kont krijgen als u ſaek buyten hope, en gedeſpereert is, dan ſegt gy nog met een groote hope: laet het ons God opgeven: maer het en is dan niet wel geſeyd: laet het God op geven, als gy

hier en daer om hulp hebt geloopen. erom den Propheet *Hieremias* klaegt over n ellendigen ondergank van die schoon, en ffelijk stad Hierusalem en hy geeft de schult n de borgers selfs, om dat sy geen vast be-ouwen en hebben gehad op den levenden od; *Cum adhuc subsisteremus, defecerunt i nostri ad auxilium nostrum varum, cum piceremus attentis ad gentem quæ salvare n poterat*, als onse stad, en wy nog in vol- fleur, en goeden stant waren wy hebben s oogen laten vallen op ons ijdel hulp en hebben aendachtig gesien, en betrouwen had op een natie, die ons niet en kost hel-n. Dat maleur, wereldsch ziel geschiet nog gelijkx in de wereld, veel menschen kee-n hun oogen tot een ijdel hulp: wat is ydel? dat van buyten groot, en vol is naer den ijn: maer van binnen word eenen grooten et gevorden: hierom segt de H. Schriftuere. *Maledictus homo, qui confidit in homine* ver-oekt is den mensch, die op den mensch trouwt, en aen God sicht niet vast en hout. y meynt dikwils by groote personagien ote hulp te vinden: maer gy word dik-ls in u meyninge bedrogen, gy betrouwt u een ydel hulp: soo en is het dan niet won-r, dat gy niet op en doet, gy zijt arm, en blijft arm, gy zijt siek, en gy blijft siek, zijt miserabel, en gy blijft miserabel, om t gy uw eersten toevlucht niet en nemt tot od. Hierom ik blijf by myn besluyt:

Ne cadas, & pereas. Fac, Deo adhæreas,
Wilt gy vast gaen, en val schouwen,
Hebt op God u vast betrouwen.

B Y-

BY-HANSEL.

Est pœnitentia sera, Sæpe falsa, rarò ve
Dikwils laet berouw, Is maer quaed berou

Leert hier ook Cosmophile wereltsche Zi voorsichigheyd in alle uw werken: siet dat wel toesiet: want wel toesien is gelukx bro der,' peyst dat gy kont qualijk varen, geli den Vos, als gy de partij speelt van den V door uw geld-gierigheyd; en eer-gierighe Segt my eens, wat doet gy heele dagen, jaegen naer goet, en eer? maer hoe gy me jaegt hoe gy dikwils min vangt, oft van gy iet? het en is maer ziels verdriet, hoe di wils en loopt gy niet? en gy loopt twee blau schenen. Hoe dikwils en vraegt gy niet? gy krijgt twee roode kaeken: hoe dikwils bid gy niet? en gy word getrooft met hond schamperijen het verdriet u ten lesten by d duyvel te bichten te gaen; gy siet dat gy w weer-sien, en dat gy ook van uw vrinden b drogen word. Maer dan moet dat ongeluk m groot ongelijk de hoenderen, dat is de arn menschen boeten, en bekoopen. Als het verdriet de haesen, dat is de groote baes van het Hof te vergeefs naer te loopen, vind eenen anderen trek, gelijk den Vos, spant, en spalkt u herssen-bekken op, gy ve sint hondert listen om geld te kisten; gy loe en vlamt op het goed van de arme mensche daer-en-tusschen gy soekt u vermaek en gy vi smaek in den honig van u vleesschelijke genu ten: maer gy en kont daer niet aen geraek sonder te klimen, en u te klemmen, dat is sond u reputatie te buyten te gaen, sonder eenen quad naem te krijgen, sonder duysent injurien vo

suyk:

ker op te eten fonder te vallen van d'een de in d'ander, fonder u ziel, en lichaem fteken, en te quetfen op de doorne haeg de goddelijke rechtveerdigheyd door de rnen van vele plaegen, die gy om u fon-, om u vliegen en jaegen, en om den ho-g van uw vleeffchelijke genugten moet dra-, en verdragen; Ik mag dan wel feggen: Poft mel, Eft fel. Ubi uber, ubi tuber.

Naer genuchten, Volgen fuchten,
Een foet geproef, U haeft maek droef.

Gelijk in *Jonathas* is gebleken, ik fal hem s laeten uyt-fpreken fijn groote droefheyd:

ttula quis credat? mea crimina guttula mellis:
u quantum fellis guttula mellis habes?
ie had het oyt gepeyft, wie kan het wel door-gronden
t inde foetigheyd, word bitterheyd gevonden.
Ik proef wat honing-raet maer tot myn leet, en fchand,
Nu weet ik, dat de tong van proeven wort verbrand,

Soo mogt *Jonathas* van gevoelen fpreken: e veel te meer gy, en die gaften, die in wellufften foo dapper toe-taften. Wat is't n wonder dat gy valt, tot u ftraf, gelijk den s: maer om niet dood te vallen, en u ziel behouden, gy wilt u vaft houden aen den aem bos van een ontijdige penitentie in den tgank van uw leven. Wat gefchiet u dan? en kont het fteken van defen Braem-bos et verdragen, de penitentie valt u dan te rt, en te pijnelijk: want gy zijt dan te teer, te flap: hoe fult gy dan penitentie konnen en? die gy noyt te voren hebt gedaen, oft willen

willen doen: want dat men niet gewoon en te doen en kan-men niet wel, oft gemakkelij doen. Om dit te beveſtigen; let eens wat *Davi* is over komen, eer hy den ſtrijd begonſt me den vreeſſchelijken *Goliath*: Sy brengen *Davi* de koninklijke wapenen van *Saul*, maer h en had geen handelinge van de wapenen, or dat hy in ſijn jonkheyd gewoon was met de ſlinger te ſpelen; evenwel hy laet hem geſeg gen, hy trekt de wapenen aen, om eens t proeven hoe het ſoude gaen: maer als hy die yſeren Helm op ſijn hooft gevoelde, en da ſtijf ijſeren wambas aen ſijn lijf, en die ſwaer en lange lancie in ſijn hand, *cæpit tentare, a poſſet armatus incedere*, hy begonſt te proeven, hoe deês monteringe in ſijn werk ſo gaen; maer hy en konde hem niet roeren Hierom hy werpt al dat ſwaer getuyg dae henen, en hy roept, ik en weet daer geene weg mede. Waerom dat *David*? paſſen u d wapenen niet ſoo wel als *Saul*? neen ſeg *David*: *Quia uſum non habeo*. Want ik en be die niet gewoon, ik en heb die noyt gebruykt Soo ſult gy ook ſpreken wereldſche ziel, al gy inden leſten ſtryd ſult zijn: zijt gy in u jonkheyd gewoon geweeſt te ſwieren, en hier en daer, ik en derf niet ſeggen waer, te loopen en te ſlingeren? meynt gy in uwen ouderdom naer een gemakelijk, naer een boos, en goddeloo leven, als gy moet ſtryd leveren tegen den helſchen *Goliath* het ſwaer yſer van een oprechte penitentie, ſtichtige manieren, en goede werken te konnen aen doen? hebt gy eenen ſlinger, en hondert draeyen in't hooft gehad, en den draey van goede vermaningen in u jonk-
heyd

heyd; gy sult ook slingeren, en draeyen als gy oud zijt: en als men u sal seggen, mijnen vriend, gy en hebt met geen Leeuwen gelijk *Sampson* te doen: maer met de helsche reusen, *Adversus principes, & rectores tenebrarum harum; hoc autem genus dæmoniorum non ejicitur, nisi in oratione, & jejunio*: maer ten sal dan al niet willen zijn, als gy in den ouderdom sult willen vasten, gy sult ook gelijk *David* seggen: *Usum non habeo*, ik en ben dat niet gewoon: gy sult willen bidden, maer het sal u vremt zijn *Usum non habeo*, gy sult willen bichten, maer het sal u zijn gelijk onmogelijk, *Usum non habeo*, gy sult willen penitentie doen, maer het sal u te moeyelijk vallen, *Usum non habeo*, gy sult willen aelmoessen geven, maer gy zult te seer versot zijn op u goed, *Usum non habeo*, gy sult Sermoonen hooren, maer gy sult al hoorende doof zijn, *Usum non habeo.* Hier uyt volgt nu, dat gy dikwils, en soo haest moet bichten, als gy gevallen zijt in sonden, en goede gelegentheyd hebt om te bichten, is't dat gy op het lest eel wilt bichten, dat is een groote voorsichtigheyd. Waerom zijt gy dan soo sot, dat gy gaet sondigen op hope dat u den Braem-bos van penitentie helpen sal? sondigt gy op den erf van penitentie te doen naer de sonden, gy en vind de penitentie niet tot u hulp, maer tot u smert: want het en lust u niet harde penitentie uyt te staen, die altijd in wellusten hebt gelegen, en dan komt u penitentie heel ongelegen, ergo gy en moet niet besluijten, ik sal sondigen om penitentie te doen; maer ik sal penitentie doen, om my te wapenen:

en onquetsbaer te maeken tegen de sonden; dat is een goet besluyt, en dat moet gy volgen, is't dat gy u saligheyd wilt vervolgen.
Ik blijf dan ook by mijn besluyt

Est pœnitentia sera,
Sæpè falsa, rarò vera.

Dikwils laet berouw,
Is maer quaet berouw.

VI. ZINNE

VI. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den GIERIGAERT *en de* FORTUNE, *en hier uyt leerende, dat-men niet den ryken gierigaert moet spelen, om dat het goed geen gierigheyd stopt.*

Thesis : Avarus non implebitur pecunia. *Eccli. cap.* 5. ℣. 9.

Antithesis : Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus. *Ad Hebr.* 13. *cap.* 9.

Den Gierigaert slaest laet, en vroeg,
Al wat hy krygt, t'is noyt genoeg.
Maer sijt te vreden met u goet,
Sluyt gierigheyd uyt u gemoet.

Den rijken Gierigaert versien van vaste panden
Van meubelen in't huys, van scheepen aende stranden
Van hoeven op het land, van huysen inde stad,
Van renten hier en daer, en meer verborgen schat
Die loopt, die rent, die sweet, die wenscht nog alle dagen
Dat hem Fortuna sou, veel meerder jonste dragen;
Maer siet terwijl hy loopt ter Beurs om meer gewin.
Soo komt hem te gemoet Fortuna tot syn sin.
Maer sy hem hart bekyft met vast gegronde reden
Ik hoor, segt sy, dat gy nog niet en zyt te vreden;
Gy hebt meer, als gy moet; gy hebt, al dat u lust,
Nogtans gy syt misnoegt, en gy en hebt geen rust;
Dat imand had u goed, sou God, en my bedanken,
En gy ondankbaer mensch gaet klagen nog, en janken:
Segt waerom gy soo slaeft, en soo sorgvuldig leeft;
Wat wilt hy hebben meer, die nu genoegsaem heeft
t'Goet segt hy, smaek soo wel, het kan my niet versade
Geeft my soo veel gy kont, t'sal my niet overlaeden.
t'Goet meerder lust verwekt t'goet maek het hert verbly
En als het goet groeyt aen, groeyt ook den appetyt,
Fortuna roept hem toe; hoe kan u't goet verblyden;
Daer gy in overvloed, wilt dorst, en honger lyden?
In rijkdom syt gy arm, gy leeft, ô slegten bloed
Daer gy het goet genoeg, behoeftig sonder goed.
Al syt gy rijk, u arm de gierigheyd kan laeten,
Want gy [illegible] u goet, wat kan het sien u baeten?
En gy, al hebt gy veel, soekt nog al meer, en meer;
T'is teeken dat gy syt een arm slaef, geen Heer.
Het goet [illegible] over u, het goet kan u gebieden,
Nu over zee door storm, nu over t'land te vlieden;
Het goet dat gy bewaert, brengt u in grooten nood,
Dat u bewaeren moet, dat brengt u in de dood.
Wat baet u al het goet als gy't niet wilt genieten?
Als gy dat gout in d'aerd, of in den pot gaet gieten;
Als't nooit te voorschyn komt, maer diep versteken blyft.
Al hebt gy groot verstant, gy een sots werk bedryft.
Soo lang u goet in d'aerd bewaert is, en begraven,
En gy niet op en houd, van nog om t'goet te slaven;

Ik agt u arm, en sot: want gy besit geen goed,
Maer d'aerd besit u goed, dat u geen goet en doet
Al quam ik al het goed van Salomon u schieten,
Al quam den ryken stroom van Tagus tot u vlieten;
Al had gy in de wey veêl vette Ossen gaen
Uw kisten vol van gelt, u solders vol van graen,
Uw huysen ryk verçierd u kelders vol van wijnen,
Soo gy begeerig blyft, het sal u luttel schynen;
Den Gierigaert blyf arm, al krygt hy al het goed,
Rykdom maek hem niet ryk, hy hout een arm gemoet.

ZEDELYKE LEERING.

Si pecunia non crescit, Avaritia quiescit;
Sed avarus si ditescit, amor nummi non flaccescit:
Si avarus es, & dives; Inter curas, pauper vives.
Stryt het niet heel tegen reden?
Hoe meer goed, hoe min te vreden;
Maer den ryken Gierigaert
Voor een ander t'goet verspaert.
Syt gierig gy, en ryk daer by?
Gy leeft in sorg, en slaverny

Leert hier, Weereldsche Ziel, niet de partye van den rijken Gierigaert spelen; want rijk, en gierig zijn is arm, en sot sijn, arm, om dat den rijken Gierigaert niet te vreden is; sot om dat hy geen verstant heeft, en niet en weet, dat den rykdom van God gegeven word om met behoorlyk gebruyk sijn selven, en een ander daer van te dienen: want wat is winst sonder dienst; gy tragt naer winst tot uwen dienst, ergo de winst moet u dienen; maer zyt gy met den gierigen duyvel beseten? hebt gy goets genoeg, zyt gy wel versien van alle saeken, sonder nogtans te vreden te zijn, en

en u deugt te doen; gy zijt arm, en sot: u zorgvuldigheyd groyt met u goet, daer het goet u de zorgvuldigheyd moest af-nemen, *quia cessante fine cessant media:* want gy zijt zorgvuldig om goets genoeg te krijgen, ergo als gy goets genoeg hebt bekomen, soo moet u sorvuldigheyd agter blyven; moet gy dan het goet met sorgvuldigheyd besitten: dat goet is te seer belast, en beswaert; de sorgvuldigheyd beswaert het goet soo, dat het goed u geen goed maer leet doet; het is een gemeyn spreek-woord zult gy zeggen:

Non minor est virtus, quam quærere, parta tueri,

Het is konst goed te vergaeren,
Het is konst goed te verspaeren,
Het is konst goed te bewaeren;
Om daer naer wel af te vaeren.

Gy zegt wel, is't dat gy daer naer daer wel af vaert, maer gy vaert daer qualyk af, als gy dat verspaert, en bewaert tot u graf; als een ander naer u dood u goed geniet, dat gy met arbeyd hebt gehaelt, met sorg hebt bewaert, met armoede hebt gespaert, en met droefheyd moet verlaeten; ergo gy vaert van u goed qualijk, gy en krijgt daer niet anders van, als een droefheyd, om dat gy van het goed, en het goed van u moet qualijk vaeren, en in quistige handen van vrienden moet komen, die het goet tot hun qualijk vaeren uyt hun handen sullen laten varen. Siet gy nu wel, hoe u zorgvuldigheyd sal geächt worden, als alle u goet van een ander sal gevist, en verquist worden? kleyn sorgvuldigheyd is luyigheyd middelbaer, oft matelijke sorgvuldigheyd is voorsigtigheyd, maer al te groote zorgvuldig-

heyd

heyd is een ydel, en sotte vrees. Met dees ydel, en sotte vrees is den ryken Gierigaert gevangen, al is hy van alle kanten met groot goed behangen, dat hy van God en de fortuen heeft genoeg naer staet ontfangen: want hy vreest, hoe hy meer goed heeft, hoe hy meer goed sal te kort komen, en hy laet hem voorstaen, dat hy meer van doen heeft, als hy heeft. Daer-en-boven al krijgt hy winst op winst, conquesten goed op goed, evenwel hy en agt geen goed, hy en is niet gekontenteert, hy en laeyt daer geen spek by; maer hy blijft al even mager, al even gierig; en al even begeerig. Hierom ik en kan deGierigaerts niet beter vergelyken, als by de seven mager Ossen die Pharao in sijnen droom gesien heeft: want dees seven mager Ossen hebben seven vette Ossen op-geslikt, evenwel sy zyn soo mager gebelven, als sy te voren waeren; soo gaet het ook met de ryke Gierigaerts, sy zyn, en sy blyven maeger, sy lyden gewillige armoede om dat sy sonder verdiensten al willens gebrek lyden uyt enkel gierigheyd, sy leven armelijk, al hebben sy goeds genoeg, om eerlyk, en maetelyk te gebruyken tot gerief en gemak van hun eygen selven, en om dat mildelyk mede te deylen aen de arme menschen. Maer laet ons eens zien, waerom sy selfs hun goed niet en gebruyken, oft niet uyt-deylen aen d'arme menschen: het is om dat sy hun selven laten voorstaen, dat sy luttel hebben om te gebruyken, en selfs arm zyn; hierom sy en mogen, oft moeten, soo sy meynen, hun luttel goed niet uyt-deylen tot secours van de arme menschen, en dat selfs missen; maer waerom laten

de ryke Gierigaerts hun voor-ftaen, dat fy
luttel goed hebben, en felfs arm zyn? al is't
dat fy aen alle kanten landen, en panden ge-
noeg hebben de comptoiren vol geld, de boe-
ken vol goede fchulden, de kaffen vol klee-
deren, de folders vol terf, en graen, de kuy-
pen vol vleefch, en boter, de kelders vo
wyn, en bier, en het huys vol meubelen:
al hebben fy duyfende renten, al hebben fy
wiffels, en facteurs op vele plaetfen, al defti-
neren fy koopvaerdy-fchepen op alle geweften
en kuften van de wereld; waerom laten fy
hun dan nog voorftaen, dat fy luttel goed
hebben, en arm zyn? om dat fy al hun goed
niet en agten, dat fy nu befitten: Hierom fy
tragten nog al meer, en meer te befitten want fy
agten alleen het goed, niet dat fy nu befitten
maer dat fy nog tragten te befitten. Dit ge
tuygt de H. Schriftuer, en fy toont u in Da
vid, dat de menfchen het tydelyk goed nie
en agten, dat fy hebben. David, gelyk g
dikwils hebt gehoort, had geftreden met groo
perykel van fyn leven tegen de Philiftinen, di
hy overwonnen, en gedood heeft: tot recom
pens van fijn groote kloekmoedigheyd, e
grooten dienft heeft David volgens de belofte
van Saül fijn oudfte Dochter Michol ge
pretendeert voor fijn Vrouw; Saül heeft fij
gelôfte niet gequeten, maer David uyt-geftre
ken; David heeft dit voor een groot affron
op genomen; hierom hy beklaegt hem b
Ifbofeth den zone van Saül, en hy prote
fteert, dat hy noyt meer vriendfchap me
hem fal houden, ten fy hem Michol wor
gelevert, *redde uxorem meam Michol* Ifbofet
hee

heeft soo veel te wege gebragt, dat David ten lesten Michol krijgt voor sijn Vrouw: hy had nu sijn gewenschte Michol. Was hem dat genoeg? neën voorwaer, hy klimt eens en hy wandelt op de hoogste galdery van sijn Paleys, hy loert van sijn Balcon met sijn ligtveerdige oogen, en hy laet die spelen op de naekte Betsabea, sy waste haer lichaem, en hy besmeurde sijn ziel, sy sat in't water, en hy stont in't vier; met een woord, het dertel en vliegende gesigt verwekt de begeerte, de begeerte het consent, het consent het overspel, het over-spel den dood-slag. Wel David waer is nu u Michol, die gy soo groot hebt geagt, eer sy u gegeven was. die gy zoo gront-hertig hebt bemind, die gy soo sterk hebt versogt, die gy met perijkel van u leven hebt verdient, en die gy met gewelt hebt gekregen? gy vergeet haer, en gy vergeet u met een ander. Waerom dat? om dat gy haer niet meer en agt, nu gy haer hebt gekregen. Het is soo: David toont hier dat de menschen het goet niet en agten, dat sy hebben, maer dat sy alleen agten, en tragten, naer het goed, dat sy niet en hebben. Hier uyt volgt nu, dat den ryken Gierigaert arm is, om't dat hy niet te vreden en is, maer al meer en meer begeert, al hoe wel hy niet van sijn goed en verteert. Het blykt uyt de H. Schriftuer, datmen het tydelyk goed, datmen nu heeft, en besit, niet en besiet, oft luttel agt, om datmen al naer meer tragt, en al meer verwagt, onsen Saligmaeker had den H. Petrus het hooft van sijne Kerk gemaekt; *tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo*

 Ecclesiam

Ecclesiam meam. Wat konde hy meer wenschen? hy was gestelt het Opperhooft van alle menschen: hy hoort een luttel tijds daer naer onsen Saligmaker klagen over eenen Jongman, die by hem gekomen was om te weten, wat hy moest doen, om salig te worden; onsen Saligmaker had hem geinstrueert dat hy voor eerst de Geboden moest onderhouden, hy heeft hem ook geraden, dat hy sijn goet soude verkoopen, en het geld uytreyken aen de arme menschen; als den Jonman deês les hadde gehoort, hy was gestoort, hy krauwde sijn hooft, den goeden raet en beviel hem niet goet, hy en wilde van geen geld scheyden; hierom den taeyaert is sonder spreken, en troosteloos weg gegaen: Den ryken Jongman vertroken zijnde, soo keert hem onsen Saligmaker tot sijn Apostelen, en hy spreekt hun aen: siet eens wat schaedelyke, en sterke trek-plaester den rijkdom is: desen Jongman is soo verblind door den glans van het gelt, dat hy liever heeft sijn saligheyd, als sijnen rijkdom te missen; ik en kan hem tot my niet trekken, om dat hy sijn affectie van het goet niet en kan trekken, en om dat het geld kan sterker tegen trekken;

Groot geweld,
Doet het geld,

Petrus vat dit woord op, hy sprekt vrypostig, en assurant, *ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? ziet Heer, segt Petrus, wy hebben ons gelt, en al ons goet verlaten, en wy sijn u gevolgt, wat sult gy ons daer voor geven?* wel Petre wat wilt gy u nog meer gegeven hebben, en hebt

gy nog niet genoeg? hebdy soo haest vergeten, dat onsen Saligmaker u een luttel tijds te voren het opper-gouvernement van sijn Kerk heeft gegeven? daer-en-boven peyst eens dat gy op den Berg Thabor, eer gy nog deês groote commande, en eerlijke magt had gekregen, met u volle contentement hebt geroepen: *Domine bonum est, nos hic esse, si vis? faciamus hic tria Tabernacula: Heer het is ons goet hier te zijn, is't dat gy wilt, laet ons hier dry hutten maken:* ik heb nu genoeg, ik en begeer, ik en wensch niet meer. Wel Petre segt my eens waert gy doen te vreden gelijk gy selfs bekend; waerom en zijt gy nu niet te vreden, als gy het gouvernement van de heele heylige Kerk nog hebt gekregen? hy sou ons antwoorden: op den berg Thabor heb ik gekregen een straeltjen oft staeltjen, een voor-proef van de hemelsche wellusten, dat staeltjen was genoeg, om my te contenteren, en dat proefken was ik soo verlakkert, en versaed, dat ik een walg had van al het tydelijk goed; maer hier krijg ik alleen wat tijdelyk goed: want Stad-houder te zijn van onsen Saligmaker en is niet anders, als een verganckelijke een lastige, en pijnelyke eer; het en is dan niet vremt dat ik iet meer begeer, het gene my niet en kan schaeden, oft overladen, maer versaeden sonder dat te vermaden: Ik begeer God selfs. Wilt gy weeldsche ziel ook soo spreken, en ook soo begeeren, uw spraek, en begeerten is goet; maer wilt gy niet te vreden zijn met u tydelijk goet, en al meer, en meer goet begeeren, gy sult u selven quellen

met noodelooſe ſorg, ſoo dat gy het eeuwig goet u niet en ſult konnen beſorgen: hier uyt blykt nu; dat den ryken Gierigaert het gelt, en goed niet en agt, oft niet en agt genoegſaem te zijn, dat hy nu heeft. Agt hy het gelt, en goet niet, oft niet genoegſaem te zijn, dat hy nu heeft; ſoo en derft hy daer niet aen komen om te gebruyken, oft uyt te deylen; en ſoo tragt hy om al meer, en meer goed daer by te krijgen. Hier toe geeft hem een ſcherpe, en ſterke ſpoor de ſotte, en ydel vrees van gebrek te konnen lyden; van deſe gaſten ſprekt David; *Illic trepidaverunt timore: ubi non erat timor; ſy vreeſen, daer ſy niet te vreeſen hebben*. ergo ſy hebben een ſotte, en ydel vrees. Om dit nog meer te beveſtigen, ſoo breng ik u te voorſchyn den rampſaligen Judas, ſiet eens wat hy heeft gedaen, al was hy Rent-meeſter oft Caſſier al had hy de handeling van het geld, en de andere Apoſtelen niet, hy en was even-wel nog niet te vreden, ſijn geltgierigheyd groyt al meer en meer aen, ſoo dat hy ſijnen Heer, en Meeſter den grootſten ſchat van hemel, en aerde voor 30. ſilvere Penningen verkoopt; hem dogt dat hy eenen grooten ſchat, en meer als genoeg ſou hebben, als hy die dertig penningen in den ſak ſou hebben; hy agte die kleyn ſomme gelds meer, als ſijnen Heer maer ſoo haeſt als hy dat gelt ontfangen, en in ſijn beurs op-geſteken had, hy en agt dat niet, en om dat die penningen meer ſijn borſt als ſijn beurs beſwaeren, ſoo ontlaſt hy ſijn beurs, ſonder ſijn borſt te ontlaſten, en hy worpt die vruchteloofe penningen inden Tem-

pel

el voor de voeten van de goddeloose Prie-
ers; om dat sijn sondige borst al even seer
efwaert bleef, heeft hy sijn lichaem aen ee-
en boom gehangen, en sijn siel aen den duy-
el ten besten gegeven; soo gaet het ook met
en ryken Gierigaert, hy sweet, hy slaeft
m gelt, en goet te conquesteren, en als hy
at heeft hy en agt dat niet, het helpt hem
oo veel als een boon in den brouw-ketel hy
agt al naer meer, en meer, Hier uyt maek
: nu een besluyt: ergo den rijken Gierigaert
arm. Wel gy sult seggen, hoe kan dat
estaen, dat imant arm is, die ryk is? om
t te gelooven: gy moet weten, dat de ar-
oede gelegen is niet in luttel goet te hebben
aer in gebrek te lijden: dat is seker, en
at gaet vast: want veele menschen sijn met
ttel goet te vreden, en geraeken eerlyk
oor de wereld: maer den ryken Gierigaert
d gebrek van alle sijn geld, ergo hy is arm;
t de armoede gelegen is niet in luttel goed
hebben, maer in gebrek te lijden, dat is
ker, en dat gaet ook vast: want vele men-
hen hebben luttel goed, even-wel sy en
ouden hun niet voor arme menschen; sy
jn wel te vreden, sy en willen niemant
oeyelyk zyn, sy en murmureren niet: ergo
armoede is alleen gelegen in gebrek te lij-
en. Dat den ryken Gierigaert gebrek lyd, is
o seker als het dag is, soo de Son
hijnt: want hy en gebruykt syn goed niet,
hy en heeft daer niet meer van als het ydel ge-
gt, maer 't ydel gesigt en kan hem niet ryk ma-
en. Want by al dien dat het gesigt alleen zonder 't
bruyk imant konde ryk maken hier uyt zou vol

gen

gen dat eenen blinden mensch niet en kan ry
zyn, al had hy konings goed, om dat h
geen gesicht van sijn goed en kan hebben
maer dit is een valsch, en slegt besluyt: w
is het dan genoeg aen den ryken Gierigae
om ryk te zyn, sijn gelt te sien sonder da
van gedient te worden? soo en moet hy so
niet loopen, niet sweeten, niet slaeven o
gelt, en goet by een te schraeffelen, dië
arbeyt kan hem eenen Schilder voor lutt
geld af nemen: want hy kan hem op een pa
neel milioenen goude ducaten schilderen
daer sal hy genoeg te sien hebben, en is he
by hem alleen met sien te doen, soo sal h
ryk genoeg sijn, is't dat hy die ryke schi
dery door den dag al dikwils besiet? ik se
dan plat uyt, en ik sal het houden staen, dat
men eygentlyk dan het gelt, en goet heeft
alsmen dat maetelyk, en wel gebruykt o
sijnen tyd, en datmen het geld, en goed ey
gentlyk niet en heeft, alsmen dat niet en wil
nog en derft gebruyken. Dit sal ik tastelyk be
toonen met een gelykenis: genomen daer i
eenen ryken Gierigaert, die op sijnen ty
in't koutsten van den winter geen vier wil
gestokt hebben, al hoe wel hy knippertan
van koude: niet-te-min hy heeft met hout, e
kolen sijn kelders, en solders genoeg voor
sien: maer om dat den hout-tas niet en sou
verminderen soo en wilt hy geen hout ver
brant hebben: dit soo zynde, ik seg dat die
ryken Gierigaert arm is, en dat hy gee
hout en heeft: want dat hout blyvende alty
in den kelder en helpt hem niet meer, al
oft het nog in't bosch stont ongekogt en was
ten

n; nu het ongekogt hout dat nog wast en
bt gy niet; ergo het hout dat gy in de kou-
hout liggen uyt gierigheyd in uwen kel-
r en hebt gy niet; want dan hebt gy eygent-
k dat hout, als gy dat op synen tyd tot u
mak, en gerief gebruykt. Oversulkx ik
yf seggen, dat-men dan het gelt, en goet
gentlyk heeft, alsmen dat maetelyk op
nen tijd, en naer staet gebruykt, oft milde-
k uyt deylt aen de arme menschen: want
ld, en goed te konnen gebruyken, en dat
et derven, oft willen gebruyken, als den
od dat verheyscht, dat is soo veel; als
en geld, en geen goed hebben. Ik se
etelijk gebruyken: want tusschen gebruy-
n, en gebruyken is groot verschil: want
onmaetelijk, en in te grooten pragt hun
d, en goed gebruyken, verquisten dat
er, als sy gebruyken. Maer laet ons de
gtige en quistige menschen voor desen
er daer laeten, en weder om keeren tot
n rijken Gierigaert, die geeft ons werkx
noeg. Segt my eens oft dien mensch niet
eet, en sot sou sijn, die in soet, en suy-
water swemt, en evenwel stikt van dorst,
n het water te spaeren? soo wreet, en soo
is den rijken Gierigaert ook: wreet seg ik,
dat tegen sijn selven; *quia corrumpit sub-
stiam propter accidens*:

Want om't vergank'lijk goed,
Verteirt hy vleesch. en bloed.

Hy doet ook sottelyk en hy moet voor
nen gierigen sot bespot worden: want hy
et gelyk imand die vyf, oft ses paer schoe-
n heeft, en even-wel met bloote voeten
loopt;

loopt ; hy bewaert sijn schoenen, en h
quetst, en verslyt sijne voeten: jae hy is da
miserabelder als de beesten selfs: want d
peerden, en ossen gebruyken de vrugten va
de velden, die sy gemest, en geploegt heb
ben, de peerden, en ossen eten van het hoy
dat sy getroken, en in't schuer gebrogt heb
ben: maer den rijken Gierigaert en heeft gee
geniet van sijn goet, zoo dat ik wel mag ze
gen, dat hy meer gebrek lyd terwyl hy leef
als eenen armen mensch lijden kan, die wey
nig heeft. Dat is waeragtig: want hy besit
oft om beter te seggen, hy besit sijn goe
zonder sijn goed, dat is, sonder sijn selven
oft den armen daer van goet te doen: ma
dat nog het sotste is van al; sijn gierighey
wast met sijn goet en met sijne jaeren gely
den Poëet zegt:

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecun
crescit.

Al gaet den Gierigaert naer't graf,
Syn gierigheyd en gaet niet af:
Syn gierigheyd wast met het goed,
En hy blyft eenen armen bloed.

Jae hoe hy min van doen heeft, om d
hy out is, en niet lang kan leven, hoe h
meer besorgt is, om meer te hebben, me
te spaeren, en min te verdoen: hy is doot
als hy dat spreek-woord hoort; *Parvo itin*
non est opus magno viatico: om eenen kle
nen weg te doen, en heeft-men niet ve
reys-geld van doen: voor kleyn reys, kle
nen heysch. Even-wel hy is soo besorgt,
soo gierig, dat hy een Rib uyt sijn lyf trek
als hy eenen stuyver uyt sijnen sak trekt c
g

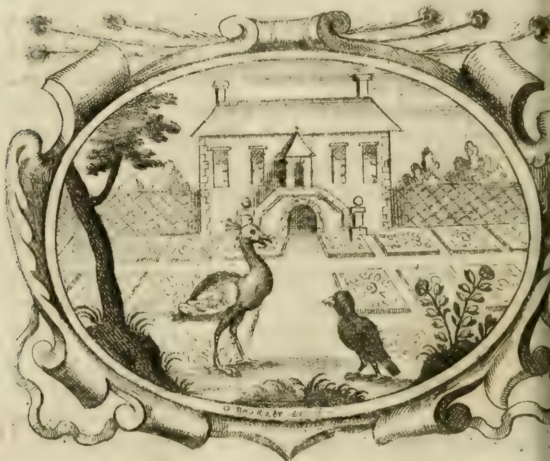
uyt te geven, en fyn felven te houden in't leven. Maer wilt gy wyfselijk doen, gy moet den ryken Gierigaert naer doen; gebruykt maetelijk u gelt, en goet ten minsten in uwen oudereom; wel wilt gy noyt geniet, en folaes van uwen arbeyt hebben? kend gy dit spreêk-voôrd wel? die de fpit heeft gedraeyt, verdient het gebraet wel eens te proeven, die den wijngaert heeft geplant mag wel druyven plukken; doet dat, en gy fult wyffelijk doen; maer gy en moet niet alleen u geld, en goed maetelijk gebruyken maer ook mildelijk uyt-deylen aen de behoeftige menfchen: want als gy u geld en goed maetelijk gebruykt, dan fijt gy wys, om dat gy u lichaem dienst, en gemak doet; maer als gy u gelt, en goet mildelijk uyt-deylt aen de behoeftige menfchen, dan fijt gy nog wijfer, om dat gy bermhertig zijt, en u ziel rijk maekt: maer het valt den ryken Gierigaert foo lastig een kleyn aelmoes te geven: want die fijn felven niet en wilt helpen, en fal niet haeftig zyn om een ander te helpen: *Qui fibi nequam, cui bonus?* Ik blyf dan by mijn befluyt: want goet en ftopt geen gierigheyd; jàe elke winst brengt haer gierigheyd mede;

pecunia non crefcit, Avaritia quiefcit;
d avarus fi ditefcit, amor nummi non flaccefcit.

Stryd het niet wel tegen reden?
Hoe meer goed, hoe min te vreden:
Hoe den Gierigaert meer krygt,
Hoe hy meer naer rykdom hygt.

VII. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen de PAUW, *en de* RAEF, *en hier uyt leerende, dat-men om het verloren goed niet droef, en arm van moed mag worden, en dat-men niet onvoorsichtig moet sijn in iet te begeeren, maer wel te vreden.*

Thesis: Tristitia implevit cor vestrum. *Joan.* 16. ℣. 6.

Antithesis, : Sed tristitia vestra vertetur in gaudium. *Joan.* 16. ℣. 20.

Syt gy bedroeft tot in u hert?
In vreugt verkeeren sal u smert.

Sende,

Sonder pluymen ſtont de Pauw
Even bly, en even gau,
Sy en is niet eens geſtoort;
Al is ſy niet, ſoo't behoort.
Soo de Raef haer kaelheyd ſiet,
Is ſy bly om haer verdriet:
Sy roept ſpot-wys; komt ten dans;
Want u niet beſwaert den glans:
Gy waert ſchoon, maer ook beſwaert,
Als gy in u pluymen waert,
Gy kont ſonder laſt in't groen
Nu veel lochte ſprongen doen.
Deſen ſpot de Pauw vat op,
En roept, ſpot vry ſwarten kop:
Ik ſien, dat gy ſyt verblyd,
Om dat ik den ſteert ben quyt.
Syt gy bly om myn verdriet?
Dat verdriet en diert my niet,
Dat verlies ik niet en agt;
Want ik weer ſchoon pluymen wagt.
Siet, ik ben niet eens bedrukt,
Al ben ik heel kael geplukt;
Naer een maend, oft twee, oft dry
Ik meer pluymen heb, als gy:
K'ſchaem my niet, al ſtaen ik kael;
Want myn ſteert ſtaet in een zael
Tot cieraet van al de ſpys
En daer haal ik lof, en prys,
Ider gaſt ſlaet daer de oog
Op myn ſteert dat ſchoon vertoog.
Ik ben hôp, oft moed niet quyt,
Alſmen my den ſteert af ſnijd,
Wenſcht om pluymen, roept de Raef,
Gy u ſelven wenſcht een ſlaef:
Hebt gy niet ſoo veel geleert,
Dat ons leert, al wat ons ſeert?
Waerom wenſcht gy weer om goet,
Dat gy weer verlieſen moet?

Waerom

Waerom tragt gy naer den steert,
Die van menschen word begeert?
Het is seker, t'doet u spyt,
Als gy uwen steert word quyt.
Roost u pluymen eenen boef?
Gy gevoelt dat, gy word droef.
Segt gy? ik gevoel geen smert,
Gy sluyt, en spreekt tegen t'hert.
Als weer uwen steert u wast uyt,
Hy wast uyt tot roofe, en buyt,
Als gy weer nieuw pluymen wagt,
Gy weer naer nieuw droefheyd tragt.
Want u schoonheyd word benyd,
Hierom word g'u pluymen quyt:
Ik van dat verlies ben vry,
En ook ryker ben, als gy:
Dat ik heb dat hou ik vast,
Want ik lyd geen overlast;
Ik blyf altyd wel gerust,
Niemand in myn steert vind lust.
Hebt gy veel? gy word veel quyt,
Tot u schade, tot u spyt.
Gy kael om u rykdom word,
Als u plymen syn gekort;
Om u schoonheyd word gy vuyl,
En men maekt de Pauw den Uyl.

SEDELYKE LEERING.

Noli perturbari cura, Si obveniat sors dura.
Leva te dolore fessum; habet bona sors regressum.

Syt niet bevreest, kreunt niet op God,
Al geeft hy u een bitter lot:
Want t'suer, en t'soet heeft synen keer;
Nemt Godd wat weg, hy geeft dan meer.

Leert hier Cosmophile wereltsche ziel, vande Pauw niet murmureren tegen God, niet klagen

;en aen de menschen, niet u selven op eten
an droefheyd als gy u pluymen van eer, en
oed quijt word, maer bly sijn, en wel te
reden: want gy weet wel dat het rat van de
ortuen, noyt stil en staet: *Fortuna volubilis*
rrat; en gy weet ook wel tot uwen troost;
Habet Fortuna regessum:
De kans kan keeren En t'goed vermeeren.
um fortuna volet, fies de Consule Rhetor;
um volet hæc eadem, fies de Rhetore Consul.

De Fortuen gaet op, en af,
Voor de spaey krijgt gy den staf:
Maer als sy weer krygt den draey,
Voor den staf krygt gy de spaey.

Want de fortuen kan de pluijmen van u ge-
letste eer, en gestolen goet haest meerder,
schoonder doen uyt-wassen: peyst dat u
oefheyd haest kan verandert worden in blyd-
hap, al is u dan eer, en goet uyt geplukt,
en moet daer geen swaerigheyt in maken;
gy hebt dan reden om u te troosten: want
hope, en u couragie hebt gy nog behou-
n: die en kan u niemand ontweldigen; ver-
st gy u hôpe, en u couragie, dat is u eygen
it: is't dat gy wilt, gy zijt getroost: want gy
ft altijd op hope, datter een subiete veran-
ing kan komen; het is waer, de droefheyd
swaerigheyt de ellenden van d'ander leven
sonder hôpe van verandering: daer en is
en hôpe van troost, oft betermis; maer de
oefheyd, de swarigheyt, en de ellenden van
leven en sijn niet te achten, die en moe-
u geen swaere gedagten maken, oft slaepe-
se nagten, om dat sy niet lang en konnen
eren, en u konnen bybrengen groot geluk,
als

als gy meynt te sijn in den grootsten druk, en als gy het minste geen verandering verwacht. Appius gelyk Fulgosus verhaelt, vaert over zee in ballingschap, hy wort van sijne knechten die op sijn goet vlamden geworpen in een kranke boot, hy acht sijn selven ongelukkig, om dat hy moet dryven op Gods genade, en in perykel is van alle oogenblikken te verdrinken: en ziet de holle baeren sparen, en bewaren hem, sy brengen hem gesont, en ongeschent in Sicilien, maer sijne knegten met het gestolen goet van hunnen Heer zijn door tempeest vergaen. Aristomenes was van sijne vyanden gesloten in eenen diepen, en duijsteren kuyl, daer hy van honger, en ongemak moest vergaen; maer terwijl hy de dood allen oogenbliken voor oogen ziet, soo ziet hy eenen Vos in't selve hol komen, die hem den uyt-gank toonde om soo gesalveert te sijn. Daer-en-boven Philaretus had een inwendige, en ongeneesselijke apostume onder de borst; sijnen vyand meynende hem met eenen moort-priem te doorloopen, opent de apostume, en geneest den gedesperceerden Philaretus. Daer sijn nog ontelbaere diergelijke voor-vallen, die in't meeste ongeluk subietelijk een goede verandering, en een gelukkige uyt-komste gekregen hebben, Joseph is verheven door den smaet, en haet van sijne Broeders, de ellenden van Job hebben sijnen rijkdom verdobbeleert, had Jacob niet moeten vlugten voor sijnen Broeder Esau, hy en soude soo rijk, en soo magtig niet geweest hebben. Hier uyt moet gy leeren, dat gy om u verloren goed uwen moed, u hôpe, u blyd-

schap

schap niet en moet verliesen, en dat gy om geen tijdelijk verlies eenen traen moet stor-ten, maer om ziel verlies moet gy weenen, om den vergramden God te versoenen, en om u sonden uijt te wasschen; om die redenen alleen moet gy droef zijn, en onvervloedige traenen storten. De Pauw houd haer gemoed, soo het schijnt, in het verlies van hare pluy-men; maer de Raef en kan dat niet geloo-ven, de Raef houd staen, dat de Pauw niet sonder groot gevoelen, en groote droefheyd haere pluymen is quyt geworden; soo ook gy en wild niet toonen, dat gy van buyten droef zijt, nogtans u hert word in-gekankert van de droefheyd om het verlies van een kleyn vod-dery, jae gy toont dikwils groote droefheyd ook van buyten met huylen, met pruylen, en muylen, tegen God. Treft u het minste ongeluk? gy weent, gy roept, gy tiert, en gy ontstelt u soo, dat gy u selfs niet meer meester kond sijn, gy wijkt en beswijkt door melancholie, jae de droefheyd verkort u le-ven: maer om een groot ongeluk, om ziel verlies en weent gy niet, dan blijft gy vrolijk, dan doet gy u lichaem hondert recreatien aen, terwijl u ziel in't perykel is van te vergaen: met een woort; gy zijt bly, als gy niet en moet bly sijn, en gy zijt droef, als gy nieten moet droef sijn. Het is nogtans een oud spreek-woord: geluk brengt groote vreugt, groot ongeluk grooten druk: even-wel onsen Salig-maker heeft geweent over de gelukkige stad Jerusalem, een stad vol welde, een stad vol floratie, een stad vol plesantie: wat reden heeft hy om te weenen in een plaets van vreugd? hy

weent,

weent, om dat hy dees ſtad ſiet als een Pakhuys vol ſonden, vol lichtveerdigheden, vol ſchelmerijen, en bedriegeryen; dat groot ongeluk van die ſtad en kan hy niet ſien ſonder grooten druk, en natte oogen: hy en kan niet ſien ſonder groot medelyden, dat deſe groote ſtad tot ſtraf van haere booſheden ſoo ſal ververwoeſt worden, dat den eenen ſteen niet en ſal blyven op den anderen: dit is de reden, waerom hy weent. T'en is ook niet wonder: want het is een gewigtige reden, die onſen Saligmaker doet overvloedige traenen ſtorten, en daer naer al ſijn bloet ſal doen ſtorten: het en is geen wonder ſeg ik, dat hy om de ſonden weent, die om de ſonden wil lijden, en ſterven. Wel heeft onſen Salig-maker om geen ander reden geweent, als om de groote ſonden, die hy inde ſtad ſag geſchieden; ſoo volgt hier uyt, dat de ſonde het grootſte quaet, en ongeluk is, en dat gy alleen om de ſonde moet weenen, en droef zijn; andere ongelukken by dit ongeluk gerekent, moeten voor geen ongelukken gerekent worden: men moet dan alleen weenen om twee redenen. D'eerſte reden word gehaelt *à priori*, gelijk de Philoſophen, en Gods geleerden ſpreken, dat is, *à cauſa* van de oorſaek, en het beginſel van de tranen; de tweede reden word gehaelt *à poſteriori*, dat is, *ab effectu*, van het uytwerkſel en het profijt van de tranen. Laet ons nu eens ſien, uyt wat oorſaek, en om wat reden de tranen geſtort worden. De tranen worden geſtort uyt een beſwaert, bedroeft, en geperſt hert om groot quaet weg te ſpoelen, en in plaets groot goet

goet te krijgen: nu het is seker, dat de son-de u het grootste quaed by brengt, en u het grootste goed af neemt, ergo gy hebt om de sonde alleen oorsaek van te weenen: want dan kont gy met u traenen het grootste quaed u quijd maken, en het grootste goed weder-om krijgen. Ergo het is seker, dat gy vrug-teloose tranen stort, is't dat gy die stort om tijdelyke schade, en dat gy profijtige tranen stort, is't dat gy die stort om de sonde, en ziel verlies; dat is profijtig, die droefheyt is goet, die tranen en zijn niet vrugteloos. Als naer een langdurige droogte en dorrigheyt ee-nen gewenschten regen op de dorstige aerde komt te vallen, dan seggen de Akker-lieden het is jammer, datter een druppel in de ste-den, oft op de steenen valt: want den regen kan in de steden, oft op de steenen geen pro-fijt doen: soo ook, ik mag wel seggen; het is te beklagen, datter soo menigen traen op de steenen, op het verlies van een kleyn vod-dery valt, het waer ook te wenschen Cos-mophile, dat gy de vernuftheyd gebruykte van den Akker-man. Wat doet hy in den Door-somer, als de aerde scheurt van hitte, als de vrugten treuren by gebrek van water? hy soekt middelen om laeffenis voor sijn land te besorgen. Kan hy een water-sloot vin-den, hy sal die leyden om voetsel niet aen dorre, en dorenagtige plaetsen, maer aen sijn beste Terslanden te geven om soo eenen ry-ken oogst te bekomen. Soo moet gy ook doen; u traenen dat kostelijk nat en moet gy niet verquisten, gy en moet dat niet gieten, daer het geen profijt kan doen. Waerom giet

gy dat op eenen slegten grond van een kleyn verlies ? waerom zijt gy grootelykx droef om een saek van kleijn importantie ? weent, en zijt droef om u sonden, daer hebt gy de regte oorsaek van weenen gevonden gy weent om de dood van uwen besten vriend om u siek kind, om u verloren proces, om u gestolen goet, om u afgebrand huys, om u rijk geladen schepen op zee verongelukt, ende soo voorts; dat is een slegt geween: want het is een vrugteloos geween. Wat haelt gy en wat wint gy met al u geween? konnen u tranen aen uwen vriend het leven geven ? kont gy met u tranen u kind gesond maken? kont gy met u tranen de Advocaten, en u schulden betalen ? wat verloren goet sult gy met u tranen konnen vinden ? als gy dan droef zijt, en tranen stort om soo kleyne saken, wat doet gy anders als roosen worpen voor de verkens, en als water dragen op steene straten ; terwijl u lant grooten dorst lijd ; brengt liever dat kostelijk water op den akker van u dorstige ziel, daer de vrugten van deugden, en goede werk en verslenschen en vergaen ; wilt gy dien akker vrugtbaer maken ? begiet hem met u tranen daer zijn u tranen van doen. Dit is ook het gevoelen van den H. Augustinus ; hierom hy vermaent u, dat gy de Akker-lieden sout naervolgen. De Akker lieden zegt hy, die op hooge en drooge landeryen moeten saeyen, agten het water soo goet, en soo profijtelyk. als het mest, om eenen overvloedigen oogst te maven : want by gebrek van mest, soo dient hun water, voor mest. Sien wy niet in Italien dat ook hooge, en drooge landen door

over

overvloedigen regen en Gods zegen over-vloedige vrugten geven? maer als dien over-vloedigen regen valt op de ſtraten, op de merkten, op de daken, hy en ſal alleen geen vrugten geven, maer ook groot ongemak, en veel ſchade doen: want de merkten ſal hy beſlykt, vuyl, en onbequaem maken om te negotiëren, de ſtraten ſal hy quaet maken om niet te paſſeren, de daken ſal hy romatik lek maken om u meubelen te bederven; en gelijk het met het water gaet, ſoo gaet het ook met het meſt. Let eens op de woorden van den H. Auguſtinus, *ercus non ſuo loco poſitum immunditia eſt, immundam facit domum; loco poſitum fertilem facit agrum.*" Wat ,,is meſt, dat niet geſtelt is op ſijn behoor-,,lijke plaets? dat is ſtank en vuyligheyd, meſt ,,infecteert het huys, meſt maekt het huys ,,vuyl, en den akker vruchtbaer, om dat den ,,Akker ſijne behoorlijke plaets is." Leert hier van de Akker-lieden het water, en het meſt op een bequaem, en behoorlijke plaets brengen; leert hier het water van u tranen, en het meſt van u lamentatien gebruyken op een behoorlijke plaets, dees plaets is u ziel: want u ziel is in d'oogen Gods eenen hoogen, en droogen akker, hoog door hooveerdigheyd, droog ſonder water van tranen van penitentie, en van droefheyd over u groote ſonden; diën akker ſnaekt naer het water van u tranen, diën akker verlangt naer het heet meſt van u iverige en goede werken voor diën akker moet gy alleen u tranen ſparen; laet u tranen dat kostelijk nat, dat vrugtbaer water, op diën akker alleen vallen, niet op het verlies van eenig

tijdelyk

tijdelijk goet. Hoort ſegt Auguſtinus, wat my overkomen is; "ik ben gekomen by eenen per-„ſoon, die ſeer weenden en klaegden: ik vraeg „de reden van ſijn geween, en van ſijn klagten, "hy geeft my voor antwoort, *perdidi, inquit, pecuniam* „ ik heb myn gelt verloren: *locus immundus, fructus nullus.* Wel is dit de reden van u geween, en van uw klachten? ſoo is u geween, en ſoo ſijn u klagten niet alleen vrugteloos, maer ook onredelijk: want het is water, en meſt op een onbequaem plaets, daer en ſal geen profijt, daer en ſullen geen vrugten van komen; *ſtercus video, locum quæro*; ik hoor u klagen, ik ſien u weenen, het is goet meſt, het is koſtelijk water, maer ik ſoek den akker daer toe; u verloren gelt en is den akker niet voor dat goed meſt en koſtelyk water, meer u hooge, en drooge ziel is den akker, die moet dat goed meſt, en dat koſtelijk water hebben. Hoort ſegt Auguſtinus, wat my nog eens is overkomen: *Inſpexi alium rurſus gementem, & flentem; ſtercus agnoſco, locum quæro*; ik heb eenen anderen perſoon geſien, die ook ſeer weenden en klaegden; ik ſag daer koſtelyk water en goet meſt; maer ik ſag daer nog geen plaets voor: *Intendi autem orationi ejus, & audio dicentem, Domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccavi tibi*; maer als ik wel let op ſijn gebed, als ik wel agt ſlaen op ſijn klagt, ik hoor hem roepen; Heer ſijt my bermhertig, geneeſt, en trooſt mijn ſiel: want ik heb tegen u geſondigt. Als ik den bedrukten, en bedroefden man ſoo had hooren ſpreken, ik heb een ander oordeel geſtreken, ik heb ſijn

klagt

lagt goet gekeurt, ik heb mijn hert tot God ekeert, ik heb hier over bly geweest, ik eb den man eenen vrugtbaeren ooft uyt dit oftelyk water, en uyt dit goed mest voor-eyd, en toe-geseyd; want dat mest, en dat vater, die tranen, en die klagten hadden hun equaem plaets, sy vielen, en sy waeren ier sy moesten sijn. Hoort nu de woorden an den H. Augustinus: *Gemit peccatum, agnosco agrum, exspecto fructum, Deo gratias! ono loco est stercus non ibi vacat, fructum pa-it*; desen man segt Augustinus, beweent, en eklaegt sijne sonden; ergo ik heb den akker evonden voor dat kostelijk water, voor dat oed mest, den akker is ~~sijn~~ sondige ziel, oor die stort hy tranen, om die is hy droef et mest van sijn klagten, en het water van ne tranen en sijn hier niet te vergeefs: aer ter plaets, daer sy vrugten sullen geven. ier word gy geleert, en gewaerschouwt anneer, waerom, en op wat plaets gy droef oet sijn, en u tranen storten: want als gy oef zijt, en tranen stort om slegte vodde-en, en op den tijd en op de plaets daer het et en betaemt soo en sijn sy niet alleen voor vrugteloos, maer ook voor God abominae-l. Dit heeft God eertijds te kennen gege-n, en geklaegt aen den Propheet Ezechiël; *de parietem, ingredere, & vide abominatio-s pessimas; door-boort*, segt God, *den muer n mynen Tempel*, gaet daer in, en siet eens t afgryffelykheyd daer al bedreven word; t eens hoe mijn heylige plaets ontheyligt, tstigt, en onteert word; den Propheet vol-ns Gods gebod door-boord den muer van-

den

den Tempel, hy gaet daer in, en hy si
daer eenige ouderlingen offerhande doen ae
de Afgoden; het was afgrijselyk in het huy
Gods God te affronteren, en de afgoden t
eeren tot spyt van den levenden God; even
wel God en heeft dees affont nog voor d
grootste niet gehouden. Hoort wat God ae
den Propheet nog al klaegt, en zegt, als h
dit abonabel feyt gesien hadde; *adhuc conver*
sus videbis abominationes majores, quas ij
faciunt; die ouderlingen en zijn noch de quae
ste niet; gy meynt Ezechiël, dat gy al h
quaed, en het grootste quaet gesien hebt
maer keert u eens om, daer sult gy nog
grooter quaet sien. Ik heb my gekeert, se
hy, naer den noord kant, en daer saten ee
nige vrouwen die de dood van Adonis de
vryer van Venus beweenden, *Et ecce mulie*
res sedebant plangentes Adonidem Wel ima
sal hier verwondert staen, dat God dit ge
ween van dese compassieuse Vrouwen voo
grootter affront houd, en grooter abominat
agt, als de afgoderye van dese ouderlinge
Den H. Hieronymus sal met korte woorde
u die verwondering af nemen; God, segt hy
agt dit geween abominabelder, als de afgo
derye van die ouderlingen: om dat dit vrug
teloos geween is geschiet in den Tempel ove
de dood van eenen vryer, die niet eene
traen weerdig was. Het is te vreesen, da
gy ook, gelijk dese slegte Vrouwen hare tra
nen, dat kostelijk water hebt vergoten, om
een slegte saek, om het verlies van eene
ligten vogel, u tranen al dikwils vergiet ni
om u sonden, niet om u ydelheyd, en so
voort

ports; maer om flegte vodderijen, om dat
y eenen sterffelijken vriend verloren hebt, om
et een kleyn somme gelts u genomen is, om
et u een officie onder kropen is. Waer uyt
omt diën misslag van u vrugteloos weenen?
yt u kinderlijk oordeel, om dat gy gelijk
e kinderen een groot verlies kleyn agt,
en een kleyn verlies groot agt, *Usquequo
parvuli diligitis infantiam?* Hoe lang fult
y gelyk de kinderen, kinderlyk han-
delen? want de kinderen als sy hun
uders verliesen, en ten lesten hun patrimo-
ie, by foute van flappe, oft onregtveerdige
lomboirs, en trekken hun dat groot verlies
iet eens aen, sy zijn vrolyk, en sy speelen
onder agter-denken; maer als sy eenen appel,
enen tob, oft iet anders van hun speel-din-
gen verliesen, sy kryten, en sy schreeuwen,
s oft sy de geheele wereld hadden verloren,
en zyn niet te paeyen, oft te stillen. Wat
dat anders, als kinder-werk? soo ook, dat
y kennisse had van u schaede, als gy door
en dood-sonde u siel, den hemel, en God
erliest, gy en zoud soo droef niet sijn, soo
tranen niet verquisten om kleyn verlies;
maer met de kael geplukte Pauw soud gy
rolyk, en wel te vreden zyn, als gy u beste
uymen van goed, geld en eer verliest, en gy
ut u droefheyt, u sugten, u dugten en u
anen sparen, om uyt u siel de vuyle plakken
on sonden uyt te wasschen; om u siel schoon
e maken moet gy de tranen gebruyken; en
in God te versoen, daer toe zijn u de tra-
en dienstig, en verdienstig; ik blyf dan by
yn besluyt;

Noli

Noli divexari curâ,
Si obveniat sors dura.
Cur, tristaris de jactura?
Deus reddet tibi plura.
Si es crucibus onustus,
Coram Deo es venustus.
Syt niet besorgt, kreunt niet op God:
Al geeft hy u een droevig lot.
Het suer, en t'soet heeft synen keer?
Neemt God u goed? hy geeft veel meer
Als gy veel swaerigheden lyd,
Voor God, gy schoon, en minsaem syt.

BY-HANGSEL.

Leert hier ook Cosmophile wereldsche ziel, voorsichtigheyd en agterdenken hebben gelyk de Raef; de Pauw, al is sy qualyk gevaren met haer schoon pluymen; even-wel sy is onvoorsigtig, en sonder agter-denken, sy wenscht wederom om nieuwe plymen, ergo sy wenscht wederom qualijk te vaeren: want de schoonheyd van haer pluymen brengt haer in lyden, en maekt haer kael; maer sy en is met schade, en schande nog niet geleert: de Raef is voorsigtiger, en heeft meer agter-denken, als de Pauw:

Want als de Pauw is't meest gepluymt,
Dan word op haer het meest geluymt.

Het waer te wenschen, dat vele menschen in tyds hunnen poot agterwaerts trokken, als sy tot schade, en schande worden getrokken; maer al hebben sy met de Pauw eens qualyk gevaren, sy en sijn niet voorsigtig, sy en hebben ook geen agterdenken gelijk de Pauw:

want

Pauw eens qualijk gevaren, ſy en ſijn niet voorſigtig, ſy en hebben ook geen agterdenken gelijk de Pauw: want al hebben ſy door overdaed, en dronkenſchap hun geſontheyd verloren, ſy begeven hun wederom tot overdaed, en dronkenſchap, om de geſontheyd te verlieſen; hebben ſy door crakeel, en twiſt, goet, en eer verquiſt, ſy ſijn nog genegen om crakeel, en twiſt te maken; hebben ſy in dat quaet geſelſchap hun beſte pluymen van reputatie, van naem, en faem verloren, ſy zijn nog al genegen om met dat quaed geſelſchap te converſeren; hebben ſy met tuyſſchen en ſpelen hun landen, en panden verloren, ſy zyn nog ſoo genegen tot het tuyſſchen, en ſpelen, dat ſy moeten ſpelen, oft quelen, jae ſy ſtelen om te ſpelen: Ik mag dan wel beſluyten, ergo als gy met uwen rijkdom zijt qualijk gevaren, laet den rijkdom door aelmoeſſen gewillig varen: want als gy diën quyt zyt, ſoo zyt gy het perykel quyt van nog eens qualyk te varen, en u te brengen in een nieuw, en grooter ſwarigheyd; Ik ſeg hierom plat uyt tot ſpot, en ſpyt van den rijken Gierigaert:

Opes ratò habent fructus,
Et amiſſæ cauſant luctus;
Si amiſſas vis ambire,
Novos luctus vis ſentire.

t'Goed doet den rijken zelden goed,
En met het goed verlieſt hy moed;
Is't dat gy naer nieuw goet weer tragt,
Gy een nieuw plaeg voor u verwagt.

Want hoe gy minder goed hebt om te leven, hoe gy beter, geruster, en gemakkelyker kont leven; de wereld is gelyk een zee, die moet gy door swemmen; maer om wel te konnen swemmen, gy moet van kleederen, en pakken ontlast zijn; Ik seg dan:

Ad natandum is celerior,
Qui ab onere liberior,

Aen imand t'swemmen beter past,
Als hy swemt sonder kleed, en last.

VIII. SIN-

VIII. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den GIERIGAERT *en den* INDIAEN, *en hier uyt leerende, dat in de Deugt, en God den opregten rijkdom gelegen is.*

Thesis : Locuples in thesauris. *Ieremiæ.* 51.
Antithesis : Nil proderunt thesauri impietatis. *Proverb.* 10. ℣. 2.

Zyt gy schat-ryk, en arm van deugt,
Den rykdom sal u doen geen vreugt.

En oud geld gierig Man door geld sugt weg gedreven
Wilt sig op zee om goud naer Indiën begeven,
Hy vint in't vaderland geen smaek, geen rust, geen lust,
Syn hert ook als hy slaept, bezeylt die ryke kust;

Hy

Hy heeft om dese reys veel slaepeloose nagten,
En waer hy sit, of staet, hy reyst met sijn gedagten:
Hy kan niet blyven t'huys, den drift dwingt hem te gaē,
De gelt sugt maekt hem blint, hy siet geen klippen aen.
Al vinden dit vertrek syn vrienden ongeraden;
Hy af steekt vande wal om geen tempeest beladen:
Om dat hy hoopt het gout, vreest hy geen ebb', oft vloet;
Siet, wat den drift vermag, siet wat de geld sugt doet;
Hy kruyst de woeste zee, hy snyt door d'holle baeren,
Naer veel geleden leet komt hy met vlyt gevaren,
Op d'Indiaensche kust. Het doet hem smert, en pyn,
Dat t'schip niet laden kan de minste Goude-Myn:
Terwyl hy loopt naer't Goud met onvermoede leden;
Soo komt een Indiaen hem te gemoed getreden:
Hy segt, ik merk dat gy om goud dit land beloopt,
Siet toe, dat gy om t'goud hier niet en wort gestroopt;
Ik bid u, staekt u loop: want by de Goude Mynen
Gy tot u leed sult sien de Griffoens verschynen;
Blyft staen, en gaet niet voort: want ider Griffoen,
Heeft magt genoeg om u de dood daer aen te doen.
Den Gierigaert wort droef, hy geeft wel hondert suchten,
Om dat hy droefheyd vind, daer hy soekt syn genugten,
Hy roept, ik heb gedaen een vrugteloose reys,
Verloren is myn hop, bedrogen myn gepeys:
Ik peynsde hier te zyn, ik hoopte groote schatten:
Myn blydschap droefheyd wort, myn hôp sal hier maer vattē
Verdriet en ongeval: vervloekt moet zyn het Goud
Dat my trok over zee, en nu als steen maekt koud
Vervloekt moet syn het goud, dat my wel duysent werven
Bevangen heeft met vrees van door tempeest te sterven.
Vervloekt moet syn het goud, dat my uyt t'vaderland,
Gelokt heeft tot dees kust, tot schade, en tot schand;
Ik moet, al spyt het my, met ydel schip vertrekken,
Kom ik in't vaderland hoe sal men my begekken;
Want ik met grooten kost dees reys heb uyt gestaen,
En evenwel geen goud, maer Niet heb op-gedaen;
De droefheyd my verwint, ik bid u, wilt mij troosten,
Sa, segt den Indiaen gy kont genoeg hier oosten;

Hier

Hier is den grootsten schat, die gij besitten sult,
Is't dat gij volgt mijn raet: soo niet? het is u schuld,
Dat gy vertrekken moet naer huijs met ijdel handen;
En dat gy te vergeefs gereijst zijt tot dees landen,
Ik sien, dat u gemoed vervallen is op't goed,
Dat u, als gij 't besit, meer leet, als voordeel doet,
Gij moet, wilt gy zijn rijk, op God u sinnen setten,
God is het goed van't goed; maer t'goud kan t'goed belettē
Segt waerom agt gij t'gout! gout doet meer quaet als goet
Dat gij maer krijgt met leet, en haest verliesen moet.
Dat goed is, liefd verheijscht, dat quaet is moet men hatē
God is u meeste goed; want God u t'meest kan baeten:
Hierom het is u pligt, dat gij God meest bemind,
En dat gy haet het goud, dat u tot schade dient.
Gy maekt van't goud u God, op't goud set gy u sinnen,
Maer t'goud u tegen houd dat gij God niet kont minnen:
Gy haet het groo ste goed gy mint het grootste quaet,
Gy mint, en eert het goud meer tot u quaed, als baet;
God gy ter syden stelt, die u het goud moet geven,
Gesontheyd, plaets, en tijd om van het goud te leven:
Gy sijt een afgodist, eert gy meer t'goud als God,
Kiest gij het quaet voor't goed gy zijt boos, bot, en sot
Dat quaed het goud kan doen; wel wist en de Bragmannen,
Die hebben t'goud uyt land als't grootste quaet gebannen;
t'Goud is een quaden stam, van nyt, van schelmery,
Van onrechtveerdigheyd, van twist, en moordery;
Goud voed de gierigheyd, t'goud wint onwinbaer steden
Goud krygt den valschen eet t'goud meer vermag als redē
t'Goud brēgt eē maegt tot val, t'goud makt eē vuyle Bruyt
t'Goud helpt den mensch in d'hel, en blyft daer selver uyt.
Waer t'goud het meest goed, dat men sou moeten wenschen
So waer veel beter t'iat van d'aerd' als van de menschen;
Want d'aerd besit 't gout dē mensch haelt gout uyt d'aerd
Dat hem van God vervremt, en met veel zorg beswaert:
Mint gy iet buyten God, gy speelt den sot, en blinden,
Want al wat gy dan mint, sult g'ook in beesten vinden;
De schoonheyd ciert de Pauw, de spinne-kop den raek,
t'Wilt swyn het snel gehoor, de Sim den goeden smaek,

Lynx

Lynx heeft een scherp gesicht, een sterken reuk de Raven
Den Leeu de sterkheyd heeft, het peerd is kloek in't slaven
De zee veel rykdom heeft, goud, peerlen, en corael,
Maer hebt gy God alleen? gy hebt het altemael.

Nos Aper auditu'Lynx visu, Simia gustu,
Vultur ordoratu, præcellit Aranea tactu.

Vele Beesten de vyf Sinnen,, Van de Menschen over-winnen
In't Geboor, t'Gesigt, t'Geraek, In den reuk, en in den smaek

ZEDELYKE LEERING.

Habes Deum, & non aurum?
Omnem, possides thesaurum.
Hebt gy maer God, geen ander schat?
Gy hebt meer schat, als Crœsus had.

Leert hier Cosmophile wereltsche ziel, God en de deugd beminnen, daer in is uwen rykdom, en u welvaeren gelegen; om rijk te worden en moet gy met desen Gierigaert de zee niet over-zeylen, soo veel ongemak niet lijden, u vaderland niet verlaten, gy zoud als gy wilt, en daer gy wilt, soo rijk sijn, als gy wilt; gy moet alleen God, en de deugd hebben, al hebt gy niet, gy hebt meer, als gy siet. Maer wat al arbeyd en doet gy niet om u te brengen in groot verdriet? want als gy arbeyd om u rijk, en niet deugdsaem te maken, soo doet gy dikwils vrugteloosen arbeyt, gelijk desen Gierigaert: daer-en-boven gy beswaert u conscientie, gy verquist den tijd, en gy maek u ziel arm. Om dan alle dese qualen te voor-komen, soo moet u gierigheyd sijn weg genomen, en gy en moet u liefde niet laten vallen als alleen op God, begeert gy eenig goet buyten God sonder dat

te

e begeeren om God, en voor ſoo veel het
ı kan dienen, om God daer mede te dienen
;y begeert u eygen quaet, en gy ſtelt u op
enen ſlibberagtigen weg om in u verdoemenis
e vallen. Gy begeert goederen, gy begeert
velluſten, gy begeert geſondheyd, gy begeert
erkte, gy begeert ſchoonheyd, gy begeert
ang leven, en ſoo voorts: maer al dat gy
egeert ſonder God, begeert gy tot u leet, en
chade: want het is goet, dat ſlegt is, het is
oed, dat gemeyn aen de beeſten is, het is
oed, dat niet durabel is, het is goed, dat
y met arbeyd moet krijgen, met ſorge moet
eſitten, en met droefheyd moet verlieſen. Ik
nag dan al wat gy bemind, en begeert buy-
en God, vergelijken by het put-water, oft
en goude Mijn: een goude Mijn moet met
erijkel van het leven gehaeld worden, gelyk
lykt in deſen Gierigaert, en het put-water is
ok heel moeyelijk om krijgen: want het
ord met een Pompe, oft met een ſwaer in-
rument van beneden opwaerts getrokken: ſoo
ok den rijkdom, de welluſten, de officien,
ı ſoo voorts en worden niet gekregen, ſon-
er grooten arbeyd, en dikwils met ſchade,
et ſchande, en met ziel verlies. Wederom
et put-water is gemeyn, de beeſten drinken
o wel het put-water, als de menſchen: ge-
k de Samaritaenſche Vrouw aen onſen Salig-
aker te kennen geeft, *bibit ipſe, & filii
us. & pecora ejus*; *Jacob heeft uyt deſen
ut gedronken, en ſijne kinderen, en ook ſijne
eſten*: ſoo ook de goederen de welluſten de
ſondheyd, de ſchoonheyd, het lang leven
bben de beeſten tot hun gerief, tot hun ge-
niet,

niet, en tot hun genugt, soo wel als de men-
schen; Daer-en-boven; het put, water en ver-
slaet niet geheel den dorst, om dat het komt
uyt eenen soutagtigen grond, ja het verwekt
wederom dorst. Dit heeft onsen Saligmaker aen
de Samaritaensche Vrouw ook te kennen ge-
geven. *Omnis qui biberit ex aqua hac sitiet
iterum:* Soo ook het put-water van de wereld-
sche goederen, en welluften heeft de selve
natuer: want hoe gy meer wereldsche goe-
deren krijgt, en hoe gy meer welluften ge-
niet, hoe gy minder te veden, en meer dor-
stig zijt, ergo de wereldsche goederen, en
moet gy niet meer als sout water agten. Ten
lesten het put-water moet met grooten arbeyd,
en niet sonder gestort te worden met eemers
op-getrokken worden, gy hebt daer koorden,
ketenen, en katrollen toe van doen, gy moet
u handen te werk stellen, jae u heel lichaem
moet in actie zijn. Hierom mag het put-wa-
ter van de wereldsche goederen, en welluften
wel vergeleken worden by het water van den
put, die Jacob op den weg gevonden heeft.
*Vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium
accubantes juxta eum; nam ex illo adaquaban-
tur pecora, & os ejus grandi lapide claude-
batur; Jacob heeft gesien eenen put in den
akker, en dry kudden Schapen liggende by den
put: want de beesten dronken daer uyt, en
den mond van den put wierd met eenen groo-
ten steen gesloten.* De H. Schriftuer wilt hier
mede te kennen geven dat het water uyt dezen
put niet en konde op getroken worden, ten
sy met grooten arbeyd: Slaet u oogen oo[k]
eens op het water van de wereldsche goede-
ren

ren, en wellusten, tot diën slegten, moeyelyken, en gemeynen put loopen, en snakken met drooge monden dry kudden Schapen, dry soorten van menschen, gelyk den H. Joannes getuygt, *Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ* : daer sijn in de wereld onkuysche menschen, die verkoeling soeken in het hitsig put-water van de vleesschelyke wellusten, daer sijn gierige menschen, die dorstig sijn naer het sout put-water van den sorgvuldigen rijkdom, daer sijn hooveerdige menschen, die begeerig zijn, naer het slegt put-water van de vergankelyke eer en swaermoedige digniteyten; maer eer dese dry kudden schapen aen dat slegt, dat sout, en dat hitsig put-water geraken; wat en moeten sy niet doen? wat en moeten sy niet lyden? wat al woorden en moeten sy niet den hals breken? hoe dikwils en moeten sy tegen hun hert niet spreken? hoe dikwils en moeten sy tegen dank niet swygen, om geen karrel te krijgen; hoe veel blauwe schenen en moeten sy niet loopen? en hoe dikwils en moeten sy geen roode kaken halen, eer sy konnen aen een slegt houwelyk, oft aen een mager, en moevelyk officie geraken? segt my eens gy Jongman, als gy eenen vuylen lust, en quaden dorst hebt naer het hitsig put-water van de vleesschelyke wellusten; met een woord, als gy een eerelyke dogter tot on-eer wilt brengen die door kommande van de ouders wel bewaert word. Wilt gy tot die Dogter vryen toegang hebben? hoe en moet gy de knegten, en maerten niet vleyen met soe-

te, en ootmoedige woorden, gelyk eenen bedelaer, en te vriend houden met geweld van geld, gelyk eenen negotiant, om soo de aenspraek van hun Jouffrouw te koopen? hoe en moet gy niet loopen, en keeren vroeg, en laet, in hitte, en kouw, in nat, en droog, en met soo een behendigheyd om dat gy van andere Jongmans niet en soud betrapt worden? hoe en moet gy niet stuypen, en de knegten inkruypen, om dat sy u door de poort souden laten in-sluypen; maer gy word haest van hun agter rug bespot, en uyt-gelacchen; en als gy soo veel arbeyd gedaen hebt, geenen kost gespaert hebt, en soo veel schamperyen uyt gestaen hebt, dan en kont gy nog tot u pretentie niet geraken. Wie kan ook uyt-leggen, hoe dier den hooveerdigen mensch het slegt putwater van de eer, en digniteyten moet koopen hoe veel vrienden en moet hy niet op maken, om aen een kleijn officie te geraken? hoe veele vyanden en moet hy niet te gemoed komen, met vriendschap, met ootmoed voor-komen, en met geld om-koopen? hoe veel kromme wegen van liegen, en bedriegen en moet hy niet in-gaen, om dat slegt put-water te vinden, en om een ander dat officie te onderkruypen? hy moet giften, en schenkagien voor af senden als sijne knegten, om dat put-water in bewarenis te houden. Hy moet ook selfs met den swaren eemer van eenen valschen eed dat put-water op halen, als hy God tot getuygen nemt, en alle sijne Heyligen, dat hy noyt en heeft gesolliciteert, oft doen solliciteren onder den duym met geld, door de tweede, derde, oft vierde hand, om dat officie

officie te mogen bedienen. Het is te vreesen dat soodanige menschen in de hel sullen bekennen, en beweenen hunnen sotten, en vrugteloosen arbeyd in het putten van dit slegt, en schrael water; sy sullen roepen *Ergo erravimus, lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, ergo wy hebben gedoolt, wy hebben verloren arbeyd gedaen, en wy sijn vermoeyt geweest in den weg van de boosheyd, en verderffenisse.* ;egt my eens gy Gierigaert, als gy by uw gelt n't Comptoir met een hongerige maeg, met et hooft vol muysen-nesten, en met een ydel orvuldigheyd alleen sit, als gy verwert, en ersuft staet in uwe rekeningen, als gy gedurig n besoignien zyt, dan met wissel-brieven te chryven, dan met contracten te maken, dan iet geld uyt te setten, dan met renten op te aelen, dan met processen te vervolgen; wat uw intentie? wat begeert gy? wat soekt gy? y soekt u kinderen rijk, en u ziel arm te maen: wat geniet sult gy hebben van soo veel y-een geschraeffelt goet? niet een goet; maer et slegste kleed van het huys, om u dood chaem daer in te winden. Wel moet gy soo beyden om alleen het slegtste kleed van het iys te hebben? ô vruchteloosen, en sotten beyd! arbeyd liever om het onbederffelyk, en isterffelyk kleet van de eeuwige glorie te ygen? arbeyd om de deugd te krijgen, arbeyd n God uwen Al te krijgen; dat is den geakelykston, en den kortsten weg, om ryk worden. Gy hooveerdigen mensch die, u lven soekt rijk in eer, in reputatie, in dig;eyt, en in staet te maken, sprekt u selven ns aen; waerom heb ik soo gewoelt, soo

geloopen

geloopen, soo gearbeyd? ik heb gewoeld om uyt myn rust in groot gewoel te geraken; ik heb geloopen om myn geluk in grooten druk te koopen; ik heb gearbeyd om uyt mynen vrydom in groote slaverny te vallen. Segt my eens gy staetsugtigen mensch, gy geldgierigen mensch, wat al middelen gebruykt gy om u selven ryk, en groot te maken? gy maekt u kleyn, gy submitteert u, gy kruypt vrienden, en vyanden in, gy geeft groote schenkagien aen groote, en kleyne. Maer gy en moet soo lang niet loopen, soo veele middelen niet soeken, soo veel arbeyds niet doen, om den eeuwigen schat op te doen: *Quaerite primum regnum Dei, & caetera adjicientur vobis*, *soekt eerst het ryk Gods, en al wat gy begeert sal u toegeworpen worden*: dat rijk is ligtelyk, en haestelyk te vinden; zyt gy op den weg van de deugd, houd gy de regte hand van een goede meyning, blyft gy niet haperen door traegheyd? gy zyt soo ryk, dat Salomons rykdom by uwen rykdom maer armoede is, want gy krygt God de fonteyn van alle schatten: verag dan alle wereldsche goederen, en wellusten en tragt naer God, naer de deugd, naer een goed leven, dan zyt gy ryk, al syt gy arm. Ik blyf dan ook by myn besluyt;

Habes Deum, & non aurum?
Omnem possides thesaurum.

Hebt gy maer God, en geenen schat?
Gy hebt meer goed, als Croesus had.

IX. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen de SIM, *en den* VOS, *en hier uyt leerende, dat men met luttel goed kan ryk zyn, als men wel te vreden wilt zyn.*

Thesis: Est quasi dives, cum nihil habeat:
Antithesis: Et est quasi pauper, cum in multis divitiis sit. *Proverb. cap.* 13. *vers.* 7.

Hy is ryk, al is hy arm:
Hy is arm, al sit hy warm.

DE Sim is bly, en heeft het breet,
Om dat sy draegt een deftig kleet;

'T is naer de moden wel gemaekt,
Geploeyt, geſtrikt, geknopt, gebaekt.
Vos komt by Sim, hy groet haer ſeer,
Maer 'tis maer een geveynſde eer.
Waerom ſegt Vos, zyt gy verblyd;
Terwyl door Mars 't land droefheyd lyd,
Gy naer den tyd u voegen moet.
In droeven tyt is droefheyd goed,
Gy pronkt hier als een kermis pop,
En toont, dat gy zyt los van kop.
Sou ik, roept Sim, niet weſen bly?
Ik ben nu vry van ſchampery.
Gy hebt my eertijds uytgemaekt
Als ſteerteloos, als kael, en naekt:
Siet, hoe ik nu ben opgeſet,
Ik gaen geçiert als een Cadet.
Ik draeg een kleed van peirlen ſtyf;
Een goude keten om myn lyf,
En op myn hooft een pluymen hoet;
Ik weet dat u dat ſpyten moet.
Maer hoe gy meer myn kans benyd,
Hoe ik al meer zal zyn verblyd.
Vos roèpt, gy moet maer zyn beſpot.
En niet benyd; want gy zyt ſot.
Waert gy wel wys, gy waert niet bly:
Want gy zyt bly in ſlaverny.
Dat gy geluk agt, in u druk;
Den Uyl blyft vuyl op een ſchoon kruk.
Gy ſchoon gekleet zyt op den ſwier,
Nogtans gy blyft een mottig dier;
Draegt, wat gy wilt; het u miſtaet.
Gy blyft een Sim in ſchoon gewaet,
Een goude keten is uw laſt
Sy prangt u lyf, ſy bout u vaſt,
Gy ſpeelt by't volk met 't kleed den gek

En

En draegt dat kleed om u gebrek.
Om dat u billen u mistaen
Doet gy uyt nood dit kleetsel aen.
'k draeg geen kleed, geen hoed, geen schoen,
Om dat ik dat niet heb van doen.
Als gy zyt om u kleed verblyd
Gy in u eygen licht dan zyt;
Want als gy bly zyt om u kleet,
Soo toont gy blijdschap om u leet.
Want Adam was'er beter aen,
Als hy kost sonder deksel gaen.
Hy had genoeg, en geen gebrek,
Hy was te vreden en niet vrek,
Maer als hy at de vrugt uyt lust
En is sijn lust nog niet geblust
Hy is geworden arm en kael:
Hy soekt een deksel voor sijn quael,
Doen sag hy eerst dat hy was naekt,
En tot een groot gebrek geraekt;
Hierom uyt nood maekt hij een kleet
En winnen moet sijn brood met sweet,
Ik seg u dan, en 't is gewis;
Die't minst van doen heeft, 't rijksten is.
Dit heeft getoont Diogenes,
Die maer en had een steene fles;
Hy die niet had', had' niet van doen,
Hy water dronk, hy at maer groen:
Maer hy sijn fles in stukken brak;
Om dat hy imand met gemak
Sag sitten aen den water kant,
Die water schepte met sijn hand,
Hierom hy brak sijn steene fles,
En gaf den Vreskaert een schoon les.

ZEDELYKE LEERING.

Si cum parvo es contentus,
Es cum parvo opulentus.
Gij met luttel zijt te vreden?
Gij zijt rijk en leeft naer reden.

Leert hier Cosmophile wereldsche ziel van den Vos in uwen kleynen staet u groot geluk kennen: want het geluk en bestaet niet in veel te hebben, maer in niet van doen te hebben, en in niet gebrek te hebben. Men siet dikwils dat de rykste menschen het meeste van doen, het meeste gebrek, en het minste contentement hebben; ergo al zijn sy rijk, sy en zyn niet gelukig? hy is gelukig die niet van doen, en niet gebrek en heeft. Dit is de leering van den H. Augustinus in synen regel, die hy ons heeft achter gelaten: *Illos existiment ditiores, qui in sustinendâ parcitate fuerint fortiores; melius est enim minus egere, quam plus habere: Men moet die menschen ryker, en gelukiger agten, die naer geen goed en tragten, maer dat veragten, en kloek zyn om de armoede uyt te staen: want het is beter luttel van doen te hebben, als te veel hebben*; om dat te veel hebben lastig is, en luttel van doen hebben gemakelyk. Dit wist wel den Philosoph Diogenes, hierom hy hiel sijn selven gelukiger, als Alexander was: want Diogenes en had soo veel niet van doen, als Alexander. Diogenes was te vreden met sijn kleyn en slechte Ton, en Alexander niet, al had hy by naer de geheele wereld onder sijn gebied. Dit getuygt den Poëet van den eersugtigen Alexander;

Unus Pellæo Juveni non sufficit orbis.

Ofs

Oft Alexander had'soo groote eer bekomen,
Dat hy op weynig tyd had' in syn magt genomen
Soo menig deftig Ryk, soo menig sterke Stad,
Verwoest soo menig Slot, berooft soo menig schad:
Nogtans hy laet sig nog soo ver'van d'eer-sugt voeren
Dat hy, spyt, die t'benyd, wilt doen syn Trommels roeren
Uyt'wereld leste Pael: want s'werelds groote plyn,
Is voor syn groot gemoed, te vuyl, te slegt, te kleyn.

Maer sijn grootsigeyd, en begeerlykheyd word van den Poëet met recht gelastert, en Diogenes word gepresen, om dat hy genoeg heeft om dat hy niet gebrek en heeft, ja om dat hy nog sijn steene fles te veel heeft: want in plaets van de fles gebruykt hy sijn hand, om daer uyt, als uyt eenen kroes het schrael water te drinken:

Quanto felicior hic, qui
Nil cuperet, quā qui totum sibi posceret orbem.

Diognes zit warm, al en besit hij niet,
En Macedo is arm, al heeft hij al'tgebied,

Dit heeft Diogenes met eenen vrypostigen mond te kennen gegeven, als hy Alexander den grooten heeft gekleyneert, en sijn armoede hem door den neus heeft gevreven:

Als Alexander sag van't reysen t'heyr besweken,
Is hy om rust in een schrael Bosch geweken;
Den Vorst daer in een Ton Diogenes siet staen,
En sprekt den armen Man met soete woôrden aen:
Vraegt, vriend, iet, dat gy wilt, en t'sal u strakx geschieden
Ik sal u maken ryk, en wilt geen weldaed vlieden,
Verlaet dit droevig Bosch set boekken aen d'een Zy,
Trekt op, en volgt myn treyn, den kost geef ik u vry.
Gy leeft hier in gebrek, ik sal u vriendschap toonen,
Trekt op, en blyft niet hier, soo arm, en eensaem woonnen
Trekt op tot u geluk, trekt uyt u slegte Ton,
Ik wensch maer, segt den Man, dat gy gaet uyt de Son
Ik heb niet meer van doen: k'kaet, k'vlugt eer 'k schouw lusten:

T'syn Beulen voor de ziel, Pak-huysen vol on-rusten:
Ik agt den rykdom niet, ik hagt een stil gemoed,
Veel beter, magtig Vorst, als aen eer, en goed;
Gy, die verwinner syt van soo veel woeste Landen,
Kont u begeerlykheyd niet houden in de handen:
Die niet begeert, is ryk, en t'is den klokste Man,
Die synen wilden wil in driften dwingen kan.

Wat dunkt u? en heeft desen Philosooph den nagel niet regt op het hooft geslagen? als hy de armoede voor geen armoede agt, soo lang imand niet gequelt en word met de begeerlykheyd want de begeerlykheyd alleen maekt ook den ryken mensch arm; hier uyt kont gy nu besluyten, ergo om rijk te zijn, moet men wel te vreden, en niet begeerlijk zijn; gelyk het spreek-woord segt:

Quis dives? qui nil quærit: quis pauper? avarus,
Wie moet sijn arm wie rijk geagt?
Rijk, die niet soekt, arm, die veel wagt.

Ja hy en is niet alleen arm, maer ook dikwils den gek van andere menschen: want men spot met den rijken vrek, gelyk met eenen gek, om dat hy gelijk een opgetoyde Sim, tot vermaek van andere menschen dient: want hy met sijn schoon goet, niemant min goet doet als sijn selven; hy heeft nu daer van de sorg, en sijn vrienden hebben nu daer van vermaek, want sy lacchen van nu af al in hun vuyst, om dat sy sien den rijken Gierigaert voor hun al meer, en meer goet begeeren, sonder iet te derven verteiren, dat sy daer naer sonder arbeyd suller haelen, en met vermaek sullen verslmeiren; ergo den rijken Gierigaert draegt het schoon kleed van den rijkdom tot sijnen last, om dat het hem niet

niet wel en paſt, en maer dient tot vermaek van ſijne vrienden, die hem voor eenen Aep aen-ſien om dat hy ſoo veel ſorg, en laſt voor hun op ſijnen hals krijgt, dat hy daer van moet ſweeten, en hygen, ſonder eenigen loon oft dank van ſijn vrinden te krygen. Hierom wilt gy geruſt, ontlaſt, bly, en wys ſijn; gy moet met luttel te vreden ſijn dan ſult gy rijk ſijn, dan ſult gy niet beſpot worden, dan ſult gy het hooft niet vol ſorg, het hert niet vol begeerlijkheyd, en het lichaem niet vol ongemak hebben: gelyk den zedigen Poëet Horatius ſegt;

Deſiderantem, quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſollicitat mare

Hy die met weynig is vernoegt.
En ſynen wil naer Gods voegt.
Is ryk van moed, en bly van hert.
Den ſtorm op zee doet hem geen ſmert.

Hierom Socrates plagt te ſeggen: *Nihil amitit, qui Nihil habet, & parum eget, qui parum cupit: Hy verlieſt niet, die niet en heeft en hy heeft weynig van doen, die weynig begeert*, Ik ſal daer by ſeggen;

Wie niet ontbrekt maer heeft genoeg,
Is rijk, al leeft hij by een Ploeg,
Wie veel begeert, en is niet rijk,
Al heeft hy gelt, gelijk als ſlijk.
Hebt gij niet veel, ſijt niet bedroeft.
Gij weet, dat gij niet veel behoeft
Den Vorſch, al heeft hij hair, nog wol,
Is blijder als den vetten Mol.
Sijt ook te vreden: ſijt gij wijs?
Hebt gij een Duijf, en geen Patrüs,
Hebt gij maer pap, geen ſpaenſche rijs?
Den honger is de ſaus van ſpijs.

Hier uyt volgt nu, dat de armoede blydschap en rijkdom kan geven aen den mensch, als hy wel te vreden is; en in tegendeel dat den rijkdom droefheyd, en armoede kan gegeven aen den mensch, als hy niet wel te vreden, onversaed, en te seer begeerlijk is: Dit is het gevoelen van Cicero: *Egens est, qui non satis habet, & is cui satis nihil potest esse;*

Hy arm is, die genoeg noijt heeft,
En noijt met't sijn te vreden leeft,

Dit wist den Poëet Juvenalis ook wel; hier om hy laet den rijken Gierigaert sijn onversaedelijke begeerlijkheyd, en diesvolgens zyn armoede te kennen geven:

Si nondum implevi gremium, si panditur ultrà,
Nec Crœsi Fortuna umquam: nec Persica regna
sufficient animæ.

Soo lang daer nog iet is te vinden, oft te krijgen,
Ik sal noyt syn versed, k'sal loopen, smeeten, hygen,
Het magtig Persen-Ryk, en Crœsi grouwsaem goed.
Ja heel de wereld niet aen myn gemoed voldoet.

Hier hebt gy de bekentenis vanden rijken Gierigaert selfs, dat hem sijn begeerlijkheyd arm maekt; Ja Aman selfs sal u dat bekennen: *Exposuit Aman magnitudinem divitiarum suarum, & filiorum, & cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto. quamdiu videro Mardochæum Judæum sedentem ante fores regias; Aman*, segt de Heylige Schriftuer, *heeft te voorschyn gebrocht sijnen grooten staet, hy heeft gesloeft op sijnen grooten rijkdom, maer hij bekent selfs, dat hij niet en heeft, om dat Madrocheus eenen witten voet in't Hof van Assuerus heeft*; hy en kan niet sien, dat Mardocheus by den Koning is gesien, al heeft hy goed, en eer genoeg, hy is nog even-wel

begee-

begeerig om Mardocheus van eer te berooven Hier blykt nu, dat het beter is niet veel van goen te hebben: want veel goed, en stopt geen gierigheyd, en elken schat brengt sijn gierigheyd mede; hierom ik blyf by myn besluyt:

Si cum parvo es contentus.
Es cum parvo opulentus.

Houd gij u met t' kleijn te vreden?
Gij sijt rijk, en leeft naer reden,

X. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den Esel, *de* Sim, *en den* Mol, *en hier uijt leerende datmen niet en mag klagen; als men iet moet verdagen, en dat men niet en moet benijden een anders geluk.*

Thesis : Fili in bonis non des querelam, & in omni dato non des tristitiam verbi mali *Eccli* 18. ℣. 15.

Antithesis : Qui querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi. *Job.* 33

Wat God geeft, moet sijn geägt,
Siet dan niet suer, doet dan geen klagt:
Want is't dat gij van weelde klaegt,
Gij nijt u huys Gods zegen jaegt.

Ez

Esel aen de Sim komt klagen
Met een droef, en groot geluijt,
at hy niet mag horens dragen,
En maer heeft een slegte huyt.
ogt ik, segt hy, horens hebben.
Ik sou sterk syn, als den Stier;
u ben ik maer eenen lebben,
Een veragt, en motig dier,
sou loopen in de Bosschen.
Ik sou stellen my te weir
nbeschroomt gelyk de Ossen;
Ik sou vreesen Leeuw, nog Beir
aer nu moet ik altijd hooren,
Dat ik ben een traege beest,
at ik draeg maer lange ooren.
By gebrek van kloeken geest:
ant ik hoor de wilde Dieren,
Als sy maken t'minst gerugt;
n en derf ik niet meer swieren
Maer ik geef my op de vlugt.
ogt aen horens ik geraken;
Ik sou krygen groot çieraet,
rens my stout souden maken,
Ik sou vreesen dan geen quaet.
heb ook, segt Sim, wel reden,
Om te doen myn groote klagt,
te syn niet wel te vreden:
Want een ider met my lagt:
moet gaen met naekte billen:
Segt eens, staet dat niet infaem?
doet my van gramschap swillen,
k my om myn naektheyd schaem
der steert te moeten leven,
Doet my schande, pyn, en spyt.
S rt, die Pauwen maekt verheven,
Ben ik tot myn schande quyt.
K oet, roept Mol, hier tusschen spreken:
Klaegt soo niet van u verdriet;

Segt

Swyt vry van u kleyn gebreken,
Als gy op myn blindheyd siet,
Waerom doet gy, Esel, klagten!
Dat gy niet twee horens draegt;
Sa verset u swaer gedagten,
Waer door gy u selven knaegt,
Set u sugten, Sim, ter syden,
Wat gebrekt u; eenen steert
Dat gebrek is goed om lyden,
En ten is geen klagten weert.
Siet eens op de blinde Mollen,
Gy sult sien hun leet, en druk;
Sy maer kruypen in de hollen,
Daer in stekt al hun geluk.
Syn sy niet verwoeste dieren,
En beroost van't sonne-licht,
Maer gy kond door velden swieren,
En gy hebt een goed gesigt.
Aliena si æstimaris infortunia;
Tunc æquiore mente perferes tua,
Als gy een anders quelling siet,
Gy dan u eygen agt als niet.

ZEDELYKE LEERING.

Impetis tot Deum telis;
Deum vexas quot quærelis.
Met soo veel sweerden gij God stekt,
Als gij sijn hooft met klagten brekt.

Leert hier Cosmophile, weredsche ziel, niet klagen van weelde, gelyk den Esel, en de Sim; gy klagt dikwils, en gy en hebt geen reden van klagen; dat gy u geluk kende, gy en sout soo niet klagen; maer dat te verwonderen is, den rijken Gierigaert klaegt altyd, en hy klaegt dat hy arm is. Waerom houd hy

ſijn ſelven voor arm? om dat hy altijd om hoog ſiet, hy ſiet, en hy let altijd op de perſoonen, die rijker ſijn als hy is, en om dat hy die rijke perſoonen niet in rykdom kan gelijk ſijn, oft voor by zeylen, ſoo laet hy hem voorſtaen, dat hy arm is, ten op-ſigt van die rijker perſoonen Maer den rijke Gierigaert moet nederwaerts ſien, hy ſal dan ſien, dat hy rijk is, hy ſal ſien, wie, en waer arme menſchen ſijn, hy ſal ſien, dat hy qualyk ſiet, als hy ſijn ſelven voor arm ſiet. Dit heeft u onſen Saligmaker geleert, als hy met ſijne diſcipelen op den Berg geklommen was, heeft hy nederwaerts geſien datter veel verhongerde menſchen hem quamen gevolgt; hierom hy heeft tot Philippus geſeyt: *Unde ememus panes ut manducent hi? Waer van ſullen wy brooden koopen, op dat dit volk mag eten?* ſoo haeſt hy nederwaerts ſiet, ſiet hy den nood, en honger van dit volk, en hy wort beweegt om hun te helpen. Soo moet gy ook doen, ſegt den H. Baſilius: Gy moet u oogen ſlaen op ſoo veel arme menſchen, die maer het tiende deel van u goed wenſchen dan ſult gy uwen grooten rijkdom ſien, als gy hun groote armoede ſult ſien, dan ſult gy tot hun groot medelyden, en voor u groot contentement krijgen. Hier uyt volgt nu, dat den rijken Gierigaert ſoo klaegt, ſoo beſorgt, en ſoo ongeruſt is, om dat hy om hoog ſiet, om dat hy altijd den rijkdom van ryker perſoonen inde hoog heeft; ergo het en is geen wonder, dat hy ſijn ſelven voor arm ſiet, als hy ſijnen rykdom niet en ſiet, oft kend, maer alleen den rijkdom van rijker

persoonen; die hy niet en heeft, maer wel sou willen hebben. Deês begeerlykheyd maekt hem arm, dees armoede maekt hem ongerust, dees ongerustheyd maekt hem gaende, en in de weir om sijn selven soo rijk, soo groot soo gelukkig te maken als een ander is. Ergo de klagten komen meestendeel uyt den nyd, uyt de hooveerdigheyd en uyt de gierigheyd; het sijn dry quade stammen, waer uyt vele venynige vrugten voorts-komen; maer om niet buyten propoost te loopen; laet ons eens sien, waerom den rijken Gierigaert noodeloose,en onregtveerdige klagten aen God doet. Hy klaegt om dat hem sijn goed niet goet, en groot genoeg is; is hy vyftig duysent guldens rijk, en siet hy imand die hondert duysent guldens rijk is; dan en let hy, op sijn vyftig duysent guldens niet, maer alleen op de vyftig duysent guldens van den anderen persoon, die hy min heeft: Hierom hy houd sijn selven voor arm ten opsigt van diën persoon, die vyftig duysent guldens rijker is, als hy. Gaet dan eens, segt den H. Basilius, by soo eenen rijken Gierigaert om een aelmoes; hy zal klagen, hy sal syne schouderen trekken, hy sal seggen: het en schiet my niet over, ik ben selfs pover, den koop handel staet stil, de renten komen niet in, de Pagters sijn vele jaren aen my ten agteren; met een woord ik ben selfs in groot gebrek, ik ben arm. Ik geloof u wel segt den H. Basilius, ik bekenne het is soo, gelyk gy segt; *Dicis pauperem te esse, & ego sentio tecum*, gy segt, dat gy arm zijt, en ik heb met u het selve sentiment: want arm sijn gelyk ik te voren heb geseyd, en

is

is anders niet als gebrek lyden, en miserabel sijn: gy zijt miserabel, en gy lijd gebrek in uwen rijkdom, om dat gy uwen rijkdom niet en gebruykt. Daer-en-boven gy en agt, gy en denkt niet, wat gy hebt, maer alleen wat gy niet en hebt, gy siet dat gy soo veel niet en besit, als diën, oft diën persoon, die rijker is, als gy: Hierom segt gy, dat gy noch arm en miserabel zijt, en gy doet u uyterste beste om dien rykeren persoon voorby te zeylen, oft te achter haelen gy sijt altijd in de weir, en in besoignie gelijk imand die in de loop-baen den eersten prijs wilt beloopen; al heeft hy eenige loopers voorby geloopen, hy en is niet gerust, hy en is niet te vreden, hy en staet niet stil, voor dat hy alle de voor loopers voorby loopt; hy en let niet op de loopers die hy in-gehaelt heeft; maer alleen op de voor loopers, die hy noch moet in haelen, om den eersten prys te behaelen. Wederom gy ryken Gierigaert gy sijt in de weir, gelijk eenen passant, die om eenen wilden stier, oft venynig serpent te ontloopen op eenen boom, oft leer loopt; als hy op de tweede sport van de leer is hy en blyft daer niet op staen, maer hy klimt terstont op de derde sport: als hy nu is op de derde sport, hy klimt op de vierde, en soo voorts: want hy en let niet op de sporten die hy op-geklommen is, maer op de sporten alleen. die hy noch moet opgaen, om buyten perijkel te staen: soo gaet den rijken Gierigaert ook te werk; hy veracht, en hy vlugt de armoede gelijk een schadelijk Serpent: Hierom hy klimt op de leer van begeerlijkheyd,

hy

hy geraekt op de tweede sport van twee duysent guldens; maer hy en betrou-t hem daer niet, hy klimt hooger tot de derde sport van dry duysent guldens; daer en blijst hy nog niet stil staen, hy klimt al hooger, en hooger: want hy en siet, oft let op het gelt niet, dat hy heeft gekregen, maer op het gelt, dat hy noch kan krijgen om geen perykel van armoede te krygen; ik mag dan wel seggen:

Avaritia plus crescit
Si avarus plus ditescit.
De gierigheyd is noyt gestilt.
Hoe meer men heeft, hoe meer men wilt.

Hoort nu eens den H. Basilius klagen over de klaegende rijke Gierigaerts: *Oportebat illos gaudere, & gratos esse quod tam multis sint opulentiores; illi vero mœrent, ac lugent, quod ab uno, & altero opulentioribus vincuntur:* De rijke Gierigaerts behoorden bly en dankbaer te sijn, om dat sy soo veele sporten van duysende guldens gekregen hebben, dat is, om dat sy rijker sijn, als duysende, en duysende menschen; maer sy klagen, sy kroggen, sy kreunen, sy murmureren, om dat sy hier, en daer imand ryker sien, als hun selven; en om dat sy die niet en konnen achterhaelen; Hierom sijn sy altijd bevreest, en besorgt; hierom weygeren sy aelmoessen te geven; want sy laten hun voorstaen, dat sy niet genoeg en hebben, om van te leven, sy geven hun voor arm uijt, om dat sy aen de arme ook niet van den overschot en souden geven. ô Wereldsche ziel, roept den H. Basilius, dat gy eens overpeysde hoe veel eerelijke menschen gy overtreft in rijkdom: dat gy eens over-
peysde,

eyſde, datter veel eerlijke menſchen ſijn die
iet en hebben, dat gy hebt, en even-wel
eter te vreden, en dankbaerder ſijn als gy!
at gy eens overpeyſde; dat gy duyſent-mael
ieer hebt, als duyſende menſchen, die duy-
nt-mael beter ſijn als gy; dat gy eens over-
eyſde, datter veel eerlijke menſchen ſijn en
o goet, als gy, die gebrek van brood
den, dat hier, en daer in u huys onder de
eten wort getreden, dat gy hier en daer
et beſchimmelen, en ſuer worden; dat gy
ns over-peyſde, datter veel arme menſchen
n, die geſcheurt, verhackelt, en half naekt
en in den winter, en gy hebt u koffers vol
eederen, die noyt ſon, oft maen ſien? ziet
ns op die arme mollen, gy ſultu geluk, ſien en
nt dan liever die overvloedige kleederen
n arme menſchen, als aen de motten: wilt
die kleederen niet ſelfs gebruyken? laet
de arme, en naekte menſchen gebruyken,
ſy bederven, en rotten. Slaet dan u oogen
leeg op die arme menſchen, en niet om
og op de rijke menſchen; let op hun groot
ed niet, maer alleen op u goet, gy ſult dan
ert ſonder ſorg, bly, geruſt, en genegen
bermhertigheijd gevoelen, en niet meer
ſeer om rijkdom woelen: want gy ſult
al en gaet gy dien, oft dien perſoon niet
boven in rijkdom, dat gy daer tegen duy-
de, en duyſende andere rechtveerdige, en
ijke menſchen in rijkdom, en ſtaet te bo-
gaet, die het vierden-deel niet en hebben,
gy hebt, en even-wel al genoeg hebben,
wel te vreden ſijn: ergo ten opſigt van
perſoonen, die minder middelen hebben,
als

als gy, hebt gy meer, als genoeg, is't dat gy geen begeerlijkheyd daer by en hebt; ergo gy kond eerlijk leven, u maetelyk tracteren, en de arme menschen mildelijk assisteren van u goed: maer gy en sult dat niet konnen doen, is't dat gy om hoog blyft sien, is't dat gy tragt soo hoog te zijn, als een ander, is't dat gy in de weir sijt om soo rijk te worden, als een ander: gy moet sien om leeg, niet om hoog gelyk den Esel, niet naer den rijkdom van een ander, maer naer de armoede van een ander. Gy moet sien datter vele Mollen sijn, vele arme menschen die vroeten en slaven om den schraelen kost, gelijk de Mollen, en die niet eens eenen blyden dag sien. Hoort wat tot ons propost, den Wijsen-man segt *Sex sunt quæ detestatur Deus*? ses saken sijnder die God vervloekt: en hy stelt voor het eerste en het principaelste, *oculos sublimes*, op-geheven, oft op-gespalkte oogen. Wel hoe vervloekt God op-geheven oogen? de natuer heeft de oogen op het hoogste van het lichaem gestelt, om dat den mensch soude om hoog sien, en niet gelijk soude sijn aen de beesten die de oogen, en de hoofden naer de aerde boogen gelijk den Poëet Ovidius wel bemerkt heeft:

Os homini sublime dedit. cælumque tueri
Jussit, & erectos ad sidera tollere vultus.
God heeft de menschen t'hooft, en d'oogen hoog gegeven.
Om dat sy souden syn van d'aerd'om hoog geheven?
Om dat sy souden syn de beesten ongelyk,
Sy moeten sien naer d'aerd', en wy naer't hemels Ryk

Waerom vervloekt God dan de op-geheven oogen, oft het op-heffen van de oogen? God en vervloekt geen op geheven oogen, als de oogen,

oogen, en het hert van den mensch tot God worden op-geheven, en van de aertsche goede-ren worden af-getroken: dat op-heffen behaegt den God, God dan vervloekt de op-geheven oogen, als den mensch met sijne begeerlijke oogen siet om hoog, hoe ryk, hoe magtig, en hoe pragtig een ander is, en als den ryken Gierigaert al begeert, dat hy met sijn begeer-lyke oogen siet een ander hebben. Ja wereld-sche ziel God vervloekt u hooveerdige, u ny-dige, en u gierige oogen, die gy opheft, tot de hooge digniteyten, God vervloekt u oogen die gy op-heft, om imand te sien, en te be-nyden, die rijker is van goet, die schoonder is van lichaem, die magtiger is van vrien-den, die hooger is van digniteyt, en die prag-tiger is van staet als gy. God en kan niet ly-den, dat gy de party van den klaegenden E-sel oft de kreunende Sim speelt, God en kan niet lyden dat gy met scheele oogen de Ossen, ende Pauwen, dat is, de rijkste weer-siet, en dat gy al wilt hebben, dat een ander heeft, God en kan geen op-geheven, oft nydige oogen lijden, die niet en konnen sien, oft lijden het welvaren van een ander; maer hy begeert, dat gy die op geheven oogen laet sinken, dan sult gy sien dat gy rijker, schoon-der, magtiger. en prachtiger zijt, als duysen-de, en duysende menschen, die ook met sieke leden, verworpen, en slaevelyke werken moe-ten doen, om aen den schraelen kost te ge-raken, die u versleten vodden, die gy op de straet hebt weg geworpen nog komen oprapen. Waerom wilt gy dan klagen, en kreunen ge-lijk den Esel, en de Sim; aengesien het met u

u soo wel gaet ten op-sigt van soo veel arme menschen, die sonder rykdom, sonder gesontheyd, sonder magt, sonder vrienden, sonder pracht moeten gelijk blinde Mollen door de wereld kruijpen, en sukkelen? peyst eens, wat een gelukige conditie gy hebt, als gy de miserabele conditie, het slegt tractement en de slavernye van soo veele arme menschen siet; dan sult gy bly toe, gerust, en wel te vreden sijn, dan sult gy God danken, om dat hy u groot goet, en groote eer heeft gegeven, die hy aen soo veele menschen heeft geweygert. Hier uyt volgt dat gy u niet arm, maer rijk moet bekennen: bekent gy u ryk? ergo gy moet u goet maetelijk gebruyken; dat is loffelyk gedaen: en mildelyk mede deylen aen de arme menschen, aen die blinde Mollen, die noyt eenen vrolyken dag sien; en dat is wysselyk gedaen: want het is deugdelyk gedaen: is het deudelyk gedaen? soo is het voor u saeligheyt gedaen: want behalven het looffelyk gebruyk van den rykdom, sult gy, bovendiën daer naer nog hebben den hemel voor den rijkdom alleen en kan u niet den hemel geven, de bermhertigheyd t'samen met den rijkdom moet u saelig maken, en brengen in behouden haven gelyk een schip door den wint tot de gedestineerde kust moet geraken. Dit getuygt onsen Saligmaker selfs; *Facilius est Camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum Cælorum* gemakelyker kan eenen Kemel gaen door de ooge van een naelde, als eenen rijken Gierigaert kan in gaen in't rijk der hemen; maer de rijke menschen geraeken met de bermhertigheyd door de enge poort van

den

den hemel gelyk ook de grove kabel met eenen fijnen draet garen door de ooge van een naelde geraekt: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*, *Salig sijn de bermhertige: want voor bermhertigheyd sullen sy bermhertigheyd krijgen*, sy sullen met gelijke munt betaelt worden. Ergo de ryke menschen en sullen den hemel niet besitten, is't dat sy de arme menschen niet tot assistentie komen en is't dat de arme menschen niet tot assistentie komen van de rijke menschen; met een woord, de arme menschen sullen de rijke menschen in den hemel helpen, is't dat sy van de ryke menschen ook geholpen worden. Dit sal ik u toonen met een gelykenis. Genomen daer sijn twee persoonen in een schraele, woeste, en drooge hey, den eenen is soo kreupel, dat hy syn selven van de plaets niet en kan roeren, en den anderen is soo blind, dat hy niet en kan sien, al schijnt de middagsche son. Wat raed? wat hier gedaen, eer sy hier van honger, en ongemak vergaen? hoe sullen sy van dees miserabel plaets geraken om tot de naeste stad, en aen spijs te geraken? het is seker, dat sy malkanderen daer af moeten helpen: want den blinden en kan den weg niet vinden, en den kreupelen en kan over weg niet gaen: ergo den eenen en kan sonder den anderen niet; hierom den blinden moet den kreupelen over weg dragen, en den kreupelen moet aen den blinden den weg wysen: ergo sy hebben malkanderen van doen: want den blinden moet sien door den kreupelen, en den kreupelen moet gaen op den blinden: soo gaet het ook wereldsche ziel, met

de rijke, en arme menschen; sy sijn op de woeste, en dorre hey van dees werelt, sy en konnen daer niet blyven, *non habemus hic manentem civitatem*; sy wenschen te komen van die woeste, en schraele hey tot het waerachtig lant van beloften. Maer wat raed? den wil is daer, maer de macht en is daer niet want den rijken is blint, hy heeft sijn begeerlyke oogen soo vol sant, en drek van de aerdsche goederen, dat hy niet en siet waer hy gaet, ja hy is soo verblind door de dikke schellen van alle sijn renten, en erven, dat hy den weg naer de hemelsche erffenis niet en kan vinden: even-wel hy kan genoeg gaen: want hy heeft twee sterke beenen van gelt, en goet, die hem ondersteunen en over weg konnen brengen; maer den armen mensch is kreupel, hy en heeft geen voeten om te gaen: soo dat hy vanden rijken moet gedragen, en den ryken moet vanden armen geleyd worden. Ik mag wel seggen uyt medelyden;

Pauper ubique jacet.
Den armen is een kreupel dier.
Hy kruypt op d'aerd' naekt, als een pier.

Hy en heeft geen goede middelen om door dees schraele hey tot de hemelsche wey te geraeken: maer hy heeft een sterk, en goet gesicht; de armoede houd sijn oogen wyt open, om wel te sien, en te kiesen den rechten weg naer de hemelsche wey: Den besten raed dan in dit geval geeft hun den H. Augustinus: *Dives & pauper sunt duo contraria, tamen sibi invicem necessaria*; den rijken, en den armen moeten

moeten malkanderen byſtaen: want den eenen en kan niet gaen ſonder den anderen; den ryken en mag niet klagen, maer hy moet wel te vreden, en bly ſijn, om dat hy uyt dees schraele hey door den armen inde vette wey van de eeuwige ſaligheyd kan gedragen worden; Ik blyf dan by mijn beſluyt:

Deum vexas quot querelis,
Deum impetis tot telis

Met ſoo veel ſweerden gy God ſtekt,
Als gy ſyn hooft met klachten brekt.

XI. SIN-

XI. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den HEER, *en de* HONDEN, *en hier uyt leerende, datmen ſiende de Sonden geſtraft worden, de ſonden moeten ſchouwen om ook niet geſtraft te worden voor de ſonden naer het exempel van ander ſondaers*

Theſis: Ducunt in bonis dies ſuos,
Antitheſis: Et in puncto ad inferna deſcendunt.
Job 21 v. 13.

In't eerſt gelag, Daer naer geklag.
In't eerſt het ſpel, Daer naer gequel.

EEn ryk, en magtig Heer trok in de ſomer dagen
Uyt ſtad naer ſyn kaſteel, en nam vermaek in't jagen;
Hy had daer groot beſlag van knechts, en huys geſin.

Daer

Daer quam tot hun gerief veel vleesch te keuken in
Den somer loopt ten eynd, hy meynt naer stad te komen
Maer hy wort daer gestut, den Oorlog wort vernomen
Men hoort van stroopery, de wegen syn niet pluys
Hierom hy is van sin te blyven op syn huys,
Dat is den besten raed; maer hy staet nu belade?
De keuken is reyn uyt hoe sal hy t'volk versaden;
Het is al op-geschaft, soo dat daer niet en is.
Sy hebben niet gespaert, t'is op en vleesch en vis
Den Heer staet hier verstelt; wat sal ik, segt hy maken
Hoe sal myn huys gesin best aen den kost geraken;
Ik heb wel toe-gesien, dat wy tot ons vertrek,
Wel souden syn voor-sien en lijden geen gebrek:
Wie had dat spel verwagt! wie heeft daer van geweten
Den kryg stut ons vertrekt hoe krygt myn volk nu eten
Sa hier dient kort beraet hier toe dwingt my den noot
Van daeg moet syn ons schaep, daer naer de geyt gedoot
Is soo het oorlog blyft, en t'vleesch ons komt t'ontbreken,
Ik wil dat Cok Ambroos ons Ossen dood sal steken,
Al trekken sy de ploeg, al syn sy nog niet vet,
,,Het huys gesin gaet voor, den nood en stelt geen wet.
De Honden hooren dat, waer van sy hun ontstellen;
Sy roepen, gaet dat soo; soo sal't ons ook nog gellen;
Als Schaep, en Geyt is op, en d'Ossen, daer is vrees,
Dat wy niet vry en gaen, den nood eet honden vleesch
Het is tijd, ja meer als tijd, dat wy in't veld gaen loopen,
Wy loopen uyt ons dood men sal ons t'vel af-stroopen,
Is't dat wy blyven staen wy sijn niet wel bewaert,
Daer schaep, en geyt sijn dood, en Ossen niet gespaert.
Wy sijn al in een schip, hy sal ons ook doen sterven;
Want hy sijn Ossen kan veel min, als honden derven
Sa, sa, wy moeten voorts, wy moeten door de sloot,
Soo wy hier blyven staen, wy blijven in ons dood.

Charis iniquus, esse cui potest æquus?

Die brengt syn vrienden in de pyn,
Aen wie zal die goedjonstig zyn?

ZEDELYKE LEERING.

Si non opem fers amicis,
Hanc quî feres inimicis?

Als gy niet en helpt u naeste bloed,
Hoe salt gy doen u vyand goed?

Leert hier Cosmophile wereldsche Ziel, niet de party van desen Heer spelen, leert hier niet u naeste vrienden leet doen, en wreetaerdig zyn, oft gy zult toonen, dat gy ook aen vremde menschen sult leet doen, en wreedaerdig zyn: men sal van u konnen seggen; hy en doet sijn vrienden geen deugt, ergo hy en zal aen vremde geen deugt doen, ergo het is een teeken dat hy wreedaerdig, en niet minsaem is. Maer God betert! men vind nu hedendags vele rijke Fokkers, die hun naeste vrienden laeten bersten, en aen vremde menschen, aen deugenieten, aen lichte Danten, aen Comedianten hun goed, hun meubelen, hun geld grof, en groot ten besten geven, soo dat sy ten lesten niet en houden om selfs van te leven. Comen de vrienden iet versoeken, men zal hun verstooten, en van kant wysen, maer aen vremde menschen, aen deugenieten, aen hoeren zal men het geld met geweld van zelfs toe-schieten; men meynt dat men God Sacrificie doet, als men de vrienden ongetrooft laet gaen, de vremde menschen aen-trekt, en deugt doet om met hun wel, en met God qualyk te staen: maer dat is eenen verkeerden weg in gaen; gy moet de vremde menschen zoo by staen

ſtaen, dat gy u naeſte vrienden laet voor-gaen, die moeſten het eerſt, en het meeſt beſorgt worden, als ſij in nood zyn: want ſij hebben tot u goed eenigſins recht, dat de vremde niet en hebben; ergo gy doet tegen de deugt van regtveerdigheyd, als gy hun uw goed ontrekt, en dat aen vremde tegen hunnen dank grof, en groot toe-ſtekt. Wat is dat anders doen, als u zelven ſchande aendoen, en tegen u conſcientie doen: want gy zyt dan oorzaek, dat u vrienden u vervloeken, en tegen u ſteken, die u ten hoogſten zouden verheffen, de grootſte liefde bewyſen, en zeer loffelijk van u ſpreken. Hierom ik vermaen u,

Si à charis vis amari,
Charis debent opes dari.
Wilt gy zyn bemint van vrienden?
Sy by u trooſt moeten vinden.

BY-HANGSEL.

Ignis vicini corripit ædes?
An domi tunc otioſus ſedes?
Staet u gebuermans huys in brand?
Siet gy niet uyt? ſtaet ſtil u hand?

Leert hier ook Coſmophile wereldſche ziel, van deze honden vreeſen de goddelyke ſtraf, eenen Hondt is een af-beeldſel van eenen verharden ſondaer, die dikwils valt, en her-valt in de zelve zonden; *Ut canis ad vomitum*: peyſt dan en beſluyt, is't dat God zoo ſtraf is, niet en ſpaert kleyne fouten, hoe en zal hy my niet ſtraffen groote fouten van verharde

harde, en groote zondaers, hy en zal my niet ſpaeren, die de godvruchtige menſchen niet en ſpaert, *ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Peyſt, dat God door ſijnen Propheet roept, *Ego juſtitias judicabo*; ik zal de rechtveerdigheden oordeelen, en nauw onderſoeken, ik zal de ſchapen, de onnooſele menſchen niet ſparen, maer mortificeren om hun kleyn fouten in dit leven; wat is dat geſeyt? ergo het zal met den booſerik al arger afloopen: God en zal ook de Geyten niet ſparen: de Geyt is een afbeeldſel van gehoorſaemheyd: want ſij is in de plaets van Iſaac op-geoffert geweeſt, ſpaert God de gewillige menſchen niet, en moeten die ook om kleyne fouten in dit leven geſtraft worden? gy moetwillige menſchen, wat verwagt gy; en vreeſt gy niet; als gy ſiet, dat God de Oſſen niet en ſpaert die de ploeg trekken? wat is eenen ploeg-trekkenden Os anders, als een afbeeldſel van eenen iverigen, en neerſtigen menſch in den dienſt Gods, worden die ook al gecaſtyt? wat zullen de leeggangers, en courtiſaenen moeten uyt-ſtaen? die geheele dagen anders niet weten te doen, als niet te doen, oft ſij moeten met den naem en faem van een ander ſpelen, en met de fouten van een ander hun eygen fouten bedekken; hier volgt nu, dat gy in tyds met de honden moet weg loopen, en ſchouwen de occaſien van zonden, is't dat gy niet wilt zyn verſlonden van den helſchen meeſter: want die in de occaſie van zonden blyft hangen, zal ook haeſt in de zonden gevangen zyn; *Qui amat periculum, in illo peribit.* Dit wiſt ſeer wel

den

den Patriarch Joseph, gy hebt dikwils gehoort, dat desen schoonen, en soet-aerdigen Jongman, als hy tot onkuysheyd verlocht wiert van Putiphars Huysvrouw haer kloekelijk geantwoord heeft *Quomodo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?* Hoe kan ik dat quaet doen, en sondigen tegen mynen God? even-wel de onkuysche Vrouw siende, dat alle haer suchten en vleyen vruchteloos waeren, en dat het aenbeld van het suyver hert niet en kost gebroken worden met slag hamers van duysent geloften en ander aenloksels: soo is sy noch soo stout, dat sy den mantel van den suyveren Jongman heeft gearresteert, en vast gehouden, maer hy heeft haer gewillig sijnen mantel laeten houden, om soo sijn suyverheyd te behouden: *relicto in manu ejus pallio fugit, & egressus est foras.* Den H. Ambrosius staet hier over ten hoogsten verwondert, en hy vraegt waerom Joseph sijnen Mantel heeft gelaeten in de handen van die onkuysche Vrouw, aengesien dat hy kloek genoeg, en sterk genoeg was om sijen Mantel haer wederom te ontreken: hy heeft wijselijk gedaen, segt Ambrosius, met den Mantel haer in handen te laten. Waerom dat? *Quia contagium indicavit, si diutius moraretur, ne per manus adulteræ libidinis incentiva transirent*, om dat hy vrees had, dat dien Mantel hem soude occasie geweest hebben van onkuysheyd, die van een onkuysche Vrouw was aengeraekt. Hierom als gy gewaer word, dat gy selfs in perykel sijt, of een ander siet sondigen, sijt op u hoede: want dat een ander overkomt, kan u ook overko-

men, ik mag dan wel seggen met den Poëet:

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Hy spiegelt hem heel wel, en sacht,
Die uyt een anders straf hem wacht.

Dese Honden hebben uyt de straf, en de dood van de geyt, en van de Ploeg ossen hun straf en dood ontkomen: soo ook, wereldsche ziel, gy moet u aen een ander spiegelen, en de sonden schouwen, als gy een ander om de sonden, en ontuchtige werken siet gestraft, en geplaegt worden. Maer om beter u schaede uyt een anders schaede te myden, en u buyten lijden te houden kan u dienen den aerdigen greep van eenen Beenhouwer; desen had'kinderen, die al gelyk uyt een viesigheyd geenen kaes wilden eten, maer om hun van die viesigheyd, en aen den kaes te krijgen en wist hy geenen raet: want hy had'hun nu al dikwils bekeven om hun viesigheyd: maer het kyven en holp niet, en sy bleven op hun plat: want gelyk men segt, de woorden gaen door het lyf niet: ten lesten heeft hy hun by een geroepen, en geseyd: komt kinderen eens met my in den stal, daer sal ik u toonen, hoe sy moeten varen, die geenen kaes willen eten: hy geeft terstont aen een van de beste schaepen een stuk kaes; maer diën vetten hamel begint te bleten in plaets van kaes te eten; hy komt daer naer by het tweede schaep, en hy segt, schaepken eet kaes; maer dat schaep en wilde ook den kaes niet proeven; hierom hy heeft terstond in hun gelicht d'een schaep voor, en d'ander naer de keel af gesteken: de kinderen desen handel siende hebben terstont geroepen: Vaerken en keelt

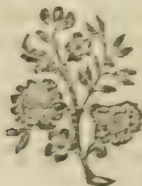
keelt ons niet, wy sullen voortaen kaes eten en soo veel als u belieft. Dat u ook die kinderen leeren voorsigtig sijn, als gy een andere siet om het quaet gestraft worden; hier mede blyf ik by mijn besluyt:

Ignis Vicini si vorat ædes:
Non tunc domui otiosus sedes,
Staet u Gebuermans huys in brant?
Gy steekt terstont u schuyt van kant.
Pœnam si considerares,
Noxam numquam perpetrares.
Als gy de straf van't quaed door grond,
Gy sult noyt doen oft quaed, oft sond',

Leert hier ook Cosmophile, wereldsche ziel dat den echo vande sonde is de straf, van de blyschap is de droefheyd, van dievery is de galg, van haestige trouw is langen rouw, van geklank is gejank, van dronkenschap is sieke, van slempery is armoede, van een dertel en ontuchtig leven is een benauwde en ongelukige dood, van spel is gequel, van groote eer is groot seer, van het onrechtveerdig winnen is het rechtveerdig verliesen, oft het onnuttig verquisten: want gelyk men segt: 100 gewonnen, soo versonnen; met een woord; siet wel toe, dat u niet en overkomt eenen onverwachten slag, gelyk aen desen onvoorsichtigen, en quistigen Heer: gy begeeft u ook al, gelijk hy, op het Speel-huys van u vleesschelyke lusten: maer als gy meynt te gaen rusten, als gy meynt in den winter van uwen ouderdom te keeren naer de stad van een beter leven. dan is het oorlog, de tentatien overvallen u, den duyvel en laet u niet gerust; wat doet gy? gy blyft in u wellusten,

gy meynt daer wel te sijn, en het een quaed met het ander te verdrijven, gelyk den eenen nagel met den anderen; gy meynt de quaede tentatien met meer, en meer wellusten te overwinnen, en uw conscientie te stillen, maer dat is anders niet, als olie in het vier gieten? gy siet dat gy ontbloot sijt van alle uwe deugden, gy hebt die altemael verquist, en gemist in uwe wellusten, gy zijt kael: wat doet gy? gy dood u schaep, dat is, u onnooselheyd, gy word boosaerdig: daer naer u Geyt, dat is, u gehoorsaemheyd, gy en peyst niet op Gods gebod, gy en past niet meer op Gods straf, en op den duyvelschen oorloog, gy soekt u te mainteneren met al te doen, gelyk u lust, en believt, om soo de duyvelsche tentatien te versetten, ten lesten gy komt voorder, als u gehoorsaemheyd weg is, door u ploeg ossen, gy en doet niet een goet werk meer, gy laet den akker van u ziel ongecultiveert liggen, soo daer niet anders op en wascht, als venynig onkruyt van veel, en groote sonden; Hierom ik blyf by mijn besluyt:

Pœnam si considerares,
Noxam nunquam perpetrares.
Saegt gy de uytkomste vande sond?
Gy nooyt in u een sonde vond.

XII. SINNE

XII. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den UYL, *en de* SON, *en hier uijt-leerende, dat men altijd in Gods tegenwoordigheijd moet wandelen om altyd wel, en noyt qualyk te handelen, en dat-men op de duysternissen niet en moet betrouwen, alsmen iet quaets wilt brouwen,*

Thesis : Tu enim fecisti abscondité;
Antithesis : Ego autem faciam verbum istud in Conspectu omnis Israël, & in conspectu solis. 2. *Reg*. 12. ℣. 12.

Als gy een fout in't duijster brouwt;
God die niet lang versteken houd.

IN den nacht den Uyl vliegt vry,
Om te plegen dievery;
Hy vervloekt het Sonne licht,
Want dat krenkt hem ſijn geſicht.
Als de Son is onder d'aerd',
Hy met rooven ſpys vergaert:
Hy eens lank gevlogen had,
Maer hy had niet op-gevat.
Op het leſt hy ſiet een proy,
Die verſtekt haer in het hoy,
Hy blyft ſoeken langen tijd;
Maer den vogel is hy quijt.
Siet terwijl hy heſtig ſoekt,
Komt de Son, die hy vervloekt:
Nijdig licht! benijd gy my,
Dat ik ſpeel hier mijn party?
Om dat gy my vroeg verraſt,
Kan ik worden aen-getaſt:
O gy booſen Dageraet!
Gy komt hier tot mijn verraed.
Hier kan komen eenen Boer,
Die my op-ſnapt met ſyn Roer:
Hier kan vliegen eenen Valk;
Want ſy ſijn my te ſchalk.
Ik weet wel, al ben ik bot,
Dat den nacht my dient, en't kot;
Ik bevrijd ben, als ik ſchuyl,
Want men ſtekt al naer den Uijl.
Hier op quam de Son al voort,
En gaf hem dit ſchamper woord;
Ik ten hoogſten ben verblijd,
Dat gy mijn ſchoon licht benijd.
Want gy maekt u ſelven vuijl.
Gy zijt eenen botten Uijl:
Gy met ſcheele oogen ſiet,

Da

Ut aen d'aerde deugt geschiet.
' het duyster mind, en soekt,
'aer den luijster gy vervloekt;
' den luijster vinnig haet,
'ant in't duyster brouwt gy quaet.
het duijster vind gy lust,
in rust: vind gy geen rust,
den nagt als ider slaept,
' naer ander vogels gaept.
' hebt grooten pik op my,
'ant ik stoor u dieverij:
ls het licht op d'aerde stapt,
'ord gy op den roof betrapt.
ie wel doet, haet niet het licht;
'aer is blij om mijn gesicht.
'nder vogels sijn dan blij,
n sy staen al op met mij.
'aer als't licht niet meer en schijnt,
'er vogel dan verdwijnt:
'ls ik kies de zeeuwsche kust,
'er vogel neemt sijn rust.
eenen vogel is u maet,
m dat gy het licht versmaet.
et sy komen al op u,
'ier med'seg ik u adien.
rak s quam daer den Kieken-dief,
n pakt hem tot sijn gerief.
er hij't wist, was hy betrapt,
n wierd straks schoon op geknapt.

SEDELYKE LEERING

Quando putas te occultum,
Tunc stas ante Dei vultum.
Meijnt gy te sijn vry, en bedekt.
God siet, en hoort al wat gy sprekt,

Leert

Leert hier wereltsche ziel, niet de party van den Uyl spelen, niet de duysternissen soeken om te vryer te konnen sondigen de duysternissen konnen u wel vande menschen, maer niet vande al siende oog bevrijden, leert hier niet schuylen in kuylen en koten om u ziel te vervuylen. Wat is dat anders, doen als meer voor de menschen dan voor God beschaemt sijn? wat is dat anders doen, als meer de menschen dan God vreesen? ik roep u selfs tot getuygen; alsser iet onbehoorlijk in u huys geschiet om dat gy niemant daer ontrent hoort, oft siet: alsser twist is tusschen vrouw, en man: alsser kyvagie is tusschen broeders, en susters; men gaet voorts in de boosheyd, niemant wilt eerst swijgen, niemand is beschaemt, al doet hy veel dat niet en betaemt: maer alsmen hoort dat een treffelyk man klopt aen de poort, en in huys komt, al de rusie is terstond geslist, en een ider draegt hem gelyk het behoort; men weet niet meer van kyven, men eert malkanderen, en men pryst malkanderen. Hier moet gy bekennen, dat meer op u de tegenwoordigheyd van eenen mensch als van God vermag, en grooter ontsag kan maken. Hier valt den H, Basilius uyt, en hy segt: om u beschaemt te maken; eenen Soldaet al is hy stout, boos, en quaet kan inde tegenwoordigheyd van sijnen koning sijn koleer in-houden; wel kan het respect van eenen mensch soo veel uyt-werken op eenen anderen mensch; daer nogtans kleyn onderscheyd tusschen den eenen, en den anderen mensch is? hoe veel te meer moet Gods tegenwoordigheyd u wederhouden van alle quaed; aengesien hy alle menschen

oneyn-

oneyndelyk in weerdigheyd te boven gaet; waer gy zijt, God siet u, waer gy u verliest, God vind u, waer gy loopt, God volgt u, wat gy sprekt, God hoort dat, wat gy doet, God weet dat, met een woord: als gy meynt alleen te sijn, God is u op de hielen, en als gy meynt vry te sijn, God betrapt u, oft hy laet toe, dat gy vande menschen op het feyt betrapt en geknapt word. Hierom siet wat gy doet peyst wat gy sprekt, let waer gy gaet: want gy noyt sonder God gaet. Ik seg dan dat gy van God, gelyk den Uyl van de Son sult betrapt worden, is't dat gy met den dek-mantel van de duysternissen van koten, en van hollen, meynt in u fieltery vry te zijn, en ik seg, dat gy meer respect moet dragen aen God, als aen de menschen: doet gy iet goets oft laet gy iet quaets om het respect van de menschen, doet dat, en laet dat ook met meerder reden om het respect van God, die altyd in u gesicht is. Hierom ik seg:

Cur divinum ad conspectum?
Habes minimum respectum
Waerom maekt God u t'minst'ontsag,
Die u is bij, en nacht, en dag,

Gy moet God ontsien, die u altijd en over al siet. Gy Jongmans word van God gesien, als gy oft in eenen gesloten speel-hof, gelyk die twee oude boeven de suyver Suzanna, oft in een duyster plaets een eerlyke Dogter tot onkuysheyd verwekt, God hoort u als gy sprekt *Nemo nos videt; niemant en siet ons.* Gy vraek gierig mensch word van God gesien, als gy in stilte, en alleen sijnde in u Cabinet, gelyk David eenen Urias-brief schrijft, God

weet wat gy daer bedryft om eenen onnoosel-len mensch te verdrukken, en uyt de wereld te rukken. Gy overspeelder wort van God gesien, als gy een ander mans vrouw liever siet; als u eygen, als gy gaet spelen vaeren met lichte danten, en als gy met die danten al u goet, en bloet verteirt, ter wyl u vrouw met vele kinderen sit in groot verdriet, en den kost uyt haren buyk moet sparen, om het huys in eer, en de kinderen in't leven te houden. Gy onregtveerdigen mensch wort van God gesien, als gy in den nagt de huysen berooft, de kisten open brekt, de koopmanschappen vervalscht, en soo voorts. Gy Religieus wort van God gesien, als gy met gesloten deur in u kamer ledig sit, u studie versuymt, en u geestelyke oeffeningen agter laet, als gy verstroyt sijt met hondert ydel gedagten, als gy met gaepen, oft slaepen den tijd verquist. Gy sondaer, wie gy zijt, word van God gesien, al laet gy u voorstaen dat gy sijt bevryt. Gy knegten, en maerten word van God gesien, als gy agter de deur u meesters bedriegt, als gy op Solders, en in kelders u kromme handen te verre uyt stekt; gy kont het sonne-licht wel uyt sluyten, maer Gods al siende oog en kont gy niet daer buyten houden, al houd gy de deuren, en vensters vast toe gesloten, en al verstekt gy u in diepe koten. Hierom ik seg

Qui peccatis locum dabit,
Ubi sedet, est, aut abit,
Dei in conspectu stabit.

Als imand soekt een plaets tot quaed,
Al waer hy sit, oft is, oft gaet,
In Gods gesigt hy altyd staet.

Dit bevestigt de H. Schrifture op vele plaetsen: ik sal u die met eenen vinger toonen. Voor eerst den Wijsenman segt; *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos; in alle plaetsen sien d'oogen van den Heer de goede en de quaede*, God siet soo wel het quaed, als het goet, dat in de wereld geschied; Gods oogen en sijn noyt slaperagtig, maer altijd even wakker, sy staen altyd open. Dit getuygt ook Siracides: *Oculi Domini multò plus lucidiores sunt super solem, circum spicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi; intuentes in absconditas partes; d'oogen van den Heer sijn helder als de Son, rondsom siende alle de wegen der menschen, en de diepte van den afgond; in siende alle de verholen deelen vande wereld.* Den geleerden Cornelius á Lapide schrijvende op dees plaets segt, *dat uyt vele redenen Gods oogen helder sijn; als de Son* want de Son en kan de wegen, dat is, de manieren, de gedagten, den handel van de menschen niet sien, gelyk God siet; daerenboven, de Son en kan het diepste van de zee niet sien. ik mag dan wel seggen

Si ut pecces, intras mare,
Coram Deo debes stare.
Doet gy u quaed in't diepst'der zee?
God siet u daer, als op de Ree.

Gaet dan sondaer, is't dat gy verloren wilt gaen, gaet dan, is't dat gy gelyk een beest God niet en vreest, om te sondigen uyt het gesigt der menschen in versteken, en onbekende plaetsen, agter eensaem kanten, in diepe, en duystere hollen? al waer gy loopt gy en sult Gods oogen niet ontloopen en u

be-

beſwaerde conſcientie ſal u altiid naer-loopen, gy en moet u op de duyſterniſſen niet betrouwen om u ſiekery u dievery, en u baet-ſoekery te brouwen: want God ſegt ſelſs, *nihil opertum, quod non reveletur, daer en blyſt niet bedekt, maer het komt al te voorſchijn* men ſiet de Son by nagt niet, maer Gods oogen en hebben geenen nagt, die houden dag, en nagt altyd de wagt. Ik ſeg dan:

Si peccatum operitur,
Mox â Deo aperitur,
Als gy U om uw ſond' verſtekt,
God ſtrakx uw ſond', en U ontdekt.

Dit is de getuygenis van den H. Apoſtel Paulus: *Omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis ejus; alle dingen ſijn bloot, en ontdekt voor de Goddelyke oogen.* Vaert dan over zee in vremde landen om quaed te doen, als oft gy daer vryer waert, als hier te land, maer gy ſult gewaer worden, hoe qualyk gy ſult varen, de vremde landen en ſijn God niet vremt, hy ſal u daer ſoo wel ſien, als hier te land, en gy ſult daer ſoo haeſt, als hier vallen in ſijn handen tot u leed en ſchad.

A te crimen eſt decretum?
Licet avoles per fretum.
Et confidas hoc ſecretum,
A te Deus ſcit ſe ſpretum.
Hebt gy iet quaeds in u gedagt?
En over zee u ſelſs gebragt,
Om dat te doen met luſt, en magt?
God weet dat gy hem veragt.

Ergo gy en moet niet loopen gelyk eenen blinden naer duyſter koten: want God is over al te vinden; al loopt gy om quaet te doen

ot de uyterste paelen, Gods sal u, eer gy
iet meynt beklappen, betrappen, en agter-
aelen, ergo daer sult gy loopen om u straf
e haelen. Ik seg dan om u te waerschouwen
at gy u selven op geen duysternissen en moet
etrouwen; oft het sal met u qualyk afloopen.

Si peccator se secernit,
Et peccando Deum spernit,
Desuper hunc Deus cernit,
Et supplicia decernit.
Als den sondaer sig gaet bergen,
En met sondigen God tergen.
God siet hem van bovon af,
En maekt hem bereet de straf.

Wederom gelijk den geleerden á Lapide
og segt: *God door-siet alle de verholen deelen*
an de wereld, sijn gesigt komt tot aen het
iddel punt van de aerde, hy siet de helsche
ormenten, hy hoort het bitter geschrey van
e verdoemde sielen: hy siet den minsten hoek
an de wereld, alle kamers, alle cabinetten,
le bedden, alle koten, alle hollen, alle spre-
nken, alle schuyl plaetsen, alle gragten by
agen, en by nagten; de Son en heeft die
agt niet, ergo Gods oogen sijn helder als
e Son. Waer meynt gy dan vry te sijn? hier
n roept met David: *Quo ibo à spiritus tuo,*
quo a facie tuâ fugiam? si ascendero in cœ-
m, tu illic es, si descendero in infernum, ades
eer gy sijt over al op berg, en in dal, in
mel, en in hel, ergo *ik moet my wel dragen,*
u noyt rebel vallen; jae soo moet gy roepen,
t ik sal roepen:

Vadis per mare, & terras?
Putas te non cerni? erras.

Als gy door zee, en landen dwaelt;
Peyst: God siet my: soo niet? gy faelt.

Ergo gy en kond God die al-siende Son niet bedriegen, oft ontvliegen: *Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris: etenim illic manus tua deducet me*

Waer gy vliegt, oft waer gy woont,
God sig over al vertoont.
Syt gy in't duyster, oft in't licht?
Gy sijt altijd in Gods-gesicht.

Sult gy dan nog soo stout, en soo vermeten sijn dat gy u derft versteken, om te vryer quaet te doen, oft quaed te spreken?

Cur, ut pecces, clausus lates?
Oculo divino pates.
Blyft in kotten stil gesloten?
God komt daer by u geschoten.

Het waer te wenschen, dat gy dikwil door den dag waer gy gaet, oft staet selver aenspraekt, gelyk den Koning Abmelech Saram de Vrouw van Abraham heeft aen gesproken, als hy haer duysent guldens had gegeven heeft hy haer daer by dees vermaning gegeven: *Quocumque perrexeris memento te deprehemsam; al waer gy sult gaen en staen sijt indagtig, dat gij betrapt en gevat zijn* Het waer te wenschen, seg ik, dat gy met goude letteren geschreven dese woorden altijt en over al by u droegt: *Memento te deprehensum, sijt indagtig, dat gij van God betrapt en gevat sijt*: want daer en is niet een soo verholen gepeys, niet een soo verborgen onkuysheyd, en niet een soo bedekte dievery oft God de alsiende Son is daer by, en ontrent; ergo gy en sijt noyt, en nergens vry

ho

hoe gy u saken aenlegt, oft niet, God siet altijd, en over al uwen handel. Gy word ook van uwen Engel den Bewaerder, en van den hemel gesien, als gy meynd bevryd, n alleen te sijn;

Numquam es peccator solus,
Te peccantem videt Polus.
Sondaer u noijt alleen betrouwt.
Den Hemel siet wat sout gij brouwt.

Ergo gy toont, dat gy bot oft blint sijt, als gy meynt bevryt te sijn, en dat God verr'uyt u gesigt is; die nogtans u heel nae by is; ja hy is in u en gy in hem, gelyk eenen vis in het water, gelyk eenen vogel in de locht, gelyk het middel-punct in een rond perk: het middel-punct is in het rond perk besloten, den vogel is rondsom met de locht bedekt, en den vis en kan buyten het water niet leven of swemmen. Hierom den H. Augustinus vervloekt sijn botte blindheyd, en sijn blinde bottigheyd; *errani & multum laboravi quærens te extra me, & tu habitas in me, mecum eras, & tecum non eram. Ik heb gedwaelt, en gefaelt; ik heb gearbeijd soekende u buijten mij, en gij woont in mij: gij waert met my, en ik en was met u niet*: God dan is onbepaelt, en over al gelyk de Theologanten seggen, *per essentiam, door sijn goddelijk wesen, per præsentiam, door sijn tegenwoordigheijd, per potentiam, door sijn macht*; God is soo wel inden boosten, als in den besten mensch van de wereld, sonder God en kan niemant eenen oogenblik in't leven blyven; als God sijn milde, en magtige hand wilt ontrekken, wy moeten in onsen *Niet* trekken. Den H. Barnardus

nardus ſegt wel tot ons propoſt ; *Idcirco ſicut nullum eſt momentum, quo non fruamur Dei miſericordia, ſic nullum ſit momentum, quo eum præſentem non habeamus*; hierom *gelijk daer noijt eenen oogenblik en is, waer op wij Gods bermhertigheijd niet en genieten, ſoo ook daer en moet niet eenen oogenblik ſijn, waer op wij God tegenwoordigheijd uijt ons gedagen laeten ſchieten.* Segt my nu eens, waer dat rontſom u lichaem een groot vier geſtokt wierd, en dat gy wiſt, dat gy terſtont ſout moeten ſterven, is't dat gy maer van een ginſterken wird aengeraekt, met uwen voet eens te verſetten : hoe ſtil en ſoud gy niet ſtaen? ſoud gy u wel eens verroeren ? ſou het u luſten te ſpringen, oft te ſingen ? ſoud gy u driften niet bedwingen ? nogtans gy ſtaet met de waerheyd in God, als in een onbepaelt vier, een ginſterken van eenen wenk kan u in aſſchen en in de helſche tormenten leggen ; even-wel gy ſpeelt met dat vier, gy doet met God dat gy wilt, gy verſmaet ſijn geboden, gy leeſt in onkuysheyd, in dievery, en in bedriegery ; en meynt gy vry te gaen? en laet u dat niet voor-ſtaen, God als een licht-brande vier ſal u betrappen, en met de kladden vatten : maer wilt gy vry gaen ? peyſt dat God altyt, en over al met u gaet : want Gods tegenwoordigheyd ſal u als eenen toom wederhouden van alle vuyligheyd, en van alle qnaed:

Deus præſens eſt, ut frœnum,
Ne volutes te in cœnum.
Gods tegenwoordigheijd u houd,
Als eenen toom uijt't ſlijk van ſout.

Ter kontrarie : en vreeſt gy God niet meer,

als

als de menschen, de deugd sal in u verslenschen, en het onkruyt van de sonden sal in u overvloedelijk gevonden worden. Wilt gy op God niet peysen gy en sult op sijn gebod niet passen, en gy sult in alle fielteryen op-wasschen, tot dat gy eenen eeuwigen brand stok sult worden vande hel; hierom ik seg:

Times homines, non Deum?
Facis te Gehennæ reum.
Vreest gy de menschen, en niet God?
Gy stekt u in het duyvels slot.

Ergo gy en moet niet alleen de menschen maer ook principael God vreesen; hebt gy geen vrees voor God; gy en sult ook geen groote vrees voor de menschen hebben: want gy weet wel dat u God meer kan plaegen om u listen, en laegen, als de menschen die konnen bedrogen, om-gekogt, en om geset worden; maer God niet; zijt gy ook soo stout, dat gy geen menschen en vreest, om dat gy u laet voor-staen, dat alle u perten in't heymelyk worden gedaen, soo hebt gy een sterke spoor tot alle boosheden, en gy sult u verstouten alle Gods geboden te over-treden. Om dit te betoonen gaet eens by eenen dief en vraegt hem eens, waerom hy op het pretext van den nacht de huysen spilleert, de kissen open brekt, en de mantels van den hals trekt; hy sal u antwoorden: ik en meyn niet dat my imand siet. Volgt eenen overspelder eens naer, siet eens waer hy in gaet, en vraegt hem eens waerom hy brekende sijn trouw eens anders vrouw gebruykt en vreest gy God niet? vreest ten minsten den Magistraet om u te houden van dat quaed, hy sal u seggen: ik

en meyn niet, dat my imant siet, Hoort eens eenen agter-klapper spreken, die van sijnen vriend, oft vyand u te voorschyn brengt hondert gebreken, die met sijn venijnige tong de deugdelykste menschen steke om sijn selven te vreken over een kleyn baggatel; en vraegt hem eens; oft hy wel weet wat, waer, en van wie hy sprekt: want hy sprekt op een onvry plaets daer hy kan gehoort worden groote injurien van sijnen Heer, van sijnen Officier, van sijnnen Oversten, van sijnen besten vriend, en soo voords, hy sal u met luttel woorden betaelen: ik en meyn niet dat my imand siet, als gy; ik en meyn niet dat van my imand edat hoort als gy, hierom ik heb te vryer voort gegaen in spreken: maer dat is den regten weg naer de hel in gegaen, soo te leven, soo te handelen, soo te wandelen, als oft men van niemand en wierd gesien, oft gehoort: hierom derven de goddeloose, de stoute, en vermeten sondaers seggen: *Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso? hoe weet God ons aenslagen die wy brouwen tusschen vier muren, daer en is geen kennis van in den hemel.* dees rouw geselllen gaet sig David in postuer setten; *intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat: Dominus scit cogitationes hominum; quoniam vanæ sunt. Gy sinneloose menschen verstaet wy wel, en wort ten lesten eens wijs. Sal hy hooren die u gegeven heeft de ooren? sal hy niet sien, die de oogen heeft geschapen? den Heer weet alle u ydel, u quaede, en goede gepeysen.* Weet God alle u gepeysen? en sal hy

hy u werken niet sien, u woorden niet hooren, u boosheden niet straffen?

Te non sentis deprehensum?
Amisisti omnem sensum.
Als gy meynt, dat gy syt bevryd,
Gy syt u sinn', en herssens quyt.

Maer desen sinneloosen gast wort van Siracides te voorschijn gebragt: en hy laet hem selfs sijn sinneloosheyd te kennen geven: *Quis me viddet? tenebra circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me, Quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus. Wie siet my? de duysternissen om vangen my, en de mueren beddekken my, en niemand en siet my. Wie heb ik te vreesen? den alderhoogsten en sal mijn misdaden niet gedenken.* Dese goddeloose woorden worden van den selven Siracides terstont met dese woorden gebot-muylt: *Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit à se timorem Dei, hujusmodi hominis timor. Maer hy en peyst niet, dat Gods oog alsiende is: want hy werpt van sig de vreese Gods en dien mensch op God niet eens en pyst, oft past;* dien gast vreest alleen den mensch, en niet God: want om te sondigen gaet hy uyt het gesicht van den mensch, en soo laet hy sig voor staen r dat hy alleen, en bevryt is nochtans het Geloof leert ons, datter in de wereld niet geschied oft God moet dat sien, en weten: hierom het betaemt een opregt Catholiek mensch, dat hy volgens dit geloof sig selven dagelykx verwekt, en aen-sprekt; *Attende ibi & hic, & ibi.*

Let waer gy gaet,, En waer gy staet.

Want

Want het is een oud spreek-woord: *Velden hebben oogen, en Bosschen hebben ooren*; maer de quaede genegentheyd, en de ongebonden driften trekken ons van dat geloof, en sy maken u doof, als u conscientie roept;

Attende tibi & hic, & ibi.

Let u waer gy gaet,, En waer gy staet.

Waerom dat? waerom moet gy soo toesien? *Quoniam videt oculus illius*: om dat Gods oog alle dingen siet die alsiende oog en kont gy niet ontspringen: ergo gy moet u onkuysheyd, u dievery, en meer ander fieltery bedwingen; maer de quaede genegentheyd, en de ongebonden driften komen hier tegen sterk aen dringen; die komen een duyvelsch deuntien singen: *Dixerunt enim; dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt*: Den Heer heeft d'aerde verlaten, en den Heer en siet niet, watter geschied. Wat doet eenen onkuyschen, en onrechtveerdigen mensch? met een woort, wat doen alle de sondaers? den onkuyschen mensch heeft een hitsige begeerte om het onkuysch werk te volbrengen, op hope dat het niemand sal uyt-brengen, den onregtveerdigen mensch heeft een hitsig begeerte om sijn dievery uyt te werken, op hope dat het niemand sal merken; siet soo kan hun dees valsche hope in de schelmery versterken; maer sy sien terstond door het licht van het Geloof, dat God hun altijd, en over al op de hielen is; even-wel de quaede genegentheyd, en de ongebonde driften dringen soo sterk aen dat de onkuysheyd, en de dievery word gedaen, en sy laeten het geloof van Gods tegenwoordigheyd ter zyden

staen:

aen; want den onrechtveerdigen mensch om eenen dief te sijn, en den onkuyschen menschen om eenen overspeelder te sijn, word hetter daet gelyk eenen ketter, en hy loochent het sijn sondig werk Gods tegenwoordigheyt want hy doet dan soo veel, als oft hy seyde: God en weet niet, wat ik peyse, God en siet myn onkuijsheijd niet, God en kent myn dievery niet; hierom derven de botte en blinde sondaers seggen met eenen goddeloosen mont, oft sy peysen dat in hunnen goddeloosen hertsen-grond, gelijk die twee oude boeven: *Nemo nos videt*, niemand en siet ons. Hier uyt, als uyt eenen quaeden wortel spruyten veel quaede vruchten van grove sonden den duyvel is daer ook ontrent om u op te hitsen, en hy blaest u in: *Nemo te videt*, niemand en siet u boosheyd; waerom sijt gy vreest? hebt eenen kloeken geest; *nemo te videt*; niemand en siet u. Waerom laet gy u werk steken? *nemo te videt*; niemand en kan u werk stutten en dat God niet en siet en sal God niet wreken. Gy laet u dan als een kind seggen, en als eenen blinden leyden, en verleijden tot u eeuwig verderf, en gy steit alles op diën kerf: *nemo me videt*; niemand en siet my, ergo ik ben vry; maer dat besluyt is niet een duyt weert. Dit beklaegt Seneca: Wy en bedekken ons niet, segt hy, met mueren om in goede rust, maer om in vuyle lust te leven, en den vollen toom aen quaede genegentheijd, en hitsige driften te geven; maer wat kan het baeten, dat gy de oogen van de menschen koat schouwen, om vuyligheyd te brouwen? is het eerlijk, dat

gy

gy doet, dat mag een jde wel weten; is he schandeleus, dat gy doet, wat kan u dat hel pen, dat dit geen menschen en weten, aen sien het God, en u conscientie weet; Ik ma dan wel seggen:

Hoc facit Dei præsentia,
Ut purâ sis conscientiâ.
Gods tegenwoordigheyd kan doen,
Dat gy wel leeft, en naer fatsoen.

O domme, en blinde menschen, gy e hebt niet meer achter denken, als de beester den grooten Naturalist Plinius: schrijft dat d Lamprey, en noch eenige Visschen, als s het hooft maer onder het waeter hebben, gee vrees voor de rest hebben, sy meijnen a het hooft niet en word gesien dat dat het lic haem dan niet en word gesien, sy meynen om dat sy niemand en sien, dat sy dan va niemand gesien en worden; het Patrys is oo soo bot, en soo slecht, dat het geheel meyr bevrijd te sijn, als het hooft maer bedeck is. Dat de beesten soo bot, en soo slecht sij dat is belacchelijk, maer dat de mensche soo bot, en soo slecht sijn, det is beklaege lijk: wat spelen sy dan anders, als borg-spel gelyk de kinderen; sy setten hun achter d deur, oft in eenen hoek, sy dekken hu hooft met eenen doek, en sy laeten hun bee nen uyt steken, even wel sonder een woor te spreken, sy worden wel gevonden; sy wor den van den doek verraeden, waer mede s meynden bevrijd te sijn; sulken spel speelt g ook ô sondaer wie gy zijt, gy meynt te sij bevrijd, om dat gy achter de deur sondigt om dat gy in eenen hoek speelt de bordeel

broek

oek, om dat gy gedekt sijt met den doek
n den nacht, met den doek van eenen dik-
n, en dichten muer, met den doek van een
nsaem; plaets; maer het is niet anders als
n flecht kinder werk, dat gy doet, al en
t gy niet, gy word even-wel gesien van d'
iende oog Gods d'alsiende oog sal als de
on u onkuysheyd, op u moorderij, op u
ieverye betrappen, ende alle uwe
ltery aen den dag brengen, en gy sult ten
sten van den helschen kieken-dief op-gevat
orden. Gy meynt achter eenen muer vry
sijn, om quaet te doen: maer dien muer
is niet anders, als eenen doek, die u selfs
l verraden, en beklappen, gelyk den Pro-
heet segt; *Lapis de pariete clamabit*, den steen
an den muer sal roepen. Gy meynt in stilte
sonder imands weet u met een lichte Dant
vertrekken, en in eenen lust-hof u onkuys-
eijd met de schaduwe van de boomen te bedek-
en; maer gy zijt verdoolt; gy 'en sult niet
en hair beter varen, als de twee oude boe-
en, die de eerlyke Susanna tot oneer meyn-
en te brengen; sy sluyten hun selven in den
Hof, en de vreese Gods, en hun schaemte
uyten sy daer buyten, sy betrouwen hun op
e boomen om hun schelmery te bedekken;
naer de boomen selfs, waer mede sy hun
neynden te ontschuldigen, en die tot getuy-
en te roepen van hun onnooselheyd, heb-
en hun beschuldigt, en overtuygt van loos-
eyd, en boosheyd, de boomen selfs hebben
un betrapt, en beklapt. Gaet nu gy onkuy-
chen mensch, om overspel te doen, om ge-
jk den Nacht-uyl een proy een onkuysche
ry te vangen, en maekt u en haer wijs, dat

daer niet eenen Haen en ſal naer kraeyen: want God ſal de ſaek ſoo draeyen, dat u overſpel door de heele ſtad ſal waeyen, ja dien wint ſal vliegen van den ooſten tot den weſten; dit getuygt Siracides *Omnis homo, qui transgreditur lectum, contemnens in animam ſuam, & dicens: quis me videt: hic in plateis vindicabitur; & ubi non ſperavit apprehendetur*: Ider menſch die ſijn bedde voor by gaet verachtende ſijn ziel, en ſeggende: wie ſiet my? daer en kan niet eenen haen naer kraeyen, niemand en kan myn ſecreten weten. Dien menſch ſal op de ſtraeten ontdekt, en begekt worden, en daer hy het niet gemeynt, niet gedacht, en niet gevreeſt heeft, ſal hy gevat, beklapt, en betrapt worden: als oft hy wilde ſeggen, gelyk Cornelius à Lapide dit uyt-legt? den overſpelder heeft in't heymelyk geſondigt tuſſchen vier mueren in de duyſterniſſen; maer God ſal hem in't publiek daer over ſtraffen; God ſal toelaeten, dat den Officier daer achter ſal geraeken, en hem eerloos, en geldeloos maken voor alle menſchen. Soo heeft God met David gehandelt, als hy in't heymeiljk het overſpel had volbrocht, en Urias door den velt overſten Joab had omgebrocht; want God heeft dees groote brokken voor geheel Iſraël, ja voor de geheele wereld te voorſchijn getrokken; en alle de menſchen, die naer ons komen, ſullen tot kennis van dit vuyl kraem komen. Peyſt hier eens in paſſant gy ſondaers die ſoo veel fielteryen in't heymelyk hebt gedaen, hoe ſaegtmoedig, hoe verduldig, en hoe bermhertig God met u handelt, hoe vele heymelyke dieverijen en ſou God heden

daegs niet konnen voor den dag brengen? hoe dikwils en hebt gy in stilte de weduwen, en weesen niet verdrukt, dat tot noch toe niemand en weet, als God, en u ongeruste conscientie? wat al bedekte moorderyen en hebt gy niet gedaen? en nochtans den goethertigen, en verduldigen God laet u tot noch toe, by de menschen gelijk voor een deugdelijk en eerlijk man gaen, niet om dat gy in u boosheyd soud voorts gaen, maer om dat gy van uwen quaden handel soud af-staen; hy bewaert u eer, om dat gy aen-gelokt, sijnde door sijn goethertigheyd u siel soud bewaren. Daer-en-boven God sal toe laten, dat u eygen beesten u verraeden: vreest gy dan van geen menschen betrapt, oft beklapt te worden, vreest ten minsten de beesten, die gy in u huys houd, als gy u schelmery brouwt. Ælianus verhaelt, datter eenen hond met sijn bassen eenen over-spelder die in een heymelijke plaets van het huys verborgen lag, aen sijnen Heer getoont heeft. en datter eenen Oyevaer de Vrouw van het huys om haer over-spel d'oogen heeft uyt gepikt; daer word ook verhaelt datter eenen Oliphant eenen over-spelder heeft vervolgt, en dood geslagen met sijnen Snuyt: maer Ælianus verhaelt nog een saek, die meer te verwonderen is, den Vogel Porphyrio genoemt, segt Ælianus is heel jalours, en hy let op de Vrouwen, die sonder Mans sijn: en is't dat hy kan achterhaelen, dat de Vrouw van het huys verkracht word, hy worgt syn selven eensdeels, gelyk à Lapide daer op glosseert, om sijn droefheyt ende misnoegen over dat vuyl, en boos feyt,

en eensdeels om het vuyl, en boos feyt aen ider te tooren. Hier uyt kont gy sien met de oogen van u verstand, hoe bot, en hoe blind gy sijt, as gy meynt dat u bedekte schelmeryen niet gesien, oft in't openbaer sullen gebrocht worden. Word u fout niet uyt gebrogt van de beesten, God selfs sal die op sijnen tijd uyt brengen. Om dit te bevestigen, den H. Petrus Damianus verhaelt een wonderlijke en merkelijke geschiedenis; eenen Barbier had' heymelijk een Verken gestolen, en in sijnen kelder gesloten; even-wel dien man hiel sijn gewoonte van sijn godvruchtigheyd aen God, en sijn bermhertigheyd aen den armen te toonen: ondertusschen den rijken Jesus komt by hem in de gedaente van eenen armen mensch en hy versoekt van hem geschoren te worden: terstond dien persoon is gereed om sijn hair te korten; maer terwyl hy desen armen mensch scheirt, hy vind in sijnen hals twee oogen staen verborgen onder het hair; hy word hier van bevreest, hy staet hier over verbaest, en hy heeft al vreesende, en bevende gevraegt wat dit te seggen was; den armen man heeft hem terstond geantwoord, ik worde Jesus genoemt, die alle dingen over al kan af-spien; en dese sijn die oogen. waer mede ik het verken hebt gesien, dat gy over eenigen tijd in uwen kelder hebt op-gesloten; dit geseyd hebberde is hy terstont verdwenen; dien Barbier is tot sijn selven gekomen, hy heeft Gods sagtmoedigheyd tot hemwaerts gekent, en hy heeft wederom gegeven dat hy had genomen. Hier siet gy, dat God selfs de bedekte schelmerijen, en dieverijen kan uijt-brengen, en tot u

straf

straf, en tot u schande. Maer is't dat God selfs dat niet en doet, hy sal toelaten, dat gy van de menschen op het feyt, gelijk den Uyl van de Zon betrapt word. Om dit te bevestigen, Hugolinus den Kamerling had de schat-kist van den H. Eduardus Koning van Engeland laten ongesloten staen; eenen deep-maker dese kans schoon en niemand in de Kamer siende, heeft soonder agterdenken van gesien te werden lustig daer in gegrabbelt; den eersten keer hem wel gelukt zijnde, keert hy wederom, en hy vuld met gemak sijnen sak; ziende nu dat hy voor de tweede mael niet gesien en was, en verlekkert zijnde door dat groot gewin komt nog eens de kamer in, maer zoo haest hy daer in-stapt, word hy van den Koning selfs op de dievery betrapt: want als hy al bevende meynt sijn diefagtige handen aen de Penningen te steken, soo hoort hy den Koning roepen: *Maekt u weg met dat geld, eer dat Hugolinus mijnen Kamerling u siet, en in arrest stelt.* Ik laet u wereldsche ziel eens bedenken, hoe dien dief in dat geval te gemoed is geweest, ik geloof dat hy ook soo gauw van voeten, als van handen is geweest, om niet achterhaelt, en niet met de galg betaelt te worden. Hier uyt moet gy nu besluyten; ergo waer ik ben, oft binnen, oft buyten, ik en kan de eeuwige Son, ik en kan Gods al-siende oog niet uyt sluyten. Maer genomen nu, dat gy Gods al-siende oog konde over al uyt sluyten; gy en zyt even-wel noyt alleen, u conscientie is altijd u op het been. ook in den nacht, als gy op die uer', op die plaets u pol verwacht. gy en sijt dan neijt bevrijd; want u conscientie is daer van getuygen-

ce

en gy wort van de sterren, en van de Maen gesien;

Sed Luna videt, sed sidera testes
Intendunt oculos.
Maer de Sterren, en de Maen,
Siet met spyt u souten aen.

Hierom ik sal u door de Sang-Goddin de klagten van de Maen eens te voorschijn brengen; hoort de Maen selfs spreken over de nacht gebreken; sy en sal u maer een staeltjen daer van geven; maer uyt dat staeltjen sult gy lichtelyk tot kennis komen van al de groote stukken:

GOddinne van den nagt (men mag het ook wel weten)
En Suster van de Son my noemen de Poeten,
Sy geven my de eer, dat ik aen d'aerde kan,
Als Ceres, geven kragt, en dat ik menig man,
Wanneer hy reysen wilt in't midden van de nachten
Aen-wysen kan de baen, maer ik sou liever trachten
Is't dat het God liet toe, te wesen sonder eer
Begraven in de Zee, op dat ik nimmermeer
Aenschouwen mag by nacht der menschen vuyl gebreken
Die, als myn Broeder is naer Thetis Zael geweken,
Men meest volbrengen derft: men meijnt't niemand siet,
Wanneer de son is weg, wat quaed by nacht geschied.
Maer Gods al-sien de oog, en ik kan ook aenschouwen
Wat seyt van yder mensch in't duyster word gebrouwen
God siet, en weet, en hoort al watter omme-gaet
Oft in een donker hol, oft midden op de straet
Waerom ô dwaesen mensch! steunt gy op swerte nagten
Ik sien dan u bedryf, en God kent u gedachten:
Want als gy quaed bedryft, en meynt te sijn alleen
Dan is God daer ontrent, en is u op het been,
Maer siet terwyl ik klaeg, en soek den mensch te trekken
Van alle vuylheing, en tot de deugt te wekken,
Soo sien ik met een sweert daer komen eenen gast,
Waer me hy, als een Leeuw, syn vriend heeft aen-getast
Maer dit is niet genoeg, om dat hy sou verlaeden

Syn wreet, en steenig heit, soo soekt hy nog te baeden
In veel onnoosel bloed, en mits hy hitsig vloekt
En op de deuren loopt, en meerder onrust soekt,
Soo komen op hem uyt veel Borgers met hun pyken
Sy schermen onder een, soo dat ik daer dry Lyken
Sien op den staenden voet: siet op den selven tijd,
Als ik dit Schouw-spel sien, soo stekt een fiel uyt nyd
In brand sijn Broeders huys, en om geen ander reden
Dan dat sijn Broeder gaet voor God met rechte schreden
En dat hem God maekt ryk. terwyl de brand-klok-luyd
Soo loopt van alle kant veel volk ten huysen uyt
De gaepers sijn daer veel, maer luttel;die daer helpen
Om met een kloeken drift den fellen brand te stelpen
Hier loopt een deel gespuys tot dievery gesint.
Daer staet een lichte Dant, die lossen klap begint
Dit hoort een deitel quant, die ook van binnen blaekt
Gelijk dit huys vol brand, dat nu tot vallen raekt,
En sonder lang vertoef, hy vat haer by de hand,
Die ook gelyk den gast van binnen stont in brand
Ik sien maer tot myn spyt, dat sy hun strakx begeven
Naer een vervloekte plaets, daer men met dobbel schrevē
Kan schrijve met een schreef:en wat daer wort gedaen
Ik nu niet weten kan, tot dat den tijd komt aen
Waer op den grooten God door't slaen van sijn trompetten
Hun roepen sal uyt graf, en sig tot Rechter setten,
Om wat daer is misdaen te brengen aen den dag
Hoe seer het was bedekt, en diep versteken lag
Hoe dikwils hoor ik niet dit woord van Venus-Dieren
De lichte Maen komt aen., nu is't den tyd van swieren
Nu is't bequaemste weer tot ons vermaek, en lust
Nu kan ons minne-vier in stilte syn geblust,
Ó wat een droeve saek? ô wat ik al moet hooren!
Dees woorden God,en my met gramme moed verstooren
Ik staen alleen gesteit in't midden van de wolk,
Tot cierſel van de aerd' en tot gerief van't volk:
Maer men gaet myn cieraet, en myn gerief misbruyken
't Schijnt dat ik oorsaek ben, dat veel ten huys uyt-duyken
Naer plaetsen sonder schaemt, en datter menig Maegt
Met spelen in de Maen haer eer, en leven waegt.
Wat sien ik niet al quaet by nachten veel geschieden,
Die

Die in den dag men houd voor deugdelyke lieden.
  Maer ik en sal hun quaed niet brengen aen den dag
  Om dat men in't besit van eer hun laten mag.
Ik hier maer seggen wil, dat vele mans haer Vrouwen
Met eenen loosen vond in d'handen leugens douwen
  Ik sag lest eenen quant, die aen sijn Vrouw maekt wijs
  Dat hy om koopmanschap moet reysen naer parys
Hoe wel sijn goede Vrouw dees reys vind ongeraeden,
Nochtans hy trekt van huys met geene sorg belaeden
  Hy nemt een groote som, misschien den lesten schat
  En, soo het schynt, hy moet noch desen dag uyt stad
Dees slechte Vrouw gelooft, dat hy is onder-wegen
En daer om wenscht sy hem voorspoet, geluk, en Zegen,
  Maer hy is noch in stad, en als seer stormt den wint
  Roept sy, hy is misschien nu niet van vier gedient
Sy is altijd besorgt, sy is vol achter-denken,
Sy bid dat hem op weg geen ongeval mag krenken,
  En als daer uyt de locht valt regen met gewelt
  Myn man is nu misschien, roept sy, op't vlakke veld.
Maer hy is onder t'daek, daer is hy wel gelegen,
Hy weet in't Hoere-kot van geenen wint, oft regen
  Terwyl sy lijd gebrek, maekt hy al goede cier
  Met sijne lichte Boel, by een groot Eyken vier.
Hy peyst niet op sijn Vrouw, dat sy gebrek moet lijden.
Hy peyst maer hoe hy kan sijn Boel met geld verblyden.
  Maer als de Beurs is plat, dan keert hy wederom,
  Sijn Vrouw wenst hem terstont met blyschap willekom
Sy vraegt hem, oft Parijs heeft schoon, en vette landen.
En oft het Coninkx-Hof geciert is met Waranden
  Hier op antwoord hy, jae, en segt haer, dat de stad
  Is groot in haer begryp, en ik en weet niet wat
Ten leste vraegt sijn Vrouw, oft hy sijn koopmanschappē,
Gekogt heeft goeden prijs met sijn seer aerdig klappen
  Hier op geeft hy een sucht, en roept sprekt hier niet van
  Gy hebt nog groot geluk; dat gy hier hebt u man
Hoe, komt dit, vraegt de Vrouw, hy sonder lang te peysen
Verteit sijn ongeluk, dat hem is in het reysen
  Ontrent Parys gebeurt. Ik segt hy, door een wout
  Moest nemen mynen weg, waer in ik heel verflout.
Bleef liggen dien nacht omcingelt vande boomen;

Maer

Maer midden inden slaep begonst ik hart te droomen
Dit wirt terstond gehoort van eenen moordenaer
Die strakx heeft op-gewekt sijn makkers al-tegaer?
Sy komen op my aen, en slaen aen my de handen
Sy dreygen my de dood, sy slaen myn lijf met banden
Terwyl ik daer heel blauw, en mat geslagen sat,
Soo hebben sy myn goed, en reys-gelt aen-gevat
Dan syn sy weg gegaen, ik ben daer blyven dwaelen,
Tot dat de Son qnam aen met haere gulde stralen
Soo ben ik hier geraekt. Hy met dit slim bedryf
En met een droeve stem, bedrogen heeft syn Wyf
Maer d'aldermeest syn Ziel: God kan hy niet bedriegen
Die alles kent, en siet; God kan hy niet beliegen,
Die selfs de Waerheyd is. Ik sien ook in den nacht
Dat menig Borger wykt van sijnen post, en wacht
Maer ik en wil hun naem niet melden, ost verhalen
Op dat den Capiteyn geen breuk hun doet betaelen
Hierom ik swyg dat stil: want my niet toe en staet
Dat ik een ampt bedien, dat my niet aen en gaet
Een ander door den lust, en door de schoone dagen,
En door den geylen brand heeft sin om gaen te jagen
Om dat hy synen wil, en drift en volgen sou.
Segt, dat hy brengen sal Patrysen voor syn Vrouw
En meerder kleyn gebeent, hierom nemt hy de netten
Hy doet syn Wey-tes aen, hy gaet den Havik setten
Met trotsheyd op syn band, hy gaet ten huyse uyt
En segt, dat hy in haest sal op-doen grooten buyt
Maer als hy was uyt stad, en in het veld gekomen
Soo heeft hy weijnig tyts het jaegen waer genomen
Hy vonk een wilde Duyf, een Vink, een Nachte-gael,
Een lyster, en een Musch; en dat wast al-te-mael
Hy was dat jaegen moed': om dat het niet wou lukken
Heeft hy uyt korselheyd het net gescheurt in stukken
Terwijl de Son trok weg, en ik quam met den nacht
Soo is hy met den vank gegaen naer Venus-jacht
Daer maekt hy goede cier met dat hy heeft gevangen
Ik hoor daer anders niet als veel onnutte sangen
Hy brengt den nacht daer om in alder-hande spel
Hy is vol drank, en vreugt sijn Vrouw is vol gequel
Maer als hy had' gedanst tot aen den lichten morgen

Begint

Begint het ydel hooft van weg te gaen te sorgen ,
Hy geeft den weert sijn geld,hy loopt soo na het huys
Maer hy sprekt geen gebed, ja maekt niet eens een kruys
Als hy nu quam in stad,soo quam hem juyst te voren
Dat hy daer met de kaert tien guldens had' verloren
En dat hy sijnen vank daer ook geeten had ;
Hierom soo vond hy goed,te koopen in de stad
Patrijsen voor sijn Vrouw : daer op soo gaet hy vatten
t'Geld uijt sijn platte Beurs?maer hy vind daer geen schattē
Dan eenen Cardecuijde rest was hy al quijt
Hierom hy loopt te merkt vol gramschap en vol spijt
De kraemen waren vol van schoon,en vette vogels
Die waren met het net gevangen, oft met kogels
Hy kogt daer maer wat Vink;hy kogt daer geen patrijs
Want sijn Beurs was te kleijn en al te hoog van prijs
Hy loopt van daer naer huys met vijftig mager vinke
Die nu in sijnen neus begonsten al te stinken
Als hy nu was in huijs hy geeft den vank sijn Vrouw
En segt,dat sy daer med'haer vrolijk maken sou
Siet soo bedriegter veel by nagt hun slegte Vrouwen
Maer sy om allen twist,en tweedracht ook te schouwe
Verstaen wel hun bedrijf, sy sijn al siende blind
Sy laeten haer gepaeyt met woorden , en met wint
Ik wil van klacht te doen ten lesten eens gaen swijgen
Want dat ik voort wou gaen,ik sou geen eijnde krijgen,
En ook den tijd komt aen,dat ik vertrekken moet
Want siet Aurora komt gereden metter spoet
Maer hoort nog eens een woord ô sin beroofde menschē
En wilt niet meer by nacht naer vuijle lusten wenschen
Ik sien dan wat gy doet,en God weet u gedacht
Hierom neemt op u Ziel voort aen al beter acht
Hoe dikwils segt gy niet , als ik ben root van wesen
Daer komen sal een wind strakx uijt de locht geresen
Maer ik ben root van schaemt',niet om d'aenstaēde wint
Om dat ik imand sien,die een vuijl werk begint
Als gy mijn aensicht siet heel bleek,en sonder ithaelen ,
Dan segt gy op de aerd'sal haest een regen daelen
Maer ik ben bleek van schrik,van droefheijd,en van vrees
Om dat ik met het sweert sien kerven door het vlees
Als ik ben bleek,oft root peyst dan,dat ik hoor kyven
Oft

Oft sien een ander stuk in vuijligheijd bedrijven
Ik bid u, wat ik kan, wacht u van sonden al
Ik dan heel klaer, niet bleek, oft root verschijnen sal

Wat dunkt u Cosmophile Wereldsche ziel hier van? heeft de Maen haer woord hier niet wel gedaen? even-wel, gelyk sy selfs heeft bekent, sy en heeft maer gelijk met eenen natten vinger eenige gebreken aengewesen, die meest geschieden in het af-wesen van de Son: maer om dat ik u patientie niet en sou misbruyken, ik sal hier een spel speten, want uyt dit staeltjen sult gy lichtelijk kennis krijgen van de resterende stukken: ik wil u alleen waerschouwen, dat gy u op de nachten niet en moet betrouwen, als gy iet quaets wilt brouwen, maer dat gy u met het overpeysen van Gods tegenwoordigheyd op alle plaetsen van alle fieltery en uyt de hel kont houden; hierom ik seg.

Esto Dei semper memor
Tibi erit culpæ tremor.
Peyst dog op God al waer gy gaet,
Gy sult dan schroomen voor het quaet

Hebt gy eenen schroom voor het quaet, soo hebt gy ook eenen toom voor het quaet, hebt gy eenen toom voor het quaet, soo en sult gy niet loopen in den poel van de verdoemenis; ik seg dan wederom:

Ubi est cautela, Ibi est tutela
Als gy toe siet, Gy en valt niet.

Maer om wel toe te sien, gy moet God over al, en altijd by u tegenwoordig sien, dan sult gy eenen sterken toom oft muer hebben, die u sal stutten, dat gy niet en sult vallen in

den poel van de verdoemenis; Ik mag dan wel seggen:

Est frænum præsens Numen,
Ne incurras Ditis flumen.
Gods tegenwoordigheyd u stut,
Dat gy niet loopt in duyvelsch put.

Soo krachtig is Gods tegenwoordigheyd dat sy de grootste sondaers kan stutten: maer als imand soo bot, en blint is, dat hy sig laet voorstaen, dat hy kan sondigen sonder van God gesien te worden, die sal sijn schaemt-schoenen uyt doen, die sal doen dat hy wilt, die sal van d'een sonde in d'ander, en ten lesten gelijk onsen botten uyl in de klauwen van den helschen kieken-dief vallen; Hierom ik seg:

Coram Deo malè agis? Stygiis es dignus plagis.
Gij voor Gods aensigt doet veel quaed?
T'is regt, dat God u eeuwig slaet.

Ter kontrarie, ist dat imand op God peyst waer hy is, oft waer hy reyst, die sal altijd beschaemt sijn, die sal altijd wel doen, die sal van d'een deugt tot d'ander gaen, tot dat hy geraekt op den hoogsten trap van de volmaektheyd, waer van hy eenen gelukkigen en sekeren spronk kan doen, tot de salige eeuwigheyd; Hierom ik seg:

Deus præsens est, ut murus,
Semper vivas ut securus,
Gods tegenwoordigheyd u houd,
Dat gy gerust leeft sonder fout.

Leeft gy sonder fout? soo verdient gy dat gy God aenschouwt voor alle eeuwigheyd. Hierom wilt gy een preservatief hebben tegen alle fouten? ik geef u alleen Gods tegenwoordigheyd Dit bevestigt Clemens Alexandrinus:

Has

Hac solùm ratione fit, ut quis numquam labatur, si Deum sibi ipsi semper adesse existimat, Door dit preservatief kan het geschieden, dat imand alle fouten kan vlieden, en dat niemant oyt en valt, ist dat hy peyst dat hy altijd en over al in Gods tegenwoordigheyd staet Den H. Basilius is ook van het selve gevoelen; want als imand by hem quam klagen, dat hy gequelt wierd met vele tentatien, dan gaf hy dien mensch voor een krachtige remedie *de tegenwoordigheyd Gods*, seggende *Deum tibi præsentem semper cogita*, peyst dat God altijd by u is, en de tentatien, de verstroytheden, de quaede begeerten, en vuyle gepeysen, de onstichtinge woorden, en de sondige werken en sullen by u niet sijn. Wilt gy weten Wereltsche ziel, hoe gy niet alleen in de kerk, maer ook in huys en op u werk met eendragtigheyd, en godvrugtigheyd sonder verstroytheyd en sonder afkeer sult bidden, en God danken *Deum tibi præsentem semper cogita*, peyst, dat God altyd by u is. Wilt gy weten, hoe gy d'onkuysche gepeysen sult verdryven, de duyvelsche tentatien sult verwinnen, de occasien van sonden sult schouwen, en God boven al sult beminnen, *Deum tibi semper præsentem cogita, peyst dat God altyd by u is.* Dit getuygt den H. Ephrem: *daer en is niet arger, als God te vergeten*, die al wat gy doet t' sy quaet, oft goet moet weten: want alsmen op God altijd peyst, alle ons quaede passien, en begeerlykheden gaen dan schuyven, gelyk de quaet doenders voor den Schouth: Hier op past ook wel dit oue spreek-woord;

D'

D'oog van den Heer maekt de peerden vet;
D'oog van de Vrouw hout de kamers net.

Dat is te ſeggen: de tegenwoordigheyd van den Heer maekt dat de knegten ſijn peerden wel beſtellen, en al hun gerief geven, dat den akker wel bebouwt, en al het werk wel en haeſt gedaen wort: ook de tegenwoordigheyd van de Vrouw brengt ſoo veel te weg, dat de maerten niet eenen ſtoel laeten ſtaen in den weg, dat ſy geen luy maerten en ſijn dat ſy het huys ſchueren, van boven tot onder, en altyd net houden. Hierom hoortmen de voddige knegten, en de luy maerten dikwils over hun Heeren, en Vrouwen klagen; dat ſy noyt eens alleen mogen ſijn om eenen duykelaer te konnen ſpelen, dat de Heeren en Vrouwen hun altyd in't geſigt, en op de hielen ſijn om te ſien oft de knegten op hun werk, en de maerten op haer wielen ſijn, dat de Heeren, en vrouwen hun altyd plaegen met naer te jagen ſoo dat niemand van de knegten, en maerten ook eens en derſt gapen, oft ſlaepen: ſoo ook wie gy ſijt gy ſult allen werken als getrouwe, en neerſtige Dienſt boden wel en haeſt doen ſonder quaet te doen, als gy peyſt, dat God uwen Heer altijd d'oog op u heeft, dat hy u altijd naer ſiet dat hy weet wat gy peyſt, wat gy ſprekt, en wat gy doet't ſy quaet, t'ſy goet; gy ſult de peerden vet maken, gy ſult u ſiel, en lichaem meſten met haver van de deugt, gy ſult de kamers net houden, gy ſult u conſcientie ſuyveren van het ſlijk, en ſtof van groote, en kleyn ſonden, gy ſult de poorten van u vyf ſinnen geſloten houden, gy en ſult niet toe-laeten, dat daer vuyle voeten van

quade

quade begeerlijkheden in gebrogt worden. Wilt gy weten ô Koopmans, hoe gy in uwen handel en wandel alle dievery, en bedriegery kont schouwen; peyst dat gy niet met de menschen maer met God handelt, en wandelt, dan sult gy eenen schroom hebben van te liegen, en te bedriegen, van tweederhande gewichten, en maeten te gebruyken, van vervalschte, en gemengelde goederen te verkoopen, en soo voorts. Wilt gy weten ô slempers, hoe gy aen de taefel de dronkenschap, en gulsigheyd kond schouwen, en u respect kont houwden? peyst, dat God met u aen taefel sit, die eenen spiegel van maetigheyd op dese wereld is geweest, dan en sult gy aen de taefel geen menschen vleesch eten, dan en sult gy den naem, en faem van uwen even naesten niet tusschen u tanden verscheuren: wat is dat anders gedaen, als menschen vleesch eten; want als uwen even-naesten komt te weten, dat gy in sijn eer, en faem door achter-klap hebt gebeten, hy krevekeurt daer van hy betreurt dat en hy neemt de injurie gelijk een sweert soo diep in't hert, dat hy kan sterven van die smert. Gy en sult dan ook met eenen vollen buyk u gesontheyd niet krenken, is't dat gy op Gods tegenwoordigheyd wilt denken; gy sult maetig en staetig zijn: wilt gy dan gesont naer lichaem en ziel en niet voor uwen tijd begraven sijn, bind met den gordel van Gods tegenwoordigheyd uwen gulsigen buyk vast toe; Ik seg;

Van October tot October
Houd in spys, en drank u sober.
Als den buyk is vol, en rond,
Lyf en ziel word angesond.

Ten

Ten leften wiltgy weten hoe gy in de Princelijke Hoven, in het Stad-huys, in het bed, in eenfaemheyd, in converfatien, en in de jacht kont leven fonder fonden? hebt altyd u gedagt dat God daer word gevonden. Met den H. Ignatius Martelaer zal ik mijne woorden ftaende houden; peyft fegt hy op God, en gy zult niet zondigen; maer op twee manieren kan Gods tegenwoordigheyd een remedie zijn tegen de fonden, eens als wy God aenfchouwen, eens als God ons aenfchouwt: want als men op God peyft, dan is men met dat goed gepeys foo befig, dat men geen andere, en principael met geen quade gepeyfen kan befig zijn: daer-en-boven voor zoo veel als wy gelooven, dat wy van God diën grooten befchuldiger, en t'famen Rechter gefien worden, wy houden onfen drift en ftoutigheijd tegen van te zondigen. Hier uijt befluijt ik, ergo gy hebt een fcherpe fpoor om alle goed uyt te werken, en ook eenen fterken toom om van alle quaed wederhouden te worden: ter contrarie, als imant foo bot, en blind is, dat hy noyt d'oog op God heeft, het is feker dat hy een fcherpe fpoor tot alle quaed heeft, en dat hy min oft meer als een beeft fonder reden, zonder geloof, en zonder geeft leeft. Dit getuygt Speranza uyt de H. Schriftuer; *Non eft Deus in confpectu ejus*; hy en heeft God niet voor oogen; wat volgt hier uyt, fegt Speranza, *inquinatæ funt viæ illius in omni tempore*, fijne wegen, fijne werken zyn altyd vuyl, en befmet; als of David wilde feggen; die op God niet en peyft, en kan niet anders, als quæd doen: hierom wilt gy niet

niet anders, als goed doen, gy en moet Gods tegenwoordigheyd noyt uyt u gepeys doen, ſoo niet, gy ſult altyd quaed doen, en als gy het minſte agterdenken zult hebben, dan zult gy Gods ſtraf gereet hebben, met een woord God zal toelaten, dat gy gelijk deſen Uyl, op u quaed feyt betrapt, en geknapt word; ik blijf dan by myn beſluyt:

Quando putas te occultum,
Tunc ſtas ante Dei vultum.

Als gy u meynt te zyn alleen,
Dan hebt gy God vaſt aen u been.

XIII. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den EZEL, *en den* WOLF, *en hier uyt leerende, dat men sig niet en moet bemoeyen met saeken, die ons niet en raken, en dat men sig niet en moet vermeten iet uyt te voeren, daer men geen kennis van en heeft, om daer geen schaede, oft schande van te haelen.*

Thesis: Fili, ne in multis sint actus tui. *Eccli.* 11. ℣. 10.

Antithesis: Porrò unum est necessarium. *Luce* 10. ℣. 42.

Soon trekt u niet veel saeken aen,
Een wel gedaen, is veel gedaen.

Den Ezel vry van last, liep swieren in de wegen
Daer hy diep inden voet een nagel heeft gekregen
Het bloed sijpt uijt den voet, soo dat hy kreupel gaet;
Hierom in dit gevaer, hy roept om hulp, en raet.
Den Wolf hoort syn gekerm, en hem syn dienst komt biedē
Op hope dat hem sal een recompens geschieden,
Ik sal u segt den Wolf, den nagel trekken uijt,
Als gy voor testament my maken wilt u huijt;
Ik ben besiet my wel, den puyk der Medecynen,
Ik kan strakx sonder pyn u pynen doen verdwynen;
Toont jonst aen mijne konst; gy kont genesen zijn;
Geeft my daer naer u huyt, 'k geef u nu Medecyn.
Den Ezel segt hier op: ik sal't u wel betaelen
Kont gy my uijt den voet den scherpen naegel haelen;
Want soo ik kreupel blyf; mijn meester sal mij slaen
Ik sal verstooten syn, en van gebrek vergaen:
Mijn Heer Hypocrates, ik bid'u wilt my helpen;
Trekt my den nagel uyt, en siet het bloet te stelpen:
Mijn Heer Hypocrates sa, toont eens metter daed,
Dat gy tot mynen troost het stuk heel wel verstaet.
Den Wolf, als hy dit hoort, is aen den voet gekomen,
En met sijn tanden heeft den nagel uyt genomen;
Maer hem terwyl hy trok, den Esel gaf een slag;
Waer van hy voor sijn loon, als dood ter aerden lag.
Den Wolf maekt groot gehuyl, en roept, soo moest ik varē
Die in de Medecijn niet wel en was ervaren;
Ik was maer eenen kok, die konst verstont ik wel;
Myn grootsigheijd heeft my gebrogt in dit gequel.
Had'ik voor geen Doctoor, maer kok my uyt gegeven
Ik nu niet in mijn jeugt, verliesen sou het leven;
Nu heb ik tot mijn spijt gedaen een vuijle proef,
Die doet dat hy niet kan, is eenen botten sloef.

Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.

Hy is een vroet, en deftig man,
Die niet en doet, als dat hy kan.

Leert hier, Cosmophile wereldsche ziel, niet gelijk den Wolf den al-beschik, niet den

tantafeer, niet den moey-al ſpelen: want als gy u te veel wilt onder-winnen, gy ſult u gelijk den Wolf met ſchade, en ſchande bedrogen vinden: ergo gy en moet niet te veel om u ooren ſlaen, oft het ſal u qualyk vergaen. Siet men niet daegelyks, dat veele perſoonen qualijk varen, en tot decadentie geraken, om dat ſy hum te veel wetenſchappen, en koopmanſchappen hebben ondernomen, principael, als hun verſtant daer toe te kleyn is, en hun middelen ſoo verre niet en ſtrekken? want men ſegt voor een gemeyn ſpreek-woord, twaelf ambachten ſijn derthien ongeluken, dit ſpreekwoord geeft te kennen, dat gy u ſelven meer quaet, als goet doet, meer ſchade, als profijt, en meer ſchande haelt, als eer, is't dat gy te veel beſlag op uwen hals haelt, en te veel om u ooren ſlaet: want die veel ambachten leert, doet zelden een wel. Gy meynt dat gy wel doet, als gy veel doet, maer gy en kont vele ſaken t'ſaemen niet wel doen, het is beter, dat gy u aen een konſt, aen een trafiecq, aen een officie houd, en daer in uyt ſtekt, als dat gy vele konſten, vele trafiecquen, en vele officien om u ooren ſlaet, ſoo dat gy niet een daer van wel kont doen: want dan wort gy begekt, om dat gy den tantafeer, den al beſchik, en den moey-al ſpeelt, luttel en wel gedaen is veel gedaen, maer hoe veel en ſijnder nu niet, die de party van deſen Wolf ſpelen, die ſoo ſtout, en ſoo vermeten ſijn, dat ſy hun laeten dunken in alles t'huys te ſijn, en van alles verſtant, en wetenſchap te hebben; ſy laeten hun voorſtaen, dat ſy alles weten, al en hebben ſy niet veel vergeten

willen

willen ſpringen verder als hunnen ſtok lank s, ſy willen twee haſen g elijk jaegen, ſy willen ſchijnen van alle merkten wederom gekomen te ſijn, ſy trekken hun meer ſaken aen, als y konnen uyt-voeren, oft verſtaen. Den Wyſen-man leert u kontrarie; *Fili, ne in multis sint actus tui*; Sone bemoeyt u niet met vele aken: want gy en ſult daer ſonder ſchade oft chande niet af geraken, principael, is't dat y daer van luttel, oft geen wetenſchap en ebt, gelyk aen deſen Wolf gebeurt is; hierom ik ſeg:

Multis rebus te immiſces?
Multum perdes, parum diſces:
Als gy veel ſaeken u bemoeyt.
U winſt verdwynt, u ſchaede groeyt

Hier uyt volgt, dat de Procureurs, de Advocaten, en de Medecyn-meerſters niet te veel aeken t'ſamen mogen aen-nemen. Eenen Procureur en is niet magtig alles te vervoorderen, eenen Advocaet en is niet kloek genoeg om alle Proceſſen van ſtuk tot ſtuk wel, en etrouwelyk te overſien, en die rechtveerdigyk uyt te voeren; eenen Medecyn-meeſter n kan niet wel alle de ſieken van een groot ad viſiteren, en op de been helpen, volgens it oud Latyns ſpreek-woord:

'luribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus
Neemt gy veel ſaeken ſeffens aen?
Op ider gy min acht kont ſlaen.

Hier uyt moet dan volgen, dat vele rechteerdige Proceſſen verloren, en vele arme ieken verſuymt worden. Hierom gelyk Aladide vermaent, de geeſtelyke, en wereldlyke Overſten en mogen niet ſonder groote redenen

vele

vele Officien aen eenen onderſaet alleen toe betrouwen, maer ſy moeten die ſplyten, en verdeylen: want een ſwaer ampt, oft officie heeft eenen geheelen menſch van doen, en geeft hem werks genoeg, om dat wel te doen: ergo willen ſy een goede regering, en geen diſorder, hebben, ſy en mogen aen eenen perſoon niet te veel ampten ſeffens op-leggen: want het is een gemeyn ſpreek-woord, men mag niet te veel eyers onder een Hin leggen: daer-en-boven ſy moeten wel toe-ſien, oft diën perſoon tot dat ampt bequaem is, en den dag daer door kan-ſien; anderſints de ſaek ſal vuyl, oft qualyk uyt vallen, hy ſal brodden, en om dat hy brod, hy ſal uyt gelacchen worden, maer gy noch meer, om dat gy dat ampt aen diën brodder hebt gegeven ſonder te letten, oft hy daer toe bequaem was ofte niet; hierom het is een oud ſpreek-woord:

Hier diént een wys Man op te letten,
Men mag geen dwaes op eyers ſetten,

Ik mag hun ook voor dwaeze houden, die hun zelve voor groote, en ervaren meeſters uyt geven, en houden, die meer willen doen dan ſy konnen doen, die naer alle officien willen ſtaen, die een igelijk willen leeren, al en ſijn ſy nog qualyk diſcipels, die oude mannen willen regeeren, al komen ſy eerſt uyt den dop, die van alles willen kennis hebben, al en hebben ſy niet veel geſien, oft gehoort; maer aen ſoodanige gaſten dienen de Officien; gelyk den ſpiegel aen den blinden, gelyk een ſchoon kleed aen de Sim, en gelyk een gout-gewicht aen eenen bedelaer. Hoe zullen ſy den dag door een ſwaer en

moeyelyk officie sien, die zoo krank van gesigt zijn, dat sy een Koë voor eenen Meulen en eenen Vos voor eenen Haes sien: Op dese groot-makers past seer wel dit oud Latynsch spreek-woord: *Oportet remum ducere, qui didicit.*

Die geen konst heeft van te roeyen,
Mag zig met geen riemen moeyen.
Niemand zig vermeet,
Daer hy niet van en weet.

Maer men vind nu over al moeyallen, die hun tot alles bequaem agten, die hun laten voorstaen, en uyt-geven dat sy in alle konsten, in alle officien, en in alles t'huys zijn; hierom zoeken sy hun zelven met geweld in alle ampten, en officien in te dringen; sy en zijn met een Officie niet te vreden, maer sy loopen gelijk beslykte honden om al meer, en meer gepromoveert te worden; wat is dit anders doen, als de party van desen trotschen Wolf spelen, die en was niet te vreden met Kok te zijn, maer hy wilde ook eenen Doctor in de Medecynen zijn, dat en was sijn ampt niet; hierom is hem dat ampt niet wel gelukt; hy heeft daer schade, en schande van gehaelt; want hy is van den Ezel met een doodelijke wond geloont, en betaelt geweest. Ik mag dan wel zeggen, op dat gy van zoodanige wond u zoud wagten, met niet naer vele ampten en konsten boven uw magt en verstand te tragten.

Nescis artem? & exerces?
Tibi pœna erit merces.

Doet gy een konst, die gy niet weet?
Gy krygen zult voor loon groot leet.

Zyt gy dan maer eenen Koopman, en verstaet gy u den Koop-handel heel wel? zijt ook daer mede te vreden, gy en moet u de Theologie niet be-

bemoeyen, gy en moet in alle u converſatien niet diſputeren van geheyme, en boven naturelyke ſaken vande predeſtinatie, van de contritie, en ſoo voorts; gy en moet u niet beroemen, en uyt geven dat gy de H. Schriftuer ſoo wel verſtaet, als den vernufſten Theologant, is't dat gy ten leſten niet en wilt gebotmuylt worden van wijſe Mannen tot u ſchande: want de geleertheyd ſchiet u niet over, houd die al by u, gy en moet die aen een ander niet te koop dragen, is't dat gy niet en wilt u eer uyt dragen; hierom ik ſeg:

Pauca ſcis? & multa doces?
Cum pudore tibi noces.
Weet gy niet veel, en ſprekt gy breet?
Gy doet met ſchand' u ſelven leet.

Elk moet ſig met ſijn affairen bemoeyen en niet voor hooger, voor wijſer, en voor kloeker uyt geven, als hy is; eenen boer en moet den koopman niet controleuren in ſijnen koophandel: en eenen koopman en moet eenen boer niet korrigeren in ſijn landbouwery: elk in't ſijn, gelyk den Poëet Ovidius ſegt:

Navita de ventis, de bobus narrat arator,
Enumeret miles, vulnera paſtor oves.

Den Schipper mag van wind, den Boer van Oſſen ſpreken
De Maert van vlas, en lind, het kind van kinder treken,
Den Krygs-man van gevecht, den Herder van het Vee,
Den Raets-man van het recht, den Koopman van de ree.

Maer is't dat eenen Boer den Schipper wilt bot ſtrijken in den wind te kieſen, hy ſal uijtgelacchen worden: van gelyken ook eenen ſchipper ſal gebotmuylt worden, is't dat hy eenen boer wilt leeren, hoe hy met ſijn Oſſen het land moet ploegen: en dan ſal op elk

dit latyns ſpreek-woord paſſen : *Ne ſutor ultra crepidam*; Niemand moeye hem voorder, als ſijn konſt ſtrekt; den Schoenmaeker mag den kleermaeker niet beſchaemt maken. Dit heeft den konſtigen, en uytnemenden Apelles eenen Schoenmaker door den baert gevreven, om dat hy in de Schildery niet alleen ſijn oordeel van Schoenen, maer ook van kleederen, en andere figueren wilde geven. Wel mag imand geen oordeel geven van een konſt, oft werk, dat hy niet en verſtaet, zoo mag hy nog veel min een konſt, oft werk ter hand trekken daer hy geen kennis, oft oordeel van en heeft; hierom het is een oud ſpreek-woord *Ne ſupra pedem calceus*; kent ſtaet, houd maet; gy en moet niet gelyk ſijn aen diën kok van den Hertog van Milanen, die ſig liet voorſtaen, en uyt gaf, dat hy bequaem, en byſtant was om een land te gouverneren, om dat hy ſijn keuken wel koſt gouverneren: hy komt dan by den Hertog een groot Officie verſoeken, om dat hy hem nu zoo langen tijd, en ſoo wel naer den mond had gekokt; den Hertog oordeelende dat hy alleen bequaem was om eenen goeden kok te zijn, heeft hem geſeijd dat hy behoorde het officie van kok te blyven bedienen, terwijl daer niet een ampt vacant was, behalven het ampt vanden bouffon; den kok dit hoorende heeft daer op geſeijd ik weet eenen goeden greep; ik ben met dat ampt te vreden: want dan ſal ik op de naeſte maet ſtaen om gepromoveert te worden tot een hooger officie, aengeſien u Hoogheyd alleen promoveert alle bouffons, en guyten, die u weten naer de mond te fluyten.

Al

Al toont deſen kok, dat den Hertog qualyk doet met bouffons, en guyten te avanceren, hy toont ook, dat hy niet een hair beter doet om dat hy met ſijnen ſtaet niet en is te vreden, en als eenen bouffon tot een groot ampt wilt geavanceert worden; maer den Hertog wilde hier mede te kennen geven, dat hy eenen ſot is, die met ſijnen ſtaet niet te vreden is, en dat hy bequaem is om eenen bouffon te ſijn, die onbequaem is om hooger verheven, en gepromoveert te ſijn: dit zoo ſijnde ik mag daer by wel zeggen:

Si te doctum profiteris;
De ſtultorum grege eris.
Als gy u uyt geeſt voor geleert,
Men u als ſot met ſotten eert.

Hier uyt moet gy nu beſluyten, ergo ik en mag mijn zeyl niet te hoog trekken, ik en mag my niet te hoog uijt geven, ik en mag my zelven niet in eenige officien in dringen; daer en boven, hier uijt volgt, dat gy vele wetenſchappen, vele konſten, en trafieken niet en moet ſeffens leeren, maer een voor een, naer u capaciteyt, en als gy die een voor een geleert hebt, gy en moet die evenwel niet ſeffens oeffenen, oft ter hand trekken, wilt gy niet gerekent worden onder de gekken; want dan zal men u houden voor eenen *Jean fait tout*, voor eenen ſlechten hals: *Ex omnibus aliquid ex toto nihil*, *men ſal ſeggen:*

Hy van alles weet een deel,
Maer van alles niet geheel.

Hierom Franciſcus Suarez diën treffelijken Gods-geleerden van de Sociëtyt Jeſu heeft ſich zelven begeven niet meer, als tot een weten-

ſchap ſeffens, en ſoo is hy ten leſten van d'een wetenſchap tot d'ander gelyk door vaſte trappen tot den top van een uijtnemende geleertheyd geklommen: deſen raed gaf hy ook aen ander perſoonen. Soo heeft ook gedaen Pater Jacobus Layens den eerſten Generael vande Societeyt Jeſu, naer den H. Ignatius: want hy en had niet meer als eenen boek in ſijn kamer, en dien van het begin tot het eynde met aendagtigheyd uyt geleſen hebbende, nam hy dan wederom eenen anderen in de hand op de ſelve manier. Den H. Thomas van Aquinen den overvlieger vande Godsgeleerden gevraegt zijnde door wat middel imand tot groote geleerdheyd konde geraeken, heeft geantwoord, *unum tantum lectitando librum, met alleen eenen Boek ſeffens te leſen.* Dit kan ook verſtaen worden van de deugden, en fouten; *Fili ne in multis ſint actus tui; ſone en bemoeyt u ſeffens niet met vele ſaken*, als oft den Wijſenman wilde ſeggen: Sone, wilt gy de fouten verdryven, verdryft een voor een; verdrijft de principaelſte fout eerſt voor al, waer uyt u ander fouten gelyk takken uyt eenen quaden ſtruyk voort komen; als dien quaden ſtruyk ſal weg ſijn genomen, dan en ſullen daer uyt geen quade takken meer voorts komen; kont gy maer die principaelſte fout verdryven, u ander fouten ſullen dan van ſelfs genoeg agter blyven: ſoo ook wilt gy tot deugden geraeken, gy moet die een voor een ſien te krygen, gelyk David ſegt, *ibunt de virtute in virtutem: maer gy moet voor eerſt een deugt ſien te krijgen, die u het noodſaekelykſte en het profijtelykſte is*: want als gy die een deugd

zult gekregen hebben, dan zult gy ook de andere gemakkelyk krygen: die zullen u eerste, en principaelste deugt gelyk gewillige Dogters haer goede Moeder volgen, en by blyven: dit is de leering van mannen, die in het geestelyk leven wel ervaren sijn; hierom ik mag wel zeggen:

Non multa simul facias,
Ut melius proficias.
En trekt u niet veel saken aen,
Is't dat gy beter voorts wilt gaen.

Soo niet: gy zult met den Wolf qualyk varen. Wat doet eenen persoon, die al te veel wilt doen, principael, als hy daer toe geen kragt, oft magt heeft, hy en doet niet, oft doet hy iet, het en lukt niet, het is een bedorven, en belacchelijk werk, volgens dit spreek woord:

Vanus sine viribus ardor
Iver sonder kracht,
Ydel word geacht.

Dit was ook het gevoelen van Thales, gelyk Laërtius verhaelt. dezen placht te zeggen *Unum eligite præclarum, unum quiddam devitat præclarum*: kiest een deugt, daer u het meest is aen gelegen, schouwt een fout, die u het schadelykste is. Hoort hier van sijn reden *Præstat enim uno labore famam, & existimationem parare, quam minus accurate implicationem multifariis rebus* want het is beter door eenen arbeyd een zaek met eer, en profijt uyt te voeren, als sijn hooft met vele zaken zonder behoorlyke aendachtigheyd te beroeren, te verwerren, en versuft te maken: als oft wilde zeggen:

Ne incurras multas plagas,
Unam rem, non multas agas.
Wilt gy niet krijgen leet, en spyt,
Van veel beslag u zelven myt.

Gy hebt het niet wel voor, als gy veel affairen voor hebt; dit is het gevoelen ook van den H. Augustinus; *Quam sit observandum, quod Scriptura dicit; fili ne in multis sint actus tui, patet in Moyse, qui totius populi querelas & lites cognoscere volens audiit à Jethro, non bonam rem facis, stulto labore consumeris*: hoe zeer in acht, en achter-denken moet genomen worden het gene de H. Schrifture zegt, *Sone en bemoeyt u niet met vele saeken*, blykt in Moyses die willende de Monarchie over al het volk hebben en het volk alleen hooren, en bestieren in hun klachten, en verschillen zonder imants mede hulp te gebruyken, heeft van Jethro moeten hooren; gy en doet u zaek niet wel, en gy zult met zotten arbeyd u zelven mattëren, en vermoorden Moyses de waerheyd gehoort hebbende heeft eenige regters gestelt aen wie het volk hun kleynste zaecken zouden ingeven, en de grootste zaeken heeft hy selfs willen oordeelen, om dat God hem het opper hooft van het volk had gestelt. Leert hier Cosmophile Wereldsche ziel niet alles willen alleen doen, zonder imands raed, oft daed te willen gebruyken: gy meynt, dat gy veel en dat wel doet, als gy veel alleen doet; maer dan doet gy het minst; wilt gy veel, en wel gedaen hebben; laet een ander ook wat doen; laet een ander u behulpsaem wesen in den last van u ampt te draegen, als gy alleen daer qualyk den dag

door

door kont zien: want vier oogen zien meen als twee, gy en moet gelyk God niet willen ſijn, die den Monarch van hemel, en aerde is, die alles alleen kan doen, en beſtieren die volmaektheyd komt God alleen toe: Want ſijn macht, en wijsheyd is onbepaelt, hy en kan niet verſuft ſtaen, gelijk gy, en hy en kan niet beſwyken gelyk gy, al heeft hy alles alleen te doen, en alleen te beſtieren, hierom als gy te veel affairen hebt gy geeſtelyke oft wereldlyke Overſten, ontlaſt u zelven wat; verdeylt hier, en daer u affairen aen bequame perſoonen, dan zult gy u conſcientie ontlaſten;

Si rem unam benè agis.
Non premêris multis plagis,
Doet maer een ſaek, en doet die wel,
Gy ſult niet hebben veel gequel.

Dit wiſt zeer wel Joannes Fiſcherus dat groot licht van Engeland, deſen Biſschop was te vreden met ſijn kleyn Biſchdom, om dat hy ook van ſijn kleyn Biſchdom groote rekening zou moeten geven aen den opperſten Rechter in het ſtreng oordeel; hierom als hem den goddeloosen Konink Henericus den achtſten een grooter, en rijker Biſchdom preſenteerde op conditie, dat hy het vervloekt houwelyk met Anna Bolena zoude voor wettelyk houden, heeft die preſentatie vry-poſtig af-geſlagen, niet alleen om dat hy den Konink niet en wilde ſtyven in een ſaek, die tegen God, en ſijn gebod was, maer ook om dat hy ſijn conſcientie genoeg beſwaert vond met een kleyn Biſchdom te beſtieren; overſulks hy en wilde ſijn conſcientie niet meerder beſwaeren, en geenen laſt meer op hem nemen,

me

net een grootter, en rijker Biſchdom aen te
iemen: maer die weygering heeft hem ſijnen
beſten hals ge oſt. Het waer te wenſchen, dat
edendaegs de menſchen ook zoo voorſigtig
varen; als dezen treffelyken Biſſchop; maer
nen roept nu anders niet als *affer*, *affer*;
rengt al aen, brengt al aen, wy ſijn Mannen
ie alle zaken verſtaen, die alle officien kon-
en bedienen, die alle konſten weten, die alle
ſten konnen dragen: maer als ſy zoo verme-
lyk van hun zelven ſpreken, men mag hun
ry voor dwaeſe, oft ten minſten voor on-
oorſigtige houden: want ſy ſijn dan
elyk eertijds eenen zot is geweeſt, die met
enen Mantel niet te vreden, ſijnde, zoo veel
Mantels had'om het lyf gehangen, dat hy niet
n konde gaen, oft ſtaen maer al hygende van
et ſwaer gewicht in't ſlyk is gevallen. Hier-
m heeft een wys Man van dezen tyd zeer
el tot ons propooſt geſeyd: *Nulli matri*
us filiorum quam lactis: Prudenti plus nego-
rum, quam virium eſſe debet; een Vrouw
mag niet meer Voeſter kinderen aen nemen,
ſy kan te ſuygen geven; een voorſigtig
an en mag niet meer affairen om ſijn ooren
men, als hy kan uyt-voeren, en uyt ſtaen:
oft hy wilde zeggen, gelyk een Vrouw
oet letten, hoe veel zog ſy heeft, zoo
oet ook een voorſigtig man letten, hoe veel
agt, en bequaemheyd hy heeft: want gelyk
n Vrouw hebbende luttel zog, en veel
nderen daer mede willende op brengen, haer
lven om brengt, zoo ook, die meer laſt
ſijn ſchouders wilt leggen, als hy macht
eft, moet ten leſten beſwyken, en verſtelt

ſtaen

ſtaen kyken ; hierom ik zeg recht uyt:

Putas te ad cunĉta aptum ?
Te putamus mente captum.
Als gy u houd in alles t'huys ,
Wy houden u voor eenen gruys.

Hier mede en wil ik niet zeggen , datme maer een konſt alleen mag weten , dat me maer van een koopmanſchap alleen mag we tenſchap hebben, dat men maer een ambach alleen mag leeren : want naer het oud ſpree woord : het is goed twee peſen te hebben t ſijnen boog , en men zegt ook , men mo twee ſtokken hebben om te ſpringen, Hi mede wort te kennen gegeven , dat gy mo vele konſten , vele koopmanſchappen , ve ambachten leeren , niet zeffens maer een vo een ; en als gy die wel hebt geleert,dan mo gy maer een ſeffens in het werk leggen : als d'een niet en lukt , dan moet gy u met ander behelpen : zoo ook , men moet tw peſen hebben tot ſijnen Boog , en twee ſto ken om te ſpringen ; niet om dat gy met tw peſen ſeffens zoud ſchieten , en met tw ſtokken zamen zoud ſpringen : want dan zo gy niet recht ſchieten , en gy zoud u zel te berſten ſpringen ; maer als een pees geb ken is , als eenen ſtok verloren is , dan k gy u zelven nog behelpen , en gy en m dan niet ſtaen kyken : want gy hebt nog pees en noch eenen ſtok op voordeel. D leering geeft onzen Sali maker ook te k nen aen de zorgvuldige Martha , als hy ſ *Martha Martha ſollicita es , & turbaris plurima , porro unum eſt neceſſarium ; Ma Martha gy zyt met vele ſaeken bekomm*

m

maer een is noodsakelyk; als oft hy wilde zeggen, Maria heeft het beter voor, als gy: want sy en wilt maer eenen weg in, sy zoekt hy alleen, en daerom heeft sy ook het beste deel verkoren; zoo ook vele menschen sijn gelyk aen Martha, sy meynen wel te doen, als sy veel doen, als sy de zaeligheyd van een ander vervoorderen, al-hoe-wel sy hun eygen zaligheijd versuymen: maer gy moet soo voor een ander besorgt sijn, dat gy u-zelven niet en vergeet. Hier mede en wil ik ook niet zeggen, dat gy Religieus u zelven met vele zaken niet en moet bekommeren tot Gods eer, en tot wel-varen van uwen even-naesten zoo naer ziel, als naer lichaem; als u God verstand, en sterkte genoeg heeft gegeven om uwen even-naesten te helpen, gy en moet het licht van u geleertheijd niet verbergen onder een kandelaer, gy moet u zelven begeven en bequaem maken tot dienst vande menschen met Catechiseren, met Prediken, met Biecht te hooren. met zieken te besoeken, met arme te troosten, met verschillende partyen eendragtig te maeken en zoo voorts; zoo heeft den H. Paulus Apostel gedaen; zoo heeft den grooten Apostel van Antwerpen gedaen onsen H. Vader Norbertus; zoo heeft ook den grooten Apostel van Indien gedaen den H. Franciscus Xaverius, die Mannen hebben met eenen grooten iver hun zelven met vele en moeyelyke zaken bekommert, en gemoevt; maer sy en hadden even wel maer een opsigt te weten: God te dienen in sijn litmaeten, en alle hunne werken hoe swaer, en hoe verscheyden die ook waren, quamen even-wel

voorts

voorts maer uyt eenen wortel, te weten, uyt de liefde Gods; daer-en-boven ſy en namen niet onvoorſigtiglijk, en vermetelyk vele werken aen, ſy wiſten wel dat God in hun, en met hun alles konde uytwerken, gelyk Paulus van ſijn zelven getuygt, *Omnia poſſum in eo, qui me confortat*; ik en kan uyt myn zelven niet, uijt mijn zelven ben ik nergens toe bequaem, maer God maekt my tot alles bequaem: zoo ook wie gy zijt, gy en moet u zelven uyt u zelven nergens toe bequaem houden, maer gy moet met u gebeden van God verzoeken, dat hy u tot alles wilt bequaem maeken, en dat gy noyt te vermeten ſijt, om u met alle zaken te bemoeyen, waer uyt gy geen eer, maer ſchande, en geen profijt, maer ſchaede kont haelen, en waer in gy bottelyk kont faelen, en miſſen; Ik blyf dan by myn beſluyt:

Si quam neſcis, agis artem:
Tuam malè agis partem.

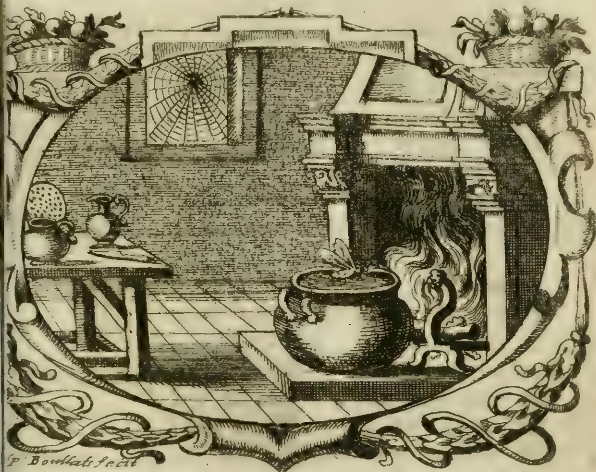
Als gy iet doet en niet verſtaet;
Gy qualyk doet, en u groot quaet,

XIV. ZINNE

XIV. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen de VLIEG, *en de* SPIN, *en hier uyt leerende, dat men de fouten met den dekmantel van ontschuldinge niet en mag bewimpelen, en dat men van den nood een deugt moet maken.*

Thesis : Excusaverunt se, ne eis fieret verbum *Ad Hebr.* 12 ℣ 19

Antithesis : Non declines cor meum in verba mali iæ, ad excusandas excusationes in peccatis. *Psalm.* 140. ℣. 4.

Hoe wel gy sondaer noyt belyd,
Dat gy om schult Gods plagen lyd.
Nochtans als gy iet lyden moet,
Segt, t'is myn schult t'is voor myn boet.

DE Vlieg den Vlees-pot sit aen vier,
En sy daer maekt rontsom geswier;
Ten lesten word sy noch soo stout,
Dat sy vliegt op den Schaepen bout.
Sy eet daer vleesch, sy drinkt daer sop,
Sy overlaost haer kleynen krop;
Ik ben, segt sy, hier wel gezet,
Daer is geen spie, die my belet.
Ik ben hier vrolyk aen den dis;
Want niemand, die my stoort, hier is;
Ik eet, en drink, soo veel ik kan:
Hierom ik blyf hier aen de pan,
Ik kan hier doen, al wat ik wil,
Want knecht, en maert syn op den dril:
Dit loert van verr'de loose Spin,
En roept, Vliegt op, blyft hier niet in:
Laet, syt gy wys, den vlees-pot staen,
Is't dat gy wilt de dood ontgaen.
Ik wil niet vliegen, roept de Vlieg:
Den pot is my een sachte wieg;
Ik ben hier wel, ik blyf hier wel;
Maer hola t'sop verbrand myn vel;
Ik kan niet weg, ik ben te vol,
Ik ben soo rond, als eenen Mol,
Ik moet hier sterven in den pot.
Beklaegt my niet, maer my bespot:
Want ik heb selfs my hier gebrocht,
En in den pot de dood gesocht.
Hierom ik my ook niet beklaeg,
Want ik te gulsig was, en graeg;
'k Heb een verdiende plaeg gehaelt.
Myn gulsigheyd word dier betaelt.

Id, quod necesse est, fer, bonique consule.

Syt gy door fout in nood geraekt;
Van nood moet syn een deugt gemaekt.

ZEDELYKE LEERING.

Tolerare debes pœnam?
Pœnam ſcias culpæ venam.
Als gy ſtraf om u fouten lyd,
Geeft niemand dan; maer u de wyt.

Leert hier Coſmophile wereldſche ziel, van de ſtervende Vlieg verduldigheyd in u lyden, als gy om u ſonden, en fouten moet lyden, en het lyden niet en kont myden. De Vlieg legt het lyden van haer dood niet op het vleeſch, niet op het heet ſop niet op den pot, niet op het vier, niet op de ſorgeloose maert maer ſy legt de ſchult op haer eygen ſelven: hierom ſy is ook wel te vreden sonder murmureren, ſonder klaegen, zonder droef ſijn, en ſy ontfangt de dood gewilliglyk, en verduldiglyk, om dat ſy ſelfs de dood heeft geſocht, om dat ſy haer zelven in de dood heeft geſtooten, hierom heeft ſy op niemand de ſchult geſteken en over niemand wraek begeert, ſoo moet gy ook doen als gy gelyk de ſnoepende, gulſige, en dieſachtige Vlieg geſtraft word, gy moet dan van den nood een deugt maken, gy moet de ſtraf gewilligleyk, en verduldiglyk lyden die gy ſelfs om u zonden, en fouten op uwen hals hebt gehaelt: want naer het ſpreek-woort vanden H. Chryſoſtomus, *Nemo læditur niſi à ſeipſo*, niemand komt in lyden, oft hy brengter ſijn zelven in: evenwel niemand wilt lyden, dat hy de oorſaek is van ſijn quaelen en van ſijn lyden, hy geeft altyd de ſchult aen een ander; dat quaed is den menſch in geboren, dat quaed heeft hy van zyn eerſte ouders

ders be-erft: want Adam, als hy inde ver-
boden vrucht sijn tanden had gedrukt, heeft
sijn zelven ontschuldigt en de schult op sijn
Vrouw, jae op God selfs geplakt; noteert sijn
wooider; *Mulier quam dedisti mihi sociam.*
dedit mihi de ligno, & comedi. de Vrouw,
zegt hy, die gy my, tot gesellschap hebt ge-
geven, heeft my van de vrucht gegeven, en
ik heb daer van gegeten; als oft hy wilde seg-
gen, Heer had gy my dees vleyende, en ver-
leyende Vrouw niet gegeven, ik had'onnoo-
sel, en ontschuldig gebleven waerom hebt gy
my zulken quaden instrument toegeschikt, dat
my brengt in zoo een verdrietig leven? Heer
het is zoo wel u schuld, als de schuld van
myn Vrouw, dat ik in de vrucht heb gebe-
ten, en in dees ellenden ben gevallen; sy
heeft my verleijd, en gy hebt dat toegelaten.
Eva en wilt ook geen schuld bekennen, sy
schuyft de schult van haeren hals, en sy schuyft
die op den breeden rug van het Serpent: *Ser-*
pens decepit me het Serpent, zegt sy, heeft my
bedrogen, en ik heb gegeten van de vrucht
maer den smaek gaf my kleijn genucht, en
den naer smaek trekt uijt mijn hert over mij
leker tong zoo menige suchten; als oft s
wilde zeggen: wat heeft het Serpent zoo loo
sen, en boosen instrument hier in het Paradi
te doen, dat ons op korten tijd, en voor ee
korte vreugt zoo veel quaet kan doen, h
heeft quaet gedaen, die in't Paradys dat qua
instrument heeft gebrocht. Hier siet gy werel
sche ziel, dat Eva haer schult niet alleen o
het. Serpent, maer ook op God soekt
dringen. Die quade perten hebt gy ook v
h

un geleert, de stervende Vlieg leert u anders, die leert u als den nood u dwingt om te lyden, om dat gy u fouten niet en hebt willen myden, gewilliglijk, en verduldiglijk lijden, die leert u van den nood een deugt maken, die leert u de schult, oft van u fouten ist van u strat niet op de schouderen van een ander, maer op uwen eygen hals leggen. Segt gy eens gulsigen Mensch, als gy siek word van overdaet in spijs, en drank, op wie legt gy de schult van u ziekte? gy zult zeggen; dien sterken wyn heeft myn hooft gebroken, die harde spys heeft mijn Maeg ontstelt. Maer waerom en zegt gy niet? myn gulsigheyd heeft my siek gemaekt ik heb om mynen lust te voldoen mijn zelven quaet gedaen, mijn overdaet heeft my bedorven, mijn dronkenschap heeft my draying in't hooft, flerecyn in handen, en voeten, gichtigheijd in alle leden veroorsaekt, dat ik soo geffligeert ben, dat is myn schult; de spys, en drank konden my geen quaet doen, had'ik die maetelijk willen gebruyken.

Est immoderatus potus,
Stirps inordinati motûs.
Het sijn al verdiende plagen,
Die myn gulsigheyd moet dragen.
t'Is myn schult, ik't niet ontken,
Dat ik zoo ellendig ben.

Segt my eens onkuyschen mensch, als gy arm wort, als gy u reputatie quyt word, als gy ongesont van lichaem word; op wie legt gy de schult van alle u quaelen? gy sult seggen, myn ouders hebben my den toom te lang gegeven, dien mede-gesel heeft my op den

den ſwier gebrocht, het overvloedig gelt heeft my kael gemaekt, het quaet geſelſchap heeft my verleyd, de liberteyt heeft my in de ſlaeverny van een quaet houwelyk gebrogt die lichte Dant heeft myn ziel in't duyvelſch net, en myn lichaem in veele, en vuyle ziekten gebrogt, maer waerom en zegt gy niet? mijn onkuyſcheyd heeft my in lyden gebrogt, myn ſotte liefde is op die lichte Dant vervallen. het is waer ſy heeft my met haer mallen, en vleyen doen vallen, alle haer lonken waren zoo veel als vonken, die diep in mijn hert ſijn geſchoten om den onkuyſchen brand daer t'onſteken; maer even-wel ik ben meer plichtig, als die lichte Dant want ik heb haer converſatie geſogt ik heb haer te veel aenſpraek, viziten, en aſſemblee gegeven ik heb haer eerſt tot quaet verſogt en ſy heeft myn quaet verſoek toegeſtaen ergo ik meer quaet, als ſy, gedaen: Daerom zeg ik:

Verba, joci, dona, ſigna,
Sunt libidini, ut ligna.
Eſt libido plagis digna.

Myn onkuyſheyd moet verdragen
Siekte, hoeſt, en ander plagen,
Ik geef my alleen de ſchult,
Dat ik wort met pyn gevult.

Segt my eens onrechtveerdigen menſch, is gy om u divery, oft geſchouwt, oft geſtr[...] geword; op wie legt gy de ſchult van u i[...]famie, en van u ſtraf? gy ſult zeggen: de o[...]caſie heeft my eenen dief gemaekt, den kne[...] zal zeggen; mynen Heer heeft my te v[...] betrouwt, daer en was voor my niet geſ[...]
tn

ten, ik had'dagelijkx handeling van gelt. Het kint zal zeggen; myn Ouders fijn oorsaek, dat ik mijn kromme handen te verre heb uyt-gesteken want mijn Ouders hebben my soo kort gehouden dat ik hier en daer hun heb bestolen om te konnen op trekken, drinken, flinken en spelen gelijk een ander, God heeft my de occasie gegeven om te stelen, God en heeft mijn dievery niet belet maer toegelaeten. Maer waerom segt gy niet? mijnen quaden wil heeft my tot dievery gebrogt; ik socht aen gelt te geraken om my te vermaken, gelijk een ander, en om my soo groot te maken als een ander. Wort gy dan gestraft, en tot justitie gebragt, zoo bekent dat u dievery u daer toe door uwen quaden wil heeft gebrogt, het was in u magt de dievery te laten, maer gy hebt uwen quaeden lust, en quaede genegentheyd gevolgt: wat is het nu wonder, dat u de rechtveerdige straf volgt om u onregtveerdigheyd; ergo gy moet dat niemand anders wyten, oft verwyten: want gy hebt u zelven in groot lijden door kleyn verblyden gebrogt. Waerom wilt gy u zelven ontschuldien, als gy de straf lyd, aengesien gy schuldig, en plichtig sijt,? gy onkuyschen Mensch moet om u onkuyscheyd veele quaelen lijden, gy gulsigen mensch moet om u gulsigheijd veele siekten lijden, gy onrechtveerdigen mensch moet om u onregtveerdigheyd infamie, en een rechtveerdige straf lijden; dat sijn al verdiende plagen; maer om met die verdiende plagen God nog te behaegen, en den Hemel te verdienen, gy moet dat al te-mael lijden zonder knorren, zonder morren, en zonder klagen,

klagen, gy moet dat aen God op dragen, en gewilliglijk, en verduldiglijk verdraegen; dan zult gy van den nood een deugt maken, en met lijden aen het eeuwig verblyden geraken, ik bekenne, gy moet hier nu lijden om een vuyl, en slechte oorsaek, gy moet lijden om u onkuysheyd, om u gulsigheyd, om u onrechtveerdigheyd; het waer beter geweest, dat gy had'moeten lijden om de rechtveerdigheijt, om de maetigheijd, om de soberheyd, om de suyverheijd, om de waerheyd, om de ootmoedigheijd, en soo voorts; dat sijn goede, eerlyke, en deugdelijke oorsaeken om te lyden; *Siquid patimini propter justitiam, beati* even-wel al is de oorsaek van u lijden slecht, vuyl, en quaet, gy kond dat lijden verdienstig maeken, ist dat gy leijd om u eygen fouten, en sonder de verdiende plagen gewilliglijk, en verduldiglijk, want de gewilligheijd en de verduldigheijd is de saus van het lijden sonder die saus is u lijden aen God niet smaekelijk, oft vermaekelijk, aen u niet dienstig, e voor u niet verdienstig: maer om die goed saus op u lijden te maeken, dat is, om ge williglijk en verduldiglijk te lijden, zoo moe gy eerst bekennen, dat gy u zelven hebt ge brogt in lijden, dat gy alleen van u lijden d oorsaek zijt, en dat gy op niemand ande als op u de schult van u lijden moet leggen dan zult gy van den nood een deugt make dan sult gy lijden sonder murmureren, sond lamenteren, zonder klaegen, om aen G door u lijden te behaegen; dan zult gy roep met David, als gy het meest moet lijden *Justus es Domine, & rectum judicium tuun*
He

Heer ik worde met regt geplaegt, want ik heb mijn zelven gejaegt in dees plaeg: maer niemand wilt lijden, dat hy met recht lijd; hier liggen de mosselen, hier is de swaerigheijd, hier is de reden, waerom veele menschen sonder verdiensten lijden; want sy willen God gelijk overstryden, dat sy ten onrecht lijden, met een woord sy en willen hun schult niet belijden, maer sy leggen de schult van hun lyden op den breeden rug van dien, oft desen persoon sijn zelven te onschuldigen, de schult op een ander te leggen, en de schult te ontkennen gelijk dry geseelde Ossen, die over al gaen weyen. Dit getuygt den H. Gregorius: *Usitatum humani generis vitium est, & latendo peccatum commitere, & commissum negando, & conuictum defendendo multiplicare*; het is een gemeyn fout, en het is een quade gewoonte van de menschen, dat sy in't heymelijk de zonde doen, en de zonde ontkennen, als sy gedaen is, en dat sy als sy overtuygt worden hun zelven ontschuldigen, en zoo maeken sy hun zonde veel grootter met de schult op een ander te leggen. Dit is ook het gevoelen van den H. Augustinus: *Dixi iniquis, nolite iniquè agere, & delinquentibus, nolite exaltare cornu*: Ik heb geseyt aen de boos-aerdige menschen, en wilt geen boosheijd doen, en aen de quaeddoenders, en stekt den horen niet om hoog *Nolite superbè defendere peccata vestra. si fecistis iniquitatem per cupiditatem, ne defendite per elatam pravitatem: malum est peccare, pejus est perseverare, perniciosius defendendo se, in alterum culpam refundere.*

Wilt u sonden niet beschermen
Dan sal God u siel ontfermen,
Als gy quaet uyt boosheyd doet,
Kent u schult, valt God te voet:
Het is quaet, quaet te bedryven,
Arger ist in't quaet te blyven;
Maer t'is t'quaetste noch van al,
God te wyten uwen val.

Cassiodorus is met den H. Augustinus al in een Schip, en van een gevoelen; *Maximum est vitium excusationis, nam quasi cornu erigit, qui peccata sua defendit*. Het is een groote fout sy zelven te ontschuldigen; want hy stekt gelijk den horen van hooveerdigheyd om hoog, die sijne sonden beschermt. Het waer te wenschen, datter geen dek-mantels oft geen tytels gevonden wierden om de fouten te bedekken en te beschermen: het waer te wenschen, dat den sondaer met David openhertig waer, dat hy sijn sonden niet en bewimpelde, maer dat hy recht uyt riep; *Injustitiam meam non abscondi*, ik en hebbe myn onrechtveerdigheyd niet verborgen gehouden, maer het is te beklagen, datter zoo veele sondaers sijn, die niet en willen bekennen, dat sy gesondigt hebben, oft bekennen sy dat? sy leggen de schult op een ander, sy derven seggen; had'God dat quaet werk belet, het en waer niet geschiet; ik en heb geenen lust gehad om onrechtveerdig te zijn, om gulsig te zijn, om onkuysch te sijn; maer ik ben tot dat quaet van een ander opgehist, de tentatie heeft my overvallen, en den droes heeft daer mede gespelt. Let eens op de woorden vanden H. Augustinus, die hy sprekt uyt de

den naem van die goddeloose menschen, en die hier wel ten propost komen; *ô si Deus hoc nollet, non facerem hoc voluit Deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit, fatum.* ô dat God dit niet en wilde, ik en sou het niet doen, God heeft dat soo gewilt het lot is soo op myn hooft gevallen, de fortune heeft my dat aengedraeyt, siet wel toe wat gy zegt, ziet wel toe, dat gy niet en blasphemeert, als gy God gelyk Calvinus den autheur van u sonden wilt maeken. God en wilt u zonde niet, maer God laet u sonde maer toe, en hy volgt uwen quaeden wil in, om dat gy parforts wilt sondigen: want als gy wilt, gy kont uwen quaeden wil in den bant van de reden houden, en u van de sonde onthouden, dat staet u vry, niemand dwingt u tot de zonden als gy onkuysheyd doet, gy doet dat met uwen vryen wil, als gy overdaed doet, gy had de macht, had gy den wil gehad, om maetig en sober te sijn; als gy u tot dievery begeeft had gy gewilt, gy had die dievery uyt uwen sin geset; ergo gy en moet u niet ontschuldigen, en de schult niet leggen oft op den duyvel, oft op de planeten, oft de menschen, uwen wil en kan tot de zonde niet gedwongen worden, wort gy gedwongen tot een sondig werk van imand sonder daer tot consent te geven, tegen uwen dank, en tegen uwen wil? al doet gy het sondig werk, gy en doet even-wel geen sond *Formaliter; sed materialiter:* maer hy doet sonde, die u tot het sondig werk gepraemt heeft, kont gy met de waerheijd wel zeggen? ik heb gulsig moeten sijn, ik en konde de gulsigheijd niet ontvluchten;

ten: ik wiert met volle gelaten gepraemt: ik heb onkuysch moeten sijn, ik was daer toe sterk verzocht, en met soo veel gelts, en schenkagien om gekogt, dat ik mijnen maegdom moest overleveren: ik heb moeten mijn handen te verre uij-steken; ik moest, gelijk een ander van mijnen staet, en stiel ook den dominateur spelen, maer dat en kost niet geschieden met ydel handen hierom moest ik mijn kromme handen te werk stellen. Maer gy en kont dat met de waerheyd al niet seggen: want gy hebt u lichtelijk laeten geseggen, als gy tot het quaet wiert aengelokt, en opgestokt; gy en hebt geen tegenwêer genoeg gedaen: had gy gewilt gy en had niet gesondigt door onrechtveerdigheyd, door gulsigheijd door onkuysheyd en zoo voorts; maer gy hebt het spel gesocht, en gy hebt gewilliglijk het net laeten over u hooft sleypen, maer dat en wilt gy niet bekennen, gy meynt dat gy tot de sonde gedwongen sijt geweest; nochtans daer en kan geenen dwank sijn tot de zonde daer eenen iver, een genegntheyd, een begeerte, een liefde, en eenen volkomen wil is tot de sonde, gy en kont dan met de waerheyd niet seggen, ik heb de zonde moeten doen, maer y moet met de waerheijd zeggen, ik heb de sonde met dank, met voordachtigheyd, en met vryen wil gedaen om mynen lust, oft den wil van een ander te voldoen, even-wel niemant wilt lyden, of belijden, dat hy quaet doet: zoo veel zonden en abusen imand doet, zoo veel excusen heeft hy daer tegen, om die te verduysteren: gaet eens in een huys, daer groot beslag is, daer

vee

veel knechten, en maerten sijn, daer dikwils gastery is, gy sult over al veel fouten, veel en vuyl abusen, en veel versuymenissen gewaer worden: daer worden potten gebroken, daer worden de kleederen niet verweert, hier krielt het vleesch van de maeyën, hier beschummelt het brood, daer rotten de appelen, daer liggen vuyle hoopen, hier sijn de mueren behangen met spinne-webben, hier wort den vloer noyt gekeirt; als den Vader des huysgesin om alle dees fouten, en abusekorsel wort en de dienst boden met straffe woorden overgaet, dan sijn sy al te-mael fijn, dan heeft niemand quaet gedaen, dan leggen sy de schult op malkanderen, dan vinden sy tot elke naelde eenen draet, en tot elk potteken een scheelkien, en sy weten hun zelven schoon te maeken met een ander vuyl te maeken, sy vindẽ

Voor hondert abusen
Dry hondert excusen.

Maer voor alle die abusen, en excusen krygen sy van den Heer verdiende reprimenden; even-wel in dit geval konnen de knechten en maerten hun reprimenden die sy moeten hooren, gewiliglijk en verduldiglijk verdraegen sonder eens verstoort te sijn, dan zullen sy God behaegen, dan zullen sy van den nood een deugt maeken, en met die reprimenden veel by God verdienen: soo ook, als gy van God om u fouten, en sonden gestraft wort met siekte, met armoede, met schaede, met schande, en andere plaegen, gy en moet dan niet loochenen dat gy iet quaets gedaen hebt, gy en moet u zelven niet ontschuldigen, oft de schult van u straf, van u lijden, van u armoede

van

van u schaede, van u schande, van u ziekte; niet op een ander leggen; gy en moet niet seggen, als gy door u dronkenschap pyn in't hooft, oft de kelderkortse hebt gekregen, het en is mijn schult niet, dat ik qualijk te pas ben, den sterken wijn heeft dat gedaen; maer gy moet seggen; ik heb myn zelven met dien sterken wijn siek gemaekt; hierom ik sal die siekte gewilliglijk, en verduldiglijk draegen ik zal van den nood een deugt maken, ik zal Gods straf geerne lijden, en my voortaen van dronkenschap mijden: zoo moet gy spreken, en de schult op een ander niet steken; gy moet dan op het Latyns spreek-woort letten;

Si res non nobis, nos rebus.
Maekt van den nood een deugt;
Gy lyden sult met vreugt.

Volgt ook den raet van Epictetus: *Sustine, & abstine*; lijd, en mijd.

Maer wilt gy om't quaet niet lyden.
Soo moet gy van't quaet u myden.

Dat is den besten raet, want die hem wagt van stelen, die wagt hem ook van hangen; ik seg daer by:

Die hem wagt van dievery,
Is van galg, en schande vry.

Hierom als gy om u fouten, en zonden iet moet verdragen, verdraegt dat met wel behaegen en sonder klaegen, oft God zal u nog al meer om u onverduldigheyd doen draegen: ik vermaen u dan:

Si te noscis culpæ reum?
Ferientem feras Deum.
Bekent gy, dat gy hebt misdaen:
Verblyt u, als u God komt slaen.

Want ik derf ſeggen, dat gy noyt zonder u ſchult iet moet lijden: men doet al eenige kleijne ſonden, en fouten, hoe ſeer dat men toeziet. en op onſe zaeken let. Dit is de leering van den H. Evangeliſt Joannes: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus; nos ipſos ſeducimus & veritas in nobis non eſt.* Iſt dat wy ſeggen, dat wy geen ſonden hebben, wy vleijen, en verleijen ons zelven, en de waerheyd en is in ons niet; zoo dan ik mag hier by wel ſeggen,

Quando ſentis te afflictum,
Eſt ob proprium delictum.
Gevoelt gy, dat gy ſyt benouwt?
T'is om u ſchult, en eygen fout.

Overſulkx gy moet gewilliglijk, verduldiglijk en met verblyden om u fouten, en ſonden Gods rechtveerdige ſtraf lijden, om tot u verdienſten te lijden: volgt dan mijnen raed:

Si agnoſcis te nocentem,
Ama Deum punientem.
Te oſtende patientem.
Ut tranquillam ſerves mentem.
Als gy bekent, dat gy doet quaet,
Mint God, als hy daer voor u ſlaet,
Toont u gedult met bly gelaet,
Op dat gy blyft geruſt in ſtaet.

En ik ſal by mijn beſluijt blijven;

Si quæ pœnæ ſunt portandæ,
Sunt peccatis imputandæ.
Als gy van God veel ſtraffen lyd,
Geeſt aen u ſonden dan de wyt.

XV. ZINNE-

XV. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den VOS, *en den* HOND, *en hier uyt leerende, dat men niet ongestaedig van sinnen, oft begeerten mag sijn, en dat men ons hert alleen aen God d'eeuwige stantvastigheyd moet vast maken.*

Thesis: Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam, *Eccli.* 5. ℣. 11.
Antithesis: Esto firmus in viâ Domini, & in veritate sensus tui, *Ibidem.* ℣. 12.

Niet ongestaedig sijt van wil,
Soekt God alleen, en houd u stil.

VOs soekt kans om te geraeken
In Lis-Boerens Hoender-kot;

maer

Maer hy weet niet, wat te maken,
Want s'nachts is daer op het Slot
Evenwel hy heeft vernomen,
Dat hy door een open gat
In het Hoender kot kan komen,
Om te rooven al den schat
Maer hy kan door't gat niet springen
Hy is groot, en t'gat is kleyn;
Om dat hy zig in moet wringen,
Krygt hy hier, en daer een bleyn;
Hierom wenscht hy't gat wijt open,
Om te myden ongemak:
Als hy was door't gat gekropen,
Hoort hy, dat hem volgt den Brak,
Maer nu gaet hy anders singen,
K'wensch, dat 't gat veel kleynder waer;
Geenen Hond sou my bespringen,
Niemand sou my volgen naer,
Hier begint den Brak te bassen,
Maeckt u weg gy kiecken-dief
Wie sal't u al konnen passen?
Gy wilt t'al tot u gerief.
Om niet van u huijt te laeten.
Wenscht gy eerst een open gat;
Maer gij't open gat gaet haeten,
Als gij vreest te zijn gevat.
Gy doet als de sotte menschen;
Want gij weet niet wat gy wilt,
Vit, en swert gy t'saem wilt wenschen,
En u wil is noijt gestilt,
Gy dit gat wenscht toe, en open:
Toe, om niet te sijn betrapt;
Open, om gauw uyt te loopen.
Als gy hebt een Hoen gesnapt.

Pro commodis mutare vota homines solent
Sententiam alternante nunc spe, nunc metu,

Den mensch verandert staeg van sin,
Siet hy daer baet, oft voordeel in.
De hop',en vrees draeyt soo den mensch,
Dat hy verandert wil, en wensch.

ZEDELYKE LEERING.

Si non Deo es contentus,
Es inconstans, uti ventus.
Als gy behalven God iet mind,
Gy staet niet vaster, als den wind.

Leert hier Cosmophile Wereldsche ziel, niet gelijk den Vos alle dingen naer uwen sin begeeren, en in u begeete niet veranderlijk sijn, want dan wilt gy God gelijk uwen knecht maken, die altyd naer uwen wensch, naer uwen sin, en wil moet op-passen, om alle dingen naer uwen lust te passen. Hebt gy van God door u gebeden heden iet goets gekregen dat stekt u morgen tegen u hert, en gy wenscht dat goed quyt te zijn, soo haest gy eenen anderen sin krygt. Wel meynt gy, dat God moet gereet staen om uwen sotten sin, en veranderlijken wil altijd toe te staen, als uwen wil heden niet en wilt, dat hij heden heeft gewilt en gewenscht; gy Jongman gy hebt gewenscht, ô duyvelschen wensch! om in dat Hoenderkot, om in dat Hoere-kot eenen vryen toe-gank te hebben, om daer in gemakkelijk te geraeken, gy krygt uwen duyvelschen wensch, gy komt daer in, maer als gy word gesien, als gy word verrast als gij word gekent, als gy word van u ouders vervolgt en van u conscientie gepijnigt; dan wenscht gy

ô

ô vervloekten wensch! dat gy met meerdere stilte daer in, en uyt mocht komen om niet gestoort te worden. Gy Jongman, gy volgt den Leger, om in den Leger gepromoveert te worden, en om u lusten te volgen, en als gy tot u promotie sijt gekomen, soo is u den lust van den Leger benomen, gy wenscht om daer van ontslaegen te sijn; gy volgt den Leger tegen u hert, met groot misnoegen, en tot u smert. Dan wenscht gy uyt kleynhertigheyd, en mistroostigheyd uyt de wereld te sijn, om uijt den Leger te sijn Hier uijt volgt nu, dat gy niet los, niet lichtveerdig, niet onbedacht moet sijn in iet te begeeren, oft iet te beginnen; dan en sal het u niet leet sijn, dan en sult gy daer in geen misnoegen, oft daer van geenen afkeer, en onlust krijgen, maer gy sult daer in u contentement, u behaegen, en uwen lust krijgen, is't dat gy iet kiest, iet aen gaet, iet begeert, dat tot Gods eer, en tot u saligheyd strekt. Hierom gy moet God dagelijkx bidden om wijsheijd, en voorsigtigheyd, op dat gy niet en kiest, waer door gy God u contentement, en u ziel verliest, op dat gy niet en vraegt, dat gy daer naer beklaegt, op dat gy niet en wilt dat u daer naer ontstelt, en onstilt. Bid God dan met David, dat hy u sijnen zin en sijnen wil leert doen, *doce me facere voluntatem tuam*: dan en sult gy soo los, soo lichtveerdig, soo onbedacht niet iet begeeren en diensvolgens, soo haest van sin, en van begeerte niet veranderen, dan en sult gy heden niet haeten, en willen verlaeten, dat gy gisteren hebt bemind, en begeert, gelyk een Wysen-man segt: *Tempus dilectionis, & tem-*

tempus odii daer is eenen tijd van liefde, en daer is eenen tijd van haet. Den vermaerden en seer geleerden Cornelius à Lapide schryvende op dese plaets is van gevoelen, dat hier door verstaen kan worden de ongestadigheijd van de menschelijke sinnelijkheyd, dat den appetijt van den mensch noyt stil is: want dat hem gisteren heeft gesmaekt, wort heden van hem gelaekt, dat hy gisteren heeft bemind word heden van hem gehaet, dat hy gisteren heeft gewenscht, word heden van hem vervloekt. Waer uyt komen alle die diversche appetyten, die gedurige driften, die ongestadige begeerten? sy komen uyt een los, uyt een lichtveerdig, en uyt een godeloos gemoed om dat gy u hert, en u begeerte niet op God vast en maekt, zoo valt u hert van dit op dat, van d'een op d'ander, en u begeerte en kan noyt stil staen, om dat alles, wat gy begeert u begeerte niet kan versaden, u begeerte sal altyd woelen, u hert zal nu dit, nu dat begeeren, en alle die begeerten zullen u op eten, en verteiren. Dit is de leering van den Wyseman: *Desideria occidunt Pigrum totâ die concupiscit, & desiderat*; de begeerten dooden den Luyaert; door den luyaert verstaet Cornelius à Lapide hier den sondaer, die van God verremt is, die te luy is wederom tot God, en beternis van leven te keeren; ondertusschen hy steekt vol begeerten, hy begeert in sijn lusten, in sijn quaed leven te blyven, nogtans hy begeert in Gods vriendschap te blyven; ja hy wenscht en begeert een geluk-salige dood van den rechtveerdigen te sterven; maer te vergeefs, om dat hy begeert qualyk te leven en wel

ſterven: Want alle deſe begeerten zullen ſijne ziel de eeuwige dood aen doen: is't dat gy ook aen God niet vaſt en zyt, ſoo hebt gy een ſtandvaſtige onſtantvaſtigheyd en hier uyt komen ʼt dagelykſche veranderingen, ook tegen dank, y krygt dagelykx een miſnoegen in u ſaken om at gy u naer Gods wil niet en wilt voegen; zel-en zijt gy geruſt en wel te vreden, maer gy zijt ikwils, en langen tyd ontſtelt, en misnoegt. Hebt gy eenen dag bly geweeſt, gy zult daer oor dry weken droef zijn: wilt gy wys, ge-ſt, heel bly, en aen deſe veranderingen niet nderworpen zijn; onderworpt u aen God, gy moet u zelven, u eygen gemak, en u voor-eel tot u naerdeel met den Vos niet wenſchen: aer gy moet God alleen begeeren, dan ſult gy es hebben naer uwen wenſch, dan en zal uw rt van den eenen wenſch op den anderen niet llen: dan ſult gy roepen met den H. Franciſcus *eus meus, & omnia*; mynen God, en mynen, jae God zal u hert ſoo ſtillen, dat gy nu niet, nu niet dat en zult willen, God zal u geven vendigen peys, al word gy van buyten beſtre-n; maer al wat u behaegt ſonder God, zal u ſt mishagen, en gy zult wederom iet anders zoeken; hoe wel u de ſchoonſte ſchepſels maeken, en hoe wel u de beſte ſpijſen ſmae-, gy zult daer haeſt een walge van krijgen: ſeg dan:

Hodie ſi ſapit muſtum.
Cras eſt tibi contra guſtum.
Neemt gy in Moſt van daeg u ſmack;
Gy ſteekt daer morgen af de braek.

Hierom gy en moet u luſten, u driſten, en u

begeerten niet volgen, al onſtellen, en quellen ſy u geduriglijk met gewelt nu tot dit, nu tot dat; maer let eerſt, oft gy iet begeert om Gods eer en om u ziele ſaligheyd. Begeert gy iet met den Vos, dat u behaegt, dat tot u gerief, en gemak is, en dat nochtans tegen Gods wel behaegen, oft gebod is, ſoo moet gy dat laeten: want gy ſult daer uyt u mishaegen: u ongerief, u groot verdriet, u ongemak haeſt krygen, en weder-om iet anders begeeren, maer is't dat gy iet be-geert tot Gods eer, en u ziele-ſaligheyt; ſoo ſult gy altyd bly, wel te vreden, en geruſt zijn: en oft God het ſoo oft anders ſchikt, gy en ſult even noyt geſtoort zijn: in tegendeel, is't dat 'er in u begeerte eijgen baet, eijgen ſinnelijk-heijd, en eijgen gemak gemengelt is, al komt gij tot u begeerte, gij en zult tot u contentement niet komen, het misnoegen zal daer haeſt bij komen, u hert ſal vol ſmert zijn, om dat het tot ſijn volle begeerte niet en is gekomen, hier-om gij en moet niet hitſig, niet driftig, en niet los zijn om iet te begeeren, en met den Vos, die eenen open ingank begeerde om het Hoender-kot uijt te rooven; maer die begeerte is het miſlukt: Soo ook gij begeert vele ſaeken die u niet en dienen, om u ſalig, maer om verdoemt te maeken; gij en moet dan niet begeeren daer uwen appetijt trek naer heeft maer gij moet eerſt van God raed en wijshei vragen, hoe gij in't begeeren, en kieſen ſu draegen, om niet groote miſſlagen te doen, niet te krijgen een groot mishaegen, uijt u gro behaegen, den Vos had groot behagen in d grooten ingank, maer dat groot behagen is ve andert in een groot mishagen, als hij van ſin
verand

veranderт, en den ingank kleijnder heeft gewenscht, om dat hem geene honden souden naer-jaegen, als hij een hoen had weg-gesnapt: soo ook gij wenscht dikwils uyt een losheyt, tot dat groot officie gepromoveert te zyn, om een groote conquesten te geraeken, maer als gy tot uwen wensch zijt gekomen, dan gaet gy eerst bevroeden, dat gy qualijk hebt gewenscht, om dat gy heel kleyn, oft geen behoorlijke bequamigheyd en hebt tot dat groot officie, om dat op uwen handel gelet word, om dat gy naer gesien word, om dat gy om u brodden bespot word: wat dan gedaen om den misslag te verbeteren? den Vos moet gy hier in ook naervolgen, gy moet dan wederom wenschen, dat gy met eere van dat officie mogt geraeken, oft God bidden, dat hy u bequaemer wilt maeken. Onkuysschen mensch, gy hebt gewenscht om die persoon tot uwen wil en tot val te krygen, en gy voorsiet, dat gy daer uyt schaede en schande naer ziel en lichaem sult krygen; om dan schaede, en schande te verhoeden, gy moet uwen wensch veranderen, gy moet wenschen dat die persoon noyt dien wil mag hebben, die gy hebt, gy moet wenschen, dat die persoon u noyt te gemoet, oft in u gesicht mag komen, gy moet ook God om gratie bidden, waer door gy alle onnoodige aenspraek van ongelijke persoonen kont mijden, en schouwen, om u van onkuysche werken te bevrijden, en om vromelijk tegen alle aenlokselen te strijden; soo ook hebt gy gewenscht in het hoender-kot, dat is in het hoeren-kot gemakkelijk te konnen geraeken, gy moet uwen vervloekten wensch veranderen, gy en moet op

u

u plat niet blijven, gy en moet niet wenschen daer voortaen soo in te konnen geraecken sonder betrapt en beklapt te vvorden, om dat gy daer eens betrapt en beklapt zijt gevveeft, maer gy moet dat hoeren-kot vervloeken, en verlaeten, gy moet uvven quaeden vvensch veranderen. Zijt gy met eenen lossen kop van u ouders geloopen naer den Leger, hebt gij u laeten verleijden, en hebt gij daer dienende om een avancement gevvenscht: diën vvensch mogt gy vvel veranderen, gij mogt vvel vvenschen, dat het God soo gelieft te schikken, dat gy by u Ouders vvederom geraekt tot hun groote blijschap, die gy met u ongebonden leven, en met u selven soo los in den Oorlog te begeven grootelijkx hebt bedroeft: soo te veranderen van sin; dat is vvel gedaen. Hier uyt kont gij sien in vvat al svvaerigheijd gij u selven kont steken als gij van God vvijkt, als gij u hert op God niet vast en stelt: vvant dan sult gij draeijen, en vvaij en met alle vvinden, dan sult gij soo veel sinnen krijgen, als gij haijren op u hooft hebt; God e sal u noyt van pas iet konnen doen, jae gij su selfs u selven niet van pas doen; gij sult alti van wil, en sin veranderen: dat gij heden he voor u en op u kragt genomen, zal morgen va u veragt, en gelaeten worden: ik mag dan w seggen:

Es instabilis, ut rota
Si alterna habes vota.

Gy staet, gelyk een radt noyt stil,
Is't dat noyt stil staet uwen wil.

Ergo uwen wil moet vast sijn aen Go wil, Gods wil moet uwen wil in den ba houden, oft anders gij sult eenen sotten, e

eenen verdrayden, ja eenen onmogelijken wil hebben Dit sal ik u toonen met een gelykenis genomen gy hebt u lijnwaet op den bleyk liggen, gy hebt uwen muer doen witten, en gy hebt koolen geplant; in dit geval ist dat gy uwen wil niet en hebt vervoegt met Gods wil, soo moet gy noodsaekelijk eenen sotten, eenen verdrayden ja eenen onmogelijken wil hebben; want gy sult willen en wenschen dat de heete Son sonder wint en zonder regen u lijnwaet beschynt, dat u koolen, om niet te verslenschen, lustig beregent worden, en dat uwen geschiderden muer wint, en droog-e mag hebben is dat niet eenen sotten, ee-en verdraijden, en onmogelijken wil? op eenen tyt en by naer op een plaets wilt gy, wenscht gy vochtigheyd droogte, luy-r, en duyster wint, en stilte; hoe kan dat samen staen? even-wel gy hebt dien sotten, en verdrayden, en dien onmogelyken wil, n dat uwen wil niet vast en is aen Gods l, ;daerom en staet hy noyt stil daerom is noyt in rust daerom woelt hy altyt en rom wilt hy ook dat God niet en wilt om dat God wilt het gene hy niet en wilt, daer murmureert hy tegen God, daerom hy onverduldig daerom is hy mistroostig rom valt hy tegen God uyt, principael als'er tegen sijnen wil, en sin uyt valt: maer om deze onheijlen te voorkomen, gy moet n wil altijt met Gods wil laeten over een nen in alles dat u sal over komen; dan sult n alles rust, en lust hebben, dan sult gy den Peys in Oorlog, blydschap in droef-l, rykdom in armoede, troost in swaerig-

 heyd

heyt sterkte in krankheyd contentement in alle overvallen maer wilt gy uwen wil naer Gods wil niet voegen gy zult in alle zaeken misnoegen krijgen Dit getuygt Job: *Quis restitit ei & pacem habuit*, wie heeft tegen God gestaen en vrede gehad? gy wilt dikwils iet tot u verdriet, gy wenscht dikwils u eygen quaet, als gy wenscht verlost te sijn van iet, dat u niet aen en staet, gelijk eenen Eremyt heeft gewenscht desen hal'koolen geplant. Hierom heeft hy eenen overvloedigen regen gewenscht God heeft sijn versoek toegestaen; maer als hy sag, dat de koolen door het overvloedig water moesten versmachten, en verrotten, soo heeft hy eenen anderen sin gekregen, hy wenscht nu, dat den regen mag op houden en dat een heete sonne-schijn de verdronken koolen mag oprechten, God voldoet wederom aen sijnen wensch, en hy laet toe een heete sonneschijn; dees heete en stekende sonne-schijn stak terstont tegen sijn hert, om dat sy de koolen al te sterk stak. Wat doet hy in dit geval? hy wenscht wederom om vochtigheyd, die hy ook wederom van God krijgt: met een woort hy kreeg van God alles naer begeerte, naer lust, en naer wensch; even-wel hy en heeft geen koolen gekregen om dat sijnen wil met Gods wil niet over een quam; om dat hy sijnen wil en sin, zoo dikwils veranderde, om dat hy wijser wilde sijn als God zelfs; want hy wilde God toonen, oft leeren wat hy moest doen in sijnen hof, om koolen te winnen hierom heeft hem God geen vruchten vergunt, om dat hy niet meer en sou volgen sijn verdrayde sinnen; desen Eremijt is bedroef

geko

gekomen by eenen anderen Eremijt, en siende dat hy vele vruchten in dat jaer had gewonnen, heeft sijn zelven beklaegt, en hem gevraegt, wat middelen hy had gebruykt om zoo vele en zoo schoone vruchten te winnen hy heeft geantwoord, ik heb altyd gebroken mijn eygen sin, ik heb altijd met Gods wil te vreden, geweest; gaf hy regen? ik bedankte God voor sijnen zegen; gaf hy droogen, en dorren wint? ik was daer mede gedint. Gaf hy heete sonne-schijn; ik en was daerom niet eens in pijn met een woord Gods wil was mijnen wil, tusschen mijnen wil, en Gods wil was geen geschil. daerom heb ik vrugten gewonnen naer mijnen wil, maer uwen eygen wil heeft u bedrogen. Het is soo Cosmophile Wereldsche ziel als gy wilt, dat God uwen wil volgt, dan hebt gy eenen kinderlyken wil gy en weet niet wat gy wilt en gy wilt u schaede en schande. Om dan altijd alles naer uwen wil, naer uwen wensch, en naer uwen lust te hebben en om altyd in alles vrede, contentement, en rust te hebben, gy moet uwen wil vast op God hebben, dan en zult gy niet drayen, en wayen met alle winden, dan en zult gy soo begeerlijk, en soo veranderlijk in begeerten niet sijn. Gy moet met den H. Joannes op de borst van uwen Salig maeker gaen rusten, dan en zult gy niet woelen, en het gevoelen soo verschijde, en vise lusten, een gierigaert soekt te vergeefs rust in den rykdom, ja den rykdom doet sijne sinnen altijt woelen, sijne gedachten staen noyt stil. Den eersugtigen mensch soekt te vergeefs rust in groote officien, in hooge staeten, want hy

wenscht

wenscht altijd hooger, en hooger te klimmen, en dien gedurigen wensch maekt sijn sinnen ongerust en prangt sijnen hoogen moed. Den gulsigen mensch soekt sijn rust in overdaet van spijs, en drank, maer te vergeefs: want de gulsigheyd krenkt het lichaem, de dronkenschap maekt de sinnen verdrayt, en den eenen appetyd verwekt den anderen, den onkuyschen mensch soekt sijn rust in den vuylen lust, maer te vergeefs: want hy en duert niet lang, hy brengt hem in duyvelsche slaverny, en hy krijgt een walg van den lust, soo haest als hy is geblust, gelyk in Ammon is gebleken, die Thamar sijn liefste Suster terstond heeft verstooten, als hy haer verkracht hadde; Ik mag dan wel roepen,

Cur voluptas tibi chara?
Non est dulcis, sed amara,
Waerom houd gy de wellust goed?
Sy bitter is, al schynt sy soet,

Ja de bitterheijd blijft u by, als de soete soetigheyd, en de soete sottigheijd is voor by, hierom ik voeg noch daer by:

Cur amabilis est luxus?
Non est stabilis, sed fluxus.
Waerom staet u de welde aen?
Sy haest verdwynt, en noyt blyft staen

Hierom hebben de ongestaedige, en goddeloose menschen op eenen dag wel duysent wenschen; even-wel sy en sijn noyt te vreden. Dit is het gevoelen van den H, Augustinus: *Inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te*, ons hert woelt geduriglijk, tot dat het vind sijn rust in God. Hierom roept den H. Bernardus: *Unum est necessarium: illud unum quaramus*

uæramus veraciter; quæramus frequenter, quæ-ramus perseveranter, ut nec quæramus pro illo liud, nec cum illo, sed nec ab illo ad aliud onvertamur; laet ons God metter daet, daege-ykx, en volstandiglijk soeken; op dat wy niet n plaets van hem iet anders, oft met hem et anders begeeren oft van hem tot iet anders vijken. Dit moest gy overpeysen, gy en soud met den Vos niet naer het Hoender-kot van luften loopen, gy en soud soo veranderlijk iet sijn, maer gy soud met Gode wil te vreen sijn souder nu dit te begeeren, nu dat te ervloeken; dan soud gy bekennen dat het vaerachtig is, het gene den H. Ludovicus issschop van Toledo daegelykx in sijn mond ehad heeft: *Omnis copia, quæ Deus non est, ibi inopia est*, den rijkdom sonder God acht t maer enkel spot, en armoede; wilt gy deen H. Bisschop niet gelooven, datter iet het ert van den mensch kan versaeden behalven God, gelooft eenen soldaet van fortuen, die elijk Plutarchus schrijft, sijn zelven in den orlog soo wel had gequeten, dat hy tot eijser om sijn manhaftige daeden is gekosen eweest, desen nu sittende op den keyserlijken hroon en sat niet gerust, sijnen lust en was och niet geblust, sijnen wil en was noch et gestut: om hier van getuygenis te geven, oo heeft hy geseijd: *Omnes omnium dignitaum gradus percurri, & in nullo quietem inve-*, ik heb van d'een Ampt tot d'ander geloo-en, maer ik en heb tot nog toe geen rust evonden. Hier uijt volgt nu wereldsche ziel at gy u best moet doen om God alleen te soeken, hebt gy God gevonden; u vrem-

de

de luften fijn in gebonden, en gy fult foo veranderlijk van fin, en van begeerte niet fijn, maer met God, en in alles te vreden fijn: Ik blyf dan by mijn befluyt:

Si es Deo non contentus,
Es inftabilis, ut ventus.

Als gy voor God iet anders mind,
Gy ongeftaedig fyt als wint.

XVI. ZINNE

XVI. ZINNE-BEELD.

ertoonende den handel tusschen de VLIEG *en de* PEERDEN*, en hier uyt leerende, dat men geen ijdel glorie mag hebben in ons goede, en glorieuse werken, om die werken niet quaet, en schandaleus te maken.*

esis : Qui dixerunt: linguam nostram magni
icabimus, labia nostra â nobis sunt. *Psal.* 11.
tithesis : Disperdat Dominus universa labia
dolosa, & linguam magni loquam. *Ibid.* ỷ. 4.

Is't dat gy uwen lof verheft ;
Gy sult haest syn met schand'getreft.

An het Peerd quam op den wagen,
Een stout Vliegsken sonder vragen,

Het

Het word trotsch en heel verblijd,
Om dat het soo destig rijd.
Als de Peerden zijn aen't loopen,
Rijst daer stof om hoog met hoopen,
Ik hef op, roept sy, dit stof,
Hier op draeg ik roem, en los.
Siet eens wat ik al kan maken,
Ik de Son haer licht doen staken,
Ik maek dat den dag wort nacht.
Hier uyt kond gy sien mijn kracht.
Men sag eerst der Sonnen luyster;
Maer door't stof maek ik het duyster:
Ik maek dat oog, en 't velt,
Wort met duysterheijd gequelt,
Als de Peerden dit al hooren,
Willen sy de Vlieg versmooren,
En sy roepen al gelijk;
Dat de Vlieg rolt van den dyk.
Datso valt in duysent stuken,
Want sy komt ons Faem verdruken;
En sy schrijft haer toe ons eer;
Dat spijt ons, dat doet ons seer,
Stoute pry! brilt van den wagen.
Ost wy sullen met u jaegen.
In een gragt, oft diepe sloot,
Om dat gy u maekt soo groot
Vliegt ten Meulen, als't sal waeyen,
Segt dan ook dat g'hem draeyen.
t'Kan ook zijn van u gedaen?
Want gy doet den wagen gaen.
Om dat gy hebt hoog gesongen,
En gemaekt veel kromme sprongen.
Met ons steerten al gelijk.
Waeyen wy u af in't slyk.

Ridi-

Ridiculus eſt, qui laudis alienæ decus
Sibi vindicare gloriando nititur.
Hy als een ſot moet zijn begekt,
Die ſig met imands pluymen dekt.
Die imand zijnen lof ontrekt,
En moedig van ſig ſelven ſprekt.

ZEDELYKE LEERING.

Gloriofum ſi te facis,
In opprobrium ſi te jacis,
Als gy u lof en eer uyt ſprekt,
Gy dan u zelfs in ſchande ſtekt.

Leert hier Coſmophile wereldſche ziel u niet groot maken, wild gy u niet belacchelijk en beklaegelijk maken: want ik ſeg;

Quo plus gloriam prætendis.
Et famoſum te oſtendis,
Hoc plus homines offendis,
Et de gloria deſcendis.
Hoe gy meer naer u eere ſtaet,
En u beroemt op goed, oft quaed;
Hoe gy dan meerder word gehaet,
En meer in ſmaet u eer vergaet.

Leert hier dan niet gelijk de hooveerdige Vlieg een ydel glorie hebben, niet u ſelven verheffen, en groot maken, al en hebt gy niet een deugt, oft een kloek werk by te ſetten, niet den lof van een ander ontrekken, en aen u zelven toe ſchrijven, oft gy zult ook met de Vlieg geſtraft worden. Ja gy en moet u niet verheffen al hebt gy deugden, en goede werken met dozynen gedaen: want gy en hebt die niet alleen gedaen Gods gratie heeft u behulpſaem geweeſt, Gods gratie heeft u

den goeden wil, den tijd, en de plaets tot u goede werken gegeven: ergo als gy een goed werk doet, gy en moet u niet verheffen: want u goed werk is meer Gods werk, als u werk. Dit is de leering van den H. Apostel Paulus *Deus operatur in nobis & velle, & perficere*; God maekt in ons dat wy het goet werk beginnen en volbrengen: ergo aen God moet de eer van het goed werk gegeven vvorden, God moet in u goet werk gepresen, en verheven worden, gy en moet van het goed werk geen eer, geenen lof, geenen roem begeeren; gy hebt genoeg, als u God het profijt van het goed werk geeft. God alleen wilt daer af de eer hebben, en het profijt is voor u, God handelt hier met u gelyk eenen konstigen Schilder: den Schilder geeft u oft verkoopt u Schildery, maer de eer, en de konst vande Schildery houd hy voor sig zelven; hy laet u die Schildery tot uvven dienst, en tot çieraet hangen, en stellen daer gy wilt; maer hy stelt daer onder tot sijn eer P. Paulus Rubens, *Invenit, & pinxit*, P. Paulus Rubens heeft dit treffelijk stuk gevonden, en geschildert; hy heeft de eer van het stuk, en gy het profijt, het gebruyk, het gesigt, en het çieraet van het stuk: soo ook alle u goede werken sijn konstige, en treffelyke Schilderyen van den opperften ingenieur, daer stekt konst in: daer stekt roem in, daer stekt profijt in, daer stekt winst in, daer stekt çieraet in, het çieraet van dat goed vverk en van die Schildery de vvinst, en't profijt is voor u ziel; maer om dat God den ingenieur van dat goed vverk is, om dat hy die Schildery gevonden, en me

met het pinceel van uwen goeden wil geschildert heeft, daerom houd hy daer van de konst de eer, en de roem voor hem; en hy stelt daer onder, *Artifex Sapientia fabrificavit*; de eeuwige Wysheyd heeft dit goet werk gevonden, en uyt-werkt. Hierom heeft God in't out Testament begeert, dat men de offeranden hem soude op offeren met wierook; den wierook van eer, van lof, van roem rook op tot God; maer het vet, het brood en de vruchten bleven tot profijt van de Priesters; God en begeert het profijt van de offeranden niet; maer alleen de eer, den wierook van lof was hem genoeg, de rest gaf hy aen de Priesters en aen de menschen, die hem de offerhanden hadden gedaen; soo ook God begeert alleen de eer, en niet meer van u goet werk: Ik mag dan seggen;

Tibi virtus in favorem,
Deo cedit in honorem.

Als gy goet doet, en deugdsaem zijt,
God heeft dan d'eer, en gy t'profijt.

Want gy sijt dan met God in compagnie, gelijk den H. Joannes zegt; *Quoniam societatem habemus cum eo*; wy hebben gemeynschap, en commercie met God, ist dat wy recht handelen, en wandelen. Gy ziet, dat twee Koopmans met malkanderen in companie zijn, dat sy uijtreeden een Koopvaerdy-schip op Spagnien, en dat sy doen gelijke onkosten hierom genieten sy gelijke conquesten, is de winst 50. duysent guldens? ider trekt 25. duysent guldens; sy deijlen de winst gelijkelijk om dat sy gelijkelijk hebben gelt by-geset, en gelijkelijk diensvolgens de winst hebben gewonnen;

nen maer als God met u, en gy met God in compagnie zijt, als gy u naer Gods vvil voegt als gy met God door u goet werk den eeuwigen rijkdom conquesteert, God en heeft daer geen profijt van; al heeft God meer gedaen daer toe, als gy: even-wel hy laet u den eeuwigen rijkdom, en hy is te vreden met de eer. geeft hem dan de eer, en hout gy het profijt; wat vvilt gy meer hebben? God geeft u meer als u toe komt waerom wilt gij God die eer ontrekken, die hem alleen toekomt? hierom hebben de Engelen gesongen: *Gloria in altissimis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, eer, en glorie, lof,en roem komt God toe, en die menschen die met hunnen vrijen, en goeden wil een deugdelijk werk doen, hebben een geruste conscientie, hebben peys en vrede, en hebben een vaste hope van hun saligheyd, die sy sullen besitten voor alle eeuwigheyd. Ergo ist dat gy stoeft, en u beroemt over u goet werk gy doet onrechtveerdigheyd, en gy sijt eenen eer-dief; want gy neemt Gods eer, die u niet toe en komt, en sijt dan niet vervvondert ist, dat gy uyt Gods compagnie word gestooten, gelijk de hooveerdige Vlieg van den Wagen. Segt my eens, en mag God met geen meerder recht van alle u goede werken den tol, en impost van lof en eer treken, als de Koningen van alle Koopmanschappen, om dat sy, die alleen laeten passeren door hunne Landen want alle u goede werken komen niet alleen van u, maer ook van Gods handen; ja meer van God als van u: maer wat geschiet'er als gy den tol en impost aen den Konink niet en betaelt? gy word gearresteert, en u goederen

worden aengeslaegen. Meynt gy dat u God ook sal laeten vry gaen ist dat gy hem den tol, en impost van eer, en lof ontrekt? God sal u uijt sijn compagnie stooten, gy en sult geen conquesten met u goede werken meer doen; ja gy zult u, en u goede vverken, daer gy over stoeft, en roemt, geheel te niet doen gy en zult daer geen profijt af hebben; want u ydel glorie is den fiscael van u, en van u goede werken die set u vast, en die confisqueert alle u goede werken; maer om dat gy de oorsaek sijt van de ydel glorie, soo zeg ik ook, dat gy zelfs den fiscael van u selven en van u goede werken zijt: volgens den stok regel van de Philosophen, en Theologanten; *Quod est causa causæ, est etiam causati causa*; gy zijt dan den vernielder van u zelven, en van u goede werken: hierom ik derf zeggen, dat gy dan gelijk eenen moet gewilligen, en vreeden Vader u eygen kind vermoort want gy hebt gelijk eenen Vader het goed vverk als een schoon kind gevvonnen, en gy vermoort dat schoon kind met het svveert van u roemzugtige tong;

Si virtutem vanè jactas,
Filiam venustam mactas,
Te inani vento lactas,
Et cum Deo malè tractas.

Roemt gy op deugt? gy zijt verblind,
Want gy vermoort u schoonste kind.
Gy laest u met wat ydel wind,
Gy handelt niet met God als vriend.

Maer gy handelt met God als vyand, om dat gy de eer u selven toe-schikt, die niet u, maer God alleen toe komt. Houd dan voor u

het

het profijt van u goede werken, laet God daer van de eer hebben, zijt te vreden met de verdiensten, en verwacht daer voor den eeewigen loon, maer en soekt daer voor by de menschen geenen lof te halen: want dien lof komt God alleen toe; ergo als gy voor u goede werken God dien lof ontrekt, dan handelt gy met God qualijk en onrechtveerdiglijk maer als gy gelijk de hooveerdige Vlieg geheel bloot zijt van goede werken, en even-wel u veel laet dunken u zelven prijst, een ander sijn fouten aenwijst, en stoeft met een anders goede werken, dan en zijt gy niet alleen onrechtveerdig, maer ook leugenachtig: want gy sprekt tegen u hert, als gy u zelven een deugt, oft kloeke daed toe schrijst, die een ander heeft gedaen sonder u toe doen; gy speelt dan de party van die arme en hooveerdige Vlieg die de eer wilt hebben, dat sy luy en gemakelijk sittende op den wagen het stof om hoog trekt, dat sy den wagen doet loopen, en dat de Peerden haer in kracht moeten wyken. Wat dunkt u van die sotte-hooveerdigheyd, en hooveerdige zottigheijd? de Vlieg wilt de eer hebben, dat sy peerds arbeyd doet, terwyl sy te Peerd rijd, en niet en doet. Siet nu eens oft gy ook geen sotte, en hooveerdige Vlieg zijt; God laet u rijden, hy geeft u groote middelen, hy verheft u tot grooten staet, hy laet u sitten op het rood kussen in den Magistraet; maer dan laet gy u te veel voorstaen, gy en peyst niet, dat gy maer een Vlieg zijt van kleyn verstand, en van kleyn conditie; ondertusschen gy wilt het al overtreffen, gy en wilt aen niemand wyken; a'
en

en geeft gy noyt een aelmoes, gy beroemt u, dat gy veele arme menschen als het stof om hoog trekt, dat gy die helpt, dat gy die tot raet brengt; al en derft gy op't Stad-huys voor de gemeynte niet een woort ten besten spreken, gy derft nochtans u wel beroemen dat sonder u de gemeynte sou verdrukt, en wijt geput worden dat uwen raed allen raed te boven gaet: al en kond gy u officie niet wel bedienen, gy Komt stoeffen, en u selven verheffen, dat u niemand in goed beleyd kan over treffen, dat gy de gerechtigheyd voor staet, dat gy niet geltgierig, oft baetsoekig sijt, ondertusschen gy snut, en scheirt u onderfaeten heel kael, gy let gedurig op u voordeel tot hun naerdeel; gy weet u saeken zoo wel te beleggen dat gy derft zeggen: ik ben oorsaek dat ons Gemeynte dit Jaer geenen overlast van soldaeten en heeft geleden, dat ons Dorp soo dikwils als ander Dorpen, de soldaeten niet en heeft moeten logeren, dat ons Dorp vry is geweest van groote onkosten: maer als men de saek wel in siet, hy en heeft daer in niet een hair gedaen, oft niet meer konnen doen als een Vlieg, even-wel hy wilt daer van de eer, en een groot recompens hebben, en soo weten vele met hun stoefferyen profijt te doen, al hebben sy dat niet verdient maer die en sijn niet al sot: want behalven een ydel eer, zoeken sy noch hun profijt tot spijt van die't benyd. Gaet eens door soeken alle staten, en alle ambachten, en gy zult daer veel Vliegen, en vluggen vinden, die hun selven in konst, in deugt, in kloekheijd, in verstand, in neerstigheyd, in bermhertigheyd heel

hoog

hoog op setten, al en hebben sy niet by te setten: komt gy by een Advocaet? die sal sijn vernuftheijd soo prijzen, dat hem noyt eenen rechter een proces zal tegen wijsen, in de practyk heeft hy niemand sijns gelijk; maer alsmen den man wel sou ondertasten, dan sou men bevinden dat hy noyt een proces verloren heeft, om dat hy noijt een proces uyt gevoert heeft. gelijk eertijds sig eenen Advocaet beroemt heeft, den Poëet verhaelt, het selve aen hem gebeurt te zijn:

Causidicus quidam sic se jactabat apud me,
Nullam quod usque causam ab annis plus decem
Perdiderit, verum (quantum considero) dixit
Causam qui ab annis plus decem egit unicam

Daer quam een Advocaet my tot syn roem verklare
Dat hy in geen proces oyt vond het minst beswaeren
Want hy op tien-jaer tyds verloren had'niet een,
T'is soo hy dreef maer een, en hy kreeg anders geen

Hy en konde geen processen verliesen, di maer een proces had'aengenomen, het tweed proces en wierd hem niet toe betrouwt. Vel Medecijnen sijn ook gelijk aen desen Adv caet, het schijnt, dat sy het al weten. Kon gy by eenen Medecijn om raet? hy zal u geven? dat hy t'stuk en u quael heel w verstaet: maer hy zal u veele woord kleynen raet, en luttel baet geven, hy zal weten te zeggen, wat Hyprocrates, en Gal nus van die quael, oft die siekte hebben g schreven hy sal daer op u veele Aphorism by brengen: maer veele woorden vullen ge

een zak, met veele woorden aen te haelen
n sal hy u de siekte niet af-haelen; hy moet
u niet alleen met de wetenschap, maer ook
met de ervarentheijd helpen; Hierom ik segge
recht uijt:

Sæpé Experientia.
Plus valet, quàm Scientia
Al word geleertheijd veel geacht
D'ervarentheijd heeft grooter kracht.

Hierom heeft den Paus Leo, den tiender
in dien naem eenen vermeten Quak-zalver
met eenen aerdigen greep gevat, en uijt-ge-
leken; dezen beroemde sijn zelven over sijn
groote konst in het flerecijn te genesen, hy is
in gekomen bij den Paus, die zeer gequelt
was met het flerecijn, en hy presenteert aen
den Paus sijnen dienst op hope van een groot
compens; maer den Paus heeft hem eerst
vraegt, oft hy voor een maent dry, oft
er hem niet eenige duysende Ducaten konde
nen, waer op hy al suchtende aen den Paus
antwoord heeft, dat hy zoo kael, en schrael
is, dat hy niet eenen Ducaet in de wereld
had', hier uijt sag den Paus, dat dezen
st eenen vogel was, die wel konde fluijten,
maer niet hoog vliegen, hy zag, dat hy ee-
n stoeffer, eenen poeffer, eenen vleyer, en
drieger was. Let eens op de woorden van
n Paus; *Nam tu homo Vafer, & subdolus!*
enim eam, quam prædicas, experientiam
beres, crede. me longè divitiis præcelleres,
quis enim in orbe Princeps hoc malo liberari
llet? Ik zal sijnen aerdigen greep in dicht
llen:

Ik wel merk, dat gy kont liegen,
En my soekt maer te bedriegen;
Wist gy raed voor t'flerecijn?
Gy en soud soo kael niet zijn.
Kost gy dese quael genesen?
Gy waert rijk en hoog gepresen;
Gy soud rijker zijn, als ik;
Siet gy brengt u in den strik.
Kost u konst de menschen baeten.
Gy had'duysende Ducaeten;
Want daer is soo menig helt
Met het flerecijn gequelt.
Kost gij t'flerecijn verdryven:
Gy had'kisten vol met schyzen,
My getuigt u armen staet,
Dat gy't stuk u niet verstaet.

Hier mag ik wel by seggen:
Est frustrà speculatio;
Si desit operatio.
T is niet al te doen met seggen,
Gy u konst in't werk moet leggen.

Segt my ook eens gy Religeus wat gevoelen hebt gy van u zelven? houd gij u den minsten? hebt gy een kleijn gevoelen van u? gy zijt hooveerdig in u ootmoedigheijd, want gy stoeft dat niemand ootmoediger is. als gy: al sit gy ledig, gy stoeft op uwen arbeijd, al swijgt gy in de choor, al heeft God van u geen gehoor, al en let gy niet op u ceremonien, gy stoeft op uwen zang, en op u nettigheyd in den goddelijken dienst; gy houd u onnoosel, al sijt gy pligtig, gy acht u geleert, al zijt gy bot, gy poeft op uwen voortgank, al kruypt gy achterwaerts, gy roemt op u volmaekt-

naektheijd en sy bestaet in onverstorventheijd, y zijt volmaekt in eijgen sinnelijkheijd, gy ijt volmaekt in onvolmaektheijd. Laet ons nu en krijgs-man eens vraegen, oft hy van sijn elven niet en heeft een groot gevoelen: hy il stoeffen op sijn vromigheijd, hy zal stoef-n op sijn quetsuren, hy acht hem schoon, m dat hy is geschonden, maer buijten den ijd, ja als hy is bevrijd en wel bewaert, dan eeft hy, dan heeft hy het breed velt om te ijden al had hy het in den strijd heel heet, was hy daer tegen sijn hert; als hy by tref-lyke mannen is, dan is hy wreet dan vecht, dan moort hy, dan staet hy in den kou-nacht op sentinel, dan verslaet hy den and in de eerste attaque, maer het is geen onder, den vijand te verslaen, daer geenen and en is; hy oorlogt meer buyten den oor-; en aen de taefel als in den oorlog, in den rlog is hy eenen poltron, en buyten den rlog en aen de taefel is hy eenen kloeken t, dan ontsiet hy geen gewelt, dan heeft de oogen vol viers, de handen vol rapiers mond vol vloeken, en de leden vol etsuren; maer dat gy de saek wel wilde lersoeken, gy soud bevinden, dat hy eerst al de vlugt heeft genomen om den vyand ontkomen, dan soud gy bevinden, dat hy t van Mars: maer van Bacchus en Venus ijn wonden heeft gekregen, dat hy niet van vyand, maer van den wijn en wijven gevangen eweest, die hem soo dikwils en soo hart ben gestooten, gesleurt, en geslaegen dat nog de teekenen, en worden moet dragen jn aensicht, en andere partyen, wat dunkt

van

u van die kloeke gasten die meer, en liver den wijn en wijven als den viand aentasten? wat dunkt u? sijn dat geen hooveerdige Vliegen? hier uyt volgt nu dat de beroeminge aen den mensch heel mistaet, want sy maekt dat hy achter rug uyt gelacchen word als eenen sot tot een anders spot en vermaek: het is dan zottigheijd u zelven te beroemen, als gy iet goets hebt gedaen, want gy verliest u verdiensten, daer-en-boven het is onregtveerdigheijd u zelven iet goets toe te schrijven, dat gy niet gedaen en hebt, want gy nemt God sijn eer af, het profijt, oft d'eer van een ander soekt gy tot u te trekken, ten lesten het is een uyterlijke boosheijd u zelven te beroemen, en te verheffen, als gy iet quaets hebt gedaen, oft uyt stroeyt gedaen te hebben, al en hebt gy het niet gedaen, gelijk dese Vlieg, die beroemt haer dat sy alleen met de Peerden, het stof doet op-rysen, en de Son het licht benemt. Wat doet gy anders, als gy op eenen effen weg, dat is, in een effen vreedsamig huysgesin het stof van twist doet op-rysen, als gy Vrouw en Man op gestokt tegen een, als gy hun doet kyven, dat het stuyft, als gy dae zulken duijsterheijd van vijandschap maekt, da men de Son van een opregte liefde daer nie en kan sien? wilt gy dan u daer op beroemen En verheffen? God sal u treffen, gy zult ge lijk de Vlieg met straf geloont worden, het i dan best dat gy veel doet en niet veel en seg want gelijk men segt: het sijn de beste katten die veel muijsen, eu luttel miauwen. Doet g een goet werk, geeft God daer van sijnen to geeft God de eer, en houd gy daer van he pro

ofijt, de verdienften en de hope van u toekomenden glorie, dit is de leering van den H. Apostel Paulus: *Quid autem habes, quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* wat hebt gy dat gy niet en hebt gekregen; ist dat gy het hebt gekregen, waerom stoeft gy, als gij het niet en had'gekregen, want God heeft u de plaets, de gelegentheijd, en tijd, en de gratie gegeven om die en die deugt te doen, hierom houd u aen deze vermaening, en aen my besluyt gy sult u van poeffen, en poeffen houden; Hierom ik seg:

Gloriosum si te facis,
In opprobrium te jacis.

Als gy u eer, en lof sprekt uijt,
Gy haelt maer schande op u huyt.

XVII. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen den MEESTER, *en den* HOND, *en hier uyt leerende, dat-men een ander geen quaed mag gebieden, om selfs niet handaedig te zyn: daer en boven dat men van God niet en moet loopen, als hy ons om de sonden doet lyden.*

Thesis: Facienti nequissimum consilium, super eum devolvetur. & non agnoscet unde adveniet illi. *Eccli.* 27.

Antithesis: Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum, *Psal mus* 1. ℣. 1.

Geest gy aen imand qaeden raed?
Gy zijt handaedig van dat quaed,
En u de zelve straf toe-staet.

een

EEn Heer had'op ſijn Hof, ſchoon Brakken, ſnelle windẽ
Die hem tot zijn vermaek, en tot ſijn keuken dienden
Hy gaf hun alle daeg met eygen hand veel brood,
Al hadden ſy misdaen, hy gaf hun ſlag, nog ſtoot
Sy kregen van ſijn hand noyt ſlag, maer lekker brokken
Den Heer gaf hun de ſpys, den knecht gaf hun de ſtokken,
Was iet van hun misdaen, hy gaf den knecht den laſt,
Dat ſy dan moeſten ſijn met ſtokken aengetaſt,
y wierden van den Heer geſtreelt met goede beten,
y wierden van den knecht geplaegt met harde ſmeten,
Den knegt ſpelt vreedẽ beul, den Heer ſpelt goedẽ man,
Dat ſtaet hun niet wel aen, ſy houden daer niet van,
y ſien dat Heer, en knecht maer maeken konkel-fuijſẽ
ierom den jonkſten Brak van ſin is te verhuyſen,
Hy krygt daer in verdriet, hy vreeſt voor meerder plaeg
Hy geeſt den bras van't huys, hy vlugt door hek, en haeg
en Heer komt by geval op weg den brak eens tegen,
y raekt ſtrakx in choleer, hy trekt van leir den degen
Hy roept gy botte beeſt, is dit voor mynen dank;
k'Heb u in overvloed, gegeven ſpys, en drank.
gaf u t'beſte Kot, is dat ſoo haeſt vergeten?
droeg u een oed hert, ik heb u noyt geſmeten,
Ik heb'u noyt misdaen, ik hebt u noyt geplaegt,
Gy waert de weelde moe, die heeft u weg gejaegt
niet verdenken kan, wat ik u beb'misdreven,
s dat ik u den ſak altyd heb vol gegeven:
Gy hebt noyt in mijn huys geleden broods gebrek.
Nu moet gy mager py u voeden met den drek,
al, loopt waer gy wilt, naer loopen niet myn Keuken
ſoekt den ſchraelen koſt, in meſt, in vuyle reuken,
Daer moet gy als een ſwyn, in vroeten tot u ſmert;
Eer lank ſal deſen koſt u ſteken tegen t'hert.
n Bak roept wel gemoed: ik over u moet klagen,
gaeft my t'ſak vol brood; maer ook den rug vol ſlagen
Gy u onnooſel houd, maer g'hebt al't quaed gedaen
Als gy aen uwen knecht gaeft laſt om my te ſlaen
al een Moeders-kind t'quaet doen, en t'quaet gebieden
int ſonder het gebod, ſou niet dat quaet geſchieden
Had ik uyt d'open pot, wat ſop gelake-baert,

Gy door u Knecht sloegt my, en niet de botte Mae
U Maert had meer verdient, als ik, te sijn geslagen
Want sy niet soo't behoort had goede sorg gedrag:
U sorgeloose Maert had'dan t'meest quaed gedae
Ik sprong maer op den pot, die ik vond open sta
Maer ik moest even wel, sy niet, de straf al boet
Den Knecht door u comand'quam my met stokken groe
Gy riept, t'gedenkt my wel; doet Peeter myn be
Komt Peeter mijnen Knegt, komt kraut Fidel eens v
Hy is als eenen dief de Keuken in geslopen,
Hy heeft het Vlees geschend, en 't sop al uyt gesop
Op dat hem t'Vlees, en t'sop niet overlast sijn kre
Ontlast hem met een hout, en geeft hem lustig kl
Kont gy? soo loochent dat, dat moest ik al verdrag
Ik seg dan, dat gy my gespyst hebt, en geslagen,
Gespijst door eygen hand, geslagen door u Knecht
Dat gy gebied te doen, word u te last gelegt.

Æquè est nocens, qui mandat, atque qui facit.

Die t'feyt gebied, en die't feyt doet,
Verdienen al de selve boet.

ZEDELYKE LEERING.

Si peccatum habes ratum,
Vel, ut fiat das mandatum,
Dicitur â te causatum,
Et conflatum, & patratum.

Als gy t'quaed feyt, pryst, oft gebied
Dan is' quaed feyt door u geschied,
En gy zyt vuyl, al meynt gy't niet.
Want God in't hert u meyning siet,

Leert hier Cosmophile wereldsche siel,
met desen geslepen Heer een ander tot qu
op stoken, niet een ander quaed gebieden,

niet den onnoofelen hals ſpelen, als gy plichtig ſijt; gy Veld-overſten, gy Colonel, gy Rotmeerſter, als gy geeft laſt aen u ſoldaeten, dat ſy dat dorp, al geeft het contributie, al is het vry, en al is het met u in accoord, uyt plunderen, dat Caſteel beklimmen, dat Pachthuys berooven, en inden brand ſteken; meynt gy dan met Pilatus u handen te waſſchen? meynt gy voor God onnooſel te ſijn? meynt gy alleen de ſchult op u ſoldaeten te leggen? God weet wel beter. Gy hebt meer quaed, en ſchade gedaen, als u ſoldaeten: want gy hebt de oorſaek geweeſt van dat quaed, en van die ſchaede gy hebt u ſoldaeten dat quaed geboden, en die ſchaede toe gelaeten. Als gy Koopman geeft laſt aen uwen Caſſier, dat hy het goed vervalſt, dat hy liegt, en bedriegt, dat hy de kalanten ſchaede doet in gewicht, en maet; meynt gy dan met Pilatus te ſeggen, *Innocens ego ſum à ſanguine juſti hujus*, mynen knecht heeft daer van alleen de ſchult; mynen knecht heeft onrechtveerdig geweeſt, mynen knecht heeft het bloed van d'arme menſchen uyt gewrſt; ik en ben geenen bloed-ſuyger geweeſt, ik ken my daer onnooſel van. Maer ik ſeg daer tegen, dat gy ſoo veel quaed, en ſoo veel ſchaede hebt gedaen, als uwen knegt gy hebt uwen knegt daer toe laſt gegeven, gy hebt hem een oog gegeven, om'dat hy aen dien ſlechten perſoon gemengelt, en ſlegt goed ſou geven, gy hebt uwen knecht noyt bekeven, om dien vuylen handel, maer grooten lof gegeven; ergo God houd u voor den lieger, en bedrieger, voor den vervalſcher, en voor den onrechtveerdigen Heer; God ſal u ſoo wel

straffen, als uwen knecht. Als gy Vader des huysgesins hebt eenen sone, die hem wel comporteert; die ü veel profijt doet, die gelijk eenen Brak voor ü groote winst aenbrengt: die u in alles helpt, en gehoorsaem is, maer doet hy eers een kleyn fout? gy en wilt dan soo het schynt, den quaden man niet spelen; maer hy geeft aen eenen knecht last, dat hy hem affronteert, dat hy hem stuer is, dat hy hem toe-snapt, dat hy hem kasteijd; gy meijnt ondertusschen, dat gy wel doet, om dat gy zelfs uwen zoon geen quaed en doet, maer gy doet heel quaelijk, want den zoon sou liver slagen oft reprimende van den Vader, als van den knecht verdragen, en hy weet wel, dat den knecht sijn hand aen hem niet en mag steken, oft gy moet den knecht dat gebieden, en in steken; ergo hy houd u voor den man die hem quaed doet, en wat komt daer van, als gy hem gelijk desen Hond van uwen knecht qualijk laet tracteren, oft affronteren? hy loop het land in, want het staet hem niet aen onder eenen knecht te moeten staen; let dan wel Ouders, dat gy om kleyne vodderyen het respect van uwe kinderen niet en neemt, gy zelfs moet u kinderen als sy misdoen met discretie en met gelegentheijd bekyven, en kastyden, dan sullen sy by u blyven, dan sullen sy gewilliglijk lijden, dan sullen sy hun beteren; maer wilt gy uwen knecht over hun meester maken, gy zult hun verbitteren, en landloopers maeken; moeten sy gestraft worden straft hun zelfs, gy en moet aen uwen knecht oft maert soo groote auctoriteyt, kommand niet geven over u kinderen: want het is u offic

e kinderen te kastijden. Gy Advocaet als'er en arm weduwe by u komt klagen, dat gy soo raeg voorts gaet met haer saken, dat gy haer Proces soo lank laet in den sak steken, dat gy aer soo lank laet loopen, gy weet u terstond choon te maeken by haer, al zijt gy by God eel vuyl, en gy weet u saek soo wel te beeggen, dat gy al de schult op uwen traegen Klerk kont leggen; gy zult haer seggen, het s my leet dat gy niet beter en sijt gedient, ik ad nochtans den klerk last gegeven, dat hy u affairen soude kort maeken, om dat gy terstont en u recht, en u geld soud geraeken, ik heb em bevolen, dat hy u saken eerst voor al soude af doen, maer den traegen gast heeft u vergeten en alles tegen mijnen last gedaen. Ja segt y dat? gy weet nochtans wel beter, gy hebt uwen Klerk contrarie belast, gy hebt hem op estokt, dat hy met die saek niet haestig en oude sijn, ergo gy sijt den man die dees arme eduwe heeft geplaegt, meer als uwen Klerk want den Klerk heeft naer u gebod alles gedaen n naer u pijpen moeten danssen. Ergo gy hebt elfs dees vrouw bedrogen, maer al passeert y voor een deugdelijk man by dees vrouw God kent u voor eenen bedrieger, en al legt y de schuldt op uwen Klerk alleen, gy sijt even-wel de principaelste oorsaek van dat schaedelijk werk, gy zijt oorsaek dat die vrouw tot aer recht, en geld niet en kan geraken, dat y nochtans soo grootelijkx van doen heeft. Hier uyt blykt nu, dat de menschen genegen n om malkanderen quaed te doen, gelyk het reek-woord segt, *Homo homini lupus*, den enen mensch is een wolf aen den anderen;

maar

maer sy en zoeken dien quaden naem niet t
krygen, al sijn sy wolven inder daed: sy soeken
onnoosel schapen te schijnen: hierom sy affron-
teren, sy slaen, sy bedriegen, sy quellen een
ander door eenen derden persoon; het gebeur
al hier, en daer, alsmen eenen persoon in huy
moede is, en alsmen hem soeckt quyt te sijn
men soekt alle middelen, men soekt over a
en altyd stokken om hem gelyk eenen hond t
slaen, om hem het vier-kant gat te wysen; mae
den meester van't huys en wilt hier van d
schult niet hebben, hy soekt om groote rede
dit spel door een ander uijt te werken, h
wilt om eenen oprechten poliiek te sijn, de
besten van't huys sijn, hy en wilt, soo h
schijnt, dien persoon niet quyt sijn, en h
wilt niet toonen, dat hy hem moede is, da
hy in hem misnoegen heeft, hy en wilt de
quaeden naem niet hebben, dat hy oneffen
met dien persoon, dat dien persoon hem tege
het hert stekt, met een woord hy en wilt de
lak achter sijnen rug niet hebben, dat hy in
konversabel is, dat hy krakeelen soekt dat h
de kans en occasie soekt om dien persoon
verstooten; wat doet hy om dien den voet te lich
ten? hy sal sijnen knecht op stoken, hij s
hun vollen last geven, dat sy dien persoo
soo lang quellen, en affronteren, tot dat h
de quelling, en affronten niet meer en k
uytstaen. Siet hy den knecht, oft maert m
dien persoon lacchen, hy en sal hem oft ha
niet bekyven maer noch styven, en in s
vuyst, lacchen, maer sulken geslepen gast spre
God aen: *Nonnè qui spernis, & ipse sperner*
gelyk gy doet sult gy varen: lacht gy met ee
and

ander? den tijd ſal komen, dat men ook met u ſal lacchen, want ſy hebben ſoo veel, die naer als die voor lacchen. Al ſegt gy dan tegen uwen knecht oft maert, ik heb dien perſoon in mijn huys, maer ik heb hem tegen mijn hert, ik wilde wel, dat ik hem met eere quyt waer; even wel ik en wil ſelfs dat ſpel om reden niet beginnen: hierom ik geef u volle commande, affronteert hem, waer gy komt doet alles tegen ſijnen wil, en al wat gy zult doen, ſal wel gedaen zijn al komt hy over u klaegen, ik ſal hem met eenen geveynſden mond beklaegen, ik ſal u om wel ſtaers wil daer over eens bekijven, en van ter ſijden een oog wenk geven, dat gy in u boosheijd zout voortsgaen. Wel meijnt gy al onnooſel te ſijn, als dien perſoon ten leſten van zelfs uijt u huijs gaet om dat hem dien handel niet meer aen en ſtaet: gy ſijt den verſtooter, gy ſijt den man die uijt een booſaerdigheijd dien onnooſelen perſoon dat brandeken aen't vier hebt geworpen, als gy hem door uwen knecht, oft maert hebt verworpen, gy hebt hem uijt u huijs gestooten, en het is u te wijten, iſt dat dien perſoon hier door oft ſchaede, oft ſchande moet lijden; want gy doet dan dikwils de menſchen den mond open, en ſy krijgen quaet vermoeden van dien perſoon over zijnen handel en wandel ik beken gy Advocaet en ſijt aen uwen klerk niet altijd verbonden, gy Koopman kont uwen Caſſier kaſſeren, gy Winkelier en moet uwen winkel-knecht, oft winkel dochter niet altijd houden, gy Vader des huyſgeſins en moet uwen kommenſael tegen u hert in huys niet laeten maer wilt gy u zelven van hun ont-

ſlaen

staen, gy en moet daer in niet bottelijk t
werk gaen, maer gy moet dat doen met goe
fatsoen, maekt dat gy hun in geen schaede
oft schande stoot, als gy hun door uwen mo
willigen knecht oft stoute maert uyt u hui
stoot, maekt dat sy alsoo, en als dan geene
quaeden naem en krijgen van ongetrouwighei
van oorechtveerdigheijd en soo voorts, dan
sullen sy ook u fouten en gebreken op stra
niet brengen maer altijd lof van u spreken
maer het en is van heden oft van gisteren ni
dat men zulken treken siet geschieden: Dav
heeft eertijds ook dien trek gebruijkt, hy so
Urias den regten man van Bethsabea van ka
te helpen, dien man stak hem tegen sijn he
al en wist hy op hem niet te seggen, maer o
dat hij voor een deugdelijk man sou passere
zoo socht hy Urias door een ander te dood
Wat doet hy? hy schrijft eenen brief aen s
nen getrouwen vriend Joab met bevel, dat
Urias d'eer van d'avantgarde sou geven,
dat hy hem sou stellen op de gevaerlijkste pla
daer hy seker van d'Ammoniten moest: gesl
gen, en gedoot worden, ten lesten het
vecht ge-eyndigt sijnde, David krijgd tersto
de tijdinge dat Urias in den slag gebleven w
maer hy en maekt daer geen swaerigheijd i
hy en trekt hem dien slag niet eens aen en
laet hem voorstaen, dat sijne zaeken heel scho
staen; maer God kenden hem voor den mo
der van Urias; hierom hy seijnt den Proph
Nathan tot David, die vrijst hem plat d.
sijnen baert: *Uriam Hethæum percussisti gla*
& uxorem illius accepisti in uxorem tibi &
interfecisti eum gladio filiorum Ammon: gy h
U

Jrias met het sweert geslagen, en sijn Vrouw enomen, en gy hebt hem gedood met het veert van de kinderen van Ammon; *Tu es ille ir*, God houd u voor den moorder van Urias m dat gy aen Joab commande hebt gegeven at hy soude gestelt worden op soo een plaets aer hy seker van de kinderen van Ammon sou-e gedood worden; Nathan mocht hem dan el seggen al sijt gy t'huijs gebleven, gy even-el hebt de moort gedaen:

Tu Uriam percussisti,
Quiá Joab hoc jussisti,
Gy hebt Urias aengetast
Want gy hebt Joab dat belast.

Soo mag ik ook zeggen, gy Koopman gy bt de koopers door uwen Cassier bedrogen Advocaet gy hebt de weduwen door uwen erk uijt gesogen, gy Veld oversten gy hebt or u soldaten de Dorpen gaen stroopen, gy eger gy hebt door u honden de vruchten on-r de voeten geloopen, gy Officier gy hebt or uwen straffen Meijer d'onder-daenen als nden getracteert, gy en moet dan u zelven t ontschuldigen, en schoon maeken voor de nschen, als gy voor God soo vuyl sijt als vis-mand: gy en moet dan de schult op een ler niet leggen, als gy zelfs schuldig sijt; n trek en sal u by God niet helpen, God sal even-wel voor den man, en plichtig houden voor plichtig straffen. Saul socht ook hem t diën trek, en dien dek mantel te behelpen er hy schoot ook daer mede te kort; Samu-komt by Saül van Gods wegen, en hy sprekt n aen; *Quare ergo non audisti vocem Domi-sed versus ad prædam es & fecisti malum*

in oculis Domini? waerom en hebt gy dan God stem niet gehoort? maer gy hebt u tot den roo gekeert, en gy hebt quaet gedaen in d'ooge van den Heer; Saül vat terstond dit woord op, e hy zegt vermetelijk: *Immo audivi vocem Domini, & ambulavi in viâ, per quam misit me Dominus & adduxi Agag regem Amalec & inte fecci Amalec, tulit autem de præda populus ove & boves primitias, eorùm, quæ cæsa sunt;* i heb gedaen dat God my geboden heeft, ik he Agag den Konink van Amalec gevangen gebro ik heb d'Amaleciten gedood, maer mijn vol heeft de beste schapen, en ossen gespaert, o die aen God op te-offeren. Even-wel God e heeft sijn excues niet genomen, maer hy hee hem gestraft hier over, en sijn rijk af-genom want hy had'sijn volk commande gegeven o alle het beste goet te sparen ergo hy heeft d goet gespaert door syn volk. Siet dan wel to wat gy door een ander doet want gy kont, sijt gy in Nederland, uwen even naesten in Spa nien wel leet doen, wel straffen, wel doode wel verraeden, wel affronteren door een and met brieven met raet, met commande oft m gelt; Ik blyf by mijn besluyt;

Si erratum habes ratum,
Vel, ut fiat, das mandatum.
Dicitiur â te causatum,
Et conflatum, & patratum.

Als gy het feyt prijst, oft gebied;
Dan is het feyt door u geschiet,
En gy zijt vuyl, al weet gy t'niet.
Want God u hert, en myning siet.

BY-HANGZEL.

Thesis: Fratres nolite deficere benefacientes in Christo Jesu. 2. *Thess.* 3. cap,

Antithesis; Fratres, stabiles estote, & immobiles abundantes in opere Domini. 1. *Cor.* 15.

En wykt niet als u God tast aen,
Maer blyft in't goed stantvastig staen.

Leert hier ook Cosmophile wereldsche ziel met den Hond, als gy geslagen word, uwen Heer, uwen God voor uwen slaeger kennen; maer en leert van den onbeleefden, en ondankbaeren Hond niet vluchten van uwen milden Heer, van uwen voorsichtigen God; want al doet gy ondertusschen goede werken tot de eere Gods, tot u zaligheijd; en tot stichtinge van uwen even-naesten, gy doet ook al dikwils eenige fouten, gy schend ondertusschen eens het vleesch, gy hebt ondertusschen al vleesschelijke gedachten, gy hebt ondertusschen al vleesschelyke discourssen, gy raekt ondertusschen al in't geselschap van ongelijke persoonen, daer steekt gy u handen al wat te verr'uyt daer word gy betrapt, en beklapt van u conscientie, die is de Maert die alles had moeten gaede slaen, maer haer brodden heeft u ook doen brodden; evenwel den Heer wilt u fout kastijden hy geeft den last aen sijnen knecht, om dat gy den neus in den vleesch-pot van d'onkuysheijd hebt gesteken en dat gy te veel door gulsigheijd heb gelopen dien knecht is een heete, en harde ziekte, die slaet u met pijn in't hooft, met strammigheijd in de leden, maer al weet gy, dat God uwen Heer u daer mede kastyd, gy word onverduldig, gy murmureert tegen God, gy verlaet God, en gy

loopt van hem willens, door u liberteijd in t
verdoemen is. Hoe dikwils en komt u God da
niet tegen, hoe dikwils en sprekt hy u niet doo
sijn Predicanten aen? gy onbeleefden, en ondank
baeren mensch, ik heb u soo veel weldaden ge
daen naer ziel, en lichaem, en gy hebt daer te
gen zoo veel fouten gedaen; als ik u kome slae
moet gy my dan terstond verlaeten, moet gy da
den libertienen spelen, moet gy dan eenen Vaga
bond, gelyk desen Hond worden? rekent een
het goed, dat gy van my hebt genoten, gy e
zult die ziekte, die straf, dat ongelijk niet eer
rekenen, als gy rekent, hoe dikwils gy hebt ge
sondigt, ik moet u straffen om dat gy soo d'eet
wige straf sout ontgaen, gy moet my voor uwe
milden Heer kennen, en om dat ik uwen milde
Heer ben, daerom draeg ik groote sorge voor
ik en mag u niet ongestraft laeten als gy qua
doet: want gy soud ongestraft in't wilt op-wa
schen, gy zoud niet te dwingen sijn, gy zoud
zelven aen het vleesch van onkuijsheijd naer zi
en lichaem ongesond eten, gy zoud door h
heet sop van de dronkenschap u leven verkorte
ik heb u ziel, en lichaem lief, ik wil u gade la
hierom ik laet toe, dat mijnen knecht dat is, h
flerecijn, de hooft pijn, de kortse, de armoe
u wat kastiid, en u in den band houd om u te t
houden. Wat dunkt u van mijn groote sorg ov
u? hebt gy reden om te klagen? ik hou u vo
mijn liefste kind, en gy en wilt my voor uw
Vader niet kennen, gy houd my voor een str
fen Heer, om dat ik u belet quaed te doen. Pe
Cosmophile Wereldsche ziel dat u God zoo a
spreekt, en gy en zult zoo onbeleeft, en z
ondankbaer niet sijn, gelyk dien jonsten hor

lat gy om een kleyn straf voor u groote fouten God zult verlaeten, u goede werken zult achterlaeten, en u saligheijd zult met de voeten stooten. Bepeyst u eens oft gy niet duijsend-mael meer hebt verdient gy hebt al in de keuken, in hoerekoten in het quaet geselschap geslopen en daer hebt gy al veel quade perten gedaen, wat ist dan wonder dat u God met de sweep van een ziekte daer uijt slaet? gy en moet daer gelijk eenen hond niet janken, maer God bedanken voor sijn sorg, en liefde tot u: want als God u slaet, dan zijt gy sijnen vriend, en sijn liefste kind hier in gy moet gelijk een goed, en geschikt kind de roede kussen, waer mede gy gegeesselt zijt, gy en moet niet muijlen, en pruijlen, niet murmureren, niet weg loopen, maer God by-blyven met den gestraften David, en zeggen, *Mihi adharere Deo bonum est*, ik en wil God niet verlaeten al heeft hy my gestraft, ik wil God by-blijven, dat sal my beklyven, en in de deugt styven. Ik en wil niet weg loopen, om mijn zelven niet te verloopen, ik en kan geenen beteren Heer krijgen, dat hy my doet, doet hy om my wel te doen waerom wil ik hem qualijk doen. Dit is de vermaening van den H. Chrysostomus: *Maximum lucrum in tribulationibus est gratiarum actio*; gy kond groote winst doen in u tribulatien en swaeligheden, ist dat gy met Gods wil wel zijt te vreden, en God bedankt, zegt dan met den Spiegel van verduldigheijd: *Dominus Dedit, Dominus abstulit, sit nomen Domini benedictum*, den Heer heeft my het goed gegeven, den Heer heeft my het goed af-genomen; den naem des Heere zy gebenedijd. Gy en hebt noch zoo veel niet geleden als gy en zijt noch zoo hart niet bestreden geweest

gelyk

elijk Job. Sijt gy ziek geworden? dat en is nie vremt, gy hebt die ziekte met u gulſigheijd, me u onkuijsheijd, met u gramſchap, met u danſſen, e ſpringen zelfs op nwen hals gehaelt, zijt dan bl en dankt God dat gy door u ziekte die ſonden n niet meer en kond doen en daer mede voor zonden ond voldoen. Sijt gy beſtolen, heeft Go toegelat n, dat gy door eenen dief veel van goed zout verlieſen, tot u ziels profijt, want Go heeft u d'occaſie ontrokken van al te zeer u he op u goed te zetten, en van God te vergeten ge lijk te voren. Er o hoe gy het heft, oft legt, word gy van God door ſijn knechten gekaſtijd g moet hem by blyven en noch bedanken, dae zu gy u zelven voor alle eeuwigheijd daer van bedan ken: Ik mag dan hier uijt een beſluyt maeken:

Cædit Deus te flagellis?
Ne ſis Deo tunc rebellis:
Si â Deo cæſus cedis,
Culpam auges, plus te lædis.

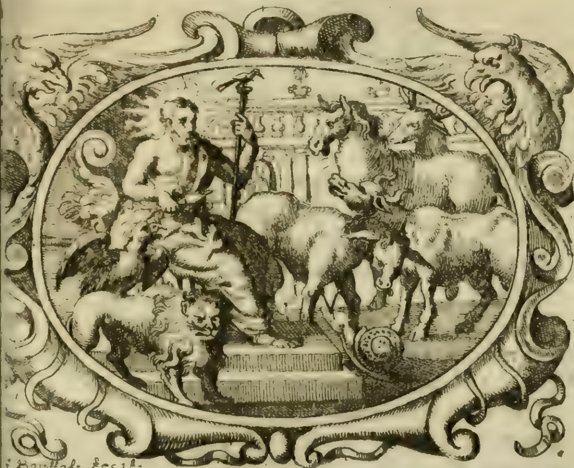
Als God u door zijn dienaers ſlaet,
Niet wederſpannig van hem gaet,
Want als gy om Gods ſtraf God laet
Gy haelt meer ſtraf, gy doet meer quaed.

XVIII. ZINNE

XVIII. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tusschen JUPITER, *en de* SLEK, *en hier uijt leerende dat groot quaed het quaed gezelschap, en groot goed het goed gezelschap kan by brengen.*

Thesis : Difcede ab iniquo, & deficient mala abs te. *Eccli.* ℣. 2.
Antithefis : Cum viro fancto affiduus efto, quem cumque quid cognoveris obfervantem timo- em Dei. *Eccli* ℣, 15.

Wilt gy geen quaelen onderstaen?
Soo laet het quaed gezelschap gaen,
Maer houd met goed gezelschap aen:
Gy Houden zult Gods rechte baen.

Als

ALs de Beesten uijt hun hoeken
Quamen Jupiter besoeken ;
Maer met giften wel ver-eert,
Syn sy weer van hem gekeert.
Als de Slek dit had'vernomen,
is sy oók by hem gekomen,
En gesproken heeft met drift ;
Ik versoek een slechte gift ;
Ik kom hier niet anders vragen
Als dat ik mijn huijs mag dragen
Al waer ik sal gaen oft staen ;
Gy my dit niet af moet slaen ;
Jupiter begint te gekken
Met dit hertseloosen bekken,
En hy roept ! wel botte laef,
Wenscht gy om te zijn een slaef
Gy moest eerst u wel bedenken ;
Want gy zult u zelven krenken ;
Gy doet hier een schotsche vraeg,
Om geen gift, maer om een plaeg ;
Mag mijn huys, roept Slek hier tegen,
Mede gaen op alle wegen,
Ik bedank u daer voor seer,
En geen gift begeer ik meer,
k'wil niet woonen by gebueren,
Boos van aerd, vol vremde kueren,
Hierom kies ik dit kleyn pak
't Geeft my rust, en groot gemak.
By de vuyle leert men stinken,
By de manken leert men hinken,
By de boose word men boos,
By de loose word men loos,
By de slempers leert men drinken,
By de flinkers leert men flinken,
By de haeters leert men haet,

Bij de quaden leert men quaed,
y de trotsche leert men stoeffen,
ij de traege leert men sloeffen,
Bij de botte word men bot,
Bij de sotte word men zot.
en ik dan niet wel gespannen?
Voon ik niet bij goede mannen?
Ik verset, en bou mijn huijs,
Om te blijven goed, en kuijs.

Vicinitas mala instar infortunii est.
Als woont bij u een quaed gebuer,
U deugt, en vreugt heeft geenen duer.

ZEDELYKE LEERING.

Cum perverso perverteris,
Sed cum sancto sanctus eris.
Gij met den boosen boos zult zijn:
En met den fijnen blijft gij fijn.

Leert hier Cosmophile wereldsche siel vande ek eenen schoom van quaet geselschap hebben, ı, als gy met quaed geselschap zijt verzeylt u huyt terstond van kant steken; gy en moet daer et blyven. Wild gy in't perijkel niet dood bly- :n, gelijk den Wijsen man zegt: *Qui amat peri- ılum, in illo peribit:* is't dat gy verstaet dat in u 'aet een huys met de peste, ost een ander be- ıelijke ziekte besmet is, gy en zult dat huys et in gaen, maer gy zult dat schouwen; zoo ook s gy weet, dat dien gast u verleijd tot de hel gy ı moet by hem niet gaen en zijt gy by hem ge- ekt; gy moet van hem gaen, om met hem niet vergaen: want de Slek leert u. dat gy niet goeds aer veel quaeds van quade gebueren, en quaed

,e ge-

gefelfchap zult leeren, is't dat gy met hun w
verkeeren, wilt gy met hun aenhouden, gy
zult vande deugt niet houden: want als gy woo
by quaed gefelfchap, oft by quaede gebueren, g
hebt occafie van alle uren te zondigen; het is o
een oud latijnfch fpreek-woord:

Exempla trahunt, & verba movent,
Et vitia vitiofi fovent.
Voor gedaen, is naer geleert:
Hierom met quaede niet verkeert.

Want gy zult hun ziekte, hun quael, en qua
behaelen: zijn fy dronkaerts? gy zult eenen dro
kaert worden. Sijn fy roffiaenen? gy zult met h
in bordeel en bordel loopen om daer u lichae
aen de hoeren en u ziel aen den duyvel voor d
flechten prijs van een korte, en zotte zoetighe
te verkoopen. Sijn fy politieken, en flappe Cath
lieken? gy zult ook naer de liberteijd rieken,
zult kleyn werk maeken van de Kerk, gy zult
inde fermoonen zelden laeten vinden, gy zult g
lijk de geufen, van de Religieufen, en Priefte
qualijk, en infaem fpreken, gy zult hun belieg
en befchuldigen van onwaerachtige fouten, en g
zult tegen de kerkelijke ordonantien vinnig ftek
Houd gy aen met eenen trotfchen haen? gij zu
trots, en hooveerdig worden, gy en zult aen ni
mand willen wijken, gij en zult onder nieman
willen ftaen. Loopt gy met eenen korfelen,
grammoedigen gaft? gy fijt in't perijkel van do
een furie van hem aengetaft te worden, want e
nen grammoedigen gaft en paft noch op vrien
noch op vijand, als hem de furie in den k
fchiet; daer-en-boven, gy zult genegen zijn o
te kyven, om te twiften, en om te vechten,
hy, ergo als gy by quaed gefelfchap zijt gerael

;y sijt ook quaed, en misschien noch arger genaekt: Ik zeg dan:

Volas sociis cum pravis:
Capiêris instar avis.
Houd gy u losse vogels vast?
Gy zult haest sijn in't net verrast.

Gy zult verdronken sijn, eer dat gy het waeter zult hebben geroken, gy zult aen den haek sijn, en het spek weg hebben eer dat gy het gewaer zult worden. Hierom Marcus Cato vermaende eertijds het volk, als sy een huys van zin waeren te koopen, oft te hueren, dat sy wel zouden letten, oft sy goede gebueren souden hebben: want gelijk men segt, *Grande malum vicinus malus*, t'is een groot quaed, als u huys by quaede gebueren staet; maer het is noch een grooter quaed, als gy met quaede gebeueren, en quaed geselschap gaet, en staet: want gy zijt quaet, eer dat gy weet dat gy quaed zijt, om dat sy als vrienden soo het schijnt met u handelen, en wandelen maer die vriendschap is arger, als vijandschap: want van eenen gevijnsden vriend word men met gedekte schotelen gedient, en onder den schijn van vriendschap sijn sy vijanden van u zaeligheijd: maer het is noch het argste van al, dat gy niet en siet, oft merkt dat u door hun geselschap qnaed geschied, en dat gy niet en gevoelt dat sy u groot leed doen, en verriet naer u ziel. Hierom ik en kan het quaed geselschap niet beter vergelijken, als by de Muggen en andere kleyne dieren, die de Menschen zoo weten op de kaken, en handen te steken, dat de Menschen daer geen kennis, geen gevoelen, en geen smert van hebben, ten sy, als hun den steek daer naer een groot geswel heeft gemaekt, dan zien sy eerst dat sy gesteken zijn: zoo gaet het ook met

u, als gy het quaet geselschap, en quaede gebu-
ren als Muggen niet uyt u huys en sluyt; sy wet-
u als de Muggen met soo een behendigheyd
steken, en quaet te leeren, dat gy u niet eens
laet voorstaen dat u van hun word quaed gedaen
sy weten met den tytel van de gebuerlijke min
u huys te geraeken, om tusschen u, en u vrou
twist en onrust te maken, en u eenen slemper,
dominateur te maken, om u vrouw een quist b
ter te maken, om u eenen lief-hebber van and
vrouwen te maken; die steken hebt gy al weg,
gy h[illegible] weet, en met een soete vleijery weten
u te verlyden; hierom volgens den raed van d
Wysen-man, gy moet u van hun afschijden, *F*
mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas e
&c. Mijnen Soon, is't dat het quaed geselscha
en quaede gebueren u streelen om u te verleyden,
en moet daer by niet vertoeven, maer u terstc
daer af schyden; Ik seg daer by:

Est malus tibi socius?
Ab illo fuge ocyus.
Als u geen goed t'geselschap doet,
Licht dat den voet, gy houd u goed.

Gy zult hier tegen zeggen: ik en mag my
geselschap niet quijt maken, ik en mag hun
voet niet lichten: want sy sijn ten uytersten qu
t'is beter eenen quaden hond te vriend, als te
te hebben, t'is beter, dat men wel met hun st
als dat men van hun word gehaet, getergt,
bespot, dat ik met hun moet handelen, en w
delen, dat doen ik om een beter, om twist
schouwen, en hun van mijn lijf te houden;
moet weten, dat mijne gebueren quade instrum
ten, en boose serpenten sijn, hierom en mag
hun konversatien niet kasseren om my in g
meerder swaerigheijd te steken. Maer om hier

antwoorden, soo zeg ik voor eerst, dat men :t maeten alle dingen mag doen, en laeten; daer-boven dat het dikwils beter is eenen goeden nae-buer, als eenen verre gelegen vriend; wederom zeg: t'is beter alleen, als qualijk verzeylt,

t'Is beter dat gy word bespot,
Als dat gy word geplaegt van God.

Hierom een maetelijke vriendschap te houden :t u gebueren, dat is wel, en loffelijk gedaen, ier vriendschap met u gebueren te houden om :t hun wel en met God qualijk te staen, dat is alijk gedaen: hierom gy moet die vriendelijke vyandlijke conversatien van u gebueren af-schaf-: want sy zijn vyanden van u ziel, hierom al oet gy hun tieren, hun affronten, en kyven ver-aegen, gy moet u dat niet eens aen draegen, t'is ter dat sy u plagen, als dat God u om hun plaegt oet gy dan van hun eenig ongemak, smaet haet, spot lijden: gy en moet u dat niet aen treken, o lang als sy u van God, en tot u verdoemenis t en treken. Speelt hier dan de Slek, lijd wat gemak tot groot gemak van u ziel, en lijd wat ot, en smaet ter liefde van God, want quaede oueren als gy daer van blyft, konnen u meer ed, als quaed doen, hun quaetheyd en kan u t quaed maken, maer goed, en verduldig, is't gy wilt, gy kond hun een goed exempel ge-n, gy kond hun beleeft voor hun onbeleeftheyd n, gy kond hun schamperyen met verduldigheyd n hooren, sonder u daer in te verstooren; doet dat? gy moet dan weten, dat gy van die qua-gebueren een occasie hebt om veel goed te doen veel quaed te laeten, is't dat gy hun geen leet or leet wilt doen, maer hun in hun boosheyd t voors gaen sonder zelfs boos te worden; hier om

om als gy hun kont laeten, gy kond veel quaed laeten. Wat quaed konnen ſy u doen, zoo lang ſy u ziel geen quaed doen? maer als gy met hun vriendſchap houd, dan hebt gy vyandſchap met God, en ſy ſijn maer vyanden van u ziel: dat is voorwaer een ſchoon vriendſchap, waer door gy u ziel verlieſt en God tot vyand krijgt, ik zeg dan om dat gy die ſchaedelijke, en vyandlijke vriendſchap ſoud haeten, en af-ſchaffen:

Door de gebuerelyke min,
Behaelt den duyvel groot gewin,

Want onder den tytel van de gebuerelijke min maekt den duyvel dat den Kaert-Boek meer geanteert word, als den Kerk-Boek, oft eenen anderen ſtichtigen Boek, datter meer goed, en gelt word verſlonnen, als gewonnen, dat de ſermoonen, en kollatien worden verſuymt, dat men met de ſlippen van een ander in d aſſchen ſit, dat men heel vriendelijk, en beleeft is, als men onkuyſch, en oneerlyk is; dat men meer inde Herre-berg als in de Kerk, oft t'huys aen het werk is: hier uyt ſiet gy, dat den duyvel door de gebuerelijke min, dat is met den ſchijn van de deugt, groot profijt doet want met dien trek trekt hy u tot vele ſonden: ergo gy moet die gebuerelijke min, en het quaed geſelſchap af-ſchaffen, dat u ſchaedelijk is naer ziel, en lichaem: want die gebueren maken, dat gy op den ſwier en van den ſwier tot ſiekte, en tot armoede geraekt, den ſwier is ſchaedelijk aen u ziel en de ſiekte met d'armoede, is ſchaedelijk aen u lichaem: ergo om uwen naem, en faem, om u geld, om u geſondheijd, en om u ziel niet te verlieſen, gy en moet geen quaet geſelſchap, en geen quaede, dat is, vleyende, en verleyende gebueren tot u vrienden kieſen; wilt gy dan met quaed geſelſchap,

…lschap swieren? hoe bot, en hoe goed gy zijt, gy …ult haest leeren en naer volgen hun quaede wer…en, gelijk quaede moddellen. Dit zal ik u betoon…en uyt de H. Schriftuer: De Discipelen hebben …emurmureert, om dat Magdalena die kostelijke …alve op de voeten van onsen Saligmaker, had'ge…ort: *Videntes autem discipuli indignati sunt, di…entes, ut quid perditio hæc?* de discipelen dit sien…, sijn verstoort geweest seggende, waer toe dient …t verlies? den H. Thomas van Aquinen is hier …er niet verwondert, en hy zegt; *hoc eis Judâ di…cente persuasum fuit;* Judas den murmureeder heeft …n geleert te murmureren, want Judas had eerst …een gemurmureert, ergo sy hadden het murmu…… van hem geleert; *dixit ergo unus ex discipulis …cariotes, qui erat eum traditurus, quar hoc un…guentum non veniit trecentis denariis, & datum est …uperibus?* Judas heeft al murmurerende geroepen, …erom en is die zalve niet verkocht geweest, tot …derhoud van d'arme menschen? de discipelen …ren goed, maer even-wel sy hebben gemurmu…rt, om dat sy in't geselschap waren van eenen …rmureerder, ergo gy en moet u niet onschuldi…, en zeggen, dat gy van eenen quaden Com…nion geen quaed en kond leeren; eenen is ge…g om duysent persoonen te bederven, een …urft schaep zal een geheele kudden bederven, …en rotten appel zal al het fruyt doen rotten, … brandende keers zal duyzent keerssen onsteken …k het spreek-woord zegt;

Accenderet unica mille.

Syt hier over niet verwondert,
Dat een keers ontstekt thien hondert,

…t in tegendeel hondert gesonde menschen en …nen niet eenen sieken mensch gesond maeken;

maer

maer eenen fieken menfch kan wel hondert en meer gefonde menfchen onfteken, en fiek maeken: want het quaed is vruchtbaerder, als het goed; ergo eenen goeden zal eer wat quaeds van eenen quaden leeren, als eenen quaden wat goeds van eenen goeden; dit is het gevoelen van den Wijfen-man *Amicus ftultorum fimilis efficietur*, die met de fotten verkeert, zal voor eenen zot worden geëert: zotten mogen hier voor quaede menfchen gerekent worden: want quaedheijd is by God vrijwillige zottigheyd; Ik mag dan wel zeggen:

Stultus tibi eft fodalis?
Si non fugis, fies talis.
Als gy met eenen fot? houd aen;
Wilt gy zijn wijs? gy weg moet gaen.

Den geleerden Cornelius A Lapide fchryvende op defe plaets, fegt wel tot ons propoft: *Majus eft contagium mali, quam boni: facilius enim affricatur, & addifcitur vitium quam virtus*: men geraekt eer aen het quaed als aen het goed: want het quaed gelijk het onkrijt groyt van zelfs, en de deugt moet u in geplant worden; ergo als gy met goede verkeert, gy zult miffchien goed worden, is't dat de aerde van uwen wil goed is, en als gy met quade verkeert gy zult zeker quaed worden: want de aerde van uwen wil is altijd gereet, altijd genegen, en altijd bequaem om onkruyt van zonde voorts te brengen. De fonde van Adam de aerde van uwen wil foo flecht gemaekt. en foo bedorven, dat gy van zelfs oekruyt genoeg voorts brengt gy en moet geen quaed faet geen quaed exempel van het quaed gefelfchap gaen halen: volgens den raed van Beda: *Melius ergo eft habere malorum odium quam confortium*, het is dan beter dat gy het quaed quaed gefelfchap haet. en laet, als dat gy met het

quae

quaed geselschap gaet, en staet, Dit zal u leeren met sijn schaede en schande den H. Petrus; hy was verzeylt, en geraekt by schuym van volk, by deugenieten, by rouw zoldaeten, hierom heeft hy hier ook schip-braek geleden, in het quaed geselschap heeft hy quaet geleert, en quaed gedaen, hy heeft met eenen valschen eed sijnen Heer, en Meester verloochent. Hier siet gy, dat Petrus, hoe goet, hoe sterk, en hoe heylig hy ook is, in het quaed geselschap van den val niet vry is. En meynt gy Jongman by onkuysche Jongmans vry te sijn? meynt gy Jonge Dochter te blyven suyver, als gy dikmaels met losse zielen converseert; meynt gy van vallen vry te sijn, als gy te vry zijt in mallen, gy Religeus meynt gy by ongebonden, en wereldsche menschen dikwils u divertissement zonder wettige reden te nemen, en even-wel u devotie, u stichtigheijd en u reputatie te houden? weet gy niet dat eenen goeden, en vruchtbaeren boom, die op de straet staet noyt gerust staet, maer ten lesten moet vergaen: want hy wort gebeten vande beesten gesneden van de kinderen, gestooten van de wagens, berooft vande passanten; soo ook is't dat gy Religieus by werelyk, ik laet staen by quaet geselschap u begeeft, al syt gy eenen goeden en vruchtbaeren boom, al hebt gy eenen goeden naem, en faem, al hebt gy vele vruchten van goede werken voort gebracht; gy zult van de helsche beesten gebeten worden, gy zult van de jonge Religieusen begekt worden, gy zult van uwe Oversten naer gesien worden, gy zult van de werelyke menschen van uwen naem. en faem berooft worden, en oft gy u ziel zult behouden, is't dat gy die quaede gewoonte blyft houden daer soude ik grootelijks aen twijffelen; want met de werelyke men-

menschen te handelen, en te wandelen sonder noc
is qualijk te doen sonder quaed te doen, gelijk
den H. Petrus is getoont, en laet u niet voorstae
dat gy voorsichtiger; en kloeker sijt, als hy: i
zeg dan, dat gy van de weredlijke menschen, e
geerne in den wel bewaerden hof van u Clooste
moet blyven, wilt gy eenen goeden, en vruch
baeren boom blyven, die weerdig zal sijn om ee
in't hemelsch Paradys voor alle eeuwigheijd herpla
te worden, om dat gy mijnen raed beter zoud vo
gen, zoo voeg ik hier by noch eenen anderen rae

Si vis sordes evitare,
Apud Furnum noli stare.
Wilt gy worden niet bestoven;
Schouwt den meulen, schouwt den oven.

Maer doet u beste om by het beste geselschap
sijn, dat niet en murmureert, dat de ledighei
schouwt, dat de deugt prijst, dat niet en vloe
dat geen eygen baet soekt, dat maetigheijd in ete
en drinken houd dat sijne overslen eer bewijst, e
dat u den weg van de zaeligheijd aen-wijst; he
gy zulken geselschap gevonden gy heb eenen mi
del gevonden om vele sonden te schouwen; wa
is't dat gy de persoonen bemint, gy sult ook hu
ne werken beminnen, gy sult u naer hun booge
naer hun voegen en naer hun draeyen, en diesvo
gens om hun te voldoen, en om te toonen, d
gy hun lief hebt, gy sult hun goede werken na
doen: Ik mag u dan veel gelukx wenschen, en segge

Si vicinum habes bonum,
Pretiosum habes donum.
Is u gebeur-man fyn gezist?
Gy hebt een kostelyke gift.

Dat het goet geselschap, en eenen goeden gebue
man een kostelyke gift is, heeft den Poëed Martia

: kennen gegeven:
Propter vicinum, qui pretiosus erat:
Hy heeft syn huys, en stal, en schuer
Ontrent een kostelyk gebuer.
Ja een goed gebuer is een kostelyk gebuer; want y en zal niet toelaten, dat de dieven u kostelijk oed, en u beste beesten stelen, dat zijn beesten op velden gaen weyen, dat de passanten u vrugten pluken, oft onder de voeten treden, maer hy l zorge draegen, dat gy geen schaede en zult 'aegen daer-en-boven een goed gebuer is een ɔstelijk gebuer, om dat gy van hem kont leeren ɔe gy door sijn deugt, en goed exempel naer te ɔlgen de kostelijke eeuwigheijd, en de eeuwige ɔstelijkheyd kond behaelen; maer in tegendeel, n quaed gebuer, is een slecht gebuer, al is hy k, edel, en eerlijk voor de wereld; want hy l u met sijn quaed exempel, en ontucht zoo quaed zoo slecht maken, dat gy gelijk dien slechten st sonder Bruyloft-kleet uyt de eeuwige Bruyloft n God zult gestooten worden by de helsche ge- !eren; ik zeg dan om u daer van te houden;
Sedes malo cum sodale?
Si non cedes, cedet malè.
Volgt gy een quaede mede maet?
Soo gy niet wykt, gy soekt u quaed.
Want gy zoekt u verdoemenis die gy met uwen aeden leyts-man zult vinden, is't dat gy u van sijn selschap niet en wilt ontbinden; *Si cæcus cæco du- tum præstat, nonne ambo in foveam cadunt?* Syt aen eenen quaden gesel heel vast? het is seker t gy met hem, en by hem in de eeuwige gracht lt vallen; Hierom mag ik wel zeggen:
Cum sodale malo agis?
Stygys es dignus plagis.

Houd gy een quaed gesel tot vriend?
Gy d'helsche plaegen hebt verdient.

Hierom verlaet, en haet nu met uwen dank he quaed geselschap, en quaede gebueren, oft gy zu tegen uwen dank met dat quaed geselschap en di quaede gebueren d'helsche plaegen moeten drage die voor alle eeuwigheijd zullen duren. Is't dat g nu klaegt, dat gy mottige, en moeyelyke gebu ren hebt getrɑft, die u quellen, die u naer sien, d u lasteren, die u affronteren, die u spijt, en leet do hoe zult gy geplaegt sijn van die quade gebueren als gy u goddeloos leven met een onsterffelyke doo zult moeten bekoopen? hierom seg ik noch een verlaet, en haet nu het quaed geselschap, en qu de gebueren; want naer het lichaem, en naer de zi te spreken, als gy by quaed geselschap, en quaed gebueren sijt, gy sijt in eenen miserabelen staet, g lyk ik te voren hebt getoont, even-wel ik s noch daer by:

Malum nactus es vicinum?
Malis plenum habes sinum.

Is uwen Maet boos, loos, en quaed?
Het dan met u heel qualyk gaet,

XIX. ZINN.

XIX. ZINNE-BEELD.

Vertoonende den handel tuſſchen den LEEUW, *en den* VOS *en hier uyt leerende, dat-men niet al te gemeyn moet worden om niet veracht te worden, en dat-men niet en moet vreeſen een treffelyk werk uyt te voeren, al ſchynt daer eenige moeyelykheyd in te ſteken.*

Theſis : Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui;
Antitheſis. : Ne quando ſaturatus oderit te : *Proverb.* 17.

Niet dikwils by u vrienden gaet;
Van veel beſoek komt ſmaet, en haet.

Vos

Vos had'al lank gewenscht, om eens by Leeuw te komen,
Vos had'hem noyt gesien, maer veel van hem vernomen
Vos had'gehoort, dat Leeuw was een verheven beest,
Verheven om sijn kracht, verheven om sijn geest.
Vos komt tot sijnen wensch, want hy den Leeuw komt tegen,
Maer hy heeft op den hals een plaeg van schrik gekregen
Hy druypt, en hy kruypt weg, hy bergt sig diep in't riet
Hem dunkt, hy siet sijn dood, als hy den Leeuw maer siet.
Leeuw voor de tweedé reys, maer kleynen tijd geleden,
Komt op een smalle baen Vos te gemoed getreden,
Vos krygt weer schrik in't lyf, maer hy blyft even staen,
Hy eert, en groet den Leeuw, den Leeuw hem vry laet gaen.
Dit was aen Vos gelukt, en hy begint te schreeuwen
Wel is den Leeuw niet meer, soo vrees ik voor geen Leeuwen,
K'sien. dat den Leeuw al is, gelijk een ander beest,
Waerom moet hy dan meer ge-eert sijn, en gevreest?
Siet daer, daer komt hy weer, sou ik voor hem noch wyken,
Ik ben soo goed, als hy, waerom sou ik gaen stryken?
Ik gaen hem spreken aen, Heer Conink sijt gegroet:
Het is my groote eer, dat ik u val te voet,
K'heb veel van u gehoort, en van u kloeke daeden
K'geef my aen u gebied, en wilt geen slaef versmaeden,
U zal geschieden dienst, my zal geschieden eer,
Ist dat ik ben u slaef, ist dat gy zyt myn Heer:
Den Leeuw krygt sin in Vos, hy is op Vos vervallen
Hy word met Vos gemeyn, en hy met Vos gaet mallen
Maer Vos malt ook met Leeu, want Leeu houd geen respekt
Vos vreest den Leeuw niet meer, maer Vos den Leeu begekt

Quæ terribilia sunt ab insolentiâ,
Ea reddit assuetudo blanda, & mollia.

Dat gy in't eerste swaer, en heel vervaerlyk acht;
Acht gy daer naer een hair, en gy daer mede lacht

ZE-

ZEDELYKE LEERING.

Nimis es familiaris?
Meritò humiliaris.
Wilt gy niet fijn geheel misacht
U van te veel gemeynschap wacht.

Leert hier, Cosmophile Wereldsche ziel zoo
:el als het u mogelijk is, u alleen te houden, gy
oet heel zelden by de menschen komen, wilt gy
:t hebben, dat u eer, u reputatie, en u respekt
ord benomen, principael, gy Religieusen leert
n den Leeuw, als gy wilt groot geacht worden
zelven niet kleyn achten, met te konverseren by
reldsche menschen meer als den nood verheyst.
t en drinkt noyt sonder groote reden by het
reldsch geselschap, wat gy die van te voren in
pekt, en grooten aensien waert, zult haest be-
:t, en bespot worden, de eenigheyd sal u groot
ken, blyft van de menschen wilt gy vande men-
cht worden, wilt gy van de menschen gesien
den, laet u zelden zien van de menschen. Peyst
gy een geestelyke sterre zyt, die hoe sy hoo-
en verder van ons is, hoe sy in haer zelven
oter is, soo ook hoe gy verder van de men-
:n zijt hoe gy grooter, en hooger by God,
in u zelven geruster zijt. Hierom ik zeg:

Quò remotior hoc major stella;
Sunt in cellâ raro bella.
Als men u siet van verr'.
Gy schijnt een groote sterr'.
Is't dat gy een saem zijt.
Gy zijt veel queling quyt.

Vant als gy een saem zijt dan hebt gy geen oc-
: van quaed te sien, oft quaed naer te doen,
dat gy dan met quaede menschen niet en hebt

te

te doen: peyſt ook dat gy ſijt een geeſtelijke ſchil-dery, daer veel konſt en aerdigheijd van deugdelyke ſtoffatie in geſien word, als ſy van verre geſien word, maer word gy geſien heel naer by van de menſchen, daer zullen in u veele fouten, en kladden geſien worden, die van te voren niet geſien wierden: en al toonen ſy u reſpect in u tegenwoordigheijd, achter rug zult gy op de tong moeten rijden, men zal zeggen; wel is dat den man daer zoo veel van geroepen is? hy kan al paſſeren met de reſt; ik zag hem eerſt aen voor een treffelyk een uyt-nemende en een heylig man, maer hy is ſijnen ſchijn heel ongelijk, hy heeft by my ſijn crediet al verloren: want ik hebt geſien, dat hy heel los, en wilt is geweeſt in die converſatie. Let dan wel gy geeſtélijke perſoonen waer, en met wie gy converſeert daer zynder nog al veele waer van kan geſeyd worden, *Et ipſe obſervabant eum* en ſy ſloegen hem gade, kammen aen u werken niet quaeds merken, ſy zullen op u woorden letten: oft quaed vermoeden van u hebben, dat gy ten minſten quaed denkt al en doet gy oft al en ſpreekt gy geen quaed by ſoodanige gaſten en ſyn de gedachten ook niet tol vry; wilt niet begrepe worden en ſijt niet begrypelyk, houd u afgeſondert laet u zoo licht niet aengrypen in wereldſche converſatien ſonder eenige reden, zyt gy eenen Leeraer in goede werken in geleertheyd, in reputatie, wacht u van quaede converſatien, van loſſe en loose Voſſen, ſoo zult gy u van op-ſpraek wachten, zijt dan niet los in manieren, en zijt niet vuyl in woorden; en zijt niet familaer in converſatien: gy meynt ondertuſſchen by vrienden te ſijn en gy zijt by loſſe en looſe Voſſen, by ſpot vogels, by politieken, die u naer-ſien, die op u woorden letten

ie u, en u werken gaede slaen, met een woord
y zijt by Judassen; segt gy iet, oft doet gy iet
ot een eerlyk vermaek van het geselschap, dat
ord genoteert, dat word gelaekt, dat word ten
rgsten opgenomen: daer sal ten minsten eenen Ju-
as by sijn, die tegen zyn zelven zal murmureren
t *quid per ditio hæc?* hoe verliest dien religieus
jn respekt, hoe gaet dien Priester zijn weerdig-
eijd, en staet te buyten: het waer beter dat de
eerdige, en kostelyke specery, oft zalve van het
riesterschap aen een ander waer geven geweest:
et Priesterschap dient hem, gelyk een schoon ju-
eel het verken dient: *tanquam annulus naribus
uis*: gelooft dat vastelijk Geestelijke Persoonen, gy
d al dikwils op de tong van vele Judassen, ook
kwils sonder u schult: maer hebt daer in gedult:
ant hy moet al gaepen, die tegen eenen oven wilt
aepen; het is ook een gemeyn spreek-woord:
ie kan de honden het bassen verbieden; maer om
een op spraek te lyden, soo moet gy alle on-
oodige conversatien myden, komt gy by occasie,
ft om vvettige reden by werelyke Persoonen soo
aekt het kort, en goed; dan zult gy goed by
od en by hun aensienlyk blyven: doet hier ge-
k eenen soldaet heeft gedaen, desen versogt au-
entie by sijnen Prins, maer hy en kost die niet
erkrygen, ten lesten om sijn importuniteyd in te
olliciteren heeft hem den Prins door den kamer-
nk binnen geroepen op conditie, dat hy haest sijn
aek sou moeten expedieren, zeer wel, zegt den
oldaet: ik zal mijn zaek kort, en goed maeken:
en kamerlink dient dat aen, en den Prins is ook
: vreden, dat hy te audentie zoude komen, maer
at hy hem zoude wachten van meer te spreken,
ls dry woorden: den soldaet die conditie aen-ne-
mende

mende komt in de zael, hy maekt een diepe reverentie, en hy zegt met een vry poſtige ſtem *Solutionem aut dimiſſionem, gelt, oft paſt-poort;* en hy heeft ſoo terſtond ſijn gagie van den Prins gekregen; ſoo moet gy ook doen in alle u converſatien met igelijke Perſoonen en gy zult ook gagie van eer, en reputatie by hun krygen, iſt dat gy niet te lank by hun blyft; want het kan voor een ſpreek woord dienen: *minuit præſentia famam* tegenwoordigheyd u minder maekt verbreyd. Ik blyf dan by mijn beſluyt:

Nimis es familiaris?
Merito humiliaris.
Wilt gy zijn groot, en niet miſacht?
U van te veel gemeynſchap wacht.

BY-HANGZEL.

Prius durum quod videtur.
Hoc cum tempore ridetur.
Dat eerſt ſchijnt ſwaer, en boven macht;
Word metter tyd een pluym geacht.

Leert hier ook Coſmophile wereldſche ziel geen ydel vrees hebben met den Vos, als gy den Leeuw van penitentie van armoede, van ziekte ziet; als gy een religie wilt aennemen, en nemt dan eerſt geen ydel vrees aen, en ſiet het klooſter dan niet als eenen kerker vol pyn banken oft een dul-huys vol ſotten: als gy een goed werk moet doen, gy vreeſt dat gelyk eenen Leeuw, onder de oogen te ſien gy zyt zoo bevreeſt, dat gy zegt, ik ſal daer onder beſwyken ik en kan God zoo wel niet dienen, ik en kan zoo vele goede werken niet uytwerken, ik en ben daer niet ſterk genoeg toe maer geeft u zelven dan een ſpoor met deſe woorden van
den

en H. Augustinus, *Tuns non possis, quod isti & ista* ont gy niet doen, dat die en, dese konnen doen iod gebied u door sijn H. Kerk op dien dag te vasn, en gy schynt te beswyken, soo gy maer en oort spreken van het vasten, God verwekt, en ekt u tot eenen geestelijken staet, en gy laet u oorstaen, dat gy dien niet en kont aenveerden. m dat gy dien te hart, te swaer, en u selven te er, te slap en te gemakkelijk hout, waerom dat n dat den helschen Leeuw u soo bevreest maekt, *versarius vester diabolus tam quam Leo rugiens cuit quærens quem devoret*; den Duyvel loopt, roept gelijk eenen brisschenden Leeuw om u vreest te maeken, en soo voor eeuwig verdem te maeken. Dit getuygt den H. Ambrosius: *onis voci tantus inest terror, ut multa animalia, e per celeritatem possent impetum ejus evadere, rienti sonitu velut quâdam vi attonita atque icta ficiant; ne simus Bestiæ, ut nos prosternat vacuus rugitus*, en laet ons sulken vreeslagtige beesten : sijn, dat wy om het gebrisch van den helschen euw uyt kleyn hertigheyd beswyken, als wy iet eds moesen doen sijt Cosmophile soo kloek als Vos, siet gy eerst de Penitentie aen, gelijk oft eenen Leeuw waer en vreest niet, sy sal u licht en, gy sult daer in u genugt, en u rust sien, t maer volherden, Wie en sou dien Soldaet niet equaem tot den oorlog, achten, om geavanceert vorden, die alleen het steken van de trompet vreesen, en sonder zyn selven te willen weide vlugt sou nemen; gy loopt weg, uyt den der deugden, door het geschreeuw vanden chen Leeuw; hoe zult gy dan geavanceert den tot de eeuwige Saligheyd, als gy u selven er tegen wier te doen laet overwinnen van den

 luyen,

luyen, en gemakkelijken duyvel! als gy de werken van deugden, of het kloosterlijk leven zult gewoon sijn, gy zult daer in geen pyn, oft last, maer gemak en vreugt vinden; ik blyf dan by myn besluyt:

Quod onus putatur,	*Swaer in't gesicht*
Ut pluma gestatur.	*In't draegen licht.*

XX. ZIN

XX. ZINNE-BELD.

ertoonende den handel tusschen het PEERD *en den* EZEL *en hier uyt leerende dat men van God gewilliglijk een pakxken van tribulatie moet ontfangen, en dat men een anders pak moet helpen dragen, om dat pak niet heel te motten dragen.*

esis; nolite excere onera de domibus vestris *Jerimiæ.*

ntithesis: jugum enim meum suave est, & onus meum leve: *Matth.* 11.

En schud niet van den hals u last,
God heeft hem naer u macht gepast.

Een

EEn huysman moest naer stad met haver, Terf; en koren
Maer hy tot desen last den Ezel heeft verkoren,
Den Ezel draegt alleen dit swaer en lastig pak:
Het peerd loopt vry, en los, dat voelt geen ongemak,
Dat vliegt, dat jaegt, dat springt dat heeft maer goede dage
Den Ezel boven macht moet al de lasten draegen,
Het peert weet van geen last, dat vliegt voor by een gra
Den Ezel blyft daer voor, en hy begint zyn klagt,
Ik bid' u. ledig peert, ik bid' u, laet u raeden,
Helpt my nu uyt den nood, gy ziet my overlaeden,
En gy hebt geenen last, ontlast my, volgt mijn raet:
Dan sult gy vinden baet, soo niet, u naekt groot quaet
Ik bid' u hebt met my, en met u, mede leyden,
Ist dat gy my ontlast, gy zult swaer lasten myden:
Draegt mynen halven last, en helpt my uyt den druk
Soo niet: mijn lastig pak sal sijn u ongeluk
Terwyl den Ezel bid, is hy met 't pak gevallen:
En hy gevallen blyft: peerd moet staen voor de ballen,
Den huysman schaft haest raet, hy legt op 't peert het pak
Die eerst niet wou de helft, krygt 't heel op sijnen sak;
't Peert berst van spyt, en roept: siet hoe de saeken keeren
Nu doen ik Ezels werk, den Ezel wou my leeren;
Hoe ik met kleynen last, kost myden grooten last,
k' Heb mijnen kop gevolgt en niet op hem gepast,
Dat ist, dat ik beklaeg. Wat sal my helpen 't klaegen:
Ik moet des Ezels last, en ook den Ezel draegen
Ik heb van hem geleert, en leert nu ook van my;
Die 't pak schud van sijn hals, krygt daer nog een pak by.

Si tenuiorem juverit potentior,
Utrique melius fueris, & prolixius.

Als gy ontlast u vriend van pak!
Nog gy, nog hy krygt ongemak,
Maer soo gy hem niet helpen wilt:
Soo ist met u, en hem verbrilt.

ZEDELYKE LEERING.

non juves fatigatum, Et non leves oneratum; itigatum te dolebis, Oneratum te præbebis, ec juvantem te videbis, Nec levantem te habebis.

Siet gy imand laften draegen:
Die u hulp', en trooft komt vraegen,
En niet helpt al hoort g' hem klaegen;
Maer daer in neemt u behaegen?
Gy veel meer fult fijn geflaegen,
Want gy draegen fult fijn plaegen.

Leert hier Cofmophile, Werltfche ziel, niet party van het onbeleeft peert fpelen, leert hier chaede myden met een ander van laft te bevryn, leert hier, als gy kont fonder u ongemak, en ooten laft een ander ontlaften van fijn laftig pak; rt hier uwen even-naeften uyt den nood, uyt zwarigheyd helpen, en niet in de druppen la-. Het gefchiet dikwils maer God gave, dat het yt en gefchiede dat uwen broeder, of imand ı u naefte vrienden overlaft is met kinderen, ontuffchen hy word arm, fijn calanten verloopen neering gaet flegt, hy fteekt vol proceffen hy rd geplaegt met fiekten, met een woord, hy kan door de wereld niet geraeken, foo fwaer ıy van alle kanten met tribulatien gelaeden: hy mt in dit geval u mede-hulp verfoeken; want hy kan al dien laft, en al die plaegen niet draegen en hierom hy komt u fijnen overlaft klaegen, bid u dat gy daer aen een hand wilt fteken, gy hem, wat wilt ontlaften met eenige fchulden er te nemen en dat gy hem wilt in fijn eer, en utatie houden met een kind, of twee op te hou-

den

den aengesien gy rijk genoeg en sonder kinder
sijt: maer gy toont u stuer uyt onbeleeftheyd en
set u selven in postuer uyt gramschap met een woo
gy geeft hem harde woorden en gy slaet sijn rec
lijk versoek onredelijk af; maer tot uw groote pla
en tot u groote straf; want soo haest hy komt te st
ven, gy komt allen sijnen last te erven: die pla
hebt gy goeds-moeds op uwen hals gehaelt: w
gy en hebt niet begeert een deel van sijnen last
draegen, met hem nu moet gy oft u leet is, sijn
last geheel dragen alleen sonder hem, nu moet
voor de ballen staen, nu moet gy al sijn kinder
ophouden, al zyn schulden betaelen, al sijn pr
cessen vervolgen; maer gy verliest d'een voor,
d'ander naer, soo dat gy komt ook tot armoe
van armoede tot quelling, van quelling tot siel
van siekte tot een vroege dood: leert hier dan h
ben medelyden, als gy uwen vrind in groot lyd
siet: andersints God sal het soo schikken, dat gy
uwen hals sult krygen alle sijn lyden, gy zult uw
voet in sijnen engen, en benauden schoen moe
steken; oversulkx als gy eenen armen vrient k
helpen, die gelijk desen Ezel met duysent pakk
van tribulatie, gelaeden gaet, en weygert hem
hulpe niet, hout hem in staet. Kont gy hem n
helpen? weygert hem geenen troost oft gy z
door Gods regtveerdige vraek in het selve spe
geraeken, gy zult ten lesten ook eens overlast w
den, en tot decadentie komen; dan sal God toe
ten dat u ook sal hulp', en troost ontbreken; ja s
sal God u onbermhertigheyd, en onbeleeftheyd v
ken; gy en sult geen vrienden ook vinden, d
voor u een woord sullen ten besten spreken; m
u vrienden sullen u afvallen, ja God sal toelae
dat u alle menschen sullen verlaeten, en haeten. I
I

vestigt de H. Schriftuer, *non irrideas hominem in amaritudine anima sua; est enim qui humiliat, & exaltat circumspector Deus*: en lacht in u vuyst niet als gy eenen bedrukten mensch siet: maer helpt hem, en beschermt hem: want gy moet weten, dat gy ook van God met de selve maet kont gemeten worden, en met den slag kont gesmeten worden: door Gods gehengenis de fortuen kan rollen het kan geschieden dat dien Persoon, die gy nu niet en wilt helpen, niet en wilt troosten, niet en wilt besien, u selfs in korten tyd sal bedrukt siek miserabel, arm, troosteloos, en over u hooft sien gelijk den poëet te kennen geeft:

Cum fortuna volet, fies de Consule Rhetor.
Als de fortuen haer parten krygt,
Van rykdom gy tot armoed' sygt.

Daer-en-boven gy en weet niet, hoe u spillen sullen af-loopen, en oft sy niet en sullen in't ... hen vallen, gelijk den Poëet getuygt:

Nescia mens hominum fati, sorisque futuræ.
Gy weet niet, wat u volgen zal,
Al staet gy wel, vreest voor den val.

... blyf dan by mijn besluyt:

Si non juves fatigatum, Et non leves oneratum;
Fatigatum te dolebis, Oneratum te præbebis,
Nec juvantem te videbis, Nec levantem te habebis.

Siet gy imand lasten dragen,
Die u hulp', en troost komt vraegen!
Siet gy dat met u behaegen!
Helpt g'hem niet, al hoort g' hem klaegen,
Wort gy met sijn last geslaegen:
Peyst dan, 't zyn verdiende plaegen.

BY-

BYHANGZEL.

Sint fortiores, Onustiores.

Aen die't meest sijn sterk,
Geeft het meeste werk.

Leert hier ook gy geestelijke, en wereldlijke O-
versten meten de bequaemigheyd, en overwegen d
kragten van u onderfaeten, leert hier ook ove
wegen de swaerte van de pakken, en lasten, d
gy hun wilt opleggen, op dat sy daer onder ni
en beswyken, en gy daer mede niet en moet sta
kyken; gelijk desen botten boer: want het is e
out spreek-woord naer den Esel maekt het pa
anders baert het ongemak. Hierom gy moet d
kloekste gasten opleggen de grootste lasten: gy e
moet den eenen onderdaen niet laeten los, e
vry gaen, en den anderen alleen aen het werk hou
den, dat van vele handen moet sijn gedaen pey
op het latynsch spreek woord; *Manus manum frica*

Het is dan wel gepast,
Als d' een hand d' ander wast.

Vele handen maeken locht werk, ergo een han
en is niet bestand om een groot werk, veel min
vele groote werken af te doen sonder mede hu
en sonder onderstand; hierom het is een gemey
spreek word:

Legt niet veel Eyers by een Hin,
Soo krygt gy voordeel en gewin.

Let hier wel op gy ouders, gy meesters, g
heeren, gy geestelijke en wereldlijke Oversten: wa

De lasten moet een,
Niet dragen alleen.

Maer verdeylt de lasten naer de schouders van
onderdienen. Want eenen gewilligen Ezel en ma
men niet te veel last op-leggen, principael alsme

ve

:el kloeke peerden heeft, die meer werk, als
: Ezels konnen af-leggen; het is ook een gemeyn
reek-woord: men moet de schapen scheren na
: wol, die sy hebben; andersints gy sult hun de-
n, en van u vervremt maken: hierom ik mag
el seggen:

Vigilent Superiores, Gravent ne Inferiores;
Æquè dividant labores, Ne utrimque sint dolores.

Oversten, die hebt commanden
In de Kloosters, steden, landen,
Syt gy wys, en wel beraeden?
Gy sult 't Volk niet overlaeden.

Ik blyf dan by myn besluyt:

Sint onustiores, Qui robustiores.

eeft hun 't meeste werk, Die het meest sijn sterk.

BY-HANGSEL.

Parvam crucem onus sentis?
Monstras, quod sis parvæ mentis.
Als een kleyn kruysken u doet smert,
Gy toont, dat gy hebt een kleyn hert.

Leert hier ook Cosmophile, wereldsche siel,
:t de party van het ongewillig peert spelen; leert hier
t de schaede en schande van dit peert een kleyn
kxken, oft kleyn kruysken van de hand Gods in
nk, en met een kusse de hand ontfangen; want die
n keyn kruysken wilt ontvlugten, sal hondert groo-
kruyscen te gemoet komen: dit siet gy hier in het
gewillig peert, dat den halven last van den Ezel
:t en heeft begeert, moet nu den heelen last van
n Ezel, en den Ezel nog daer by draegen. Gy en
oet niet ongewillig sijn, om dat gy magteloos, teer
delicaet sijt; want God en is geenen straffen Meester
enen korselen kop, God weet wat last, en hoe
el, en hoe lang, en wanneer gy den last kont dra-
n, God en sal de party van desen straffen Meester,

en korselen kop niet spelen, God en sal u niet opleg gen boven u magt, en kragt. Wilt gy kreunen, e murmureren tegen God over u kleyn kruysken, e dat van uwen hals schudden? gy wilt dan tegen u sel ven sijn; want het Kruys is u eenen last van eer, doc het Kruys word gy voor eenen Campioen van onse Saligmaker gekent; het kruysken dient u als eene schilt om alle duyvelsche tentatien af te weiren; wa imand, die een kruysken draegt, wort van den duyv min geplaegt; en imant die veel heeft te lyden ka met glorie victorieus tegen den duyvel stryden; hie om ik mag wel seggen:

Onerosa ubi crux, Gloriosa ibi lux.

Uyt des lyden duyster, Komt den blyden luyste

Dit is het gevoelen van den H. Gregorius Nazi aenzenus, gelijk de sterren, segt hy, ligten by nag alsoo schynt, en glinstert de waeragtige deugt in de nagt van tegenspoet; jae in den nagt van tegenspoe in den nagt van lyden, in den nagt van armoede, e duysent andere qualen siet men eerst, dat gy uy schynt in gehoorsaemheyd, in verduldigheyd, i suyverheyd, in Godvrugtigheyd; in liefde, e meer andere deugden; maer als gy sonder last los, e vry loopt, dan verloopen ook alle u deugden, e goede werken: ergo gy moet ook al wat lyden, ge lijk een ander, gy en moet niet de party van dit le dig, en dertel peert spelen, gy en moet niet sue sien, oft ongewillig sijn, als u God eenen kleynen la doet dragen; oft gy sult duysent grooter lasten moe ten dragen; gy sult plaegen op plaegen krygen. Sy gy onverduldig in het af sterven van u eenig kint kont gy u kint niet vergeten? doet u de dood van kint kinderlijk weenen, en stoutelijk tegen Go murmureren? sijt gy niet te vreden? gy sult tot stra van u onverduldigheyd nog al ander; en grooter swa

righede

gheden daer by krygen ; u lieve , en wel-begaefde
rouw sal u door een heete kortse ontrokken worden ,
vrienden sullen u laeten in de druppen sitten , gy
lt uwen naem , en faem verliesen , u vyanden sul-
n versterkt worden , u crediet sal te niet gaen , gy
lt overvallen , en overlast worden met arme vrien-
en , gy sult gekort vleugelt worden met het sweert
in d'uyterste armoede , en soo voorts. Siet gy wel,
at al qualen gy op uwen hals kont haelen , ist dat gy
eeg , en ongewillig sijt om een kleyn kruysken , oft
eyn paksken te dragen:als u dan van God uwen voor-
gtigen , en regtveerdigen meester een kleyn kruys-
en , oft kleyn pakxken wort opgelevt , sijt dan wel
vreden,daer en moet niet tegen gestreden sijn;want
et sal dan van u met contentement gedragen worden
t God sal dat eerder , als gy meynt , van uwen
uls stooten ; dan sult gy vry sijn , en bly sijn , dat
y dien , kleynen last voor klynen tyd hebt ge-
agen tot u profijt en Gods wel behagen , gelijk
en Poëet segt :

Quod fuit durum pati , Meminisse dulce est.
Als al u lasten syn voor-by :
Denkt gy daer op ! gy word dan bly.

Jae de lasten en konnen hier niet lang dueren ; want
en konnen niet langer dueren , als den heelen tyd
in u leven ; en gy weet wel , hoe kort het leven
in den mensch is , die niet eenen dag seker heeft ,
, selden komt tot den ouderdom van vyftig jaeren :
ant daer sterven meer menschen onder de vyftig ,
s boven de vyftig jaeren ; hierom ik mag wel seg-
en tot uwen troost :

Si nunc graveris , Mox liber eris.
yd met vlyt korten tyd , Kleynen stryd tot profijt.

En waerom en sout gy niet lyden? want gy ontfangt
it lyden van Gods hand als eenen slag van liefde ;

weet

weet seker, dat de tribulatien, de kruysen, de swa-
righeden, de ongelukken, de ongemakken, d
lasten, die u God opleyt, niet anders en sijn, a
slagen van liefde, ist dat gy goet van leven sijt; mae
ist dat gy boos en goddeloos sijt, dan sijn de tribula-
tien, de kruysen, de swarigheden, en soo voorts
geen slagen van liefde, maer van toornigheyd e
tot u regtveerdige straf: *non ictus amoris; sed ictu
furoris.* Maer als gy wel met God staet, als gy re
in u schoenen gaet, als gy niemand leet, oft quae
doet; en als u even wel God dan nog slaet; dan en gee
hy u anders niet, als slagen van liefde onder dese sla-
gen van liefde mogen gerekent worden overlast va
Soldaeten, overvloed van wateren, sterfte onder d
beesten, verlies van vrouw, en kinderen, bran
van huysen, en schueren, tegenspoed in den han-
del, siekte in de armoede, en soo voorts. Gy Va-
der des huysgesins wort van God geslagen met eene
slag van liefde, als u lieve huys-vrouw met een lam-
migheyd oft ander swaer accident word geslagen; g
vader krygt eenen slag van liefde, als uwen liefste
en eenigen Soon den slag van de dood, oft een doo-
delijke kortse op den hals krygt; het is eenen sla
van liefde, als uwen besten vrient u afvalt, oft doo
een haestige dood word weg gerukt; gy goeden Re-
ligieus, gy eerlijke dogter, gy getrouwen dienst-
bode krygt eenen slag van liefde, als gy ten onreg
en sonder u schult een cladde in uwen naem, en fae
krygt: neemt dan die slagen aen, gelijk dorsch-vle-
gels, die het graen uyt de schooven slaen, en ve
schoonder maeken: dese gelijkenis geeft u den H
Chrysostomus; gelijk den akkerman, segt hy, m
blydschap telt sijn schooven, ende siet op den vloe
daer hy dorscht, soo moeten wy sien op het profijt
dat uyt het lyden komt te spruyten; peyst, dat Go
d

n akkerman, en den dorscher is, dat de getelde
hooven sijn de regtveerdige, en uytverkoren mensnen, dat de dorsch-vlegels sijn de tribulatien, de kruysen, de swarigheden, waer door uyt die hooven uyt die regtveerdige menschen schoon graen n groote verdiensten voortkomt. Dit hebben vele ylige maegden wel geweten; hierom hebben sy wenscht met dese vlegels geslagen te worden, om soo haeren hemelschen Bruydegom schoonder en aengenaemer te worden: de H. Aldegundis siende nu, dat eren sterfdag aenstond, en haer beklagende, dat sy voren van God nog niet genoeg was schoon gemakt oor de slagen van liefde, heeft gewenscht, dat den oof van haer lichaem, eer sy nog stierf, mogt slagen worden met den vlegel van een onlydelijke n: God heeft haer verhoort, en sy is terstont tot eren wensch gekomen; want God heeft met den stinnden kanker, gelijk eenen dorsch-vlegel haere born soo lang geslagen, tot dat sy eyndelijk door een nkende pyn, en door eenen pynelijken stank is gervven, en soo is sy voor den Hemelschen Bruydeam als de schoonste, en aengenaemste bruyt verschen; de H. Clara hebbende twintig jaren lang met aere siekten overvallen en geplaegt geweest, heeft e haer lichaemelijke pynen geagt als soete medenen tot schoonheyd en gesontheyd van haer siel. Ik ag dan wel seggen volgens de opinie van dees heye maegden, die wel wisten, dat dat sy door haer lyn schoonder wierden, en aen God meer behaegden.

es crucibus onustus, Coram Deo es venustus.

Hoe gy meer last van Kruycen draegt,
Hoe gy aen God al meer behaegt.

Ergo als u God veel doet lyden, en peyst niet dat God verstoot, dat u God niet en agt, dat u God niet kan lyden; maer agt u selven gelukkig, dat gy de

eer

eer hebt, van aen God behaegelijk te sijn. Gy sul hier tegen seggen: het waer nog al wel te lyden dat God selfs ons gaf te lyden; maer al wat ik heb te lijden, moet ik van de menschen lijden, die maeken van my den Ezel, die doen met my al wat sy willen, die leggen my meer op, als ik kan dragen. Wereldsche siel als gy soo sprekt, gy en weet niet wat gy segt, God is den Akkerman, gelijk ik te voren heb geseyt, de menschen sijn de vlegels, oft sy sijn de instrumenten om uyt u gelijk uyt eenen schoo het schoon graen van verdiensten uyt te slaen: dit gae vast, en onthoud dit wel, dan sult gy vry sijn va mistroostigheyd, en quelling want dan sult gy weten dat imant met sijn hooft tegen den muer loopt, die tegen Gods wil iet wilt gedaen, oft gelaeten hebben. Is u dan eenige swarigheyd van u wederspannige kinderen, van u geveynsde vrienden, van u magtig vyanden, van u nydige gebueren, van u ongetrouwe dienstboden, en soo voorts van imant vremt overgekomen, is van hun u eer, oft goet genome gy moet dit alleen toeschryven aen den goddelijke wil, die u door hun dees swarigheyd aen doet, o u wel te doen, om u gelegentheyd van verdiensten en conquesten voor u siel te geven. Gaet de negoti slegt? hebt gy luttel neering? en geeft hier van d schult niet aen uwen gebuerman, die u calanten on trekt; maer peyst, dat God dit toelaet oft om u t straffen oft om u daer naer te loonen, ist dat gy hie in verduldig sijt, en een anders geluk sonder nyd sonder spyt, sonder druk en sonder suer te sien kon aensien. Als gy van u broeders, oft susters, van swagers, oft swagerinnen ten onregt in't regt ge roepen, geinjurieert, gehaet, gedaegt, geplaegt, e verjaegt wort; gy en moet hun dan met de selve mae niet meten, met de selve munt niet betaelen, nie

doo

od wensche, oft voor hondert duysent duyvels verpeken, Den H. Augustinus geeft u beteren raet; hy en geert niet, dat gy imant anders dit lyden toe schryft God alleen: hoort nu sijnen raet tegen u quaed; *on dixit Job, Dominus dedit, diabolus abstulit; nec as, hac mihi diabolus, hac mihi inimicus fecit:* o en heeft niet geseyt; den Heer heeft het gegeven, n duyvel heeft het afgenomen; soo ook en segt t: den duyvel heeft my dat quaed gedaen, mijnen ant heeft my dat brandeken aen 't vier geleyt, en al dat lyden gebragt? dit ongeluk is my overgenen door mijnen grammoedigen swaeger, dit onuk heeft my dien nydigen gebuer gedaen, die afnten heb ik van dien afjonstigen cousijn moeten onstaen; maer segt liever; God heeft my dit altemael en leyden om my voor mijn sonden hier te castyn; op dat ik in 't vier niet meer en sou hebben te en, soo heeft u onsen Saligmaker ook leeren spren, als hy Petrus heeft aengesproken: en wilt gy dat ik den Kelk drinken sal, die my den Vader geven heeft! wel heer wat segt gy hier waerom t gy de schult op uwen hemelschen Vader? en heeft en verrader Judas desen bitteren Kelk van liden te drinken gegeven? de Scriben, de Phariséën, ondankbaere Joden, de onregtveerdige regters nas en Caïphas, Herodes, en Pilatus, en heballe dees bloet-gierige Apotekers u desen venijnidrank niet gemaekt? waerom segt gy dan: *den k, die my gegeven heeft den Vader, en wilt gy dat ik dien drinken sal!* even wel hy blyft segt en hem dien Kelk van sijn Vaderlijke hand komt: ook soo; want niet eenen doren en soude onsen gmaker gequetst hebben, niet eenen Soldaet souhem geraekt hebben, ten waer de eeuwige voorgheyd, en wysheyd des Vaders sulks bestemt,

vast-

vastgestelt, en toegelaeten hadde, en ten waer va God den Soon met een onuytsprekelijke liefde, c vrywilliglijk diën Kelk op ons gesontheyd was aer veert geweest. Leert hier wereldsche siel al u lijden al u swaiigheyd al u verdriet met vlyd ontfangen en met lierde verdragen; want het komt u altema van Gods hand: oft wilt gy dit niet leeren van uwe Saligmaker, soo leert dit van de stomme beesten, c honden, niet alleen als sy gespyst worden, maer oo als sy geslagen worden, sullen hun meesters feest ren, en getrouw sijn; sy haelen de stokken uyt h water waer mede sy geslagen sijn geweest, en sy bre gen die wederom tot hun meesters toonende hu selven wederom bereet om geslagen te worden; so ook als gy geslagen wort, en wort Gods vyant nie blyft hem getrouw; en de menschen, die hy a stokken gebruijkt heeft om u te slaen, draegt die o affectie, sijt daer niet gram op maer brengt die do u goet exempel tot God uwen Heer, en Meester dan sult gy toonen, dat gy een kloek hert, en salighevd lief hebt, anderfints ik sal by myn beslu blyven:

Parvam crucem onus sentis?
Monstras, quod sis parvæ mentis.

Als een kleyn Kruys u hert doet smert;
Gy toont, dat gy sijt kleyn van hert.

XX

XXI. SINNE-BELD

rtoonende den handel tusschen D'AERDE, *en de* LOCHT, *en hier uyt leerende dat men aen de menschen geen weldaeden moet doen, oft giften moet geven uyt eygen baet om daer voor gerecompenseert te worden, maer dat men uyt de liberaele giften, en weldaeden den loon van de deugd moet trekken.*

hesis : Gratis accepistis ;
Antithesis : Gratis date. *Matth. cap.* 10. ℣. 8.

Als gy u vriend wilt geven iet ,
Geeft dat om Gods wil hem voor niet.

DE droog-gescheurde Aerd' had van de Logt gekregen
Tot vrugtbaerheyd van 't lant den lang gewenschten reg
De vrugten w ren dor, en schier van dorst gestikt
Maer nu den regen valt, sy sijn weer al bequikt.
Maer straks de heete logt, door kragt der Sonne Straelen,
Gaet uyt de natte aerd' veel dompen opwaerts haelen.
d' Aerd' kan dat niet wel sien, dat staet haer niet wel a
Hier over aen de logt heeft sy dees klagt gedaen.
Gy sijt geen milden pol, gy speelt den grooten plompen:
Gy weer-neemt, dat gy geeft, voor regen nemt gy dompe
Gy nemt mijn vogtigheyd, gy maekt my schrael, en droo
Als gy uyt my den mist, en dompen trekt om hoog.
Gy sijt geen nobel borst, gy geeft maer om te krygen,
Gy mogt wel van u gift, en van u miltheyd swygen:
Gy sijt, dat seg ik u, niet milt. maer onbeleeft,
Gy wilt, dat u mijn lant voor regen dompen geeft.
Gy wilt my, soo het schynt, u jonst, en miltheyd toonen.
Maer u schrael gift moet ik met vette dompen loonen;
t' Is teeken, dat gy doet u gift uyt eygen baet,
Segt waerom gy dit doet? want gy doet my groot quae
De logt heft op sijn Stem; hebt gy dat noyt geweten,
Daer gy nu sijt soo out, en sijt by naer versleten?
Gy sult noyt worden wys, want gy hebt lang gestaen,
En even niet gevat, waerom dit wort gedaen.
Wanneer niet uyt het lant de dompen opwaerts sweven,
Kan ik, al lyd gy dorst, u geenen regen geven:
Gy sonder leven waert, trok ik den mist niet op;
Den mist, die t' lant verderft, verkeer ik in goet sop.
k'Neem op tot u profijt u noodeloose dompen,
Die u, en al u graen versmagten, en verstompen:
Ik neem u schaede weg, ik doen u groot profijt:
Wort gy u dompen quyt? gy wort u schaede quyt,
Van dompen, en van mist moet ik den regen maeken,
Waer door gy word gelaeft, waer door u vrugten smaeke
De dompen, en den mist doen u geen goet, maer quae
Als gy die houden wilt, gy dan u voordeel haet.
Hier tegen d'aerde roept: gy geeft hier slegte reden;

G

moest my geven vogt, en laeten hier beneden
De dompen, en den mist: gy geeft my niet voor niet;
My goet geschiet van u, als gy mijn goet geniet.
mist, en dompen soekt! de Zee sal u die geven:
ierom ontrekt gy my het voetsel van mijn leven?
Loopt daer, laet mij gerust, sijt my niet meer soo vreet,
Gy sult de Schippers! doen groot goet. de Zee kleijn leet
geeft my goed om goet, ik koop van u den regen,
krijg die, als gy mist, en dompen hebt gekregen,
Al ben ik met den mist, en dompen schaede quijt;
Gy even toont, dat gy niet milt, maer gierig sijt.
moest mijn dorstig lant voor niet met regen laven:
miltheijd is een deugt, sy loont, en kroont de gaven.
Krijgt gy een gift voor gift? gy krijgt voor gift geen deugt
Deugt is den besten loon, die lyf en siel verheugt.
eugt beter is, als mist, deugt beter is als dompen:
v mist, en dompen kiest! u wijsheyd is verkrompen,
ô Plompen gierigaert, want gy wort slecht geloont.
Met deugt wort gy geloont, als gy u miltheijd toont.
bid' u, dat gy toont u gierigheijd, en driften,
e miltheijd ist cieraet, en loon van alle giften:
t' Is beter, dat een gift wort met de deugt geloont,
Als met een recompens, dat u Gelt Gierig toont.
y siet de milde Son, gy siet den milden Hemel,
y siet de milde Maen, en het mild sterr' gewemel;
Sy schenken my hun kracht, ik word' van hun gevoed.
Maer ik voor al hun goed hun niet vergelden moet.
y hebt dit lang gesien, maer gij sijt bot in 't leeren,
y siet, dat sij voor niet aen d'aerd' hun licht vereeren,
Maer gij en vat dat niet, want u verstant is kleijn,
Ik bid' u, siet eens neer, en let eens op dees pleijn:
iet daer, hoe dat de Bie den Honing schenkt aen menschen,
'aer voor sy niet en krijgt, als dikwils quade wenschen:
Als dit de Locht aenhoort, haer gramschap wort heel groot
Sij wort van spijt heet bol, sy word van schaemte root.

Hospitalem esse remuneraturis, affectus avaritiæ est.

Als gy iet geeft om recompens.
Gy toont te sijn een gierig mensch.

S E.

SEDELYKE LEERING.

Si Amicis præstas donum, Ne exspectes inde bonum.

Als gy u vrienden weldaet doet,
Verwagt van hun daer voor geen goet.

Leert hier Cosmophile Wereltsche Siel niet gelij de Logt iet weg geven aen een ander, om daer voo iet wederom te krygen, leert hier niet uyt baet-soe kery den milden pol spelen: want als gy in u gifte baetsoekende sijt, het is een teeken, dat gy niet mil maer gierig sijt maer het is te vreesen, dat'er ve sijn, die dees quade Logt gevat hebben, die gelij dees Logt maer weldaden geven, om daer voor re ciprokelijk met weldaeden geloont te worden; dat e is opregt een ander geen deugt doen, maer sijn se ven. Maer als gy, wie gy sijt geestelijk, oft werel lijke een ander maer deugt doet om u selven deu te doen, dan en doet gy u selven geen deugt, laet gy u dat voorstaen: want dan verliest gy deugt van liberaelheyd, dan en doet gy niet ande als eenen Negotiant, die u sijn Koopmanschap gees om dat hy daer voor van u naer weerde gelt, c ander koopmanschap in plaets soude krygen; Hie om ik seg regt uyt.

Speratur compensario? Non vera est donatio;
Sed est negotiatio, Vel turpis foeneratio.

Hopt gy voor Gift te sijn geloont!
Gy u niet milt, maer gierig toont:
Want gy vischt meer op u gety,
Met Koopmanschap, oft woekery.

Men geeft nu vele giften, en schenkagien alleen t eygen baet: want d'eygen baet is soo sterk gewo den, dat sy de miltheyd heeft onder den voet gebrogt hierom de weldaden worden hedendaegs selden voo niet gegeven maer voor geld, en op hope van da voor gerecompenseert, gedient, en gerespectee

worden. Men weet nu niet meer van geven maer an hebben en krygen. Men siet vele menschen open, dat sy hygen om een officie, oft beneficie krygen; maer om dat sy niet en hebben te geven, worden sy daer toe niet verheven. Het is goet, at aen sulken gasten om hun eergierigheyd de benecien, en officien geweygert' worden, maer het en niet goet, dat de beneficien, en officien uyt geld erigheyd, en baetsoekery geweygert worden ook en gequalificeerde persoonen, die in plaets van gelt an deugt, en wysheyd konnen by brengen, het dan waeragtig dat vele persoonen meer om hun del beurs, als om hun ydel hooft tot geen officien, ft beneficien konnen geraeken: maer al sijn sy soo lomp als een hout, als sy maer swaer van goud n men siet daer geen fout in het treffelijk officie ort hun toe betrouwt en soo wort met het Goud et regt, krom; en het krom regt gemaekt; Ik mag ier op wel seggen.

Habes aurum, & argentum?
Habes bonum instrumentum.
Et cuicens argumentum.

Hebt gy veel Silver, Gout en Gelt?
Gy doet daer mede groot gewelt,
En wat gy segt, wort vast gestelt.

Jae gy hebt eenen sterken Christoffel om soo hoog n soo verre als gy wilt gedragen te worden, om te rygen dat gy vraegt, om te vinden dat gy soekt, t dat gy groot Gelt by u draegt: want gy kont neer met u Gelt krygen als met u deugt, als net u geleertheyd, als met u stuypen, en nyen, gelijk den Poëet segt.

is lices instructus studiis, velut alter Homerus,
Si nihil attuleris, ibis, Homere foras.
Al sijt gy hoog geleert gelijk Homerus was,

Als

Als gy geen gelt vereert, men geeft van u den bras
Ik seg dan hier by:
Si abundas pecunia, Acquires multa munia.
Gy wort verheven om uw goed,
Al sijt gy eenen slegten bloed.

Het schynt nu dat Justitia distributiva, de uytdeylende regtveerdighyd uyt de werelt gebannen is, en dat *Justitia commutativa, sicut Diva*, de wisselende regtveerdigheyd, gelijk een Goddin de heerschappy heeft over heel de wereld; die Goddin heeft een nieuwe wet gestelt, dat men voortaen niet en sal doen als wisselen, als mangelen, als giften voor giften geven, dienst voor dienst doen, goet voor goed schenken, met een woord, dat men niet een sierken sal voor niet, maer voor eygen baet doen: wat sijn dit anders, als gelijk Machiavelsche treken! de Juristen en moeten nu niet meer seggen, dat het contract *Do ut des; ik geef u, om dat gy my sout geven, Sit contractus innominatus; een contract is dat geenen naem en heeft*; want dat contract is nu over al soo bekent dat het te vinden is in de Palysen by de hovelingen op de Stad-huysen by de regters, in de Winkels by de borgers, in de Dorpen by de boeren, in de Bordeelen by de hoeren, en op de straten by de kinderen men geeft nu maer alleen om daer voor iet wederom te krygen; ik sal hier by seggen.

Per contractum; *do ut des*, Obtinetur omnis res
Ist dat u gelt niet is verspilt. Gy kont al krygen dat gy wilt

Maer als gy niet en hebt te geven, gy en sult noyt verheven worden; maer verstooten en verdreven Hierom ik seg,

Auri nihil si habebis, Nullum munus obtinebis
Syt gy geleert, en kael van gelt?
Gy blyft een O, die niet en telt.

Ik en wil hier mede niet seggen, dat men niet mag traficqueren

ficqueren, niet wisselen, niet koopen en verkoo-
n, niet geven goet voor goet, niet mangelen coop-
nschappen voor Coopmanschappen, niet dienst
en voor dienst courtosie voor courtosie, hulp voor
lp, en soo voorts, want dat is seer wel gedaen,
het gedaen wort met regtveerdigheyd en sonder
drog: Maer ik wil hier mede te kennen geven,
: men soo sijn eygen baet niet en moet soeken waer
or de deugt van liberaelheyd niet en kan geoeffent
orden, dat men ondertusschen een weldaed moet
or niet doen, uyt enkel deugt van liberaelheyd
daer naer den eeuwigen *Al* te krygen, want als
imant een weldaet doet sonder opsigt van daer voor
loont te worden t'sy met lof oft met gelt, dan
ont gy u selven met de deugt van liberaelheyd, en
deugt van u liberaelheyd sal ten lesten met den eeu-
gen loon geloont worden wilt gy niet liever van
od als van de menschen geloont worden? wat kon-
n u de menschen voor u weldaeden geven leen ver-
ikelijke eer, oft iet anders, dat by de deugt van
eraelheyd, en by den eeuwigen loon voor die li-
raelheyd niet eens en mag te pas komen; God sal
ll ryker, al beter, al overvloediger en eerlijker
onen: maer gy wilt liever uyt gierigheyd eenen
etsoeker, als uyt liberaelheyd een deugtsaem man,
nobel borst sijn en gy worpt gelijk men segt, ee-
n spiring uyt om eenen cabelliauw te vangen; dat
en teeken, dat gy met de gierigheyd sijt bevangen
gy doet gelijk imant, die eenen eemer water op
pompe giet om daer uyt volle tobben waters te
kken: soodanige giters sijnder met duysende te
iden, die aen vremde en aen vrinden weldaden
en, en giften geven om soo goeden *Wederom*, en
dat sy daer uyt heel groot profijt souden trekken
mag dan wel seggen:

Vix

Vix ex milibus est unus, Altere dans gratis munus
Men qualijk een van duysent siet ;
Die eenig weldaet doen voor niet.

Maer dat is tegen den aert van de weldaeden, en van de giften : gy en doet geen weldaden, en gy en geeft geen giften, als gy daer uyt fijn bloem van een groot recompens na uwen wensch wilt siften : maer gy traficqueert dan met de weldaden om u beurs te laden, gy verkoopt u giften om te voldoen aen u gierige driften : want sonder liberaelheyd weldade en sijn geen weldaden, en giften en sijn geen giften maer een ala mode baetsoekery, en eenen politike koophandel:dit getuygt Jovianus Pontanus: het eynde en oog-merk van de schenkagien van de weldaden, en van de giften, en moet niet sijn eenige baetsoekery, eygen profijt; oft ydel glorie, maer sijne even naesten daer mede voor niet uyt een liberael hert by staen, helpen, en dienen ; want als gy iet doet, oft geeft aen een ander uyt eygen baet, dan staet gy u selven meer by, als een ander, gy helpt u selven meer, als een ander, en gy dient u selven meer, als een ander : ist dat den weldoender en gever uyt sijn weldaden, in giften soekt genugt te halen : welke genugt niet eerlijk en is, en ist dat hy die oneerlijke, en vuyle genugt daer uyt haelt ik en sal hem niet oordeelen, als eenen weldoender, eenen liberalen, maer als eenen genuggelijken vogel, en dat hy eenen koopman is van sulken dingen, die den mensch gemeyn heeft met de beesten ; wat dat en heeft hy geen intentie, oft opsigt om een ander met sijn weldaden, en giften deugt te doen, maer om sijn selven een beestelijke vreugt aen te doen:my dunkt niet, dat dien gast ook een hair beter is, die uyt eygen baet aen imant een groot weldaed doet en om dat hy daer uyt vele, en grooter weldade

tersto

erstont sou krygen. Dit is in alle menschen, en principael in Koningen, en Potentaten heel leelijk, en vesoeyelijk, want het betaemt hun, datmen van hun geen vermoeden en kan hebben van eenige gierigheyd, of baetsoekery: maer, dat te beklagen is, daer en is niet gemeynder, als datmen dagelijkx, en over al trafiqueert met weldaden, en giften: evenwel sommige menschen om den naem te hebben dat sy milde pollen, en nobel borsten sijn, doen groote weldaden, en geven overvloedige giften aen gasten, waer aen de weldaden, en giften niet wel besteet sijn: te weten aen Guygelaers, kamerspelers pluymstrykers, vleyers, verleyers Bouffons, en soo voorts; en hun arme vrinden laten sy ongetroost, en daer op staen sien: maer wat is dat anders doen, als de weldaden, en giften voor een ydel glorie verkoopen? waer door de deugt van liberaelheyd in die weldaden, en giften niet en kan gevonden, maer geschonden worden. Wat dunkt u van dees treffelijke woorden? Jovianus heeft hier den nagel op 't hooft getreft: even wel ik sal hier nog eenige woorden by voegen.

Si ob lucrum rem impendis,
Non impendis rem, sed vendis.

Geeft gy een gift om u profijt,
Verkooper gy, niet gever sijt.

Gy toont dan dat gy geen goede intentie, en geen goede genegentheyd en hebt, gy toont dat gy u eygen baet soekt, gy toont dat gy u selven meer als een ander geaffectioneert, en toegedaen sijt; Hierom ik mag seggen sonder imants wederleggen:

Ubi concupiscentia, Non est benevolentia.

Al waer men siet begeerlijkheyd!
En speurt men geen goet-jonstigheyd.

Hierom de Theologanten seggen, dat in God niet

en is *Amor Concupiscentiæ sed Amor Benevolentiæ de liefde van begeerlijkheyd, en eygen baet; maer de liefde van goet-jonstigheyd*, en van liberaelheyd. Hier mede willen sy seggen, dat God ons niet en bemint om sijn selven maer om ons wel te doen: soo ook wilt gy na God gelijk een kint na sijnen Vader aerden, gy en moet door u weldaden, en giften u eygen baet niet soeken, maer vervloeken, en u selven verkloeken om de weldaden te doen, en de giften te geven uyt een liberaelheyd dan sult gy toonen u goede genegentheyd, en u goethertigheyd oft anders ik sal seggen.

Animum non habes pronum,
Si ob lucrum præstas donum,
Et hinc speras majus bonum.
Gy hebt geen liberael gemoed.
Als gy om winst een weldaet doet,
En daer uyt hopt u meerder goet.

Soo en gaet God niet te werk, als hy aen de menschen een goet werk doet, want hy en heeft geen ander oog-merk, als daer mede sijn goedhertigheyd, sijn goede genegentheyd, en sijn opregte liberaelheyd te toonen, hy en doet de menschen niet wel, om sijn selven wel te doen. Dit hebben de Heydenen selfs geweten, en geleert, onder andere Seneca segt met treffelijke woorden: *Pudeat ullum venale esse beneficium, gratuitos habemus Deos, omnia sine ulla mercede, sine ullo ad ipsos perveniente commodo faciunt*; t'is schand dat men een weldaet verkoopt, de Goden geven ons alles voor niet en uyt een liberael hert; al wat sy doen, doen sy sonder eenigen loon, sonder eenig gerief, en sonder eenig gemak daer van te verwagten: maer den H. Thomas van Aquinen den Arent der Theologanten segt dit met meerder regt van onsen eenen, en waeragtigen God.

Deus

eus solus est maxime Liberalis, quia non agit propter ilitatem, sed solum propter suam bonitatem: God leen is het meeste liberael: want hy en doet niet, y en maekt niet, hy en geeft om sijn profijt niet maer n sijn goedheyd. Wy arm menschen en sijn niet agtig, nog de Engelen selfs om God eenige winst, nig gemak, eenig gerief, oft eenig profijt aen te engen, die alle goed van sijn selven heeft, en voor le schepselen heeft gehad: hierom al wat God ons eeft, en doet, geeft hy overvloedelijk, en doet / voor niet tot ons goed uyt een goet-jonstig, en berael gemoed; maer de menschen en sijn sulken ilde pollen en nobel borsten niet gelijk den selven eeraer bevestigt: als den gever geen opsigt en heeft in eenig profijt, die gifte wort liberael geagt, dat is een oethertige gift: maer het is seker, dat die gift, waer de eygen baet wort gesogt, in God noyt en kan evonden worden: hierom hy is liberael: want in le andere gevers is eenig profijt oft van tydelijk oft in geestelijk goet voor hun te vinden: Ergo geen fte is opregt liberael, als de gifte van God; want er en stekt voor God geen profijt in. Meynt gy /ereltsche siel, dat God uyt u gebeden, uyt u ortificatien, uyt u werken van bermhertigheyd, yt u lyden, en stryden eenig profijt trekt! gy sijt erdoolt; gy doet alleen u selven profijt, gy ver- dent God, en gy verdient den Hemelschen loon / en doet niet een sier voor niet, al schynt gy alles oor niet te doen; want al en verwagt gy voor u aeloeffen, voor u weldaden, voor u giften van de enschen geenen loon, gy doet dat al-te-mael even el om u siel wel te doen, en om van God daer oor geloont, en gekroont te worden. Jae dien ervloedigen loon moest u verlakkeren, en tot li- rale giften aenwakkeren. Waerom sijt gy soo slegt,

dat gy voor u weldaden, en giften liver van de menschen wilt geloont worden, als van God? God sal dan konnen seggen: *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam: ik seg u voorwaer: sy hebben hunnen loon al weg* sy en hebben niet meer te pretenderen, maer sy hebben qualijk gekosen, den tydelijken loon voor den eeuwigen. ô Slegte, en blinde keus! dit sal ik u toonen met een tastelijke gelykenis: genomen onsen grooten Monarch van Spagnien gaf aen sijnen Dispensier dry Millioenen gout op conditie als volgt voor eerst, den Dispensier sal moeten die dry Millioenen, al oft hy den eygenaer daer van waer, aen arm menschen uytdeylen, soo nogtans dat hy daer van vermag te houden sijn noodsakelijk onderhoud. Ten tweeden hy en sal niet mogen voor het deylen eenig recompens van imant versoeken, maer hy sal moeten naer discretie als nu, en dan, en naer den nood van de persoonen sijn liberaelheyd toonen sonder hope, dat hem imant daer voor sal loonen. Ten derden den Dispensier sal voor den arbeyt van dat uytdeylen van den Koning ontfangen thien Millioenen, ist dat hy kan toonen, dat hy van nimant heeft loon ontfangen. Ten vierden ist dat den Dispensier sijn eygen baet heeft gesogt, ist dat hy die penningen in onnuttigheyd, oft pragt heeft omgebragt, of daer voor heeft officien gekogt, oft daer voor heeft eenige weldaden ontfangen, soo sal den Koning niet verbonden sijn hem die thien millioenen te geven, hy sal hem mogen infaem maken, en doen verkondigen, dat hy geen aelmoessen en heeft gegeven van sijn eygen gelt, maer dat den Koning selfs al dat gelt aen d'arme menschen heeft behandigt door de handen van sijnen Dispensier &c. In dit geval sal den voorsigtigen Dispensier punctuëlijk alle dese conditien onderhouden op hope, dat hy beter van den Koning

als

van des Konings onderſaten kan gerecompenſeert rden : ſoo voorſigtig moet gy ook ſijn wereldſe Siel, iſt dat u God dien grooten Monarch groo- rykdcm, groote geleertheyd, en groote ſterkte :ft gegeven, hier mede moet gy uwen even nae- voor niet behulpſaem ſijn, om van God geloont worden : *Sunt gratiæ gratis datæ*; God heeft dat te mael als Monarch van Hemel, en van aerde u voor niet gegunt; maer hy en wilt niet, dat eenigen tydelijken loon voor u weldaden t'ſy voor moeſſen, 't ſy voor onderwyſingen, t'ſy voor tant, van de menſchen pretendeert, al dat gy van d voor niet hebt gekregen om aen een ander uyt eylen volgens den raet van onſen Saligmaker moet ook voor niet aen een ander gunnen; *Gratis acipiſtis, gratis datæ.* Soo niet: gy en ſult van God thien Millioenen, de ſalige eeuwigheyd niet kry- ; maer God ſal u infaem maken voor al de wel in den dag des oordeels; hy ſal u bewys doen, gy den onvoorſigtigen Diſpenſier hebt ge- t, hy ſal u betoonen, dat gy ſijn goederen aen rienden en arme menſchen hebt uyt gedeyt om r voor geloont te worden, aen u vrienden om hun gerecompenſeert te worden; en aen d'arme nſchen om van hun gedient, ge-eert, en gevreeſt worden; maer voor de winſt van dat ſlegt recoms ſult gy den ſchat van de ſalige eeuwigheyd veren, hy ſal u verwyten, dat gy onder den dekntel van de liberaelheyd u eygen baet hebt geſogt gy met het lokkaes van een kleyn gift groote enkagien aen den haek van u gierigheyd hebt gegt, en dat gy de weldaden niet en hebt weg gegeven er verkogt; dit geſchiet nog dagelijks, maer God e, dat het niet geſchiede, vele menſchen geven e, en groote giſten met een milde hand, maer ook

met

met een gierig hert : sommige geven die , om geholpen te worden uyt het perykel van de dood , dat is natuerlijk , sommige geven die, om eenen goeden naem te krygen , om gerespecteert om geviert , en gesien te worden , dat is gekkelijk , sommige geven die , om daer voor iet beter te krygen , dat en is niet deugdelijk dat is baetsoekery ; Hierom ik seg Non Virtutis es amator , Si ut detur , es donator

Gy van de deugt niet veel en houd ,
Geeft gy , om dat gy krygen soud.

ô Slegte halsen , hoe kan u weldaet , oft gift beter geloont worden , als met de deugt van liberaelheyd ! aengesien de deugd van liberaelheyd wort beloont met den eeuwigen rykdom ; als gy voor u gifte een gifte,en voor u weldaet een weldaet soekt te krygen , dan hebt gy de verdiensten van dat goed werk al verloren , en gy hebt liver eenen baetsoeker,als een deugdelijk man te sijn ; Ik seg dan daer by.

Placet remuneratio ? Virtutis perit ratio.

Als g' u in 't recompens verheugd !
Soo heeft in u geen plaets de deugd.

De deugt van liberaelheyd sluyt alle recompens uyt;want gy en kont t'samen niet liberael,en baetsoekende sijn, want liberaelheyd, en baetsoekery stryden tegen een , gelijk water , en vier : Hierom ik seg

Non es vere liberalis , Si es lucri causa talis.
Liberalis eris verè, Ob Virtutem si das merè.

Gy sijt waerachtelyk niet milt ,
Als gy voor giften giften wilt.
Gy milt opregt u houden meugt ,
Geeft gy alleen iet om de deugt.

Doet dan weldaden , en geeft giften om niet , geeft gy giften , en doet gy de weldaden om niet , soo doet gy , en geeft gy die om de deugt , doet gy , en geeft gy die om de deugt.soo sal God u weer

loon

on wesen, gelijk de Aelmoessseniers wenschen aen d liberaele menschen, en God getuyt dat self, *Ero rces tua magna nimis*, ik sal, segt God, *uwen rvloedigen loon wesen*; ik seg daer by.
neficia si datis, (Vultis Deum?) date gratis.

Als imant deugt van u geniet,
(Begeert gy God!) doet dit om niet.

Als gy eenen katyvigen groot-Vader besoekt een sieken Oom by staet, als gy een ryke Nigt eene schenkagien seynt, gy en moet dat niet doen n eygen baet, om erfgenaem te sijn, om een aet te krygen, en soo voorts; maer alleen om d deugt van liberaelheyd, en bermhertigheyd te effenen: dat is welgedaen, segt Seneca; *Amico ro quis assidet! probamus*; *'t is wel gedaen, dat ant eenen sieken mensch by nagt, en dag wilt by en; At hoc si hæreditatis causa facit, vultur est daver exspectat*; maer doet hy dien dienst; alleen n sijn winst om het erf-goet te krygen, hy is een f, want hy tragt na sijn goet; en hy wagt na dood gelijk een Raef. Let wel op dese leering k van Seneca: *Demus beneficia, non fæneremur, nus est decipi, qui de recipiendo cogitavit;cum da ; laet ons de weldaden weg geven, en niet daer de woekeren*, hy verdient bedrogen, en uytgeeken te worden, die iet doet, oft geeft om daer or iet wederom te krygen:hierom en spelt de par- van de baetsoekende Logt niet, en vraegt voor n regen van u giften, en weldaden van d'Aerde, is van de menschen geen dompen van eer, geen mist, of mest van recompens; maer verwagt van God, die een grondeloose zee is van alle et; ik blyf dan by mijn besluyt:
amicis facis donum, Ne exspectus inde bonum.

Als gy u vrienden weldaet doet,
Verwagt daer voor geen eer, oft goet.

XXII. ZINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen den JONKER, *...*
den SYWORM, *en hier uyt leerende, dat sy g...*
milde Vogels sijn, maer hooveerdige stoeffers, ...
veel giften geven, om die te verwyten, en a...
door te worden gepresen, en verheven, en ...
de weldaden dankbaerheyd vereysschen.

Thesis: Deus dat omnibus affluenter
Antithesis: Et non improperat. *Jac.* 1. ℣. 5.

God geeft een ider groot geniet;
En hy verwyt aen nimant iet.

Een Jonker droeg een kleet gemaekt van sijde laken,
Dat maekt hem bly, en trots, hy gaet den vryer maken.
Hy soekt daer me een lief niet êel, maer rijk van goet,
Hy weet, dat meer het goet, als eeldom voordeel doet.
Maer eer hy aenspraek doet, en gaet sijn lief besoeken
Wilt hy uyt dankbaerheyd in kanten, en in hoeken
Gaen vinden dien vrient, die hem de syde spon,
Hy loopt door dik, en dun verheystert van de Son.
Ten lesten als hy was verr' van den weg geweken,
Hy daer het wormken siet diep onder t' hout versteken.
Wel, segt hy, milden vrient, segt, waerom gy hier ligt?
Gy geeft ons, wat gy hebt, behalven u gesigt:
Gy geeft ons 't schoonste goet, u miltheyd wort gepresen:
En wilt gy over u soo nauw, en gierig wesen!
Gy my gegeven hebt dit schoon, en pragtig goet.
Wel mag ik u niet sien, die my dees vrindschap doet?
'k wil u dankbaer sijn, ik kom u hier begroeten,
,,Die geen weldoenders loont is eenen botten kloeten:
Ik wil u geven eer, als gever van dit goet,
Dees eer, die gy verdient, gy niet verstooten moet.
'k was heel bly, als ik u weldaet had' ontfangen,
Maer ik in droefheyd was, en in een groot verlangen,
Om dat ik u niet sag: nu ben ik heel verblyd
Om dat gy tot mijn wensch van my gevonden sijt,
'k ben aen u verpligt, den worm begint te spreken,
Gy maekt my, vrind, beschaemt met al u hofsche treken,
Hoe komt, dat gy om my dees ryse hebt gedaen?
Gy hebt my al voldaen, als gy mijn gift nemt aen;
'k heb al eer genoeg, en dankbaerheyd ontfangen,
Als gy met vlyd mijn syd' hebt aen u lijf gehangen.
Gy hebt mijn gift betaelt als gy die hebt geagt,
,,Den milden gevet noyt oft gift, of dank verwagt.
Hy moet te vreden sijn, als wort sijn gift ontfangen,
Hy moet naer geenen dank, en naer geen eer verlangen:
Hy moet hem houden stil, en nimant doen verwyt,
Het moet hem sijn genoeg, als hy geen ondank lyd.
Al doen ik imant deugt, die my niet komt bedanken,
'k doen hem geen verwyd, ik kom daerom niet janken:

Als imant nemt mijn gift met min en vlytig aen,
Dan heeft hy aen mijn gift na wensch genoeg voldaen:
Syn minsaemheyd en vlyd agt ik voor groote giften,
Myn hert is dan gestilt, dat voelt geen sotte driften,
Om weer te sijn geloont, geen lof, geen dank ik wil,
Ik houw mijn gift bedekt, ik houw mijn miltheyd stil.
Den milden aert brengt med', noyt weldaet te verwyten,
Men moet uyt ons gedagt het weldaet laten slyten,
Maer die men t' weldaet doet, noyt dat vergeten moet,
Dan sal sijn dankbaerheyd verdienen meerder goet.
Als dit den Jonker hoort: hy wilt gaen eensaem leven,
Syn wulpsheyd is hem leet, en wat hy heeft bedreven,
Hy van het vryen geeft, en van sijn lief den bras,
Hy komt soo effen t' huys, als sijn gehekelt vlas.

Odiosum est genus hominum officia exprobantium, quæ meminisse debet is, in quæ collata sunt, non commemorare, qui contulit.

Als gy aen imant weldaet doet,
Gy hem dat noyt verwyten moet:
Maer als een gift u imant geeft,
Vergeet die noyt, soo lang gy leeft.

ZEDELYKE LEERING.

Si vis donum exprobrare, Noli donum erogare.

Beter ist geen weldaet schenken,
Als verwyten, en gedenken.

Leert hier Cosmophile, Wereltsche Siel van d[...] Sy wom of uyt hooveerdigheyd, oft uyt gierighe[...] nimant verwyten, dat gy hem veel weldaden he[...] gedaen, veel giften hebt gegeven, en uyt no[...] hebt geholpen: maer gy doet contrarie; hebt [...] gisteren uwen vrind vrindschap getoont, heden m[...] hy van u hooren; ik heb u dat, en dat gegeve[...] sonder my: gy en sout niet eerlijk konnen door [...] wereld geraken, gy en sout nu niet weten wat m[...] ken, gy en sout niet rykelijk konnen leven, ik h[...] u van de straet opgeraept, ik heb u aen dat treffel[...]

Offi[...]

Officie geholpen, ik heb u op mijn beurs laten leeren, met een woord, ik heb u een man gemaekt, sonder my: gy en sout niet sijn, dat gy sijt, ik heb u vleugelen gegeven om soo hoog te konnen vliegen ik heb u middelen gegeven om over al crediet te krygen; gy moet my dank weten, dat gy nu soo wel, en soo hoog sijt geseten, al dat gy hebt, hebt gy van my, gy en kont my noyt voldoen voor de diensten, en weldaden, die ik u heb gedaen: als gy soo trots, soo spytig, en soo schots sprekt, het is seker, dat gy de vrindschap sult breken, en uwen vrient tot ondankbaerheyd verwekken. Van u mag Siracides dan wel beklagen: *Unus adificans, & unus destruens, quid illis prodest nisi abor!* als imant bouwt, en den bouw wederom brekt, wat profijt komt daer van, als vrugteloosen arbeyt? soo ook gy bouwt vrindschap met u weldaden, en giften, maer gy brekt diën schoonen bouw van vrindschap, die gy met u liberale hand te voren had op gemaekt; als gy met een bytende tong die weldaden, en giften aen uwen vrind gaet verwyten. Gy moet dan niet seggen om van u weldaet een injurie te maken, en om uwen vrind grootelijkx te bedroeven, en op u te verbitteren: ik heb u dat, en dat weldaet gedaen; sonder my, gy en sout nu niet konnen vast staen, maer gy sout moeten fallïëren, en van armoed vergaen, ik heb u dat, en dat geven, om eerlijk van te leven, en u in staet te houden. Dien sang en klingt niet wel in d'ooren van uwen vrind, hy en is daer mede niet gedient, en gy maekt u selven onbemint, en hatelijk; ik seg dan met Seneca; *Beneficium convertit in injuriam*; die aen sijnen vrind een weldaet verwyt, wort sijnen vrind quyt, hy doet het weldaet te niet en hy maekt daer van een injurie, en om die injurie wort hy gehaet; t' is waer dat den persoon, die het

het weldaet ontfangt, noyt het weldaet mag verge-
ten, even-wel dat weldaet en mag van den weldoen-
der noyt verweten worden, gelijk den Poëet segt

Beneficii omnis turpis exprobratio est,
Omnis molesta est, quæ exprobatur, gratia.

Als gy u vriend een gift verwyt,
Gy wert hem quyt, en doet hem spyt.

De vriendschap tusschen u, en hem en kan nie
lang blyven in stant, als gy hem u giften, en wel
daden wilt door den neus vryven, maer u verwy
sal die terstont breken, en in plaets van dankbaer
heyd te krygen, soo komt alles uyt op kyven, e
twisten. *Appius* had aen het volk van Roomen ve
weten, dat sy hem moesten dank weten, dat h
Lucius Volumnius sijnen mede-Borgemeester van e
nen babbelaer een welsprekende Man had gemaek
maer dat verwyt heeft aen desen *Lucius Volumniu*
soo gespeten, dat hy *Appius* terstond op sijn broo
heeft geschoten: ik wenschte wel, dat gy van my
oft dat gy my geleert had de gemeynte soo wel voo
te staen, als ik van u geleert heb wel te spreken
hier uyt is eenen grooten twist tusschen dees twe
Borgemeesters geresen, waer door de gemeynte hee
groote schade geleden; want van dien tyd af en wi
den sy malkander niet meer verstaen. Als'er iet va
groote importantie voor het gemeyn best af gedae
moest worden, het bleef ongedaen. Siet om dit ee
verwyt rees tusschen hun twee grooten twist: ma
ondertusschen de gemeynte sonder haer schult moe
daer door geplukt, en verdrukt worden, en o
dat sy tegen malkanderen staken, soo staken, soo sta
ken sy tegen de gemeynte: want als *Appius* voor d
gemeynte sprak, soo sprak *Lucius* daer tegen, allee
om *Appius* spyt te doen; was *Lucius* als Protect u
en in het faveur vande gemeynte, *Appius* vond *Lu-*
ci-

ius ongeraden , alleen om *Lucius* te versmaden, en
pyt te doen. Het waer te wenschen , dat de Bor-
gemeesters . de Officiren , en bevelhebbers van ste-
len, en landen een zeel trokken tot faveur van hun
onderfaten , dan en souden sy ook om eenen parti-
culiren haet , die sy tegen malkanderen hebben, de
gemeynte in geen lyden trekken , maer als den ee-
nen hot wilt, en den anderen her alleen om malkan-
deren te affronteren , dan en kan de gemeynte niet
floreren , maer dan moet alles in bordel loopen;maer
om niet buyten propost te loopen , gy weldoender
die gy sijt , gy en moet u weldaden aen uwen vriend
nooyt verwyten sonder reden , óft gy toont dat gy
die niet en hebt gedaen om hem profijt,maer om hem
spyt te doen. Ik seg , *sonder reden :* want gy en doet
niet qualijk,als gy imant verwyt,dat gy hem hebt wel-
dade gedaen,niet om quaet maer om goet te doen.Hebt
gy imant uyt den drek van een slegte afkomste door u
weldaden , door u giften , door u recommandatien
tot hoogen staet verheven , en siet gy hem dien staet
qualijk beleven , siet gy dat hy God , sijn selven en
sijne vrinden niet en wilt kennen,en dat hy het hooft
in de logt en de borst voor uyt stekt ? u staet vry
dien hooveerdigen gast te verwyten tusschen vier oo-
gen , dat hy niet weerdig is geweest alle die welda-
den van u te ontfangen : ik seg , *tusschen vier oogen*
om soo sijn eer te bewaren , en u conscientie met
geenen agterklap te beswaren : dan sult gy met u ver-
wyt groot profijt konnen doen , want ist dat gy hem
niet op een goede manier aenspreekt , maer ist dat gy
en alle man die weldaden gaet kenbaer maken , ist
dat gy een igelijk aen den neus hagt , en laet riken
de weldaden , die gy hem hebt gedaen , gy sult haest
qualijk met hem staen , en gy fult hem niet verbe-
teren , maer verbitteren. Siet gy ook dat imand het
geld,

geld, dat gy hem mildelijk hebt gegeven, onnut-telijk verquist! het staet u toe dien verquister hertelijk en uyt liefde te vermanen: wel hoe mijnen vrind heb ik u soo veel vrindschap gedaen, om dat gy vyantschap aen God sout doen; is dat den loon van mijn milde gifte! heb ik u dat schoon, en groot geld gegeven om in pragt, in onkuysheyd, in luyerdy, in hooverdy, en in dronkenschap te leven! myn goedheyd heeft u bedorven. Hier siet gy dat het ver-wyt goet kan wesen, als gy dat met reden tot een goet eynde, en met een goede intentie doet: maer als gy soodanige reden niet en hebt, gy doet qua-lijk, ist dat gy imant u weldaden, oft giften verwyt. Hierom *Plautus* verheft sijnen Vader, om dat hy mildelijk aen andere heeft weldaden gedaen, son-der oyt die weldaden te verwyten.

Sed mos illic numquam fuit Patri meo,
Ut exprobraret, quod Bonis faceret bene.
Mynen Vader is heel goet, Hy verwyt noyt, wat hy doet

Als gy imant een weldaet verwyt, gy eyscht uyt boosaerdigheyd wederom dat gy uyt goetjonstigheyd hebt gegeven; dat en is u niet eerlijk, of verdien-stig en het is aen uwen vrind onaengenaem, en het spyt nem. Wilt gy dan een eerlijk, en verdienstig werk doen, doet mildelijke weldaden sonder die te verwyten, en uwen vrind te versmaden, en doet niet, gelijk de vogels die met haer pluymen de kale Kauw hadden verciert, maer naer eenigen tyd heb-ben sy alle haer pluymen wederom gehaelt soo dat de Kauwe ontblood sijnde, tot spot van een igelijk heeft moeten haer selven versteken, hier van spreekt den Poëet Horatius.

Ne, si forte suas repetitum venerit olim,
Grex Auium plumas, moveat Cornicula risum.
Let eerst wie u iet geeft, eer gy de gift nemt aen.

G

Gy sult niet als de Kauw tot spot van ander staen

Ik laet u eens peysen gy verwyter, hoe diep het uwen vrind moet in 't hert gaen, ist dat gy de pluymen van u weldaden, en giften met u bytende, en spytige tong komt uyt plukken, wat doet gy anders als de party van eenen grooten onbeleefderik, en grooten botterik spelen! van eenen onbeleefderik, om dat gy wederom eyscht, dat gy eerst hebt weg gegeven, van eenen botterik, om dat gy gelijk eenen Notaris die eenen erf-rent-brief heel wel, en net heeft geschreven, en met een losheyd dat goed geschrift vattende den Ink-pot in plaets van het sant geheel beklad, waer door den tyd, den arheyd en het papier verloren word. Wat helpt u, oft een ander dat gy iet wel, en net schryft, als gy soo sot, bot, en plomp sijt, dat gy terstont dat wederom uyt vryft, waer van niet anders, als een vuyl klad blyft! soo ook als gy imant een weldaet doet, oft een groote gift vereert, gy maekt voor u selven eenen erf-rent brief, gy hebt u verhael op God, die u sijnen Hemel tot eenen vasten pand toe segt; maer als gy dat weldaed, en die gift gaet aen den ontfanger verwyten, gy beklad dien erf-rent-brief met den ink van u spytig verwyt, en gy verliest by God u verhael, u verdiensten, en u eeuwig profijt. Soo brodden met duysende menschen; maer dat God eens heeft geschreven, dat blyft geschreven, dat God eens heeft gegeven, dat en vraegt hy niet wederom dat en verwyt hy aen nimant. Dit getuygt den H. Apostel Jacobus: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat. Ist dat imant van U-L. wysheyd, oft iet anders heeft van doen, t' is goet, als hy met God heeft te doen*, de menschen en sijn niet veel te betrouwen, dat sy d'een ur' doen, oft geven, is hun d'ander ur be-

berouwen: op de menschen en kan men niet va gaen; hierom men moet alles van God versoeken die een igelijk overvloedelijk geeft, al dat hy va doen heeft, en niet en verwyt. Laet ons die woor den wat dieper insien. *Dat*: hy geeft; dat is een tee ken van sijn miltheyd; hy en verkoopt niet om winnen, hy en leent niet om wederom te eysscher hy en wisselt niet om beter te krygen, hy en woeke niet om te bedriegen, en door bedrog rijk te wor den: maer hy en geeft aen sijn vrinden niet alleen maer ook aen sijn vyanden, om alleen hun wel te doe *Dat omnibus, hy geeft aen een igelijk*, dat is een tee ken van sijn magnificentie, dat en kan den mensc niet doen: eenen mensch hoe rijk, hoe magtig, e hoe milt hy en kan aen alle menschen niet geven sijn magt en strekt soo verr' niet; maer God gee aen alle natien van de wereld, al dat sy hebben. *D omnibus affluenter; hy geeft aen een igelijk overvlo delijk*: dat is een teeken van sijn goet-jonstigheyd God en is niet alleen in het geven milt, en spoedi maer ook overvloedig; gy krygt van God meer als hy vraegt, en God geeft u meer, als gy ve dient. *Dat omnibus affluenter & non improperat God geeft aen een igelijk overvloedelijk, en hy en ve wyt niet*: dat is een teeken van sijn beleeftheyd; h en wilt de menschen sijn milde, en overvloedig giften uyt beleeftheyd niet verwyten, gelijk de men schen aen malkanderen doen, om dat hy hun ni beschaemt, en van hem niet en sou schouw make hebt gy iet van imant gekregen, en komt hy u da verwyten het sal u spyten, en gy sult u wel wagte van nog eens iet van dien verwyter en byter te ver soeken, maer gy sult hem, en sijn gift om hem ver vloeken: maer God begeert, dat gy dikwils van hen iet komt vragen, en daerom en begeert hy u m

gee

geen verwyt te bedroeven om u van hem niet te verjagen en schouw te maken. Het is waer dat God dikwils in d'oude Wet oft door sijn selven, oft door een ander aen veel ondankbaer menschen sijn weldaden, en giften heeft verweten, maer dat heeft hy met goet regt, en na reden gedaen; niet gelijk de menschen nu hedendaegs aen malkanderen doen, die een klyn weldaet, en een slegte gift heel groot, en heel goet maken om den boha, en hun selven groot te maken. Van soodanigen Boha-maker sprekt Siracides: *Pauca dabit, & multa improperabit: hy sal luttel geven, en veel verwyten.* Maer dat is den aert, en eygendom van de sotten, en van de kinderen, die terstont wederom eysschen, oft verwyten de giften die sy eerst hebben weg gegeven; Hierom ik mag seggen.

Licet dones non exile, Sed excellens munus, sile:
Si hoc exprobres, est vile, Si requiras, puerile.

Geeft gy een gift, al is sy groot,
En schiet dat nimant op sijn broot.
t' Is slegt, als gy u gift verwyt,
Heyst gy die weer! een kind gy sijt.

Dat het sottelijk is de weldaden, en giften te verwyten, getuygt den selven *Siracides: Stultus acriter improperabit, den sot sal pikanteiijk verwyten*, hierom hy vermaent u, dat gy de weldaden, en giften van soodanige verwyters en byters niet en sout ontfangen om u selven geen leet te doen; en niet te bedroeven *Datus insipientis non erit utilis tibi, oculi enim illius septemplices, de gift van den dwasen en sal u niet profijtig sijn; want sijn oogen sijn seven-dobbel:* al ot hy wilde seggen na de uytlegging van den geleerden à Lapide, hy en sal u sijn gift niet jonnen, want hy sal van u voor u gift wel seven-mael meer sien te krygen en hy sal u ondankbaerheyd wel seven mael ver-

verwyten, al heeft hy u ook maer een w daet gedaen, dat niet veel en heeft op 't lyf geb Maer ik seg ook, dat hy van sijn gift geen pro en sal hebben; want om sijn verwyt sult gy hem u spyt geen dankbaerheyd, liefde, of affectie toonen God en sal hem om sijn grootsigheyd voor die mi heyd ook niet loonen, maer God sal die milthe voor een beklad, en bedorven papier verstooter Hierom ik u vermaen.

Non munera impropera, Ne vana præstes ope

Als gy u vrind verwyt een gift,
Gy dan beklad een schoon geschrift.

Dit getuyt den Poëet:

Solut sibi ipsi debitum exprobratio.

Die weldaet doet, en dat verwyt,
Krygt voor sijn loon maer leet, en sp

Hierom den Poëet *Martialis* vryft *Posthumu* door den neus, dat hy om sijn verwyt meer m sijn weldaden en giften verliest, als wint.

Crede mihi, quamis ingentia Posthume dones
Auctoris pereunt garrulitate sui.

Al geeft gy groot, en grof, nogtans my vast geloof
Gy haelt daer van geen lof, 't verwyt den lof u roo

Soo gaen de weldoenders, en gevers van dese tyd te werk, maer God handelt anders met ons *D & non improperat, hy geeft, en hy en verwyt nie* Maer gy sult hier tegen op worpen, en seggen en heeft God door sijnen Propheet Nathan aen David niet vele weldaden, en giften verweten? en hee Nathan van Gods wegen aen David niet op sijn broo geschoten ik heb u tot Koning verkosen, en ge salft, ik heb u uyt de bloedige handen van den ny digen en vreeden Saül gerukt, die u gedurig heef vervolgt, en verdrukt, en ik heb u sijn huys over

geset

-fet. Hoe dikwils en heeft God door Moyses aen
: volk van Israël niet verweten, dat hy hun wel-
:t op weldaet had gedaen: onsen Saligmaker selfs
:eft aen de steden *Corozaim*, *Capharnaum*, en *Bet-
da* verweten dat hy daer sonder vrugt te doen soo
le Sermoonen en Mirakelen had gedaen om hun
leeren, en te bekeeren. Heeft hy ook aen het
lk van Jerusalem niet verweten, dat hy gelijk een
ouk-hin hun heeft geroepen onder sijn vleugelen
ı daer bewaert te konnen sijn: en dat sy sijnen roep
t gehoort, en sijnen dienst verstooten hebben uyt
rnekkige moedwilligheyd? Den H. Ephrem is van
voelen, dat onsen Saligmaker in den dag des oor-
els aen de sondaers sal verwyten: Ik ben om uwen
lle uyt den hemel gekomen, ik heb de mensche-
ke nature aengenomen, ik heb om te voldoen
or u ontallijke sonden ontfangen ontallijke won-
n, ik heb my laten vangen, en aen een Kruys
en hangen, om dat gy sout vry gaen, ik heb u
jn gratie gegeven, om dat gy met my soud kon-
n eeuwig leven, ik heb u voor korten, en kly-
n arbeyd den grooten, en eeuwigen loon in my-
n hemel belooft, ik heb u als mijn broeders ge-
t, ik heb soo veel woorden den hals gebroken,
ɔ veel geleden, en soo veel gedaen, om dat gy
:t en sout verloren gaen: maer gy en hebt na mijn
ɔorden niet gehoort, gy en sijt om mijn woorden
:t eens beweegt geweest, en gy en hebt mijne
erken niet gevolgt; gaet van my, en brand in
r eeuwigheyd. Is't dat God eertyds soo heeft ge-
ndelt, en soo ook sal handelen met de sondaers
den dag des oordeels; hoe kan het dan bestaen dat
od niet en verwyt? om hier op te antwoorden,
o moet gy weten, dat den eenen mensch aen den
deren wel mag verwyten de weldaden en giften,

gelijk

gelijk ik te voren heb geseyt, als hy daer toe go
regt, en groote reden heeft; mag den eenen mensc
dat aen den anderen doen? hoe veel te meer God
gy moet weten dat in dit geval het verwyt me
voor een vermaning oft voor een leering, als vo
een verwyt moet gerekent worden: ik seg dan, d
God niet als eenen verwyter, maer als eenen Le
raer, als eenen regter, en als eenen kastyder de
misdadigen David door Nathan over de hekel hee
gehaelt, om dat hy soo veel weldaden, en gift
met soo groote sonden had betaelt: God en sogt m
dat verwyt niet anders te doen, als David in si
Conscientie te raken, om hem van eenen sonda
een Man na sijn hert te maken, God heeft dat ve
wyt aen David gedaen niet om hem spyt, maer pr
fijt te doen, God heeft dat verwyt aen David voo
gestelt als eenen spigel, of beld, waer in hy hee
konnen sien sijn boosheyd, en in sijn boosheyd si
groote ondankbaerheyd. Van gelijken heeft God m
het volk van Israël, en de voorgemelde steden g
handelt, om hun van de sonden te trekken en
dankbaerheyd te verwekken: als gy ook dit opsi
hebt, en die reden; gy kont ook de boose,
ondankbaer menschen op den teen treden sond
quaed te doen, want dan en soekt gy met u verwyt
om beter te seggen, met u vermaning niet anders
Gods eer te vermeederen en het quaed van uw
even-naesten te beletten. Heeft imant dan van u e
weldaet ontfangen, dat hy misbruykt, dat hem die
om de hel te verdienen, dat hem eenen deugen
maekt en waer door hy op den swier geraekt, ga
vry by hem, en verwyt hem sijn boosheyd, en o
dankbaerheyd op dese, oft diergelijke manier: g
onbeleefden, en boosen mensch, ik heb u die,
die weldaden gedaen, maer gy hebt daer me

Ga

God vergramt, u ſiel gequetſt, uwen even-naeſten ontſtigt, en my ſpyt gedaen; ik heb u die, en die giften gegeven, niet om dat gy daer door tot u verdoemenis, maer tot u ſaligheyd ſout leven: dit en word van my niet aen u verweten om u te bedroeven en mijn ſelven te verheffen, maer om dat gy God en u ſelven, en my hebt vergeten; nu gy binnen beſt ſijt, en gy paſt op God niet, gy en kent u ſelven niet, en gy en agt my uwen vrind niet: dit heb ik u alleen uyt een goet hert willen ſeggen, om dat gy ſiende u onbeleeftheyd, en boosheyd u ſaeken ſoud beter aen leggen: ik moeſt u tuſſchen vier oogen dit eens door den neus vryven niet om tegen u te kyven, niet om onſe vrindſchap te verdryven, niet om u in de boosheyd te ſtyven, maer om dat gy u ſout beteren, en een deugdelijk man ſout blyven. Dat is geweeſt mijn inſigt, en anders niet, ik ſoek maer te verhoeden u ſchade, u verdriet, en u ſchande, ik en begeer van u voor mijn weldaden en giften geen geniet, maer alleen u deugt, en ſaligheyd. Soo wereltſche ſiel ſoo moet gy ſpreken, als gy uwen even-naeſten door u weldaden en giften in gebreken ſiet vallen, dan ſult gy de party van den ootmoedigen Syworm ſpelen, en gy ſult ook met hem uwen even-naeſten heel zedig, en ſtigtig maken hy ſal tot kennis van ſijn onbeleeftheyd, en boosheyd komen, u goed vermaen ſal hem wel aenſtaen, en u redelijk verwyt ſal van hem wel opgenomen worden. Hier uyt kan ik nu beſluyten, dat God eygentlijk te ſpreken, geenen verwyter, of bijter is: want hy en heeft noyt aen imand eenige weldaden, oft giften verweten, die ſijnen God niet en heeft vergeten, en die ſijn ſelven heeft wel gedragen, oft heeft imant God vergeten, en ſijn ſelven niet wel gequeten God en heeft hem dat niet willen verwyten, als hy

heeft

heeft gesien, dat dien mensch sijn selven terstont heeft gebetert, en dat hem sijn fouten terstont hebben leet geweest. Hierom onsen Saligmaker en heeft aen den H. Petrus niet verweten sijn ontstantvastigheyd, aen den H. Mattheus niet sijn gierigheyd, aen den H. Paulus niet sijn vreetheyd, aen den goeden Moordenaer niet sijn Moorderyen aen Zaccheus niet sijn onregtveerdigheyd, aen Magdalena niet haer onkuysheyd Ergo ik houde staen met den H. Jacobus, *Deus dat omnibus affluenter, & non improperat. God geeft een igelijk overvloedelijk, en hy en verwyt niet.* Wilt gy dan by God groote verdiensten, en by de menschen groten lof krygen gy moet u weldaden, en giften stil swygen, gy en moet die noyt sonder reden verwyten; gy moet God hier in na volgen; als imant van u een weldaet, oft gift versoekt, gy en moet hem dat niet verwyten, dat hy u voor de voorgaende weldaden niet en heeft geloont, oft eenige vrindschap heeft betoont, gy moet dat ongemerkt laten gaen; peyst dat gy daer voor beter van God als van hem sult betaelt worden. Heeft hy u giften, en u weldaden wel gebruykt, en noyt misbruykt; waerom wilt gy hem beschaemt en arger maken, met hem die te verwyten, sonder u selven ook eenig profijt te doen Volgt den raed van Chilo, gelijk Ausonius schryft.

Tu bene si quid facias, non meminisse fas est:
Quæ benefacta accipias, perpetuò memento.

Gy, die iet geeft, dat noyt meer weet,
Gy, die iet krygt, dat noyt vergeet.

Als gy een weldaet doet, om daer van geen schande te krygen, moet gy dat op den straet in't sant schryven, dat den wint daer ligtelijk kan uyt vryven, oft ik seg.

Per doni improperium, Mereris vituperium.

Geeft gy een gift, die gy verwyt,
Gy sijt u gift met schande quyt.

XXIII. ZINNE-

XXIII. ZINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen de LYSTERS. *en hier uyt leerende dat ae Princelijke Hoven als Dool-Hoven moeten geschouwt, en niet betrouwt worden.*

Thesis: Melior est victus pauperis sub tegmine asserum:
Antithesis. Quam epulæ splendidæ *Eccl.* 29. ℣. 29.

Een slegte spys in eygen huys,
Is smakelijk, gesond, een kuys,
Loopt niet om vreugt tot een Palleys;
Want gy sult doen verlore reys.

Een graegen Lysters troup was uyt het bosch getogen,
En om den druyven oost in Vrankrijk ingevlogen;
Sy eten hun daer vol, hun lust wort daer geblust:
„Maer d'overdaet doet quaet, veel sterven om den lust.
Den grooten Lysters troup wort kleynder alle dagen,
Sy konnen niet de kragt van 't kragtig sap verdragen,
Veel worden lyveloos van 't hitsig druyven-sap,
Veel worden vet, en swaer, veel worden siek, en slap.
Als wyn maent is voor by, als sijn geperst de druyven,
Soo gaet de rest met leet straks naer het bosch weer schuyven
Sy komen by hun maets, die t'huys gebleven sijn,
En hebben wel bewaert gesontheyd sonder wyn:
Dees roepen: willekom, wy sien u met behagen,
Wy hadden ook dees reys met u eens moeten wagen,
Gy mager ging van hier, gy keert heel vet weerom,
Gy hebt (men kan wel sien;) gehad den vetten brom
Het spyt ons, dat wy t'huys, als hannens, sijn gebleven,
Den lust heeft u uyt rust, maer in vet land gedreven:
Gy hebt, om wel te sijn, gesogt een groot gewest.
Wy bleven tot ons leet platsakken in den nest.
Hier tegen roept den troup, en laet u dat niet spijten,
Het is ons soo gelukt, dat wy wel souden krijten,
Siet, hoe wy sijn onthaelt, gy mogt ons wel wel besien
Wy keeren heel beswaert, van hondert qualijk tien.
Het kragtig druijven-sap heeft al ons kragt bedorven,
Ons maets sijn van dat sap gelijk venijn gestorven,
De druyven hebben hun soo soet, soo goet gesmaekt,
Dat sy door overdaet sijn tot hun dood geraekt
Gy wijser waert, als wy, den lust heeft ons bedrogen;
Want hy heeft ons in druk, niet in geluk getogen
Wy sijn daer eens geweest, wy komen daer niet meer,
Wy hebben onsen lust voldaen met eenen keer.
Wy sijn niet meer soo sot, dat wy verr' buyten palen,
Gaen soeken ons verdriet, en groote plagen halen:
Wy blyven met hun t' huys, en buyten groot gevaer
„Al loopt men Oost, en West, 't geluk loopt niemand nae.

Paucos beavit Aula, plures perdidit;
Sed & hos quoque ipsos, quos beavit, perdidit;
Ontrekt u van het Hof: want t'Hof kan u bederven
Daer Princen jonst is weg, men kan 't daer haest verkerven
Het Hof is duyvelsch school, men leert daer niet als quaet
Onkuysheijd, tuijssery geveynstheijd, eygen baet.
Al wort gy daer verhoogt, vreest val: want jonst van Heeren
Gelijk een winters nagt, kan alle ur' verkeeren
Die heden daer Minjon wort van den Vorst geagt,
Kan morgen, of ter dood, oft sijn tot schand gebragt.

SEDELYKE LEERING.

Qui in aulâ fiunt mali, Sunt in gratia regali;
Tutus es in vili caulâ, Anxius in blandâ Aulâ.
In fallaci Aulâ Regis, Non servatur multum legis.

Een Hoveling, die niet is quaet,
Wort uyt gelacchen, en gehaet.
Voor Konings Hof, kiest Schapen stal:
Hier staet gy vast, daer vreest gy val.
Gy loopt in 't Hof als duyvelsch net,
Men leert daer quaet, men houd geen wet.

Leert hier Wereldsche siel, niet de party van die graege Leysters spelen, leert niet uwen klynen, en synen staet verlaten om aen eenen rijken Druyven-Oost, om in het Hof te geraken, oft gy en sult ook niet een hair beter varen: gy sult daer soo uwen quaden lust voldoen, dat gy u siel, en lichaem sult leet doen, en na siel, en lichaem daer sult sterven: want gy overkropt daer u siel, en lichaem met het kragtig, en venynig druyven sap van alle genugten u lichaem wort soo afgesleten door de genugten, dat het daer van moet sterven; maer al geraekt gy nog tot u groot geluk in tyds uyt het hof, al keert gy wederom na uwen ouden nest, en al doet gy u best om u lusten in te binden, en u voor gerust te vinden; gy moet evenwel met dees t'huys-keerende Lysters bekennen, dat gy in het hof niet en hebt

u plesier sonder u leet gehad ; want gy hebt daer veel verloren, uwen naem, en faem, u gesonheyd, u deugtsaem leven, en gy keert wederom heel beswaert met een quade,en ongeruste conscientie ; soodanige qualen sijn in de hoven te halen. Hebt gy daer eens in geweest met dees grage Lysters, en sijt gy daer gelukkig uyt geraekt, gy sult ook moeten bekennen, dat gy daer qualijk sijt geweest, dat gy uyt groot perykel sijt geraekt, en dat gy daer so wel onthaelt sijt geweest, dat gy voor de tweede mael niet en sult wederom keeren. In het hof te geraeken is moeyelijk, daer in te blyven is sorgelijk, daer uyt te geraeken sonder schade oft schande is gelijk onmogelijk. Hierom het is beter, daer niet in te geraeken, om aen geen swarigheyd te geraeken gy moet uwen quaden, en blinden lust niet volgen want hy sal u door den weg van kort verblyden brengen tot den afgront van 't eeuwig lijden ; hy sal u de soete druyven van wellusten daer soo wel doen smaken, dat gy daer aen u dood na siel, en lichaem sult eten, Blyft dan liever t' huys om te blyven gerust, gesont, en kuys, wagt u van alle Hoven oft gy sult dat, gelijk de Lysters, beklagen, Hofsche druyven sullen u suer opkomen, Hofsche aenlokfels sullen u in't net lokken, de Hofsche geloften sullen u een swaer jok geven, de Hofsche complimenten sijn konstige instrumenten om u bly herten en vry landen te vullen met plagen van slaverny van droefheyd, van armoede, en honderd andere qualen ; men siet gemeynelijk, dat de Princen, Koningen, en andere Potentaten in't begin van hun regeringen heel kloekmoedig, heel sagtmoedig, heel milt, heel soetaerdig, heel minnelijk sijn, gelijk de Son, als sy den dag begint : de Son seynt voor af eenen aengenamen dageraet,daer na komt sy te voor-

schyn

chijn met een klyn , en gesonde hitte , en eenen vrindelijken glans maer op den middag begint sy haer stralen soo brandende uyt te schieten, dat de menschen hun boomen , en kruyden moeten begieten, om die niet te laten verslenschen door die brandende hitte ; en lesten , als den dag begint te vallen , begint sy de aerde met slag-reden , met donder , en blixem te overvallen , met sulken trekken sogt Absalon ook al het volk van Israël tot sig te trekken om de kroon van sijns Vaders hooft te rukken ; *Suetonius* segt ook dat *Nero* den Keyser in'tbegin van sijn regering heel godvrugtig heel minsaem en heel soetaerdig was: *Orsus imoque Nero à pietatis ostentatione*; hy was soo afkeerig van alle vreetheyd , en soo weemoedig, dat sijn hand beefde als hy het vonnis van eenen misdadigen mensch moest onderteekenen ; ik wilde wel , seyde hy , dat ik in dit geval niet en konde schryven; maer sijn soetaerdig begin en heeft geenen goeden voortgang gehad hy is den vreetsten Tyran van den sagmoedigsten Keyser geworden. Sulken maxiem gebruykt ook het hof met soetaerdigheyd en lakker brokken weten sy de menschen aen te lokken , maer op het lest gevoelt gy het swaer jok het best ; dan moet gy bekennen dat gy geen ondersaet, maer gelijk een slaef sijt, soo lang gy onder het gebiet sijt. Wat al klagten met weenende oogen worden niet gehoort in de geconquesteerde plaetsen van het Jaer 1667. over de harde en miserabel regering van de Franschen? want sy doen de menschen sonder eenig verdrag door den beugel, en naer hun pypen dansen : Ik seg dan , en vele belyden dat ook met my.

Est mite Hispani Regimen , Gallique severum ;
Sed Gallus mentes ære , doloque rapit.

Het Spaens gebiet is sagt en soet ;
Het Frans jok nemt en goet , en moet :

Den

Den Frans-Man krygt met list , oft gelt
Nogtans het volk in sijn gewelt.

Siet dan wel toe , dat gy niet de party van Frans-gesinde vogels met dees Lysters en spelt , dat is , en tragt niet , dat gy aen Vrankrijk , en dat Vrankrijk aen u komt , oft gy tragt om in u groot lyden te komen ; hout u aen Spaensche sijde , en gy sult u wel houden , gy kont wel eenen anderen,maer geenen beteren Koning krygen ; Ergo en wilt niet converseren met pollitike persoonen , die u de Spaensche regering tegen maken , want sy willen u , en hun selven miserabel maken , maer om niet te wyt en buyten propost te loopen , ik seg in 't generael gy en moet na geen Princelijke hoven met dees grage Lysters loopen , gy en moet niet hofs gesint sijn, want daer sijn perykelen voor siel , en lichaem me hoopen ; gy meynt wat goets te halen,en gy laet daer u beste goet , u siele saligheyd , gy haelt veel haestelijke siekten soo na siel , als lichaem ; u lichaem wort swak door overdaet , rot door onkuysheyd , u siel lyd honger van het woord Gods , wort siek tot'er dood toe van eene quade gewoonte in te sondigen ; soo dat gy in groot perykel sijt van te stikken in u sonden ; het is dan beter gesonder , en geruster na siel , en lichaem u te vreden te houden met uwen klynen en rynen nest , met den staet , die u God heeft gegeven , als om eer , om rijkdom , om vermaek na het hof te loopen , want men sal u daer in plaets van eer schande geven , in plaets van rijkdom armoede in plaets van vermaek misnoegen ; eygen dak geeft gemak , eygen spys geeft vermaek , en smaek , maer in het hof sult gy uyt de wellust een walge , eenen afkeer , en onlust krijgen ; maer dat is nog de minste plaeg : gy sult daer by eenen afkeer van de deugd krygen , gy sult de waerheyd verswijgen , gy sult

loosheyd ,

josheyd , en boosheyd aen een ryger , gy fult in-
jurien voor fuyker op eten , en de fchamperyen
ontfangen voor foete vygen ; gy fult daer fijn in een
fchool van alle quaet: Hierom laet het hof het hof
fijn ; want uyt het hof haelt gy meer quaet, als baet,
meer fchande , als lof?

Exeat Aulâ,

Qui volet effe pius.

Wilt gy godvrugtig fijn , en goet ,
Verlaet het Hof opftaende voet.

Had Petrus fig in 't hof van Caïphas niet gefteken,
hy en had van fijnen Heer niet geweken en hem niet
uyt geftreken daer hoorde hy de rouw foldaten fpre-
ken,vloeken,en fweren, daer fag hy hun fiele treken,
daer wirt hy gewaer vele groote,en grove gebreken:
hy was daer gelijk in een duyvelfche fchool , den
duyvel was daer den meefter, wat is het dan wonder
dat Petrus quaet doet, terwyl hy in de fchool van den
quaetften meefter is. Wagt u dan van de hoven,want
gy en fult u daer van niet veel beloven ; ift dat gy na
het hof wilt loopen , het kan met u afloopen,gelijk
met ontallijke hofs-gefinde;foo is het afgeloopen met
eenen *Duc De Luna* in Spagnien , met eenen *Duc de Biron* in Vrankrijk , met eenen Hertog van *Bukingam* in Engelant met eenen *Olden Bernevelt* in Hollant , en foo voorts : defe hebben om in het Hof te
leven veel geleden , en geftreden, maer fy fijn haeft
in difgratie gevallen , fy fijn uyt het Hof gedreven,
en fy hebben buyten het hof met fchande verloren
het leven. Ik foude in onfe eeuwe ftof genoeg vinden om u het Hof tegen te maken ; maer om dat de
wonde nog te verfch is , foo en wil ik u de memorie niet ververfchen. Het blykt uyt diverfche Hiftorien , dat'er meer uyt de Hoven als uyt de ftallen tot
de galg , oft een ander fchandaleufe dood fijn gekomen

men, ergo geestelijk te spreken die in eenen stal i
is'er gelukkiger aen, al eenen Hoveling; want die i
eenigheyd is, is sonder nyd, sonder sorg, sonde
twist, sonder vyanden, sonder na siende rs: maer

In de Hoven moet men woelen,
En veel swarigheyd gevoelen;
Haet dan het Hof, dat is u best,
Vermaek, en smaek geeft eygen nest.

Dit getuygt den Wyse man selfs: *Melior est victu pauperis sub tegmine asserum, quam epulæ splendidæ Beter is de spys van eenen armen onder een slegt da met gemak, als een pragtig Banket in een Konings zale*

Ik derf dan seggen als voren:

Een slegte spys in eygen huys,
Is smakelijk, gesont, en kuys,
Loopt niet om vreugt naer een Paleys.
Want gy sult doen verloren reys.

Oft vind gy daer vreugt, gy sult u daer af niet be danken, die vreugt en sal u geen deugt doen; g sult daer af qualijk varen, gy sult u lichaem, en u siel beswaren: daer-en-boven men in de Hoven noy sonder agterdenken eenen teug Wyn mag laten schen ken, maer de slegte hutten hebben de gesonde water putten, daer kan eenen boer beter als eenen Prins oft Vorst vrolijk sijn uyt de borst, en verslaen sijnen dorst. Ik seg dan tot spyt, en verwyt.

Non sunt venenata vasa, In Menalcæ paruâ casà.
Fraus inest regum Curiis, Sed abest à tuguriis.

Den Huysman vreest voor geen fenyn,
En hy is vrolijk sonder Wyn:
Het Hof is vol van vleyery,
Een slegte hut is daer af vry.

Om dan desen handel te sluyten, gy moet u buyten de hoven sluyten, wilt gy u buyten groote swarigheyd, groot ongemak, en groote sonden sluyten: want

vant in het hof worden alle soorten van sonden ge-
'onden ; de wetten geschonden , de waerheyd ge-
onden , de driften ontbonden , en de siel naer de
el gesonden ; ergo in het hof is te halen geenen lof ,
vaert gy te voren fijn , gy wort daer grof. Hierom
k en kan u geenen beteren raed geven om gesont na
iel , en lichaem te blyven , als dat gy de party van
e t' huys blyvende Lysters spelt want Oost, oft West
huys is 't best ; hout u in de eenigheyd : want de
enigheyd sal meer goed meer genugt, meer vermaek
neer smaek , en meer eer geven , als alle de Hoven
an de wereld; let eens op mijnen raed , gy sult kry-
en van 't Hof eenen haet , en gy sult in de eenig-
eyd vinden eenen schat van alle goet , en eenen
chilt tegen alle quaed.

Sis piè solitarius , Nil tibi salutarius ,
Spiritui nil charius ; Menti nihil quietius ;
Angelis nihil lætius , Dæmoni nihil gravius ,
Palato hil suavius. Corpori nihil satius ,
Animæ nil beatius , Numini nihil gratius.
Gy moet godvrugtig eersaem sijn ,
Dan sijt gy vry van sorg , en pyn ,
Dan heeft den geest sijn vollen lust ,
Dan is u hert heel , wel gerust
Dan sijn de Engels seer verblyd ,
Dan lyd den duyvel grooter spyt ,
Dan nut gy spys met vreugt , en smaek ,
Dan heeft u lichaem groot vermaek ,
Dan heeft u siel het beste lot ,
En gy behaegt dan meest aen God.

Gy sult mynen raed volgen ; is 't dat gy uwen lust
iet en wilt volgen , en u saligheyd wilt vervolgen ;
n ik sal by mijn besluyt blyven ,

Tutus es in Iri caulâ , Anxius in Cyri Aulâ.
Voor Konings Hof kiest Schapen-stal ,
Hier syt gy vry , daer vreest gy val.

XXIV. SINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen het Swyn *, en de* Hond *, ende hier uyt leerende , dat men nimar eenige fouten na siel , oft lichaem mag verwyten en dat men het verwyt oft met aerdigheyd tot sy eygen lof mag draeyen , of met verduldigheyd t syn meerder verdiensten moet verdragen.*

Thesis : Quæ viderunt oculi tui , ne proferas i jurgio cito.

Antithesis : Ne postea emendare non possis , cu de honestaveris amicum. *Prov.* 25. ℣. 8.

Al wat gy siet , verwyt dat niet ,
Want uyt verwyt , komt haet , en spyt.

Di

Den Hond heel bont aen t' Swyn veel fouten gaet verwyten
Het Swyn kan ook den Hond in sijnen steert wel byten;
Den Hond verwyt het Swyn, dat hy den troost stoot om,
Het Swyn verwyt den Hont, dat hy maer soekt den brom.
Den Hond verwyt het Swyn, dat hy in 't slyk gaet kruypen,
Het Swyn verwyt den Hond, dat hy door 't huys gaet sluypen,
Dat hy haelt weg het vleesch van 't spit, oft uyt den pot,
En dat hy als een dief dat borgen gaet in 't kot.
Met woorden tegen een, sy lang en heftig stryden,
Den Hond wilt niet het Swyn, t' Swyn wilt den Hond niet myden
Men niet als lastering van weder syden hoort,
Maer hoe het gaet, oft niet, den Hond hout d'leste woort,
t' Swyn gram, en korsel wort, hy roept, gy eerst sult swygen
Oft gy sult eenen hab strakx van mijn Tanden krygen:
By Venus sweir ik dat, gy sult sijn opgepilt,
Soo gy van lastering niet eerst ophouden wilt.
Is 't dat gy nog gaet voorts in 't lasteren, en keffen,
Ik sal u, eer gy 't weet, met eenen slag soo treffen,
Dat gy hebt ruijm genoeg, wilt gy voorsigtig sijn,
Soo laet het keffen staen, en pryst het nobel Swyn.
Wat doet gy aen u Heer, als streelen, en flatteren?
Gy laet om een stuk brood den dief door t' huys passeren:
Gy geeft de Meijt maer werk, want sy keert uwen drek
Ik aen sijn lant geeft mest, en spek voor sijnen bek.
Gy mogt wel, segt den Hont, soo dier by Venus sweiren,
Daer sy de menschen haet die vleesch van Swynen smeiren,
Sy nimant lijden kan, die vleesch van Swynen schaft,
Gaet hy haer tempel in! hy wort van haer gestraft,
t' Is teeken, dat sy u niet lijden kan, of lugten.
Als sy, die eten u, doet uyt haer tempel vlugten,
Sy u, als vyant haet. gy sijt niet haeren vrind,
Want sy verstoot het volk, dat u als vrind bemint.
Het Swijn hier tegen roept: hier uyt kont gy bemerken,
Dat is by dees Goddin, in groote eer het Verken:
Want sy niet lijden kan, dat imant my doet leet,
Die my niet lijden kan, die is sy fluer, en vreet,
Die my uijt gragen lust, de keel heeft af-gesteken,
Als vijant sy verstoot, en wilt mijn dood soo vreken,
Sy hem onweerdig agt, haer tempel in te gaen,
Die om sijn gragen lust aen my a' hand derft slaen.

Al doet u imant leed, dat sal sy niet eens straffen;
Maer sy niet lijden kan, dat imant my sal schaffen,
Sy peyst niet eens op u, al wort u quaed gedaen,
Sy agt u niet een sier, sy trekt u niet eens aen.
Ik ben een nobel dier, waer in sy heeft behaegen:
Hierom als ik iet lijd', dat kan sy niet verdragen.
Gy sijt een beest vol stank: hierom sy u niet mind,
Sy wel kan sien, dat gy van Raven wort verslind.

Prudens vir ea, quæ exprobrat adversarius
Ipse in suam torquere novit gloriam,
Hy is een man van kloek verstand,
Die draeyen kan tot eer syn schand.
Hy doet syn vyand grooter spyt,
Die tot syn lof draeyt al t' verwyt.

SEDELYKE LEERING.

Qui convicium retorquet,
Hic conviciantem torquet.
Die met verwyt ketst af t' verwyt,
Doet den verwyter smert, en spyt.

Leert hier Cosmophile, Wereltsche Siel, nie de party van den Hond spelen, niet eerst imant te verwyten, niet lasteren, niet in den Kam byten want het kan geschieden, dat gy in imants hande valt, die op sijn tanden niet en is gevallen, die sij tanden altemael heeft, en die u verwyt met een aer dige behendigheyd, en met een behendige aerdig heyd tot sijnen lof, en tot uw spyt kan draeyen gelijk het Swyn heeft gedaen: hierom als u iman gelijk eenen nydigen Hond iet verwyt, oft op u broo schiet, en wort terstont niet korsel, of gram, e schiet hem niet toe met handen, oft voeten; mae maekt sijn verwyt, oft lastering met een lacchen uy sonder eens onstelt te worden: gy moet soo voorsig tig sijn, dat gy sijn verwijt tot uwen lof kont draey en, en hem met luttel woorden paeven: maer wag u van hem te tergen, en te verbitteren: siet wel toe dat

at gy u selven soo defendeert, dat gy hem niet en fronteert; want dan sal het 'verwijt uyt komen op rijd, den eenen sal aen den anderen niet willen wyen, het verwyt van weder sijden sal blyven duren n op het eynde en sult gy niet anders hebben, als een nsteltenis in u gemoed, en den peys sal haest geroken sijn; Hierom ik seg.

Scommata hinc inde jacta,
Turbant mentem pace fractâ.

Als men t' verwyt niet staekt, maer voed,
Men brekt den peys, men stoort t' gemoed.

Jae als gy malkanderen duysent lasteringen naer et hooft hebt geworpen, dan hebt gy soo veel Apelen, als Peiren, dat is, gy en hebt niet een sier gewonnen. Ergo als gy een verwyt, oft lastering tot onschult moet hooren gy en moet u daer in niet tooren, gy en moet hem voor een lastering geen uysent lasteringen wederom geven; die miltheyd en niet goet; hebt gy van hem een verwyt gekregen y en moet daer niet roepen tegen;

Tu es stupidus, & niger, Tu es cupidus, & piger.
Tu es tardus, tu es luscus, Tu es bardus, tu es fuscus.

Gy sijt heel bot, en swart als pek,
Gy sijt begeerlijk, luy, en vrek:
Gy sijt heel traeg, gy siet heel scheil,
Gy sijt heel plomp, gy sijt heel geil.

Dit is den middel niet om uwen lasteraer den mont e stoppen; maer gy moet met eenen aerdigen greep ijn lastering tot uwen lof draeyen, gy moet den bal van lastering met een briscol van een klugtig antwoort af kaetsen, gelijk Anacharsis heeft gedaen, als aen hem van eenen Griek wiert verweten, dat hy in Schytien een Barbarisch land was geboren, soo heeft hy dees kaele lastering tot sijnen lof gedraeyt met dese woorden: *Mihi probro est patria, tu patriæ:* Mijn Vaderland

Vaderland is my schandaleus, maer gy sijt aen u Vaderland schandaleus, als oft hy wilde seggen: ik vereer mijn slegt Vaderland door eerlijke werken maer gy onteert u eerlijk Vaderland door u schandaleuse, en ontugtige werken; soo moeten de lasteraers al varen, als sy een eerlijk persoon soo plompelijk invaren, want t' is regt dat de spotters bespot, en de lasteraers gelastert worden; gelijk den Poëet segt.

Ist caput convicantis dicta recidunt

Die imants glans door spot verdooft,

Wort ook van glans door spot berooft.

Ik seg daer by:

Si in laudem scomma vertis, Prudens es & magnæ artis
Sed si Deo vis placere, Debes potius tacere.

Gy konstig, en voorsigtig sijt,
Als gy tot lof keert u verwyt:
Maer wilt gy sijn bemint van God,
Swygt liever, als gy wort bespot.

Dit is den besten sin, en daer steken groote verdiensten in, jae dit verheyst ook van u onsen Saligmaker met dese woorden: *Si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, prabe illi & alteram*; is dat u imant heeft geslagen aen u regte Kaeke geeft hem ook de slinke; dan sal u verduldigheyd sijn gramschap stillen, hy sal ophouden van te slaen, en gy sult wel met hem staen: Ik seg dan.

Vult te verbis quis tondère,
Noli verbum respondere.

Als imant u met woorden scheirt,
Hem dan niet met u antwoord deirt.

Want als gy hem met de selve munt wilt betalen, gy wilt dan meer swarigheyd op uwen hals halen; hierom als u imant met schampere woorden heeft geschoren, toont dan dat gy niet qualijk, maer wel sijt geschoren; volgens het Exempel van uwen Saligmaker

er, *Qui cum maledicertur non maledicebat*, die iet en vermaledyd als hy vermaledyd wird. Ergo et betaemt eenen Christen niet alleen imant niet e lasteren, oft iet te verwyten, maer ook den laster, ft het verwyt met laster en verwyt niet te betalen; ie de Heydenen selfs hebben geoordeelt niet eerlijk e sijn, sijn lasteraers niet te konnen verdragen; Hierom Aristippus van imant gelastert, en geaffron- eert sijnde heeft sijn selven wat geretireert, maer als hem den lasteraer vervolgde, en toe riep; waerom vlugt gy? heeft hy hem wel geantwoord; waerom en sou ik niet vlugten? want gy hebt de magt van my te lasteren, en ik heb de magt van u lasteringen niet te hooren; Jae Demosthenes is van gevoelen, dat dien persoon wyser, en kloeker is, die gelastert sijnde kan swygen, als die van lasteren, en kyven moet hygen, en het leste word kan houden. Als Agatocles Koning van Sicilien geboren sijnde van eenen Potbakker een sterke Stad belegert hadde, soo hebben de belegerde op de Vesten den Koning be- gekt, en gelastert met dees smadige woorden: *Figu- le, ecquando tuo milti stipendium persolues?* Potbak- ker, wanneer sult gy u Soldaten hun gagie betalen! hier op heeft hy beleefdelijk geantwoerd: *Cum hanc cepero*, als ik dees Stad sal verovert hebben. Leert hier Christene sielen van de Heydenen beleefdelijk met u lasteraers handelen, leert hier den swyger spe- len, als sy de keffers spelen: de lasteringen en kon- nen u niet meer leet doen, en ter herte gaen, als gy en wilt, toont dat gy gelijk een verduldig aenbeld sijt, slaet daer op, kyft en keft daer tegen, het aen- beld sal swygen, het aenbeld sal sijn selven niet eens ontstellen, al komt gy dat duysent mael quellen: soo ook, ist dat gy gelijk een aenbeld de slagen van lasteringen ontfangt, den lasteraer sal u geen leet, en

en sig geen profijt doen ; dit is ook de leering van Epictetus , lasteringen te hooren wat is dat in sijn selven ! staet by eenen steen , en lastert hem. Wat sult gy daer mede winnen ! soo ook ist dat imant gelijk eenen steen aenhoort , wat profijt sal den lasteraer met sijn lasteringen doen ! jae die gelastert word, kan uyt de lasteringen groot profijt halen ; want de lasteringen , die hy moet hooren , sijn waer , oft niet waer ; sijn sy waer ? waerom sal hy dan sijn selven stooren , en gram maken? aengesien hy uyt dees lasteringen kan weten , wat hem mistaet om niet meer te sijn versmaet ; sijn sy niet waer maer uyt den duym gelogen ! evenwel gy en moet u niet stooren , want sy konnen u meer profijt als leet doen ; ist dat gy die met verduldigheyd wilt hooren.

Mali hominis conuicium probo multum confert

Den boosen mensch met sijn verwyt ,
Doet aen den goeden veel profijt.

Peyst , dat den lasteraer u soo veel doet , als eenen persoon heeft gedaen , die sijnen vyant willende doorsteken een doodelijke wonde heeft open gevlimt , en mynende hem te dooden heeft hem genesen , peyst ook dat den lasteraer u toont , en vermaent , dat in u kleet een groote kladde slijk is ; gy en moet van hem dat niet qualijk maer in dank nemen , gy en moet die kladde slijk hem niet in den baert vrijven , maer sonder eenige gramschap afvryven ; soo heeft Plato eertyds gedaen : desen als hy van sijnen vrind gehoort hadde , dat hy van vele quaetwillige menschen gelastert wird , heeft hy wel geseyt : *At ego ita mores componam , ut conuiciatoribus fides nulla habeatur* , ik sal mijn saken soo aenstellen en mijn wilde manieren soo stillen , dat niemand aen mijn lasteraers sal geloof geven , Hier uyt moet gy vatten , dat gy den laster , en het verwyt

wyt niet qualijk en moet opvatten ; maer u selven bedenken oft gy ten onregt gelastert word , oft niet; wort gy niet tén onregt gelastert , en is het verwyt niet als te waer , soo moet gy dat vals maken met u selven te beteren : wort gy ten onregt gelastert , en belogen , soo moet gy met verduldigheyd swijgen om diën lasteraer , en logenaer te doen swygen. Dit is de leering van den H. Ambrosius : Wat is het van noode ontstelt te worden , als gy lasteringen hoort ? waerom volgen wy David niet naer, die geseyt heeft, Ik ben stom , en ootmoedig geworden : want als hy van den boosen Semei gelastert wird , soo en heeft hy daer tegen niet een woord gesproken en al was hy omsingelt , en bewaert met gewapende Soldaten, evenwel hy en heeft den lasteraer niet gelastert , oft gewroken , jae als hy van sijn lyfgarde tot vraek wird opgehitst , soo en heeft hy hun geen gehoor , willen geven , en als sijn volk desen smaet wilde vreken , soo heeft hy hun dat verboden : het was een teeken dat hy een vroom , een kloek , en mannelijk herte hadde , dat hy van een kleyn gerugt niet en was vervaert. De heydenen om te toonen , dat men de lasteringen niet en moet agten , hebben eenen Arent geschildert niet met open klauwen niet met dreygende oogen , niet met den Bek open , niet met uytgespreyde Vleugels , maer op eenen vierkanten Steen stil , vast , en onberoert staende , alhoewel hy van de Kauwe vele lasteringen kreeg, die hem ook met den bek stak , en met de Vleugels sloeg , door desen Arent wird een treffelijk Man uytgebeld, en door de Kauwe eenen lasteraer , die nimant en kan gerust laten , om dat hy selfs niet en kan gerust sijn , soo ook , toont dat gy een Man sijt die snauwen , en krauwen van lasterende Kauwen kont verdragen , sonder u selven in choleer te jagen : gy en kont uwen

sen

lasteraer niet eerder en meerder botmuylen als m
uwen Mond toe te houden met te swygen sult g
een eynde van sijn lastering krygen ; Dit is ook h
gevolden van den H. Basilius is't dat gy my gelooft
segt hy gy sult de lasteringen,en den smaed niet ee
ster agten , heeft imant geseyt, dat gy van een kly
conditie en van geen estime sijt , segt dan dat gy ni
meer als aerde , en stof sijt , dan sult gy hem bo
muylen , en toonen , dat hy niet een hair beter is
als gy : segt hem :

Omnium finis , Fœtor , & cinis.

Den algemeynen ondergank ,
Is niet als stof , en niet als stank..

Peyst ook , als gy met smadige woorden , en laste
ringen getergt word , dat van u een preuve wor
genomen oft gy Gods vriend door u verduldigheyd zy
of wel Gods vyant door u kortelheyd , het is oo
seker , dat gy een van twee dingen sult kryge
oft gy sult uwen vyand door u sagtmoedighey
sagtmoedig , en weemoedig maken , oft gy su
hem arger maken, meer ophitsen , en verbitteren
is't dat gy niet op en houd van sijn lasteringen m
u lasteringen te betalen : want wat kan aen uwen vy
ant meer spyten , als dat gy spot met al sijn lasteri
gen , en verwijt ! Ergo het is best gedaen , dat g
het tegen lasteren laet staen , ik besluyt.

Qui conuicium retorquet ; Hic conviciantem torqu
Sed qui vincens iram tacet ,Hostem placat, Deo plac

Die voor den smaet heeft smaet gheteet ,
Doet aen den lasteraer groot leet ,
Maer die den lasteraer verdraeght,
Hy hem beweeght , en God behaeght.

XV. SIN

XXV. ZINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen den BRAEM-BOS, *den* DUYKER, *en de* VLEDERMUYS, *en hier uyt leerende, dat men geen quade gewoonte mag aennemen, aengesien sy qualijk is af te nemen, en dat men in de quade gewoonte niet mag blyven steken, maer de selve met alle gewelt door breken.*

Thesis: Adolescens juxta viam suam etiam cum senuerit, non recedet ab ea. *Proverb.* 22. ℣. 6.

Antithesis: Væ his, qui perdiderunt sustinentiam & qui dereliquerunt vias rectas, & diverterunt in vias pravas. *Eccli.* 2. ℣. 16.

Doet een Jongman goet, oft quaet,
Dat blyft hem by, soo lang hy gaet.
Wee u die laet de regte baen,
En om u lust verkeert wilt gaen.

ſal, roept ſy, al weer, by dag in koten ſchuylen ;
ſchouw den dag, en vrind, hy ſou my bottemuylen,
Quam hy my te gemoed ; hy vragen ſou het geld,
Dat ik niet geven kan, al doet hy my geweld.
ſal dan aen de Zee in ſtilte blyven leven,
niet aen mijnen vrind ſijn geld te moeten geven,
Ik ſal maer om den koſt uyt vliegen in den nagt,
Hy nog lang wagten ſal, eer t' geld hem word gebragt.
ſijn dees dry gekeert weer tot hun oude perten ;
ſijn het quaet gewoon, aen 't quaed ſijn vaſt hun herten
Is imant t' quaet gewoon ? hy al ſijn leven malt :
,,De Kat, al klimt ſy hoog, weer op haer pooten valt

Sponte revertuntur vitia intermiſſa, malæque
Invitos aufert nos conſuetudinis æſtus

Haet men voor eenen tyd het quaed,
Men weer van ſelfs daer henen gaet.
Gewoonte houd ons in bedwank,
En voert ons weg ook tegen dank.

SEDELYLE LEERING.

peccando ſi aſſueſcis, à Peccando non quieſcis.

Als gy gewoonte krygt in 't quaed,
Gy noyt van quaet doen ſtille ſtaet.

Leert hier Coſmophile Wereldſche Siel niet depar- ſpelen van den Braem-bos, van den Duyker, en n de Vledermuys ; leert hier geen quade gewoonte ygen : want die ſal u by blijven, en die en is ſoo telijk niet te verdryven ; gy kont daer ligtelijker 1, als afgeraken : jae al maekt gy een vaſt propoſt n die, en die fouten te laten, dat propoſt ſal wel or klijnen tyd duren, gy ſult u ſelven wel voor ynen tyd deugdelijk dragen, u fouten ſullen u wel or kleijnen tyd mishagen maer gy ſult ten leſten al ederom Joannes in eodem ſijn, gy Roffiaen ſult al we- rom gelijk de Duyven naer het Duyven-kot, naer t hoeren-kot keeren, want al worden de Duyven f, of ſes mylen van het kot gedragen, en in een der Stad verkogt, even-wel, ſoo haeſt ſy de kans

ſchoon

schoon, en den dranger open sien, sy vliegen we-derom naer hun Oud Duyven kot; gy sult ook ge-lijk de Musschen wel eens voor klijnen tyd de Musch-potten, de bier-potten, en Wyn-potten laten, als gy door het geroep der Predikanten daer uyt gejaegd word, maer gy sult wederom terstont daer henen vligen als gy geen geroep meer en hoort; dit getuyg-van u den Propheet Isaias, *Sicut avis fugiens, & pulli de nido avolantes*, gy sijt gelijk eenen vogel die vlugt, en gelijk jonkxkens die van den nest vliegen; siet gy eenige Vogels in 't Veld aen de Gerst, oft Boekwey pikken, soo haest als gy met den Mond gerugt maekt, of in u handen klopt, sy sullen weg vliegen, maer gy sult die aen de gerst wederom sien, soo haest gy van haer niet meer en word gesien; stoot gy de vlugge jonkxkens uyt den nest in den dag sy sullen wederom na den nest keeren in den nagt, soo sult gy ook doen, is 't dat gy gewoon sijt te son-digen, gy en sult den nest van u quade gewoonte niet verlaten, al komt u God daer uyt jaegen door dryge-menten, en plagen: Dit sal ik u bevestigen met een we-bekent kinder spel. Gy siet ondertusschen een kind op de straet met een Vink spelen, die Vink is met eenen lang draet vast op de kruk, den Vogel vliegt ondertus-schen om hoog naer de Logt, als oft hy los en vry waer, maer den draet houd hem tegen daer-en-boven door het gefluyt van het kind, oft het geluyt van een bel-leken keert den Vogel wederom naer de kruk tot sijn ongeluk; sulken spel houd den duyvel ook met de wilde Vogels, hy weet u te lokken, en te vangen, gevangen synde maekt hy u vast aen de kruk van van de boosheyd door den draet van een quade ge-woonte; maer gy en agt de quade gewoonte niet meerder als eenen draet, even wel dien draet is sterk genoeg om u als een Vink vast te houden aen een fnui-

nogtans

ogtans gy meynt al los, en vry te sijn, gy en laet niet voor-staen dat gy gebonden sijt aen de booshyt ierom gy vliegt, ondertusschen met een vliegende epeys tot God, gy heft u hert om hoog, en gy ebt op de lange eeuwigheyd u oog: want gy peyst ndertusschen by u selven, al sijt gy eenen grooten ondaer:

Humana omnia, Sunt vana somnia.
Omnium finis, Fœtor, & cinis.
Het tydelijk, Is ydelijk.
Een iders ondergank,
Is niet als stof, en stank.

Hierom gy maekt een vast voornemen van u ontugtig leven te haten, en te verlaten de kruk van het hoeren kot, de kruk van den onregtveerdigen handel, de kruk van de bier-bank en soo voorts; maer den duyvel hout u tegen en trekt u tegen dank met den draet van u quade gewoonte tot de kruk tot de slaverny van u ontugtig leven, jae soo haest gy het geklank van het gelt, het geluyt van de potten, het gefluyt van eenen Roffiaen, oft den sang van een ligte Dant hoort, gy keert van selfs tot uwen ouden onregtveerdigen handel, en gy blijft haekagtig, gelijk den Braem-bos, gy keert wederom tot de Herreberg en gy sijt altyd met den bek in 't nat, gelijk den Duyker, en gy begeeft u wederom in het hoeren-kot, in den dag, en in den nagt swiert gy op de straet, gelijk de Vledermuys. Dit vrolijk kinderspel heeft den Bisschop van Kantelberg tot droefheyd, en by naer tot tranen verwekt; hy sag op de straet een kint met eenen Vogel spelen; wiens poot aen eenen langen draet vast was, het kint liet den Vogel soo verre vliegen, als den daet lang was, en dan trok hy het beestjen wederom tot hem, waer door het seer vermoeyt, en gepijnigt wierd; den Bisschop dit kinderspel siende

heeft

heeft medelijden met den Vogel gekregen, hierom hy brekt den draet, en hy laet den Vogel vry, en los vliegen; het kint van spyt huylt en kryt, maer den Bisschop is verblijd, en hy sprekt de omstaenders aen met dese woorden; siet: soo handelt, en spelt ook den duyvel met de menschen, gelijk dit kint met desen Vogel: *Want daer sijn sommige menschen die uyt een quade gewoonte aen de gierigheyd, of onkuysheyd, en diergelijke sonden vast sijn gebonden; aen dese gebeurt het onder tusschen, dat sy hun quade werken eens bemerken, beweenen en met den Mont beloven, dat sy voortaen daer van sullen ophouden om voor eeuwig te sijn behouden*: sy meynen dat sy los en vry gelijk desen Vogel weg vliegen; maer om dat sy van den duyvel door den draet van een quade gewoonte vast gehouden worden, worden sy ook tegen dank in de selve sonden gesmeten, en dit gebeurt al dikwils; hierom sy en worden niet geheel vry en los gemaekt, ten sy met groot geweld, en door de gratie Gods de koorde van de quade gewoonte in stukken geraekt. Den H. Augustinus getuygt, dat den duyvel met hem gelijk met eenen gevangen, en geprangen Vogel heeft gespelt; *Suspirabam ligatus non ferro alieno, sed meâ ferreâ voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me; Ik was vol sugten, en dugten geknevelt sijnde met een vremt yser maer met mijnen ysteren wil. Mijn willen wierd van den boosen vyant tegen gehouden, en daer van had hy mi gemaekt een keten, en daer mede my vast gemaekt aen alle soorten van sonden*, maer hy heeft daer na met David tot God blymoedig geroepen; *Dirupisti Domine vincula mea*. Heere gy hebt mijn banden ontbonden, *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium, laqueus contritus est, & nos liberati sumus; onse siel*

is

s gelijk een Musse getrokken uyt den strik der jagers, len strik is gemorselt, en wy sijn verlost; ik mag dan iier by wel seggen;

Actibus assuescis pravis?
Filo tentus es, ut avis.
Houd g'uyt gewoonte u aen 't quaet?
Gy als een Vink sijt aen den draet.

Maer is't dat gy tot u geluk dien draet van u quade ;ewoonte met het Mes van een goed, en vast voor-iemen hebt ik in stukken gesneden, oft met een ryp ;epeys van de helsche vlammen hebt verbrant; soo naekt u terstont van kant, en sijt ten minsten soo oos, en voorsigtig als de beesten selfs; Dit is den ;oeden raed, en het vermaen van den H. Chrysosto-nus, *Avicula semel capta laqueo, mox elapsa, cer-us in rete decidens, & effugiens, iisdem difficile ca-ientur: nam cuique fit experientia, cautelæ magistra Vos sæpius iisdem capti in eadem cadimus, eenen Vo-el die eens in den strik gevangen, en terstond daer yt geraekt, of gebroken is! een wilt hert vallende n'tnet en wederom daer uyt komende, en sullen soo igtelijk niet meer gevangen worden*; want den band eeft hun gelijk verstant, en versouw van hun te vagten, en schouw te sijn. Wy sijn dikwils met se-en banden, en netten van sonden gevangen, maer vy en wagten ons niet, en wy vallen wederom van elfs in de selve; dat is een beestagtigheyd, die de eesten selfs niet en hebben. Dit getuygt ook Cle-iens Alexandrinus van een seker soort van Visschen vant is't dat eenen van hun het net is ontkomen, soo vorden sy altemael soo schouw, dat'er op eenen dag iet eenen van hun soort in 't net sal komen, et schynt dat sy aen dien eenen Visch hun enstaende ongeluk weten te rieken, hierom sy maken en van kant diep in zee, en verre van den strant:

Nos

Nos sæpius iisden capti, in eadem cadimus; wy sijn soo sot, en soo bot, dat wy dikwils in de netten en strikken van de selve sonden gevallen sijnde, a wederom in de selve hervallen. Hoort wat den H. Petrus van die menschen segt, die soo dikmaels uyt een quade gewoonte tot hun oude sonden keeren. *Si refugientes coinquinationes Mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus: melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitam retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est in sancto mandato, contigit enim eis illud veri proverbii: canis reversus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti.* Is't dat sy haetende, en verlatende de vuyligheden van de wereld door de kennisse van onsen Heere, ende Saligmaker Jesus Christus in de selve wederom verwerren en overwonne worden, soo hebben sy in 't lest arger gedaen, als in 't eerst, want het was hun beter, den weg der regtveerdigheyd niet te kennen, als naer den selven gekent te hebben wederom agterwaerts te keeren van het gene hun overgelevert is in de heylige Wet: want hun is over gekomen dit waeragtig spreekword: *eenen Hond gekeert tot sijn geubbelinge, en een gewasschen Swyn wentelende in het slyk*; Ik seg dan daer by:

Crebris noxis si insanis, Adis vomitum, ut canis.

Doet gy al weer de selve sond',
Gy keert naer 't braksel met den Hond.

Wat baet het aen den Hond, als hy is ontlast, is't dat hy wederom sijn Maeg met overtollige vuyligheyd gaet overlasten! wat kan het een gewasschen Swyn baeten, als het de vuyle plaetsen niet en wilt verlaten; te vergeefs is een Dier het net ontkomen, is 't dat het terstond wederom in het selve net van selfs wilt komen; te vergeefs schuylt eenen Haes in 't Bos,

is't

is't dat hy ſijn ſelven in 't vlak Veld begeeft, en de Jagers niet en ſchouwt, ſoo haeſt hy de Tromp hoort ſoo ook ſegt den H. Auguſtinus: *Inanis eſt pœnitentia, quam ſequens culpa coïnquinat. & nihil proſunt lamenta, ſi replicantur peccata: te vergeefs, ydel, en vrugteloos is de pœnitentie, die van de volgende ſonde word vuyl gemaekt en de ſugten en doen geen baet, is't dat de ſonde niet en word gebaet.* hy wilt hier mede te kennen geven, dat het niet genoeg is, de quade perten te verſaeken, iſt dat gy u wederom aen de ſelve wilt vaſt maeken door een quade gewoonte: het en is niet genoeg dat gy een beſmeurt, oft geſcheurd kleed hebt uytgetrokken, iſt dat gy het ſelve wederom wilt aentrekken, wat is dit anders doen, als occaſie geven aen het Volk om u te begekken? dit geeft de Bruyd ook te kennen in 't Boek der Sangen: *Expoliavi me tunica mea, quomodo induar illa! lavi pedes meos. quomodo inquinabo illos? Ik heb mynen rook uytgeſchoten hoe ſal ik dien wederom aenſchieten!* Ik heb mijn voeten gewaſſchen, hoe ſal ik die wederom vuyl maeken? den H. Bernardus ſchryvende op deſe woorden ſegt ſeer wel tot ons propooſt; *Dixerit mihi Jeſus: dimittuntur tibi peccata tua; niſi ego peccare deſiero, quid proderit? exui tunicam meam, ſi reinduero eam, quantum profeci? erit ſine dubio recidenti, quam iacenti deterius; iſt dat my Jeſus ſal geſeyt hebben: uw ſonden worden u vergeven; ten ſy ik ophoude van te ſondigen, wat ſal het my baten! ik heb mynen beſmeurden, en geſcheurden rok uytgeſchoten, iſt dat ik dien wederom ſal aengeſchoten hebben, wat ſal ik daer mede gewonnen hebben?* ſonder twyffel imand die dikwils valt is'er erger aen, als imand, die nu eerſt, en maer eens gevallen is; want hy heeft door het dikwils vallen minder kragt om op te ſtaen; dit en moet niet alleen van het vallen na

het lichaem, maer ook na de siel verstaen worde. Hier uyt volgt nu, dat u de quade gewoonte geli ongeneeselijk maekt, en dat gy niet ligtelijk en ko geholpen worden. Ik mag dan wel seggen.

Ubi turpis consuetudo, Ibi manet turpitudo;

Al waer een vuyl gewoonte is,
Blyft vuyligheyd gelijk een klis.

Ergo gy moet u wagten van een vuyl, of quad gewoonte te krygen, want sy en is niet ligtelijk, sonder grooten arbeyt weg te krygen; om dat de g woonte de tweede natuer is, en men kan sijn oud schoenen wel wegworpen, maer niet sijn natuer en diesvolgens sijn oude gewoonte ook niet, want s is de tweede natuer. Hierom den Poëet segt seer we

Naturam licet expellas furcâ, tamen usque recurret.
Hoe wel gy de natuer met eenen Vork verdryft,
Sy keert weer d'ander uer', en als een muer vast blyf

Soo ook gaet het met eenen sondaer die door de Lym van een quade gewoonte gelijk vast gelymt is ae de boosheyd; hy sal sijn sonden wel eenigen tyd la ten, maer niet geheelijk en niet voor altyd verlaten hy sal al op sijn plat blyven, hy sal gelijk de kat op sijn pooten vallen, met een woord, hy sal al, ge lijk te voren, blyven mallen; Ik seg dan regt uyt

Vitia qui intermittit, His assuetus non dimittit.

Die voor een tyd sijn fouten laet,
Dees uyt gewoonte niet verlaet.

Maer hy keert daer wederom henen, gelijk eene Hond tot sijn uytgebraekte vuyligheyd, dit en i niet alleen beestelijk, maer ook bottelijk, en sotte lijk gedaen, gelijk den Wysen-man getuygt: *Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam: gelyk eenen Hond die wederkeert tot sijn uytgebraekte vuyligheyd,* soo ook is hy onvoorsigtig, en bot, die wederkeert tot

sijn

sottigheyd, tot sijn sondig leven; want wat is een
dig leven anders als een sottigheyd, waer door den
nsch niet alleen van het verstand, maer ook van
aenschijn Gods, en van de eeuwige wysheyd be-
ft word; jae hy en is niet allen versot op de vuy-
sottigheyd, op de wellusten; maer hy blyft daer
vast aenhangen, dat hy daer van niet en kan ge-
kken worden met nypende tangen; met tangen van
kten, van ongelukken, van dreygementen, en
diversche tormenten. Om dit te bevestigen, ik
kan den sondaer, die uyt een quade gewoonte in
boosheyd verhard is, niet beter vergelijken, als
den Dogge, oft bloet-Hond van Sophis Koning
de Indiaenen, die hy aen Alexander den grooten
reert heeft; Alexander willende ondervinden de vree-
kragt van desen bloet-Hond, heeft hem tegen ee-
fellen Leeuw laeten vegten: maer siet, den Hond
t terstond den Leeuw soo vast by de keil, dat den
ning moest roepen: spaert mijnen Leeuw, trekt
Hond daer af, en doet hem vertrekken; maer
Hond houd den Leeuw soo geweldig vast, dat
op geen gewelt en past; voor eerst den steert word
m afgekapt, maer dat en helpt niet, hy en laet daer
den Leeuw niet los gaen, jae hy houd hem nog-
ster staen, daer naer men kapt hem af eenen poot,
t te min sijn vreetheyd blyft al even groot, en den
euw geraekt in meerderen nood van de dood: het
een, dat den Hond daer van niet meer gevoelen
d als oft het een anders poot had geweest; weder-
men kapt hem af sijn dry andere pooten om hem
oo van den Leeuw te stooten, maer het was te ver-
efs: ten lesten men kapt hem den Kop af; *Etsi ca-
t à reliquo corpore abscissum erat, illius tamen den-
Leoni inhærebant;* *maer niet tegenstaende,* segt Ælia-
s, *dat het hoofd van het lichaem was gesneden, nog-
tans*

tans de tanden bleven nog in den Leeuw steken, en als de Leeuw wird opgeheven, bleef het hoofd van den Hond nog aen den Leeuw hangen. soo gaet eenen obstinate sondaer ook te werk: hy blyft aen de sonden vast, principael aen d'onkuysheyd gelijk desen Hond aen de Leeuw, al maeken de Predikanten geschreeuw, al word u den steert van uw reputatie afgekapt, al word u d'een been voor en d'ander naer afgekapt, al word gy door d'onkuysheyd soo kragteloos, en voos dat gy niet gaen, oft staen kont, jae al word uw hoofd afgekapt, al word gy soo siek, dat gy u leven verliest, even wel gy blyft in het quaed soo obstinaet, dat gy den wil nog hebt, al en hebt gy geen magt meer tot de daed gy hout uw tanden nog gedrukt in d'onkuysheyd, dat is, gy hebt nog duysent onkuysche begeerten, al en kont gy die met'er daed niet volbrengen; al dreyg men u met het eeuwig vier, oft al belooft men u het eeuwig plaisier, het en helpt al niet een sier, de gewoonte heeft op u al meerder kragt soo dat gy nog de hel vreest, nog den Hemel agt; maer gy lagt met God, en sijn gebod: Ik mag dan wel seggen:

Si peccatis es assuetus,
Non te sistet spes, aut metus.
Ist dat gy sijt het quaed gewoon,
U sal niet stutten straf, oft loon.

Sulken grooten quaed is de quaede gewoonte dat gy ook quaed wilt doen, als gy de magt niet meer en hebt om met'er daed quaed te doen: sulken grooten quaed is de quade gewoonte, dat gy al weten en willens quaed doet, en in de selve fouten hervalt al siet gy beter, en al weet gy beter; Soo dat gy met den Poëet moet belyden, en seggen:

Video meliora, proboque,
Deteriora sequor.
Ik sien wel 't goed, en 't my behaegt,
Maer 't quaed van my word naergejaeg.

Sulken grooten quaet is de de quade gewoonte, dat den ſondaer het quaet niet en laet, voor dat hem het leven verlaet; heeft hy in ſyn jongheyd het quaed niet verfoeyt, maer is het quaed met ſijn jaren gegroeyt; het quaed ſal hem bybly ven tot dat ſijn leden beginnen te verſtyven. Om dit te beveſtigen, ſal ik u bybrengen een droeve geſchiedenis: Eenen jongman had eene quaede gewoonte gekregen van onkuysheyd te doen met ſijn ſelven; maer al hoe wel hy die ſonde dikwils gebigt had, niet te min ſijn goed propooſt niet houdende viel hy wederom al inde ſelve ſonde; hier over was hy van ſijnen voorſigtigen Bigt-Vader dikwils met ſoete woorden vermaent, en met de Goddelijke ſtraffen gedreygt geweeſt, maer den Wortel van de quade gewoonte dede dat quaed kruyt van die ſonde naer eenigen tyd al wederom uyt ſchieten: ten leſten hy is ſoo ſiek geworden, dat de Medecynen hem het leven ontſeyt hebben; ſiende ſijn ſelven in ſoo ſoberen ſtaet, en overladen met ſoo veel quaed heeft hy een reſolutie genomen van ſijn leven te beteren, als hy het leven nu moeſt verlieſen, hy heeft dan ſijnen Bigt-vader tegen den avond ontboden hy ſprekt een grondhertige Bigt om te ſijn verligt, en hy ſterft in den nagt met goet betrouwen van voor eeuwig wel te weſen naer ſijn dood: den Bigt-vader ſijn dood gehoort hebbende heeft al vroeg in den morgen voor ſijn Ziele Miſſe gedaen, ſoo haeſt en hadde hy de Miſſe niet begonſt, oft hy word van agter met ſijn wit Kleed getrokken; den Prieſter laet dit ongemerkt henen gaen, en hy gaet voorts in ſijn Miſſe maer terſtont hy word aen ſyn knie geſtooten, even wel hy en paſt daer niet op; ten leſten hy word gewaer aen den ſlinken kant van den Autaer eenen nevelagtigen damp, waer uyt hy dees droeve ſtem hoort: Hout op, en bid voor my niet.

Den

den Priester staet hier over verbaest, en hy vraegt. wie hem daer komt stooren? ten lesten hy kent de stem van desen Jongman, en hy begint quaed agterdenken te krygen; met een woord hy vraegt hem af, wat hy met dit teeken, en stooten wilt te kennen geven; hier op heeft den aflyvigen jongman hem bekent, dat hy was veroordeelt tot het eeuwig vier. Den Priester hier over ten uytersten verwondert, en verbaest sijnde heeft hem geseyt: wel goeden God! hoe is dat mogelijk? en heb ik u niet wel geabsolveert, oft en hebt gy niet wel gebigt? waerom sijt gy dan verdoemt, en verloren? hier op heeft den ellendigen Jongman met een huylende stem geantwoord, gy hebt u officie wel gedaen, en ik heb mijn Bigt gelijk het behoort, volkomentlijk, en wel uyt gesproken, van dien kant en heeft my niet ontbroken; niet te min door Gods regtveerdig Oordeel ben ik gestooten uyt het Hemelsch erf-deel: om dat ik hebbende de dood op de Lippen, en liggende overgoten met het kout sweet een onkuysche begeerte niet en heb terstond verstooten, maer na mijn quaede gewoonte daer in behaegen heb gehad, en consent heb gegeven, en soo ben ik gestorven, en bedorven; had ik die duyvelsche tentatie overwonnen, ik had den Hemel niet verloren, maer gewonne dit geseyd, en beschreyt hebbende is hy met eenen stank gescheyden; Ik mag dan wel seggen:

Culpis qui assuetus fuit, Moriens in eas ruit.

Die uyt gewoonte fouten doet,
Valt weer daer in, al stolt sijn bloet.

Wat is het dan wonder, dat men in den ouderdom al even sot, of al sotter is, alsmen in de jongheyd is geweest: want de quade, en sotte perten van uw jongheyd en slyten niet met de jaeren, maer door quaede gewoonte blyven sy u by, ook als gy gryse hairen

krygt

krygt. hierom het is een waeragtig spreek-woord: *Hoe jonger, hoe botter, hoe ouder hoe sotter*: want als gy jonk sijt, gy sijt te bot, en niet wys genoeg om u driften, u perten, u quade genegentheden in te binden, wat is het dan wonder, dat sy ook in uwen ouderdom by u sijn te vinden, want door een quade gewoonte blyven sy u by, en dan mag men van u wel seggen, hoe ouder, hoe sotter, om dat u dan nog de sotte ongeregeltheden van u jongheyd aen de hielen hangen, al is u jongheyd voorby, evenwel de wulpsheyd van uw jongheyd blyft u by. Ik mag dan wederom wel seggen:

Qui se noxis puer dedit, Ad easdem senex redit.

Die sig van jonkx tot 't quaed begeeft,
Het quaed niet laet, soo lang hy leeft.

Hy is daer aen gelijk geërft, tot dat hy sterft. Het kan ook dienen voor een spreek-woord:

Consuetudine voluptas, Mentes efficit corruptas.

Den wellust door gewoonte maekt,
Dat op den loop 't verstand geraekt.

Den gedurigen wellust geeft u een schadelijke rust en maekt u sinneloos, en sorgeloos, soo dat gy doet al wat gy wilt sonder eenig agterdenken van u Siel en sinnen hier door te krenken. Maer is'er dan tegen de quade gewoonte, tegen dat groot quaed geenen raed, oft baet? jae raed en baet genoeg, ist dat gy maer van goeden wil sijt om genesen te worden vele lichaemelijke qualen sijn ongeneeselijk; maer geen geestelijke qualen en konnen soo groot; soo abominabel, en soo verwortelt, oft ingekankert sijn, oft sy konnen verdreven worden. Ik bekenne, de quade gewoonte is een groote, een abominabele, en ingekankerde quael; niet te min gy kont daer van geholpen worden, ist dat gy wilt. *Vis sanus fieri?* Wilt gy een geestelijk recept innemen, de quade gewoon-

te

te sal u afgenomen worden! Dit geestelijk recept en is anders niet, als dikwils door den dag. en in den nagt, als gy wakker sijt, te peysen op de helsche tormenten, om soo daer van eenen schroom te krygen. doet mijnen raed, gy sult haest vinden baet. Dit bevestigt ook den H. Chrysostomus met dit bequaem exempel. Wat sal het ons excuseren, al is't dat wy seggen, dat wy duysent-mael sijn gevallen in de selve quael, al is't dat wy door een quade gewoonte aen de sonden sijn gelijk vastgebonden? Daer word verhaelt, dat'er te Roomen een treffelijk Man is geweest, die door een sotte gewoonte sijn regte schouder al gaende geduerigljik roerde, dat geswei met sijnen arm mistont hem seer, over dees fout is hy dikwils vermaent, en gewaerschouwt, maer soo het scheen, hy en konde die quade gewoonte niet laeten; eyndelijk heeft hy die quade gewoonte nogtans overwonnen met scherpe Rapieren van weder-sijden aen sijn schouderen te hangen om dat hy soo uyt vrees van gequest te worden sijn schouder soude stil houden, en daer mede niet meer en soude sweiren: Soo heeft hy die quade gewooonte overwonnen. *Hoc & tu linguæ facias, & ipsi pro gladio divinæ pœnæ timorem impone, & omnino superabis; impossibile enim, impossibile, inquam est, meditantes, & studentes, & spus hoc facientes umquam superari* doet soo ook aen u tonge, hebt gy een quade gewoonte van te vloeken, van te sweeren, van te kyven, van te blasphemeren, van agterklap, en onkuysche woorden te spreken, gy moet aen u tonge het Rapier van het eeuwig vier steken, soo sult gy u quade gewoonde breken, en u quyt maken al u quade perten, en oude gebreken. Gy onregtveerdigen Koopman, die gewoon sijt met liegen en bedrigen veel goed, en geld te winnen, vreest u Siels verlies, en

gl

y fult u quade gewoonte overwinnen. Gy onkuyschen Roffiaen, die foo menige eerlijke Dogter tot en fc handelijken val hebt gebragt, peyft op Gods egtveerdige ftraf, vreeft de helfche pynen, en u onkuyfche begeerten fullen haeft verdwynen, jae gy ult eenen anderen menfch fchynen; gy obftinate fonaers wie gy fijt, die u felven nu foo langen tyd in ı boosheyd hebt verblijd, nemt het helfch torment voor een medicament, de vreefe van het helfch vier al u alle perten, en oude fonden doen uyt fweeten. Gy gulfigen menfch, die u fiel, en lichaem doet groot quaed, door den overdaed in fpys, en drank, telt een mes op u kele, dit is den raet van den Wyen man, *Satue cultrum in gutture tuo*; ftelt het fcherp weerd van den eeuwigen honger op u kele die de verdoemde moeten lyden, en gy fult u quade gewoonte laten van u kele alle dagen te fmeiren, en alle u goet te verteiren. Segt my eens gy dronkaert, al fijt gy foo feer tot den drank genegen, dat gy altyd met den bek in't nat fijt; is'tdat gy agterdenken hebt, dat in den Wyn fchuylt groot fenijn, fult gy den Wijn niet laten? de vrees van het Venijn fal u van den Wijn een walge doen krijgen. Segt my eens gy Roffiaen, is 't dat gy voor het bordeel een lat fiet laen, fult gy daer binnen gaen! al fijt gy nog foo feer tot d'onkuysheyd genegen, dat droef teeken fal u tegen houden: de vrees van de peft fal u houden uyt denHoeren-neft. Sult gy, wie gy fijt, om het venyn van de helfche pijn u quade gewoonte van flempen niet haeten, en laten! fult gy om de peft van den helfchen neft u quade gewoonte vanHoereren, encortiferen niet abandoneren? den H. Auguftinus heeft den helfchen fchroom gebruykt tot eenen fterken toom om fijnen wilden, en boofen wil tegen te houden: nogtans hy was door den vuylen lijm van een

 quade

quade gewoonte aen de sonden soo vast geplakt, da
hy van sijn selven getuygt: *Reformidabam quasi mor*
tem consuetudinis mutationem; ik schroomde, il
vreesde gelijk de dood de verandering van de ge
woonte, my dogte, dat ik eerder soude gestorven
als van gewoonte verandert hebben: maer ten lesten
door den helschen schroom heeft hy tegen de boos
heyd gekregen eenen sterken toom: en hy heeft de
wereltsche wellusten niet meer geagt als eenen droom
oft eenen snellen stroom; dit bekent hy selfs: *Quam*
suave mihi subito factum est, à suavitatibus nugarum
abstinere, & quas dimittere metus fuerat, tam di
misisse gaudium erat: hoe soet is het my terstond ge
weest, afstant te doen van de soetigheden der vergan
kelijke dingen, en die ik gevreest hadde te verlaten
heb ik met blyschap versoeyt, naer dat ik die haddever
laten. Dit geeft den H. Augustinus nog klaerder t
kennen. *Juramus & nos passim, habuimus vitian*
teterriman consuetudinem, & mortiferam: dico cha
ritati vestræ: exquo Deo servire coepimus, & quan
tum malum sit in periurio vidimus, timuimus vehe
menter, & veterosissimam consuetudinem timore fræ
navimus, het was my heel gemeijn te sweiren, en t
vloeken; ik hadde die vuylste, jae doodelijke gewoont
alderliefste ik segge u het regt uyt, maer soo haest i
God heb beginnen te dienen, en gesien heb hoe groot
quaed in vloeken, en sweiren was te vinden, ik he
eenen grooten schrik in 't lyf gekregen en door dien
schrik heb ik die oude, en quade gewoonte getoomt
en gestut. Door den schrik van de hel heeft den H
Augustinus de quade gewoonte verdreven; Ergo gy
moet bekennen. dat gy ook de quade gewoonte kon
ontwennen, is't dat gy met een vrees dikwils op de
helsche tormenten peyst, en al levende, en al be
vende met u gedagten naer de hel reyst; Ik mag dat
wel seggen om u te waerschouwen. Ne

Ne tibi Styx sit tædium, Sit tibi Styx remedium
Wilt gy niet sijn in d'helsche pyn!
Nemt d'helsche pyn tot medicyn.

Maer ist dat gy by dagen, en by nagten u hooft
et en kont stooren met soo sware gedagten, ist dat
y niet en kont op de helsche tormenten peysen; soo
eyst op de hemelsche genugten, dat gepeys sal de
ewoonte van u haest doen vlugten; heeft eenen rou-
en Soldaet, die een gewoonte had van noyt een
ropost te spreken sonder het selve met eenen vloek
e ladderen, sijn selven eenen geheelen dag van vloe-
en onthouden op hope van eenen gulden te verdie-
en, al hoe wel hy van andere Soldaten alle oogen-
likken gelastert wird; waerom en kont gy om den
euwigen loon soo veel niet doen; Ik seg dan regt uyt.

Ut vitetur consuetudo, Pensetur beatitudo.
Gy maekt u t' quaet haest ongewoon,
Als gy maer peyst op s' hemelsch loon.

Maer ist dat gy met dit bly gepeys u quade ge-
voonte nog niet en kont verdryven soo moet gy u sel-
en setten een boet, ist dat gy het selve quaet in een
naent, oft een jaer tyds nog eens doet; soo heeft
Laberlot dien kloeken *Bellator* sijn quade gewoonte
an vloeken, en sweiren overwonnen; soo hebben
vele den Brandewijn het Kaertspel, en het bordeel
gelaten om niet in boet te vallen van soo veel, oft soo
veel in de schotel van den armen te leggen; Ergo de
quade gewoonte kan wel overwonnen worden, als gy
vilt; maer gy moet u selven wat pramen, en ge-
welt doen. Hierom ik blyf by mijn besluyt.

In peccando si assuescis, A peccando non quiescis.
Als gy gewoonte krygt in't quaet,
Gy noyt u quaet doen rusten laet.

XXVI. SINNE-

XXVI. SINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen den BOER, *ende den* RUYTER, *en hier uyt leerende, dat wy een werk doen van groote volmaektheyd, als wy meer doen, dan wy moeten, als wy hun wel doen. dat ons leet doen, als wy ons schuldenaren de schulden quyt schellen, ist dat wy sien aenkomen, dat daer van geen betaling sal komen.*

Thesis: Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: demittet & vobis Pater vester cœlestis delicta vestra. *Antithesis*: Si autem non dimiseritis hominibus nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra, *Matth.* 6. ℣. 14. & 15.

Vergeefs

Vergeeft: u sal vergeven sijn,
Soo niet; gy brengt u in de pyn.

CLaes Faes had met den Strik in 't Bosch een Haes gevangen
Die had hy aen een Stok op sijnen Rug gehangen,
Hy droeg hem naer de Stad, om daer verkogt te sijn,
Hy schikt dan met dat gelt te koopen Brandewyn
Een Ruyter had den Haes al in den Neus gekregen,
Hy geeft het Peerd den Thoom, hy maekt heel korte wegen:
Hy agterhaelt den Boer, hy is den Boer te vals.
Hy trekt, eer Claes het voelt, den Haes van sijnen hals
Hy roept, terwyl hy loopt, segt wat den Haes moet gellen;
Ik sal u, volgt my naer, in Stad het Gelt gaen tellen,
Hier stond den Boer, en keek; want hy den Haes was quyt,
Hy hem niet volgen kan, mits hy te poste ryd.
Claes Faes van agter roept; myn Heer wat wilt gy loopen?
Den Haes is u gejont, ik wil hem niet verkoopen:
Blyft staen, en loopt niet weg, als oft gy waert een dief,
Hy u geschonken is, hy is tot u gerief.
Myn Heer, keert wederom, laet ons den Haes gaen smeiren.
Ik sal u houden vry, gy sult geen gelt verteiren,
Maer wat hy roept, oft niet, den Ruyter siet niet om.
Hy sprekt niet meer van gelt, maer is van lacchen stom.
Hy is, als eenen pijl uyt sijn gesigt gevlogen:
Den Boer word nog begekt, om dat hy is bedrogen,
Sy agten hem niet meer, als eenen houten Claes:
En roepen agter rug; gy hebt nog gelt, nog Haes.

Ridiculè hæc homines, nequeunt quæ vendere donant.

Als gy niet krygen kont u goet;
Soo schelt dat quyt met bly gemoet.
Quetst geenen dief, maer hebt hem lief.
En maekt daer van een eerlijk Man;
God u sijn schult betaelen sal:
Gy krygen sult daer voor den AL.

SEDELYKE LEERING.

Facis plus, quam est præceptum?
Facis Deo te acceptum.
Als gy iet doet meer, als gy moet,
God u bemind, als besten vrind.

Leere

Leert hier Cosmophile wereldsche Siel, de party van den sagtsinnigen, en milden Boer-spelen, als u imant komt bestelen; gy en moet hier niet beschaemt sijn van eenen Boer te leeren een werk van verduldigheyd, een werk van vromigheyd, een werk van volmaektheyd, een werk van eere: want hy heeft meer gedaen, als hy moest doen, hy en was niet gehouden dien gestolen Haes aen den Ruyter voor een gift te laten: evenwel om dien Ruyter in sijn conscientie te ontlasten van restitutie te moeten doen, soo heeft hy hem niet spytig, maer vlytig toegeroepen: *Myn Heer den Haes is u geschonken*: het stont den Boer vry desen Ruyter niet vry te laten, maer hem, en sijn regt te volgen. Hy hadde mogen roepen, *houd den dief*, nogtans hy roept, *den Haes is u gejont*, vaert daer wel mede, en in plaets van hem eenen steen naer het hooft te worpen, heeft hy hem eenen mijn Heer naer het hooft geworpen. Hier in heeft den Boer heel wel, en wijselijk gedaen; want hy heeft van den nood een deugt gemaekt, hy sag wel dat hy met desen Ruyter naer te loopen, met sijn hooft gelijk tegen den muer soude loopen: hierom blyft hy stil staen: hy sag wel, dat hy was sijnen Haes voor eeuwig quyt, en dat op den Ruyter niet en was te verhalen; hierom hy schelt hem die schult quyt, en hy en praemt hem niet om te betaelen. Het waer te wenschen dat vele menschen de wysheyd, en volmaektheyd van desen Boer wilden naer volgen, ik seg, wilden naer volgen: want sy en moeten die wysheyd, en volmaektheyd niet naervolgen; sy hebben daer in hunnen vryen wil te doen: het en is geen obligatie, het is geen gebod, en nimand is schuldig sijn schuldenaers quyt te schelden, maer het is eenen goeden raet, waer door gy dikwils kont doen veel goet, beletten veel quaed. Ik seg dikwils, en niet

altyd:

altyd : want het *kan* geschieden, dat gy veel goed kont doen, en veel quaet kont beletten met u schuldenaers tot betalinge te praemen. Te weten : als gy selfs om hun sout gebrek moeten lyden, oft in gebrek blyven van u crediteurs te betalen, als gy hun in de boosheyd soud styven, als gy soud sien, dat sy God met u gelt, oft goet te houden Gods geboden niet en souden onderhouden, dat sy met u gelt, ên goed souden schroffen, en broffen. Dan moet gy uyt u oogen sien : dan moet gy u schuldenaers praemen met regt, oft met minne, soo gy best fult konnen, om aen u de restitutie van gelt, oft goet te doen. Maer is't dat gy siet, dat gy niet en sult opdoen met al u toedoen, en dat gy goet gelt naer quaet gelt moet worpen, is't dat gy siet dat uwen schuldenaer stekt in groot verdriet, is't dat gy siet dat hy al u gelt en goed heeft opgeholpen, wat sijt gy met sijn meerder swarigheyd, en sijn Siel verlies beholpen? waerom wilt gy hem dan uyt het perijkel van de hel niet helpen? wilt gy hem de schult vergeven, gy kond maeken, dat hy uyt het perykel van de verdoemenis tot de hope van de saligheyd kan geraken, en gy doet een werk van groote liefde, en volmaektheyd, ist dat gy imand de schuld vrywillig quytschelt, die hy u uyt moetwilligheyd niet en wilt betalen, alhoewel hy u ligtelijk kan betalen : is hy moetwillig? sijt gy beleeft, en vergeeft hem die schuld om Gods wil God sal u die schult voor hem wel thien dobbel betalen, gy sult sijn schult op God verhalen, God selfs sal voor uwen schuldenaer instaen ; is't dat gy van hem niet en sijt voldaen, en u regt vrywillig, en uyt broederlijke liefde sijt af gegaen. Komt imant dan by u de party van desen Ruyter spelen komt, imant u geld, oft goed oft met behendgheyd gelijk eenen dief, oft met bedrog gelijk eenen banqueroetier

ker, oft met geweld gelijk eenen roover ontrek-ken. soo speelt de party van desen goeden Boer, die sijn gebueren niet en heeft op de been geroepen, die den horen niet en heeft doen blasen, die de Klok niet en heeft doen trekken, om soo wederom aen sijnen Haes te konnen geraken: maer hy heeft met goede oogen aengesien, dat den Ruyter met sijnen Haes ging doorloopen in plaets van hem te koopen, al wierd hy ook van sijn maets hier over begekt, en opgewekt om revens te nemen. Soo behoort gy ook te doen, dan soud gy een werk van groote verdien-sten doen, als gy versekert sijt, dat gy van uwen schuldenaer, van uwen bancqueroetier, van uwen Dief, oft van uwen roover niet een sier van u geld oft goet sult wederom krygen, het is dan van u niet Christelijk gedaen, is't dat gy uyt obstinaethyd hun van die schuld niet en wilt ontslaen, maer hun Con-scientie wilt beswaert houden, en hun in 't perykel laet steken van eeuwiglijk te vergaen. Gy en behoor-de dan niet uyt vraekgierigheyd te roepen: al sal ik van hem noyt eenen stuyver wederom krygen, hy en sal my evenwel soo verre niet krygen, dat ik hem nu, of ten eeuwigen dage eenen stuyver sal quyt schelden, is't dat gy soo spreekt, gy toont, dat in u geen Broederlijke liefde steekt, en gy verwekt God om ook soo met u te handelen, aen wie gy duysent-mael meer schuldig sijt, als uwen debiteur aen u is. Hoe kond gy dan met geruste Conscientie in uwen Pater noster lesen: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris vergeeft ons onse schulden, gelijk wy vergeven onse schuldenaren.* Al en wilt gy dan uwen debiteur de schuld niet quyt schelden: want dat en is geen gebod, dat en is geenen moet, gy moet hem de schuld niet quytschelden, is't dat gy niet en wilt, evenwel gy moet, en gy sijt

gehouden

gehouden hem die schult te vergeven, dat is te seggen, gy en moet hem geen quaet hert dragen, geen quaet wenschen, niet haten, al heeft hy tegen God en tegen u misdaen met een quade schult aen u te maken, oft u goed met finesse, en behendigheyd u af te halen. Ergo wilt gy, die debiteur van God in groote schulden sijt, dat God u die schulden sal vergeven; soo moet gy u schuldenaers de schulden in't hert vergeven, en niet qualijk met hun leven. Dit begeert God van u met dese woorden: *Dimittite, & dimittetur vobis, vergeeft, en u sal vergeven worden*; sijn begeerte is redelijk: want hy begeert dit alleen tot u siels profijt; daer-en-boven hy heeft selfs eerst voor gedaen, het gene hy van u begeert: en heeft hy niet geroepen; als hy niet alleen van sijn kleederen, maer ook van sijn eer, en leven wird berooft, *Pater, demitte illis, non enim sciunt, quid faciunt: Vader vergeeft het hun, want sy en weten niet wat sy doen.* Gy sult hier seggen; onsen Saligmaker heeft alsdan een Meester-stuk gedaen, en wie is soo kloek, die al kan naer doen wat hy heeft voor gedaen? voor eerst den H. Stephanus heeft als eenen kloeken Discipel dit Meester-stuk van God geleert en tot Gods eer naer geboetseert; hierom heeft hy ook terstont van sijnen Meester den hemelschen schat voor sijnen loon ontfangen: *Positus autem genibus, clamavit voce magnâ, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum: vallende op sijn knien heeft hy geroepen met een groote stem, seggende: Heere, en rekent hun dese sonde niet.* Noteert dese woorden: *Clamavit voce magna, hy heeft geroepen met een groote stem* om dat hy van sijn beulen soude gehoort worden, en, om dat hy hun in hun Conscintie niet en wilde beswaert laten; hy hadde hun wel alles konnen vergeven sonder een woord te spreken, en in sijn hert kon-

nen quyt schelden: maer dan soude hy nog sijn beulen, en quaet doenders in hun Conscientie belwaert gelaten hebben; sy souden *per Conscientiam erroneam* par abues niet beters geweten hebben, als dat sy nog schuldig waren om hier voor sijn afgenomen goed restitutie te doen, en hier naermaels voor sijn vergoten bloed straf, en boet te lyden; hierom heeft hy geroepen met een groote stem: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Heere en rekent hun dese sonde niet*, als oft hy wilde seggen: Heer ik vergeef het hun van mijnen kant, oversulkx ik bid u, dat gy het hun ook wilt vergeven, en ik bidde u met een groote stem, om dat sy souden hooren, en weten, dat sy in hun Conscientie voor soo veel het my aengaet geheel ontslagen sijn, en om dat sy niet en souden meynen dat sy aen my iet te voldoen verobligeert sijn; terwyl ik in mijn hert te voren hun alles heb vergeven, en quytgescholden. Ik en begeer dan niet, dat sy meijnen, dat sy my iet schuldig blyven: want ik en begeer niet, dat sy om dese meijning, oft dit abues in quaden staet blyven. Wat dunkt u wereldsche siel; en sou het ook niet behoorlijk sijn, dat gy u debiteurs, en quaetdoenders op dese manier soud' tracteren? gy en behoorde de schulden, en fouten hun niet alleen te vergeven, en quyt te schelden in u hert voor God, maer ook gy behoorde hun oft met geschrift, oft met den Mond daer van kennis te geven, om dat sy by gebrek van dees kennisse niet beters en weten, oft meynen, als dat sy in Conscientie nog gehouden sijn aen u oft restitutie, oft satisfactie te doen; daer en boven gy sijt dan oorsaek, dat sy geduriglijk sondigen *ex Conscientiâ erroneâ* by abues, om dat sy niet beters en weten, of en meijnen, als dat gy van hun nog moet voldaen,

en

en te vreden gestelt sijn; ten lesten gy sijt dan ook oorsaek, dat sy noyt, oft zelden gerust, maer dikwils vol agterdenken, en met een noodeloose sorgvuldigheyd gequelt sijn, en in'thert te vergeefs ontstelt sijn; want sy en weten, oft meynen niet beters, als dat sy nog moeten aen u voldoen, al hoe wel gy hun van alles tot alles in u hert nu hebt quyt gescholden; Ergo het is best gedaen, dat gy hun laet weten dat alle de schulden sijn gequeten, en alle de injurien sijn vergeten, dan sult gy uwen even naesten een dienstig, u selven een verdienstig, en God een aengenaem werk doen; soo niet! gy sult varen, gelijk dien onbermhertigen knegt, die sijnen mede knegt geen honderd Stuyvers heeft willen quyt schelden; al hoe wel hem van sijnen Heer tien duysent Talenten waren quyt gescholden. t'Is waer dien knegt en was niet gehouden sijnen mede knegt die hondert stuyvers quyt te schelden; evenwel sijnen Heer; door desen word God verstaen, heeft dit soo qualijk genomen, dat hy hem de tien duysent talenten tot den lesten stuyver heeft doen betalen, al hoe wel hy hem eerst die groote schult had quytgescholden en sy sou quyt gescholden gebleven hebben; had hy aen synen medeknegt soo onbermhertig niet geweest. Gy sult hier seggen: door dese schulden moeten verstaen worden de affronten, de injurien, de lasteringen, die u imant aen doet, niet de schade, die u imant doet in u landen, en panden, in u meubelen, in u gelt, en goet. Ik beken dat ook; maer even wel hier word naer de Letter van gelt schulden gesproken, en ten is niet inconvenient, oft ongevoeglijk dat dees Schriftuer plaets hier naer de letter tot ons propost word genomen, Ergo uyt dees Schriftuer plaets kan geprobeert worden, dat gy ook de schulden in geld, en goed, in landen, en panden behoort

hoort quyt te schelden, ist dat gy gelijk desen onbermhertigen knegt niet qualijk wilt vaeren, en vallen in Gods straffe handen, die u tot den lesten stuyver sal af panden, die de minste sonde niet en sal vergeven, maer u daer van een scherpe rekening sal doen geven, soo dat gy sult schudden, en beven als gy sult gekomen sijn tot het eynde van u leven, en het begin van d'ongelukkige eeuwigheyd. Hier uyt volgt nu dat gy behoorde te seggen ergo t' is best gedaen, dat ik mijnen debiteur ontslaen, om wel met God te staen, en van hem om mijn groote sonden niet in den helschen kerker gearresteert te worden voor alle eeuwigheyd; ik mag wel wat meer doen, als ik moet doen om soo voor mijn sonden te voldoen, en om mijn selven meer deugt te doen. Jae soo behoort gy te spreken, en soo behoort gy ook te doen, want dan sult gy u selven meer deugt doen dan oft gy uwen debiteur in den Kerker had gesteken om u selven over sijn quade betaling te vreken. Dit bevestigt Isidorius met dese gelijkenis: genomen daer is eenen seer milden Koning, oft Prins, die vele en groote debiteurs heeft: ondertusschen hy soekt een eynde te maken van alle de schulden, hy soekt, dat soo wel de schulden gequeten worden, die sy hem moeten als die sy aen malkanderen moeten betalen hierom hy laet een placcaet uyt gaen, dat hy alle sijn debiteurs ten vollen perdonneert, en quijtscheld alle hun schulden, ist dat sy aen malkanderen soo wel de groote, als klijne schulden quijtschelden; soo nogtans dat hy nimand wilt perdonneren, oft sijne schulden quytschelden? ten sy hy eenen, oft meer debiteurs heeft, aen wie hy soo wel de groote, als klyne schulden heeft quyt gescholden. Met een woord, heeft hy geen debiteurs, aen wie hy de schulden kan quijt

uijt schelden, soo en konnen hem ook sijn schulden niet quijt gescholden worden; ergo om van den Koning perdon, en quijtscheldig te krijgen, hy moet selfs eerst eenen, oft meer debiteurs hebben, en aen de selve alle hun schulden quijtschelden; die geen debiteurs en hebben, en hebben geen kans, om van hun schulden ontslagen te worden. Wie en sou in dit geval niet wenschen om vele debiteurs te hebben, en hun de schulden quijt te schelden! want het Placcaet wijst uyt, dat dien persoon aen den Koning sonder eenig remis moet volle satisfactie doen, is't dat hy niet eenen debiteur heeft aen de welke hy quijtscheldinge kan doen. Hoort nu de woorden van S. Isidorus: *At hæc ipsa est lex cœlestis Patris, qui etiam cupiens habere occasionem ignoscendi, permittit offensiones inter homines accidere, ut omnes debitores aliquos habeamus, quibus remittendum sit, ut possit ipse ita maxima nobis remittere debita, quæ illi debemus. Dit is ook het Placcaert, oft d'ordonnantie van den hemelschen Vader, hy wilt ook een occasie hebben om u schulden quyt te schelden; hierom hy laet toe, dat de menschen aen malkanderen schulden maken, hy laet toe, dat wy malkanderen offenserederen, om malkanderen te perdonneren, en de schulden quyt te schelden; en als hy siet, dat wy malkanderen met goede oogen aensien, en niet brengen in leed, oft verdriet, hy schelt ons alle, de schulden quyt*, en hy en begeert van ons niet een Mijt: met een woord, ist dat wy willen met God wel staen, wy en moeten met onsen even-naesten niet qualijk staen, ist dat wy willen, dat God niet meer op ons en heeft te pretenderen, wy en moeten op onsen even-naesten ook niet pretenderen, oft hem op groote kosten brengen met procederen uijt haet, en vraekgierigheijd: want al en doet gy dan geen werk tegen de regtveerdigheijd, gy doet dan

evenwel een werk tegen de Broederlijke liefde principael als uwen debiteur kael is, oft als op hem klijn verhael is: volgens het oud spreekword, daer niet en is, verlieft den Heer sijn regt. Dit werk van Broederlijke liefde heeft den H Romualdus treffelijk uyt gewerkt:gy kont hier aen eenen patroon nemen, om naer te werken, als gy in uwen even-naestens onregtveerdigheyd in sijnen handel, en wandel sult merken; niet te min gy moet wel toe sien van hem in de boosheyd door u goetheyd niet te sterken by Exempel, heeft u imant een rapier af genomen om sijn selven uyt raserny, oft om een ander uyt moetwilligheyd daer mede te quetsen, gy en meugt hem dat gestolen rapier niet geven, oft laten houden, maer gy sijt gehouden syn hem dat schadelijk instrument met alle mogelijk gewelt uyt sijn handen te ontweldigen om dan te komen tot ons propost, desen H. Man doende eens een salige vermaning aen sijne Medebroeders op eenen Solemnelen Feestdag, soo heeft hy brekende sijn propost geroepen:haest u Broeders, en gaet henen naer de Cel van Broeder Gregorius, daer sult gy eenen dief vinden, die door den muer wilt breken: sy dese commande gehoort hebbende sijn daer henen gegaen, sy hebben den dief verrast, en opgedaen; daer en tusschen sy geven hem een heftig vermaen over sijn stout bestaen van sijn handen aen Kloosterlijke goederen te steken. Ten lesten sy brengen hem by den H. Romualdus om van hem naer loon gestraft te worden, en sy vragen hem, hoe hy het best met desen Klooster-dief sal maken: hier op heeft den H. Man met een soet aerdigheyd geantwoord; wel vrinden ik en weet het selfs niet, wat ik met desen gast sal maken. Ist dat wy hem de oogen uijt rukken, soo en sal hy daer naer niet meer sien; ist dat wy hem de handen afkappen,

ppen, soo en sal hy daer naer niet meer arbeijden hier door sal hy misschien van honger vergaen; dat wy hem de beenen af setten, soo en sal hy et meer konnen gaen. Wat dan met hem gedaen! oor eerst leijt hem in de gasten-kamer set hem spijs drank voor, tracteert, en regeleert hem wel. ndertusschen ik sal my bepeijsen hoe ik het met de- gast sal maken, en hoe het met hem sal afloopen: verfekert, dat hy sijn selven niet met geld sal vry opeu. De Religieusen hebben het commande van nnen Oversten volbragt, en daer naer hebben sy sen gast wel getracteert wederom by hem gebragt et beters meijnende als dat den dief uijt last van den Romualdus voor eenigen tijd soude gekerkert, en st geset worden te Water, en te Brood; maer hun eijning is heel anders uijt gevalien; want den H. omualdus heeft hem eerst een minnelijke reprimen- gegeven, en vermaent, dat hy hem niet meer tot andaleuse divery maer tot een eerlijk hantwerk de begeven, om eerlijk, en deugdelijk te kon- leven, en daer naer heeft hy hem als een eerlijk n met vrede naer huijs laten gaen. Het waer te nschen Cosmophile, Wereldsche Siel, dat gy k den geest van den H. Romualdus hadde, als eenen vyant, oft debiteur hebt: dan is het tijd, en hebt gy gelegentheijd om te toonen, dat gy een om, een hertelijk, jae volmaekt Man sijt; want n kont gy meer doen, als u van God geboden is oen, dan kont gy imant met broederlijke liefde voor- men, den welken gy sout konnen schade, en schande doen met u geregtigheijd te vervolgen: maer ik ho- dat gy den besten weg sult inslaen, die u desen Boer eft getoont, dan sult gy van God ten hoogsten wor- geloont, die ook sijn vijanden heeft wel gedaen, verschoont; Ik seg dan.

Si

Si quis tua aufert bona, Ne sit fur, hæc ipsi dona;
Si dimittis hunc intactum, Nobilem fecisti actum.

Als eenen gast u goet aentast,
Maekt hem niet uyt als dief, of guyt,
Laet gy hem ongebindert gaen,
Gy hebt een vrome daet gedaen.

f Want gy hebt meer gedaen, als gy schuldig waert te doen, hierom sal God ook voor u overtollig goed werk eenen overtolligen loon geven, en gy sult sijnen besten vrind sijn hier, en hier namaels; Ik blijf dan by mijn besluijt.

Si plus facis, quam præceptum,
Facis Deo te acceptum,
Et te efficis perfectum.

Als gy iet doet Meer, als gy moet;
God u bemint Als besten vrind,
En gy u maekt Geheel volmaekt.

XXVII. SINNE-

XXVII. ZINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen den Vos, *en den* Wyngaert, *en hier uyt leerende, dat men sonder behoorelyke qualiteyten te hebben naer geen Ampten en mag staen, en dat men sonder goede werken te doen de Druyven van de Hemelsche wellusten niet en sal op doen.*

Thesis : Quid hic statis tota die otiosi?
Antithesis : Ite & vos in vineam meam. *Matth.* 20. ℣. 6. & 8.

Hoe komt dat gy hier ledig staet;
En in myn Wyngaert niet en gaet,

VOs in den rijken Herſt had Verkens dorſt gekregen:
Den honger quelt den Vos, hy ſpys ſoekt op de wegen,
Ten leſten hy een Hoef ſiet by een Wyngaert ſtaen,
Maer hy word boos en droef: want hy kan daer niet aen.
Den Wyngaert ſtaet te hoog, hy kan daer op niet klimmen,
Hierom hy word geſtoort, en hy begint te grimmen:
Maer t' grimmen helpt hem niet, de Druyven hangen vaſt,
Den Wyngaert op 't gegrim van Vos niet eens en paſt.
Den Vos ſprekt Wyngaert aen hy wilt wat neder bukken.
Dan kan ik met gemak u malſche Druyven plukken,
U Druyven ſoo ik hoor, ſijn ſoet als Hypokras,
Maer ſy ſtaen my ſoo hoog, dat is den vuylſten bras.
Ik bid u, laet voor my wat Druyven neder ryſen,
Ik ſal u by den Leeuw tot aen den Hemel pryſen.
Ik maken ſal dat Leeuw komt koopen uwen Wyn,
Dan ſult gy tot u eer op Konings tafel ſijn.
Den Leeuw heeft om een proef, my hier, en daer geſonden.
Ik wil niet ſoeken meer, ik heb den puijk gevonden.
Een proefken ik verſoek, wilt gy verkooper ſijn,
En ſijt niet ſtuer, of trots, laet proeven eerſt u Wyn.
Den Wyngaert roept hier op, wilt gy mijn Druyven ſmaken,
Soo moet gy langx den Muer by my met moeyt geraken.
Ik wil daer voor geen geld, de Druyven gy betaelt,
Als gy die met geklim van boven neder haelt.
Als dit den Vos aenhoort, hy regt ſig op ſijn pooten,
Hy reykt, hy klimt, hy ſpringt, maer hy heeft ſig geſtooten
Soo dat hy roept van ſpyt, t'en is niet om den muer,
Dat ik u Druyven laet, u Druyven ſijn te ſuer.
Als Vos dit had geſeyt, hy henen gaet ſijn wegen,
Hy had geen Druyven ſap, maer leet, en ſweet gekregen.
Den Wyngaert riep hem naer, laet gy de Druyven ſtaen?
De Druyven ſijn niet ſuer, maer gy kond daer niet aen.

Conſuevēre homines eventu, ſi qua ſiniſtro,
Vota cadunt, iis ſeſe alienos velle videri.

Als imant iet verſoekt, dat hy niet krygen kan,
Hy dan die ſack vervloekt, en hy hout daer niet van
Soo ook men ſiet Jan Rap veel loopen ſweeten hygen,
Oft om een wetenſchap, oft om een ampt te krygen;
Maer als de ſaek miſlukt, dan roept hy gram en ſtuer:
Waerom de Druyſ geplukt? de Druyſ is my te ſuer.

Si, quod cupis, non præhendis,
Spernis hoc, & vilipendis.
Als gy niet krygt, dat gy begeert,
Gy dat misagt, t' schynt u niet weert.

Leert hier Cosmophile Wereldsche Siel niet de party van den vaddigen Vos spelen: wilt gy Druyven van wetenschap, van konsten, en van ampten plukken, gy en moet u geenen arbeyt ontsien, gy moet klimmen, gy en moet niet staen gapen, oft lang blijven slapen, maer gy moet vroeg, en laet wel studeren, oft anders de saek sal mislukken, gy en sult gelijk den Vos niet opdoen, want gy ontsiet u arbeyt te doen. Hier mede en wil ik niet seggen, dat gy u selven tot wetenschappen moet begeven om tot groote ampten te worden verheven, dat en wil ik niet seggen: want gy en moet naer de wetenschappen niet tragten om eergierig door de wetenschappen te worden, maer ik wil alleen seggen, dat gy noyt sult bequaem sijn, oft verdienen tot hooge ampten gepromoveert te worden, ten sy dat gy eerst arbeyt om wel geleert te worden, want die wel geleert sijn verdienen geëert te sijn; maer die hun den arbeyt ontsien van geleerde Boeken in te sien, die en verdienen niet by de menschen te sijn gesien, oft op het rood kussen in den Magistraet, en in den Raet te sitten. Dit geeft den Poëet ook te kennen:

Dulcia non meruit, qui non gustavit amara.
Die 't suer in 't eerst niet heeft begeert,
En is daer naer het soet niet weert.

Maer hoe veel gemakkelijke Jannen en sijnder niet te vinden, die aen de soete Druyven van ampten, en beneficien sonder geleertheyd soeken te geraken, met te loopen, met te bidden, met goede vrinden op te maken, maer het mislukt hun: want die Druy-

ven ſtaen hun te hoog, en ſy konnen met hun verſtand, oft geleertheyd ſoo hoog niet klimmen, hierom ſy moeten daer op ſtaen kyken, terwyl een ander, die van meerder meriten, en hooger geleertheyd is, daer mede gaet ſtryken, maer ſy toonen dan dat ſy groote ſotten ſijn: want ſy laten hun voorſtaen, dat ſy hunnen grooten honger en dorſt ſullen verſlaen dat ſy hun ſullen vrolijk maken; is't dat ſy aen de ſoete Druyven van eer, van ampten, van beneficien geraken: maer de eer, de ampten, de beneficien ſijn aen vele menſchen gelijk de Druijven heel ongeſont, de Druijven veroorſaken den loop ſoo ook de Druijven van eer, van ampten, en beneficien, als gy die gelijk de Druijven met de kinderen te gulſig, en ſonder agterdenken gebruijkt, ſijn oorſaek, dat gy op den loop en ſwier geraekt, ſyn oorſaek dat alle u goede werken u ontloopen ſijn oorſaek, dat gy ten leſten naer een lange ſwarigheyd en onruſt geleden te hebben, naer ſiel, en lichaem ellendig moet ſterven, en in de hel loopen; Ik mag dan wel ſeggen,

Mutat mores, & delirat,
Ad honores qui aſpirat,
Si ineptus hos acquirat.

Hy houd geen maet, hy is niet wys,
Die naer eer ſtaet, al is 't een Lys.
En Gierſt, oft Gort niet kent uyt Rys.

Daerenboven hy is bot, om dat hy ſijn ſelven in't perijkel ſtelt van uyt gelacchen te worden, als hy tot ſijn verſoek, oft wenſch niet en kan geraken, want dan krijgt hy in plaets van eer, en ſtaet twee roode kaken, dan word hy begekt gelijk den Vos die de Druijven wilde eten ſonder op den Wijngaerd te konnen klimmen gelijk de Simmen, oft daer op te konnen klaefferen gelijk de Ratten, en Katten. Maer hy ſpelt dan ſeer wel in dit geval de partij van den

verduldigen

erduldigen Vos: want als hy de saek mislukt siet, an en moet hy dat ampt niet agten, waer naer hy : voren gelijk eenen beslijkten Hond heeft geloopen an moet hy roepen; ik ben bly dat ik dat ampt niet n heb verkregen: want daer is siel verlies in gelegen; e Druyven van eer, en staet sijn my te suer, sy sijn ny geheel tegen, want sy souden my suer opkomen: k ben bly, dat een ander voor my dien swaren last p sijnen hals heeft genomen, en dat ik te laet ben ekomen, t'is te vreesen dat hy daer onder sal beswy- en oft daer mede sal staen kijken; ik ben nu ver- kert dat het God soo geschikt heeft, dat dit ampt ny niet salig, of verdienstig, en mijnen even nae- en niet dienstig en soude geweest hebben, oversulkx : sal van den nood een deugt maken; en ik sal met Gods wil my wel te vreden houden, nu het niet an- ers en kan sijn, en ik en wil niet eens mismoedig, aer blymoedig, en ootmoedig sijn. Jae soo moet y spreken, en gy en moet niet in mismoedigheyd allen, al is de saek naer uwen sin, en wensch niet el uyt gevallen; Ik seg dan.

Als 't niet geschiet gelijk gy wilt,
Gy doet seer wel, dat gy u stilt.

BY-HANGSEL.

hesis: Non omnis, qui dicit mihi: Domine; Domine; intrabit in regnum cœlorum.

ntithesis: Sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœ- lorum. *Matth.* 7. V. 21.

Men Gods Rijk niet krygt met seggen,
Heer, ô Heer geeft ons u Rijk,
Maer met d' hand aen 't werk te leggen,
t' Is te krygen door practijk.

Leert hier ook Cosmophile Wereldsche Siel dat t niet genoeg is, dat gy gekomen sijt door Gods ge- nade

nade tot den Wyngaert van de H. Kerk, om de soete Druyven van de Hemelsche genugten te genieten, die Druyven staen te hoog gy en kont daer niet aen geraken, ist dat gy niet en wilt klimmen op de leeder ten minsten van 15. Sporten, ist dat gy God boven al, en uwen naesten gelijk u selven niet en wilt beminnen, ist dat gy ten minsten de thien Geboden van God, en de vyf geboden van de H. Kerk niet en wilt onderhouden. De H. Kerk is den Wyngaert des Heere; op dien Wijngaerd sijn Druyven van saligheyd, en Heyligheyd te plukken: maer ist dat gy de party van desen Vos wilt spelen, de saek en sal u noyt gelukken, ist dat gy geen goede werken wilt doen, gy en sult niet opdoen? het en is met bidden, met smeeken en met vleyen niet te doen, gelijk den Vos heeft gedaen, maer gy moet de hand aen het werk slaen, gy moet selfs met u handen, dat is met u goede werken de Druyven van de Hemelsche wellusten af plukken: en peyst niet, dat u die Druyven al gapende, en slapende sullen in denMond vallen: de Druijven en vallen niet van selfs af, maer sy moeten met handen geplukt worden;andere vrugten, als Appelen, Peiren, Noten, Pruymen, Krieken, ende soo voorts, vallen ligtelijk af door wint, of quaet weder, maer de Druijven en willen soo ligtelijk niet schuijven, die hangen vast, al worden sy van harde winden aengetast; soo ook, de Druijven van de Hemelsche wellusten en sullen u van selfs niet by komen, gy moet die met geweld af rukken, gy moet die met u handen, dat is met u goede werken af plukken; Dit getuygt God selfs; *het rijk der Hemelen lyd geweld, en de geweldige nemen dat in*: door dit geweld worden de goede werken verstaen; ergo men mag niet ledig staen, maer men moet de hand aen 't werk slaen, want het is een gemeyn

spreek-

preek-woord;het geluk en komt nimand na geloo-
en ; maer men moet het gaen soeken:Daerenboven
et is van outs geseyd ; wat heeft men sonder arbeyt?
De wilt gy dan de Hemelsche genugten sonder ar-
eyd genieten ? maer alsmen de waerheyd wilt spre-
n, de Hemelsche genugten sijn met soo klynen ar-
eyt te krygen, dat men dien arbeijd voor geenen
beijd moet rekenen ten opsigt van den loon, die
oor dien kleijnen arbeijd gehaelt word ; Dit getuygt
n H. Apostel Paulus:*al ons lijden,en strijden en is niet
eerdig het eeuwig verblyden* ; Ergo ist dat gy van de
ruyven der Hemelsche wellusten wi't eten, gy moet
geen moeijt ontsien, dit getuijgt wederom den H.
postel Paulus, *Qui non laborat, non manducet* :
*ie niet en werkt, word niet versterkt, die niet en doet
ord niet gevoed* ; alhoewel dit naer de letter van
haemelijke werken te verstaen is om het lichaem
versterken, en te voeden, evenwel het kan ook
n de goede werken worden verstaen, waer door
siel moet versterkt, en gevoed worden. Gy en
oet dan niet seggen, gelijk den Vos, de Druyven
n de Hemnlsche wellusten sijn my te suer, als oft
daer mede wilde seggen ; ik moet al te sueren
beijd doen om aen de Druijven van de Hemelsche
ellusten te geraken : want de waerheyd selfs maekt
logenagtig;*mijn jok is soet,en mijnen last is ligt*; Dit
eeft David van sijn selven ook aen God bekent,*Viam
andatorum tuorum cucurri, Heere ik heb door den
eg van u geboden geloopen*,ik en heb daer geen groo-
swarigheyd,maer groot contentement in gevonden
er uyt volgt nu, Ergo daer en moet niet alleen ge-
den ; maer ook geleden en gestreden sijn, is 't dat
wilt voor eeuwig in vreden sijn:Ik seg tot besluyt.

Niet gy die roept, maer gy die doet,
Verkrygen sult het Hemelsch goed.

XXVIII. SINNE-

XXVIII. ZINNE-BELD,

Vertoonende den handel tusschen de RAEF , *en het* SERPENT , *en hier uyt leerende , dat men met een ander te bestelen , en schade te doen , sijn selven niet en sal ryk maken , maer meer leed , en schaede , als profijt sal doen.*

Thesis : Non placeat tibi injuria injustorum.
Eccl. 9. ℣. 17.
Antithesis : Dominus aversatur omnem injustitiam.
Deut. 25. ℣. 16.

Doet nimand onregt in sijn goed ,
Want gy doet tegen Gods gemoed.

DE Raef in 't open Veld t' Serpent sag liggen slapen ,
Terwyl sy vloog om spys voor hongers nood te raeven
Sy siet de kans heel schoon , sy vliegt op het Serpent ,
En heeft haer scherpen Bek diep in 't Serpent geprent.

t'Serpent

'Serpent strakx wakker word, en heeft sig om gevrongen,
Soo dat de Raef is vast, al maekt sy kromme sprongen:
Al doet sy tegenweer, t' Serpent is haer te gouw,
Sy word soo hard geperst, dat sy word blauw, en flauw.
'Serpent riep haer nog toe: soo moet gy ook al vaeren.
Die door een loosen trek een ander wilt beswaren,
Siet hier u bot bedryf; een wel gewapent Man,
Al is hy vast in 't slaep, haest wakker worden kan.
Dan sijt gy in gevaer, dan sal hy u niet spaeren,
En daer gy soekt profijt, daer sult gy qualijk vaeren.
Ten is niet al geluk, dat gy agt voor geluk,
Daer gy soekt groot geluk, daer vind gy grooten druk.
De Raef hoort dit al aen, en heeft voor t' lest gesproken.
Eylaes? mijn stout bestaen word met de dood gevroken,
My dogt, dat ik aen u gevonden had een schat,
Maer ik mijn selven heb gevangen als een Rat.
Gy waert my als het Spek, daer door ben ik bedrogen,
Ik heb verlies uyt winst, druk uyt geluk gesogen,
Hierom leert uyt myn straf, noyt iet te stout bestaen,
Want daer gy voordeel hopt, daer komt u schade aen.

Infausta multis sunt sua ipsorum lucra.
,,Aen veel t' geluk, ,,Is last, en druk
,,Dat men oft winst, oft voordeel agt,
,,Heeft dikwils schaede voortsgebragt.

SEDELYKE LEERING.

Ubi speras pinguem sortem,
Ibi paras tibi mortem.
Daer gy u hopt te maeken rijk
Daer maekt gy u bereyt u lijk.

Leert hier Cosmophile, Wereldsche Siel, niet de party van de diefagtige Raef spelen: want het en is niet al winst, dat gy winst rekent. Gy meijnt, dat gy sult rijk, en gelukkig sijn, ist dat gy met loosheyd, en bedrog aen imants goed kont geraeken; maer gy word in u meijning bedrogen: want als gy door kromme wegen aen imants goet geraekt, dan speelt gy de party van dees gierige Raef, dan is u het

onregtveerdig goet, gelijk dit Serpent aen de Raef, dan haelt gy armoede, daer gy rijkdom, meijnde te halen, dan vind gy schande, daer gy eer meijnde te vinden, dan siet gy droefheyd, daer gy vreugt meijnde te sien, dan ontfangt gy de dood, daer gy het leven meijnde te ontfangen. Dit getuygt den Wysen man *die door liegen en bedriegen rijkdom, en geluk soekt, soekt niet anders, als ydelheyd, en sijn dood.* Den geleerden Cornelius à Lapide schryvende op dese plaets, segt, dat door liegen, en bedriegen rijkdom, en geluk soeken voor eerst de onregtveerdige Regters die door het gelt gecorrompeert sijnde een onregtveerdig vonnis stryken, de valsche getuygen voor gelt verkoopen, de Advocaten die een onregtveerdig proces al wetens en willens voor staen om rijkelijk en wel geloont te worden, de Koopmans, die liegen en seggen dat de Koopmanschap soo goet soo kostelijk, en soo swaer sijn, en voor de selve hierom te hooger prys krygen, de Pluym strijkers die met vleijen, en liegen groot geld van Potentaten en rijke menschen weten te schraffelen, de Alchimisten die aen andere menschen goude bergen beloven, en die als sy veel geld met behendigheyd hier, en daer hebben geprospereert, gaen weg loopen, gelijk eertijds eenen Visen Griek in Italien heeft gedaen, die gevlugt sijnde in Beyerland, aen den Hertog overgedragen sijnde hierom door sijn commande aen de Galg is op geknoopt, met een word alle de gasten die door onbehoorelijke middelen oft inventien aen geld weten te geraken: *aen alle dese gasten is het onregtveerdig goet als een strop, oft keten tot de dood, als sy hun bedrog ontdekt sijnde gelijk Falsarisschen en dieven met de tydelijke dood gestraft worden van den Regter, en met de eeuwige van God:* het goed, dat sy met bedrog hebben genomen, en waerom sy duysent-

:nt-mael door hunnen hals hebben gelogen, sal hun
enen als een strop om hunnen hals, sy en sullen niet
en hair beter vaeren, als de Patrysen, de Haesen,
e Beiren, en de Wolven, die met loosheyd, en
elijk met bedrog groote schade doen op het Land
n de vrugten. want sy worden ten lesten al gejaegt
gevangen. Peyst ook eens, hoe de Sielen van de
evneedige, van de valsche getuygen, van de Fal-
risschen, van de onregtveerdige Koopmans in de
l gevangen sijnde moeten gepynigt worden, als sy
n, dat sy om wat slegt, en ydel goet het eeuwig
het kostelijkste goed hebben verloren en in eenen
uwig brandenden Kerker moeten gepakt sijn; Ik
ag dan wel seggen.

Opes congregas injustas?
In his tandem mortem gustas.
Gy onregtveerdig goet vergaerd!
Op t' lest gy daer niet wel af vaert.

En laet u dan niet voorstaen, dat gy het al sult
wonnen hebben, als gy veel onregtveerdig goet
t gewonnen hebben: want het is niet al geluk, en
ofijt, dat gy voor geluk, en profijt rekent; het
n ook voor een spreek-woord dienen.

•Malè parta dilabuntur,
Fures furcam consequuntur.
t' Gestolen goet gedyd noyt wel,
Het helpt den Dief aen Galg, en Hel.

Dit is het geluk, en het profijt van het onregtveer-
goet, maer nimand en kan sig van dat geluk,
profijt bedanken, waer door hy sijn siel, sijn re-
atie, en sijn saligheyd moet verliesen; Ik seg dan
t uyt:

Fraudulenter opes haustæ: Fraudulento sunt infaustæ.
Die met bedrog geraekt aen goet,
Dat goet hem niet veel goed en doet.

Dit is ook de leering van den Wysen man, *de ge-*

stolen, de geroofde, en met bedrog gewonnen goederen sullen de onregtveerdige, en goddeloose, menschen neder, en ten onder trekken; al oft hy wilde seggen, *de geroofde goederen, die de goddeloose, en onregtveerdige menschen op eenen hoogen rijkdom van magt, en van staet hebben gebragt, de selve sullen hun daer naer gelijk een vuyl, en swaer gewigt van boven neder trekken, sy sullen de rijken tot decadentie brengen, de magtige de magt benemen, en d hooge vernederen*: hierom ik en kan het onregtveerdig goet niet beter vergelijken, als by een Leeder, die de menschen eerst om hoog, daer naer beneden brengt en dikwils hals, en been doet breken: Jae God schikt het soo, dat sy om het onregtveerdig goed ook van het regtveerdig goed t'samen berooft worden en ten lesten van het eeuwig goed. ô Slegte halsen? sy en doen dan niet een hair beter, als Esau dien grooten botterik heeft tot sijn groot leet sijn Vaderlijk erfgoet voor een Schotel Pap verkogt, en sijn selven in groot lyden gebrogt ist dat gy ook onregtveerdig goed besit, soo mag ik u by den botten Esau vergelijken, en van u seggen.

Sicut Esau vendis stulte, Jus cœlestium pro pulte.

Gy geest als Esau bot, en slegt,
Voor s' werelds goet, het hemelsch regt.

Jae soo slegt, en soo bot sijt gy: want als gy meynt en daer gy meynt u selven groot profijt te doen, dan doet gy, en daer doet gy u selven groote schade soo naer siel, als naer lichaem. Hoe dikwils en segt gy, oft peyst gy niet; ik sal mijn selven groot profijt doen met dien Man groote schade te doen; sijn ongeluk sal mijn geluk sijn, sijnen ondergang sal mijn verheffing sijn, sijn dood sal mijn leven sijn, maer door Gods bestier u gepeys valt anders uyt, en Gods regtveerdigheyd schikt het soo, dat niet alleen het onregtveerdig

eerdig, maer ook het regtveerdig goet door u vingeren druypt, en dat gy geheel tot decadentie komt. Want het regtveerdig goed is gelijk goet, en gesont bloet, en het onregtveerdig goed is gelijk quaet, en ongesont bloed; maer het quaed bloed van eenen sieken mensch, naer d'opinie van vele, en kan niet af gelaten worden sonder dat daer al goed bloed onder loopt, soo gaet het ook met eenen onregtveerdigen mensch, hy heeft overtollig quaed bloed van onregtveerdig goed, dat beswaert, en bederft sijn siel; den opperſten Medecijn nemt hem dat af, om sijn siel gesont te maken, maer dat loopt ook al onder het goed bloed van regtveerdig goed, hy word het een met het ander quijt door de goddelijke regtveerdigheyd: want hy en verdient niet het regtveerdig goed te behouden, die sijn selven daer mede niet te vreden heeft gehouden, maer uyt gierigheyd het onregtveerdig goet nog daer by tot beswaernis, en ongesontheyd van sijn siel heeft ingeslikt: Ergo de leering van den wyseman is niet als te waer. *De gestolen, en onregtveerdige goederen sullen hun meesters leed en schaede doen*: *de* 70. Uytleggers lesen, de gestolen goederen en sijn aen de onregtveerdige, en goddeloose menschen niet anders, als verlies en schade: want sy sullen by hun logeren gelijk passanten by eenen quaden weert oft gelijk goede knegten by eenen gierigen, en quaden meester, de passanten en blyven by eenen quaden weert niet, sy hebben daer geenen duer, maer trekken terstont op, en gaen soo lang, tot dat sy in hun Vaderland sijn, en daer blyven sy: de knegten en blijven ook niet by quade, en gierige meesters, maer sy verhuysen soo lang, tot dat sy eenen goeden, en milden meester krygen, daer blyven sy, en daer beklyven sy: soo gaet het ook met de onregtveerdige goederen,

ren, ſy en behouden geenen ſtant, ſy geraken van d'een hand in d'ander, en ſy worden ſoo lang verſammelt, en verſukkelt tot dat ſy by eenen regtveerdigen, en bermhertigen meeſter komen, daer blyven ſy by, en daer worden ſy vermenigvuldigt: Ik mag dan wel ſeggen, en beſluyten:

Quod inique eſt congeſtum,
Nulli umquam parit quæſtum.

Wat men niet krygt met regt fatſoen,
Aen nimand oyt gewin ſal doen.

XXIX. SINNE-

XXIX. SINNE-BELD.

Vertoonende den handel tusschen de SWAEN, *en den* COK, *en hier uyt leerende dat men onsen vyant niet met harde, maer met soete woorden kan verwilligen, en op onsen kant krygen.*

Thesis: Responsio mollis frangit iram.
Antithesis: Sermo durus suscitat furorum *Prov.* 15.
Met minsaem te spreken, Kan men gramschap breken.
Maer een hart woord, Dees meer verstoort

EEn Heer houd gastery, hy doet de vrinden nooden,
En hy belast den Kok de Vetste Gans te dooden.
Den Kok loopt na het Kot, hy pakt in't duyster aen,
Om dat hy haestig is, voor Gans de mager Swaen.
De Swaen en siet geen kans om desen dans t'ontspringen;
Sy stelt haer tot de dood. en sy begint te singen:
Het is van ouds geloost, dat altijd singt de Swaen,
Als sy haer droevig lot, haer dood voelt komen aen,

Ik heb my, roept den Kok, aen u geheel misgrepen,
Dat gy geswegen had, gy waert al dood genepen:
Den sang heeft u bevrijd, ik dooden moet de Gans,
Gy hebt met uwen sang ontsprongen desen dans.
Ik heb gevat verkeert, ik u niet dood sal steken,
Gy hier u leven houd, om dat gy schoon kont spreken,
Ik soek de Gans, geen Swaen, gy kont vry henen gaen;
Maer soo ik vind de Gans, de Gans die moet'er aen.
De Gans en heeft geen kans om desen dans t' ontspringen,
Ik sal, al wat sy doet, haer strakx den hals omvringen,
Hoe wel sy tegen quekt, haer leven is sy quyt.
Maer t' is u wel gelukt, den sang heeft u bevryd.
Ik dank u, roept de Swaen, om dat gy voor mijn singen,
My 't leven hebt gejont, de Gans ook vry laet springen
Ik bid' u voor mijn maet, ik nog eens singen sal,
Ist dat gy laeten wilt de Gans, by my in stal.
Den Kok geeft geen gehoor, hy is van daer geweken,
Hy vat de Vette Gans, om haer met t' mes te steken.
Maer oft sy tiert, of queckt, ten is haer niet gelukt,
Hy stekt haer af de stroot, en hy heeft haer geplukt.

Pericla sæpe, sæpe proximam necem Repellit eloquentia,

Met u bidden, en schoon spreken,
Kont gy imants gramschap breken;
Wilt gy tiren, wilt gy queken?
In groot leet gy u sult steken.

SEDELYKE LEERING.

Repellit eloquentia, Pericla imminentia.

Wel sprekentheyd van eenen Man,
t' Aenstaende leet verhoeden kan.

Leert hier Cosmophile, wereldsche Siel de party van de ootmoedige en sagtmoedige Swaen spelen, leert hier bidden, en schoon spreken, als gy van uwen vyant word aengetast, en u selven overmant siet; dan sult gy sijn gramschap breken. Dit getuygt den Wysen-man, *een sagte antwoord brekt de gramschap: een hard woord verwekt de gramschap.* Dese leering word

word ook beveftigt in natuerelijke dingen;want men fiet by ervarentheyd , dat eenen Canon-bal wederom bot , als hy op een fagt bedde word gefchoten ; hy verlieft daer fijn kragt,om dat het fagt bedde hem geen refiftentie en doet , jae het wykt aen hem het geeft hem toe, en het myd hem. Den donder wijkt ook aen Wol , aen Stroo , en andere fagte dingen , om dat fy aen den donder wijken ; maer hy en wijkt niet aen harde dingen gelijk aen Yfer , Koper , beenderen , en foo voorts om dat fy ook aen hem niet en wijken : foo ook met te wijken aen uwen vyand kont gy uwen vyand winnen , fijn gramfchap ftillen, en u fchaede verhoeden. Dit is een treffelijk fpreekwoord van den Wyfeman , fegt Janfenius , want het leert de konft om de vreetfte Beeft foo tam als een Lam te maken : een goed woord kan veel quaet beletten,en veel goet veroorfaeken, een goed woord kan dikwils meer doen , als gewelt , jae gewelt is dikwils oorfaek , dat gy overweldigt word ; want als gy eenen grammoedigen menfch met gewelt wilt ftillen,en ftutten, gy fult hem meer tergen en tegen u op hiffen:eenen grammoedigen menfch is gelijk een vreede , en wilde beeft , wilt gy hem tam gelijk een Lam maken , gy en moet tegen hem geen Galg van harde , en fpytige woorden uytbraeken , maer gy moet hem met foete , en beleefde difcourfen weten te ftreelen , dan fult gy van uwen quaetften vyand uwen beften vrind maken :Ik mag dan wel feggen :

Vexat hoftem ira grandis ?
Hoftem placa verbis blandis.
Is uwen vyand feer geftoort ,
Verfoent hem met een minfaem woord.

Gy moet weten , dat de gramfchap van uwen vyand voorts komt oft uyt fijn hooveerdigheyd oft uyt de injurie die gy hem aendoet oft met'er daed , oft

soo hy meijnt naer sijn capritie. Ergo gy en kont niet beter doen om hem te stillen als u selven niet eens daer tegen te stellen, als u selven verootmoedigen, en schoon spreken; want den grammoedigen mensch meijnt, dat hy sig over u gevroken, en sijn eer wederom gekregen heeft, als gy u voor hem komt verootmoedigen, en minnelijk hem komt aenspreken eenen grammoedigen mensch is dan gelijk eenen moedigen Leeuw, die sijn gramschap nederlegt, als hy imant voor sijn voeten verootmoedigt siet liggen, hy en sal nimant invaren, oft aenvallen, maer sparen, die hem wilt te voet vallen, gelijk den Poëet segt.

Corpora magnanimo satis est prostrasse Leoni,
  Iraque tunc finem, cum jacet hostis, habet.

Al is den Leeuw heel vreet, siet hy den mensch verslagen,
Hy sal hem doen geen leet, en geenen haet meer dragen.

Daer en boven de gramschap van uwen vyand is gelijk een blaekende vier; maer een blaekende vier en kan niet geblust worden met wind met Kolen, en met houd, maer met water aen te brengen: soo ook wilt gy het blakende vier van sijn groote gramschap uytblusschen, gy en moet niet teiren, en rasen, gy en moet geen Kolen by brengen, dat is, gy en moet hem geen injurie aendoen. en met de Kolen van u injurien sijnen naem, en faem niet swart, en vuyl maken, gy en moet geen Houd daer op worpen, dat is, gy en moet hem met geen stokken oft Houd dreygen, oft slaen, maer gy moet daer water in gieten, dat is, gy moet hem met soete, en vloeyende woorden versagten: dan sal sijn siel, en u siel in rust sijn, dat voordeel kont gy hem, en u selven doen, ist dat gy uwen Mond niet te wyd open doet, maer met stille, en soete woorden het vier van sijn gramschap soekt te blussen; Ik mag dan wel seggen.

Als gy u vyands gramschap blust,
Gy maekt hem, en u gerust.

Want

Want gy maekt door u ootmoedigheyd en ſagtmoedigheyd van eenen hoogmoedigen en grammoedigen Leeuw een ootmoedig, en ſagtmoedig Lam, dan is hy ſonder choleer, en ſonder paſſien, die het gemoet konnen ongeruſt en woelende maken: daer en boven gy maekt van uwen grooten vyand uwen grooten vriend, en daer vriendſchap is, daer is peys, en ruſt: Ergo de ſagtmoedigheyd kan meer doen, als het gewelt; het hardſte Houd kan van een kleyn teer, en ſagt wormken dat geen beenen, oft tanden heeft, gemorſelt, en gebroken worden, dit vermag ook de ſagtmoedigheyd op de grammoedige menſchen, al ſijn ſy harde koppen, ſchynen ſy ſoo hard als Houd te ſijn, het wormken van de ſagtmoedige minſaemheyd weet hun ſoo in te kruypen, dat ſy ook ſagtmoedig en minſaem worden. Word u dan iet van uwen vyand te laſt geleyd, oft een fout op u Brood geſchoten, die gy niet en kond loochenen, ſoo ſwygt dan, oft doet een ootmoedige belydenis van u ſchuld; maer word u iet ten onregt van hem te naer geſproken, ſoo geeft hem een ſagtmoedig antwoord, dan ſult gy hem op uwen kant krygen, en ſijn gramſchap ſtillen, en al de verſchillen ſliſſen; hierom ik ſeg.

Vides hoſtem plenum bile?
Bene loquere, aut ſile.
Siet gy u vyand gram, en fel,
Sprekt niet een woord, oft ſprekt heel wel.

Soo heeft eertijds den ſagtmoedigen Veld overſten Gedeon met het grammoedig ende hoogmoedig Volk van Ephraim gehandelt: ſy hielden hun geaffronteert om dat Gedeon hun niet en hadde geroepen om met hun te Veld te trekken tegen de Madianieten; hierom ſy komen heel gram en geſtoort by hem, ſy verwyten hem dit affront, en ſy ſpreken hem

hem aen met spytige woorden : *Wat is dat te seggen dat gy ons niet en hebt geroepen , als gy tegen de Madianieten te Veld sijt getrokken ? wie meynt gy , dat gy voor hebt ? waer voor siet gy ons aen ? meynt gy dat wy niet bequaem, oft kloek genoeg en sijn om den vyand onder de oogen te sien ! waerom agt gy het Volk van Abiezer kloeker , en bequamer daer toe , als ons ?* sy keven lustig , en sterk tegen Gedeon jae sy vielen hem by naer met geweld op het lyf. Gedeon hun soo gram , en gestoort siende, heeft hun minnelijk geantwoord : *Ik heb u te goet , en te kloek geagt om tegen de Madianiten op te trekken, gy hebt meer u kloekheyd getoont , en my meer goeds , en u selven meer eere gedaen met de Princen van Madian. Oreb , en Zeb te verslaen , als ik , en het Volk van Abiezer met de Madianieten te overweldigen : ik en heb niet konnen doen dat gy hebt gedaen.* Als hy dese beleefde woorden hadde gesproken , is hunnen grammoedigen geest gestilt geweest. Den geleerden Cornelius à Lapide segt hier op ; *met een stille antwoord heeft hy gelijk twee Vliegen met een lap geslagen* , hy heeft sijn selven , en het Volk van Ephraim overwonnen , hy heeft sijn choleer gestut , en hy heeft hun choleer gestilt ; want hy is vry , en ongehindert uyt hun handen geraekt , die misschien , met hun een scheeve antwoord te geven , in hun handen soude gevallen hebben , en van hun handen soude vermoort sijn geweest. Ergo als gy uwen vyand wilt winnen en u selven wel , en wysselijk wilt wreken over hem , gy moet tegen hem niet steken , maer minnelijk aenspreken ; Dit is het gevoelen van den geleerden à Lapide , Als u een verwijt geschiet en stoort u niet ; is het waer ? soo belijd dat met ootmoedigheyd , is het niet waer , soo geeft uwen vyant een minnelijk antwoord met sagtmoedigheyd ,

dan

dan ſult gy u ſelve ſchoon maeken , en hem van uwen vyand uwen vrind maken , en aen geen meerder ſwarigheyd , oft hapermert geraken ; wilt gy hem na volgen , hy en ſal u niet vervolgen , iſt dat gy gelijk de Swaen ſchoon wilt ſingen , hy ſal gelijk den Kok u vry laten gaen , en gy ſult voortaen wel ſtaen met hem : maer iſt dat gy wilt tieren, en queken gelijk de Gans , gy ſult daer mede niet winnen , maer gy ſult hem wederom verſtooren , en verbitteren. Dit beveſtigt den H. Chryſoſtomus met een ſchoon gelijkenis, *iſt dat gy blaeſt in een Genſter Vier gy verwekt eenen brand ; iſt dat gy daer op ſpouwt , gy verdooft de Genſter ſoo ook wat is imands gramſchap anders , als een Genſter Vier ?* wilt gy eenen grammoedigen menſch met opgeblaſen en ſpytige woorden aenſpreken , gy ſult haeſt eenen Brand van groote vyantſchap verwekken , wilt gy met u geraes en geblaes tegen hem ſteken , gy ſult al meer , ende meer ſijn gramſchap ontſteken : maer iſt dat gy hem met beleefde , en ſoetaerdige woorden bejegent , gy ſult ſijn gramſchap bluſſchen, en de vyantſchap ſtutten ; als oft hy wilde ſeggen , niet met gewelt, maer met goede woorden ſult gy uwen vyand verwinnen, en goed maken. Dit heeft eertyds den Abt Sergius met'er daet ondervonden : want hy heeft eenen Pagter die hem gedurig injurieerde , en moleſteerde , met ſijn ootmoedige , en ſagtmoedige woorden ſoo verre gekregen , dat hy hem niet alleen tot ſijnen vrind, maer ook tot ſijnen Religieus heeft gekregen; Ik mag dan wel ſeggen.

Si quis ſurgit inſtar collis ,
Deprimet hunc ſermo mollis.

'Is imand gram , en hoog van moed ,
Een minſaem woord hem ſinken doet.

Jae ſoet ſingen , ſchoon ſpreken , oft ſwygen kan eenen

eenen dullaert stillen, en al is hy gelijk eenen Leeuw soo gram, evenwel soo tam als een Lam maken. Soo uwen vyand te winnen, en soo sijn gramschap te stutten is een deugdelijk, en eerlijk werk naer de leering van Beda: *het is eerlijker swygende de injurie te verdragen, als tegen sprekende te reveynseren.* Het is beter wel overwonnen te worden, als qualijk te winnen: want als gy u laet overwinnen, en aen uwen vyand wijkt gy doet wel, gy doet wysselijk, gy doet een werk niet alleen van lijdsaemheyd, maer ook van vromigheyd; maer als gy uwen vyand met gelijke munt betaelt, als gy u Hair weer haelt, als gy hem qualijk toe sprekt gy doet qualijk, gy altereert u lichaem, en gy quetst u siel met de sonde van vraekgierigheyd, jae gy word gebroken van u passie, om dat gy u passie, selfs niet en brekt. Ik mag u dan met den saligen Antiochus vergelijken by eenen dooden tak, oft dorren wis, om dat gy vraekgierig en onverduldig sijt; *Eenen groenen en groeyenden tak, of wis en word niet ligt gebroken om dat hy wijkt, en toe geeft aen de hand; maer eenen dorren, en dooden tak, oft wis word gemakkelijk gebroken, om dat hy niet en wijkt*; soo ook voorwaer een sagtmoedig man en word niet ligt gestoort, oft gequetst, om dat hy wijkt, en geboogsaem is, maer eenen korselen kop die niet en wilt wijken, word om een woord gestoort en gequetst; hierom ik raede u tot eer, en profijt:

Si quis furit instar maris, Verbis abstine amaris.
Quem non moves ratione, Moveas oratione.

Is imand als een zee soo gram,
En byt hem dan niet inden kam,
Vraegt u vyand naer geen reden;
Paeyt hem dan met u gebeden.

Dan en sal hy u ook niet byten, maer gy sult hem stillen

stillen, en te vreden stellen. De baeren van d'onstuymige zee, als sy op zavelagtige plaetsen aen komen, en doen geen gewelt, maer sy verliesen hun kragt, en hun furie word verloren, en verdooft in den zavel; dit heeft eertyds God te kennen gegeven sprekende tot de zee: *hier sult gy u swillende baeren breken, en stutten;* maer als de baren van de rasende zee op steen-rotsen, op klippen, en op gebergten aen komen, sy botten wederom, sy schuijmen veel meer, en sy toonen van alle kanten hun gewelt tegen die harde plaetsen: soo gaet het ook met u grammoedige vyanden, sy sijn gelijk de furieuse baeren van de zee; sijt gy gelijk een steen-rots door u hertnekkigheyd, blyft gy gelijk een klip, oft sant plaet op u plat, wilt gy niet wijken, en sijt gy gelijk eenen berg door u hoogmoedigheyd, gy sult tegen hun te kort schieten sy sullen al meer, en meer schuymen van gramschap, en meer gewelt tegen u uytwerken: maer ist dat gy gelijk den zavel ootmoedig, en sagtmoedig sijt van herte volgens het exempel van uwen Saligmaker, die u vermaent hem naer te volgen, *leert van my, dat ik ootmoedig, en sagtmoedig van herte ben*: Ist dat gy, seg ik, u selven ten onder, en beleefde woorden aen u grammoedige vyanden wilt geven, sy en sullen met u hier hart, oft qualijk leven, sy sullen daer naer selfs u in kruypen, gelijk men ook siet dat de barenhun selven verliesen, en in den zavel kruypen; het is dan niet altyd waer, *geweld word met geweld verdreven*, den eenen Nagel verdryft den anderen: want het kan geschieden dat den eenen Nagel voor den anderen niet en wilt wijken, en dat hy van den anderen al meer al dieper, en vaster word ingedreven; soo ook gy en sult geen vyantschap met vijantschap weg nemen geen verwijt met verwijt, geen gewelt

met

met gewelt, geenen twist met twist, geen moetwilligheyd met moetwilligheyd, geen nortsigheijd met nortsigheyd, geen bottigheijd met bottigheyd: want naer den stok-regel van de Medecyn-Meesters, hitte word door koude verdreven, vogtigheyd door droogte, suerigheyd door soetigheijd, soo ook oorlog door vrede, vyandschap door vrindschap, en soo voorts. Peyst ook, dat uwen vyand gelijk sterk-water is; het sterk-water en heeft geen magt op den wasch, om dat hy sagt, en mollig is; maer het sterk water etst, en quetst alleen de Kopere plaet, om dat sy hart is, soo ook ist dat gy u selven tegen uwen vyand gelijk een harde plaet in postuer stelt, hy sal u quetsen, en leet doen; maer ist dat gy gelijk den wasch sagtmoedig sijt, hy sal u ongehindert laten, gy sult sterker sijn, als hy, en hy sal aen u wyken; Dan sal men tot u eer konnen seggen:

Patientia Victrix.

Lyden verwint, Vyand en vrind,

Dit heeft met'er daet ook ondervonden Robertus Santarellus Hertog van Napels: want als hy het H. Lant besogt, en komende van het H. Graf naer den Berg Sina op trok, soo is hy met sijnen treyn een groot getal van Moorders tegen gekomen. Wat hier gedaen om de dood te ontkomen; hy sag sijn selven overmant, hier om begint hun minsaem aen te spreken, hy doet de pakken en knapsakken openen, en hy presenteert hun spys, en drank. Dese barbarische menschen beweegt sijnde door dese beleefde miltheyd hebben hem bedankt, en met sijnen treyn vry, en ongehindert laten passeren; Ik mag dan wel seggen.

Cinctus hostibus acerbis. Utere humanis verbis.

Siet gy van stroopers u omringt,
En dreygt hun niet, maer heel schoon singt.

Hoe

Hoe vele en souden niet uyt de handen van struopers, en Soldaten geraekt sijn, die in hun handen sijn gebleven hadden sy maer een goet woord gesproken; hierom als gy op de reys sijt, laet u nortsigheyd, en u koppigheyd t'huys gy moet dan sijn gelijk eenen Hond, die op sijnen nest niet en is; loopt eenen Hond van sijnen nest, en komt hy imant op den weg tegen, al is hy quaet, hy sal niet bassen, maer janken, hy en sal dien persoon niet toe schieten, maer caresseren, oft gaen loopen, ist dat hy vreest van hem geslagen te worden; soo ook al sijt gy boos, en quaed van aerd, als gy op de reys, oft in vremde landen sijt, gy en moet u selven in postuer niet stellen: is het niet beter, dat gy met een goed woord u selven, en u goet salveert, als dat gy met u nortsigheyd, en koppigheyd u goed, en leven verliest: gy sult u vyanden meer winnen door bidden, als met toe te byten. Soo heeft den sagtmoedigen David sijnen gesworen vyand Saül gewonnen, en beweegt: Saül die eerst het bloed van David wilde verstorten, is ten lesten soo beweegt geworden door sijn ootmoedigheyd, en sagtmoedigheyd, dat hy heeft tranen gestort. Den H. Chrysostomus staet hier over ten hoogsten verwondert, en hy segt: *Ik en ben soo seer niet verwondert over Moyses, dat hy uyt de steenrotse fonteynen wekt, als wel over David, dat hy uyt de steenagtige oogen van Saül heeft tranen getrokken.* Ergo met wel te spreken, en schoon te singen, oft te swijgen, sult gy de hardste koppen breken, en gelijk eenen wis dwingen; ist dat gy maer u selven kont bedwingen van qualijk hun toe te spreken dit besluyt word bevestigt van den Wysenman: *door verduldigheyd sal eenen grammoedigen versagt, en versoent worden, en een sagte tong sal de hardheyd breken.* Hebt gy ondersaet eenen harden Oversten,

gy Discipel eenen harden Meester, gy Soon eenen harden Vader, gy Vrouw eenen harden Man, gy Man een harde, en boosaerdige Vrouwe, gy kont ist dat gy wilt, die hardheyd breken met wel te spreken, en schoon te singen. Dit is een gemakkelijke, een profijtelijke, en eerlijke konst, maer het is jammer dat die konst niet meerder geoeffent en word: want sy kan veel quaed weg nemen, en veel goed by brengen. Naer de leering van Pythagoras kan het Musiek imants gramschap stillen: hierom de Indiaensche Koningen gebruyken eenige Musikanten eer sy slapen gaen, om dat hunnen grammoedigen, oft gequelden geest gestilt, en gestut sijnde door het Musiek te geruster soude slapen. Soo ook ist dat gy ondersaet eenen harden Oversten hebt, en gy Vrouw eenen harden Man, gebruijkt dan Musiek, singt dan niet anders, als soete toonen, sprekt dan niet anders, als ootmoedige, en sagtmoedige woorden gy sult uwen Oversten op uwen kant trekken, en gy sult uwen Man soo goet, en soo soet, als suyker maken, al was hy soo stuer, als eenen Stier, en soo suer, als Asijn, gy sult hem, als hy tiert met u schoon singen gelijk een kreijtende kint stillen, en in slaep wiegen, die andersints den heelen nagt tegen u gepreutelt, en gekeven soude hebben, maer ist dat het u niet en lust te singen, soo kont gy swygen, en met dien middel kont gy ook de gramschap van uwen Man, en gy Man de gramschap van u Vrouw heel wel breken: hierom ik seg.

Frangitur in tacitâ Galatheâ sæpè Menalcas;
Frangitur in tacito fœmina sæpè viro.

Ist dat swygt Galathé, dan sal Menalcas swygen:
Sy sullen rust, en vré voor twist, en onrust krygen.
Ist dat kan swygen Jan, kan swygen ook sijn An,
Als An niet swygen kan, kan ook niet swygen Jan.

Den

Den Meulen van twist sal draeyen, soo lang daer harden wint van harde woorden sal waeyen, ist dat gy wilt kijven, en tieren tegen malkanderen gy sult blijven kijven: want kijven en is met kijven niet te verdrijven, maer met kijven te verdragen, en minnelijk te spreken; Ik seg dan regt uyt.

Contra durum curris murum,
Si sermonem reddis durum,
Gy loopt met t' hooft als op den muer,
Ist dat gy antwoord hard, en stuer.

Hier mede sal ik, Goed-jonstigen Leser, van mijne LUST-WARANDE een eynde maken, betrouwende dat gy ook een goet eynde van uwe quade lusten, en vuyle sonden sult maken, om soo tot het bly eijnde van u eeuwige saligheijd te konnen geraeken, Amen.

Theriotrophii finis, & scopus Ad majorem Dei gloriam, Ad vitiorum victoriam, Et ad virtutem memoriam.

GOED-KEURING.

Desen Boek, niet behelsende, dat stryd tegen het waere Geloof of goede *zeden*, maer in tegendeel de selve vervoorderende sal zeer profijtelijk mogen herdrukt en in 't ligt uytgegeven worden. Aldus gegeven in Antwerpen den 30. November 1764.

I, Liber in lucem, moralia sparge Magistri,
Utilia hæc reperi, quidquam nec habere sinistri.

Gaet Boek, met t'*zede*-werk van uw Autheur in't ligt,
't Welk ik zeer nut bevind' en niet heeft dat onstigt.

F. J. VAN PETEGHEM, uyt het Order der Predik-heeren Doctor in d' H. Godsgeleertheyd Exprov. Ordinairen Boek-keurder aldaer.

PRIVI-

PRIVILEGIE.

MARIA THERESIA by de Gratie Gods Rooms Keyzerinne, Koninginne van Hungarien, van Bohemen, van Dalmatie, Croatie, van Sclavonien, &c Arts Hertoginne van Oostenrijk; van Brabant, van Limburg, van Luxemburg, van Gelder, van Milanen, van Stirien, van Carinthien, van Carniolen, van Mantua, van Parma ende Plaisance, van Wirtenberg, van hoog ende leeg Selesien, &c. Princesse van Suabe en van Transilvanie; Markgravinne van 't H. Rooms-Rijk, van Bourgau, van Moravie van hoog ende leeg Lusatie; Gravinne van Habspurg, van Vlaenderen, van Artois, van Tirol, van Henegauw, van Namen, Ferrete, van Kyburg, van Gorice ende van Gradisca; Land Gravinne van Alsatie, Vrouwe van de Marche van Slavonien, van Portnaon, van Salins ende van Mechelen; Hertoginne van Lorrijnen ende van Baar; Groot Hertoginne van Toscanen, &c. Heeft toegelaeten aen PETRUS JOANNES PARYS, Boek-drukker ende Boek-verkooper binnen de Stad Antwerpen alleen, ende ter exclusie van alle andere Boek-drukkers, te mogen drukken ende verkoopen dese Boeken genaemt het eerste: *Zedelijk Vermaek Tonneel*, het tweede *Zedelijke Lust-Warande*, het derde *Zedelijken Vreugden berg*, het vierde *Zedelijk Vreugdeperk*, het vyfde *Zedelijken Vermaekspiegel*, het sesde *Zedelijk Vermaek, Veld* het sevenste *Zedelijk Vermaek troost, gezogt in de Schole van verduldigheyd, Door den zeer Eerw. Heer J. MOONS, Canonik der vermaerde Abdy van den H. Arts-Engel Michaël.* Interdicerende en verbiedende aen alle andere Boek-drukkers en Boek-verkoopers de voorsz. Boeken ten geheele oft ten deele te conterfijten oft elders gedrukt in dese Landen te brengen ofte te verkoopen in negen toekomende Jaren, pæne van Confiscatie der zelve, ende daer-en-boven te vervallen in eene boete, als breeder blijkt in d'opene Brieven, daer van zijnde.

Gegeven binnen de Stad Brussel by de Keyserinne en Koninginne in haeren Raede den 4. Juny 1764.

Onderteekent

F. J. MOSTINCK.

BIBLIOTHÈQUE
MENIN

ca 1764
Antwerpen

Σ

Flämisch

